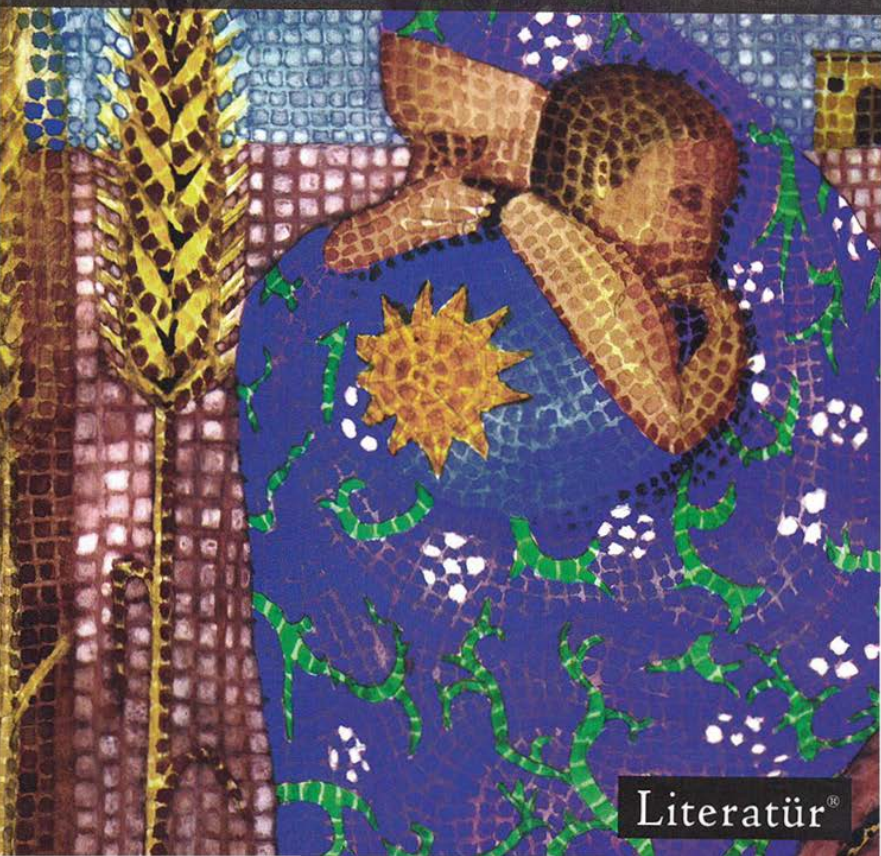
FAKİR BAYKURT

Irazca'nın Dirliği

Literatür®

Fakir Baykurt'un Kısa Yaşamöyküsü

Asıl adı Tahir olan Fakir Baykurt 1929 yılında Burdur'da doğdu. 1948'de Gönen Köy Enstitüsü'nü bitirdikten sonra köy öğretmeni olarak çalışan yazar, 1955'te Gazi Eğitim Enstitüsü'ndeki eğitimini tamamladıktan sonra Sivas, Hafik ve Şavşat'ta Türkçe öğretmenliği yaptı. Demokrat Parti yönetimi tarafından öğretmenlikten alınarak pasif bir göreve getirildi. 1958'de Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan ilk romanı *Yılanların Öcü* nedeniyle hakkında kovuşturma açıldı. 1960 yılındaki askeri müdahalenin ardından ilköğretim müfettişliğine getirildi. 1962-63 yıllarında ABD Bloomington Indiana Üniversitesi'nde ders araçları konusunda uzmanlık eğitimi gören Baykurt, Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın (TÖS) ve Türkiye Öğretmenler Dernekleri Milli Federasyonu'nun (TÖDMF) genel başkanlığına seçildi. 1969 yılında Türkiye çapındaki ilk öğretmenler boykotuna katıldığı için bir kez daha açığa alındı ve 12 Mart 1971'deki askeri darbeden sonra uzun süre tutuklu kaldı.

Edebiyata şiirle adım atan Fakir Baykurt, yazın hayatını toplumcu gerçekçi bir yaklaşımla yazdığı kısa öyküler ve köy notlarıyla sürdürdü. Yeditepe, Varlık, Cumhuriyet, Evrensel ve Yön gibi dergi ve gazetelerde çeşitli yazıları çıkan Baykurt, 1955'te öykülerini derlediği ilk kitabı *Çilli*'yi yayımladı. Bunu, köy yaşamını, köylünün arzularını, sıkıntılarını ve çelişkilerini dile getirdiği hikâye kitapları ve romanları izledi.

Yalın, şiirsel bir dil kullanan yazar, eserlerinde halka mal olmuş deyişlere ve deyimlere de sıklıkla yer vermiştir. *Tırpan* ile 1970 TRT ve 1971 TDK ödüllerini, *Can Parası* (1973) ile Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, *Kara Ahmet Destanı*'yla Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazanan yazarın *Yılanların Öcü* adlı yapıtı 1961'de Metin Erksan, 1985'te Şerif Gören tarafından filme çekildi.

11 Ekim 1999'da Almanya'nın Essen kentinde vefat eden Fakir Baykurt'un cenazesi, 1977'den beri yaşadığı Duisburg'da düzenlenen bir törenden sonra İstanbul'a getirilerek Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Fakir Baykurt'un *Yılanların Öcü* (1958), *Irazca'nın Dirliği* (1961), *Onuncu Köy* (1961), *Kaplumbağalar* (1967), *Amerikan Sargısı* (1967), *Tırpan* (1970), *Köygöçüren* (1973), *Keklik* (1975), *Kara Ahmet Destanı* (1977), *Yayla* (1977), *Yüksek Fırınlar* (1983), *Koca Ren* (1986), *Yarım Ekmek* (1998), *Eşekli Kütüphaneci* (2000) adlı romanları yanında, onlarca hikâye, şiir ve çocuk kitapları yayımlanmıştır. Kitapları çeşitli dillere çevrilmiş, Türkiye'de ve çevrildiği ülkelerde birçok ödül almıştır.

Fakir Baykurt

Irazca'nın Dirliği

LİTERATÜR YAYINLARI: 501
Fakir Baykurt Kitaplığı: 03

IRAZCA'NIN DİRLİĞİ

Fakir Baykurt

Genel Yayın Yönetmeni
Kenan Kocatürk

Yayına Hazırlayan
Gökçe Çiçek Çetin

Kapak Tasarımı
Mithat Çınar

Kapak Resmi
Kubilay Dağbatıran

Baskı Öncesi Hazırlık
Emel Atik

Birinci Basım, 1961
On Üçüncü Basım, Kasım 2006
On Dördüncü Basım, Nisan 2010
On Beşinci Basım, Ekim 2011

Baskı ve Cilt:
Şefik Basım ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Tel: (0212) 549 62 62

ISBN: 978-975-04-0396-5

© Copyright 2006, Literatür: Yayıncılık
Bu kitabın yayın hakları Literatür: Yayıncılık, Dağıtım,
Pazarlama San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir.
Kitabın tamamı veya bir bölümü hiçbir biçimde çoğaltılamaz,
dağıtılamaz, yeniden elde edilmek üzere saklanamaz.

Sertifika No: 10843

LİTERATÜR®
Yayıncılık, Dağıtım, Pazarlama Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
İstiklal Caddesi, Emgen Han, No: 47 Kat: 4
Beyoğlu 34433 İstanbul
T 0(212) 292 4120
F 0(212) 245 5987
E literatur@literatur.com.tr
www literatur.com.tr

Irazca'nın Dirliği

Türkiye'nin kırk bin köyünden biridir Karataş. Dört yanı dağlarla çevrilidir. Kırk bin köyün içinde güzellikte, yoksullukta, geçimsizlikte birinci...

Uzaaak! Gözlerin görmediği, gönüllerin varmadığı, yok gibi bir köydür. Kışları sis içinde, yazları sıcaktan kanı iliği uçan...

Kurulduğu günden beri çiftlikti burası. Kendisi şehirde oturup işleri ordan yöneten Necip Bey'in çiftliği. Ona da babasından kalmıştı. Daha pek çok çiftlikleri vardı Burdur topraklarında beylerin.

Necip Bey, 1950'lere kadar Karataş'ın evini damını, atını, itini, suyunu, sudan uslu halkını tepe tepe kullandı. Sonra kentlerde, büyük kentlerde daha büyük çıkarların ucunu gördü. Çok keskin gözleri, güçlü antenleri vardı. Çiftliği köylülere sattı. Parasını tırak aldı bankadan. Köylüler bankaya borçlandı.

Bilen var bilmeyen var; Kara Bayram, Karataş'ın yoksullarındandı. Eller onar binlik alırken o üç binlik alabildi. Borcunu yıl yıl dünya kadar faiziyle ödemeye başladı. Tam biteceği yıl bir bela geldi başına. Deli Haceli, evinin önüne ev yapmaya kalktı. Muhtar köy içinin orasını satmıştı Kurul Üyesi Haceli'ye...

Köy içinde onca ev, onca yer varken Muhtar niçin Bayram'ın evinin önünü sattı? "Bayram yoksuldur, sesini çıkaramaz!" mı dedi; horsundu mu onu?

Bayram'ın anası Irazca, diklendi. Kızılca kıyametler koptu. Dişe diş dövüşler oldu. Öldüresiye dövdüler Bayram'ı. Haçça'nın çocuğunu düşürdüler. Kaymakam geldi, her nasılsa arkaladı Irazcagil'i. Yapamadılar evi. Muhtar geri bastı, barış önerdi. Irazca oralı olmadı.

Ama Bayram, yılgın Bayram barıştı. Çok geçmedi, daha beter, gözleri yeri göğü görmez bir öfkeyle geldi hasımlar. Bir daha yere serdiler Kara Bayram'ı; yıktılar eşli eşli yılanları öldüren Ahmet'i; bozup dağıttılar Irazca'nın dirliğini...

Neden yaptılar; belli az çok.

Nasıl yaptılar?

Ahmet

Analar kundağa öyle çocuk sardı mı acaba? Erle Çukuru'na onun gibisi geldi mi? Fıkır fıkır! Yerin altından kaynayan duru sular gibi! Durduğu yerde duramıyor. Sevinince, şenliğine söz yok! Akşamları evin içini kırıp geçiriyor. "Bir daha inandım, çocuk evin gülü!" diyor Irazca. "Ahmet hem gülü, hem sümbülü! Karataş'ın içinde bir tane!..."

Horoz taklidi yapıyor bu. Kedi taklidi yapıyor bu. Kimin aklına gelir. Bir yıldırım hızıyla un çuvalının dibindeki deliğe atılıp avını yakalıyor; sıçanla oynuyor, sonra öldürüp yiyor, yani yiyor gibi yapıyor! Hele bir yalanması, taranması var; tıpkı kedi!...

Irazca'yı en öfkeli zamanlarında bir o güldürür. Geçen Kurban Bayramı'nda babası Kara Bayram'ın yanı sıra namaza gitti. Camide Beytullah Hoca'ya dikkat etmiş. Ağzı dişsiz Beytullah Hoca, namaz dualarını anlaşılmaz anlaşılmaz okurken insanda gülme isteği uyanır. Ahmet bunu görür de durur mu? Eve geldi, tıpkı Beytullah Hoca gibi, yatıp kalkmaya, "Sadakallahül'azîm! Hülümen hamide!" demeye başladı. Gül Allah gül! Gül Allah gül! Kimde can kalır?

Bunu sıralı sırasız birkaç kez yapınca Irazca kızdı.

"Eşşek sıpası!" dedi. "Yeter artık! Tadında bırak şunu! Ellerin yanında filan da yaparsın, ninesi öğretiyor derler! İş açarsın başıma! O nursuz herifle tutuşturursun beni!..."

Irazca böyle deyince Ahmet bir zaman sustu. Upuslu bir çocuk oldu. Sonra birden gözünü belertip, "Düüüüüüüt!..." diye kocakarının üstüne atıldı. Tıpkı Irazca'nın kendisine çıkıştığı gibi, "Eşşek sıpası!" dedi. "Tadında bırak şunu! Ellerin yanında filan yaparsın da, ninesi öğretiyor derler! İş açarsın başıma!..." Tıpkı ama tıpkı Irazca'ya benziyor. Taklitte birinci!...

Böyle bir Ahmet bu!...

"Ömürlerin uzun olsun!" diyor Irazca içinden. "Bahtın açık olsun! Bizimkiler gibi kara olmasın aman ninem!..." diyor.

Bir eşeğe binmesi var. Binerken inerken bir düşmesi var. Düştükten sonra toplanıp ayaklarını birleştirerek bir selam durması var. "İndim bindim komutanım!" demesi filan... Yedi yıl Yemen askerliği mi yaptın; nerlerden öğrendin a köpek?

Buzağı taklidi yapıyor. Kara buzağının, hem sağılan, hem çifte koşulan anası Aymelek'e sokuluşunu, süt diye çırpınışını, buruşuk, boş memeleri çekiştirerek emişini yapıyor; gülmekten kırılıyorlar. Kasıkları acıyor hepsinin...

Bir akşam sofrada, ninesinin, babasının önünde, bulgur kaşıklamayı bırakıp anasına sokuluverdi! Kadının memesine saldırıp kafasıyla vura vura emmeye başladı. Haççа, o dünyanın en arlı, en utangaç kadını, kıpkırmızı oldu! İteledi filan ama, kaç para? Yakaladı bir kez! Güç yetirebilirsen, bıraktır. Anasının memesini, "Emeceğim, ille emeceğim!" diye hiç durmadan çekiştiriyordu... Irazca baktı kolay kolay aralaşmıyor, tuttu kolundan, "Kıran artığı seni!" dedi, kendi memesini çıkardı. "Gel bunu em!..."

Ahmet baktı, baktı, "Pekey, emeyim!..." dedi.

Varıp yanaştı. Çifte koşulan ineğinkinden de buruşuktu Irazca'nın memesi. Tıpkı buzağı gibi tokmaklaya tokmaklaya bir iki soruşturdu, sonra usulca bırakıverdi.

"Beğenmedin mi?" dedi Irazca.

"Cık" etti. "Beğenmedim!"

"Hiç süt yok mu?"

"Yok" dedi, "buruşuuuuk hem de!" Birkaç ayak geri çekildi. "Öyle buruşuk ki!... Ööf, diyemiyorum... Çok buruşuk..."

"De hele, korkma de!..." dedi Irazca.

"Hırsız koynundan çıkmış gibi!..."

"Vay ağzına tükürdüğüm, vaay!" diye parladı Irazca; kalktı yürüdü üstüne. "Yırtayım senin şu ağzını!..."

Fakat Ahmet önceden hesaplamıştı. Fırladığı gibi, soluğu hayatta aldı. Ninesi yetişemedi ardından.

Hıdrellez'de sekizine bastı. Tay gibi boy sürüyor. Herhalde Haççа gibi uzun boylu olacak. Irazca içinden, "Azcık daha

uzasa da başka uzamasa!" diyor. "Boyu uzun olan akılsız olur. Dünyanın bu kadar hilesi, fenni var; akılsız olursa, nasıl baş eder, güç yetirir?"

Yerin altından kaynayıp gelen sular gibi hafif yeşile çalan kara gözleri var. Kara ile yeşil arası gözleri... Yeşilini Haçça'dan, karasını Bayram'dan aldığı belli... Ve güzel!... "Ama zevzek!" diyor Irazca. "Zevzek eşşeğin kunladığı! Hep anasına babasına çekmiş; hiç ninesine çekmemiş!..." Dışından böyle diyor ama, içinden bakıp bakıp gururlanıyor. Belli etmeden kabarıyor. "Elleme, zevzek olsun! Dostun düşmanın karşısında boyun eğip pısacağına, şen olsun, zevzek olsun! Düşmanlar kahrından çatlasın! Deli Haceli çatlasın! Irzı kırık Muhtar çatlasın! İnsanın gülüp gürleyeni, pusanından iyidir! Duvarı nem yıkar, yiğidi gam! Gamlanacağına, gülüp şenlensin! Çatlatsın düşmanlarını, düşmanlarımı..."

Ahmet, Irazca'nın "düşman"larını bol bol çatlatıyor. Tam Deli Haceligil'in evin ordan geçerken, "*Merdine de deli gönül merdine*" türküsünü söylüyor. Bu türküyü duyunca Haceli'nin karısı Fatma'nın yüreği cızz ediyor. Kendi kendine, "*Ben düşemedim bir yiğidin merdine*!" diyor. Sekiz yaşındaki çocuğun türküsünde gizli dokundurmalar seziyor Fatma. Aslı da öyle. Sekiz yaşındaki çocuk bunu hesaplar mı? Kara Ahmet hesaplıyor.

Analar onun gibisini doğurup kundağa sarmamış. Erle Çukuru'na onun gibisi gelmemiş... ti!

Saban Demiri

Bahar söktü geldi gene. Yaz basıyor. Sıcaklar yakar oldu. Ekinler sarardı, bir uçtan gevriyor. Arpalar erişti. Peşine düşüp biçmek gerek. Karataşlı köylülerin içine orağın tasası çöktü. Canları ceviz kabuğuna girip girip çıkıyor.

Kara Bayram nadası bitirdi. Bayram, ikileme, üçleme yapamaz. Çiftçi adam, boyunduruğunun bir yanına öküz, bir yanına inek koşarsa, ancak yalınkat sürer. Ürünü de yalınkat alır. Ama Kara Bayram ne yapsın? Ne suçu var onun bunda? Tarla borcunu yeni bitirdi. Hele öküzün yanına bir tosun alsın!... Geçen yıl alabilirdi, felek yâr olmadı; Deli Haceli belası geldi. Kalktılar, evinin önünde ev yapacak oldular. Kızılca kıyametler koptu. Bir de ası kuzusunu çaldılar. Bir de Haççа'nın çocuğunu düşürdüler. Haççа narin kadın; çocuğu düşünce daha narinleşti. Eridi aktı. Ölecek diye ödü koptu Bayram'ın. Şimdi yeni yeni kendini topluyor... Öküzün yanına tosun alamadı. İneği, Aymelek'i koşuyor... Hâlâ!...

Hele bu yılı da geçirsin, güzü getirsin! Gelecek yıl daha gür bir aşkla işe dalacak. "Dalacağım" diyor Bayram. Öküzünü, eşeğini tarayıp tımar edecek. Kara toprağa saldıracak. Bağ bostan yeşertecek."Armut birer birer yenir! Emeklemeden asla yürünmez! Babadan dededen kalmayınca her şeyi böyle yoktan var etmek zor! Ama bu güz!... Bu güz, öküzün yanına bir öküz, hiç olmazsa bir tosun aldım gitti! İneği selbese çıkarıp avrada havale etmenin sırası geldi gayri!..." diyor.

Yaylayolu'ndaki tarladan dönüyor. Sabanı, boyunduruğu söküp köye getiriyor. Ağali Emmi'nin, Melek Hasan'ın tarladan geçip yola çıktı. Ağali'nin sabanı duruyor. Kocaman tarla sürülmüş, kapkara yatıyor. Ağali, ikilemeye niyetliydi. "Adamlar kökten varsıl! Bizim gibi çılbak doğmamışlar! Erlik varlıkla! Melek

Hasan, Ağali gibi varsıl değil ama, bizim gibi yoksul da değil hiç olmazsa... Ama durun bakalım! Çıranın özü var, baharın yazı var! Yazın da güzü var! Hele bir güz gelsin! Durun!..."

Çelik Paşa'yla Aymelek yola düzüldü. Eşeği Karaş, sabanla boyunduruğu sürüyerek arkadan yürüyor. Saban oku sürüdükçe, "Irr ırr" bir ses çıkarıyor. Demiri de çıkarıp boyunduruktan yana sardı Bayram. "Nadas bitti, dur hele!..." diyor. "Demiri götürüp çıkarayım yukarıya! Avrat görmeden hamur teknesine bırakayım! Açıp bakınca şaşırsın! Kafalı avratsa, ne demek istediğimi anlasın! Bir gözel 'bişi' yapsın bana. Anlamazsa, anam anlar; sorsun anama! Eski âdetler..." Bayram, babası Kara Şâli'nin çifti kurtarınca böyle yaptığını, Irazca'nın bahşiş olarak "bişi" kızarttığını, hatta küçük tepside pekmezin içinde haşhaş dondurduğunu anımsadı. Şimdiye kadar saban demirini tekneye hiç saklamadı; hiç denemedi bunu.

Körkuyu'yu geçti. Yol, uzana uzana köye kavuşuyor. Kancık eşek gittikçe hızlanıyor. Saban okunun çıkardığı "Irr ırr" ses, Bayram'ı neşelendiriyor. Komşu katarına girdiğini duyuyor içinde... Seviniyor.

Muhtar Hüsnü'nün Yukarı Mahalle'deki evinin önünde yeni bir çeşme var. Beton sıvalı, güdük bir şey. Bir yıl önceki oy zamanı yapıldı. Üzerinde yeni yazıyla, "Yaşasın Hükümet!" yazıyor. Bir de tarih var. Okuryazar olanlar okuyor!

Çelik Paşa'yla Aymelek, doğruca suya vardı. Çelik Öküz yalağa yanaştı, uzata uzata içiyor. İyice yaşlanıyor artık. İnek de öyle. Yanmış kavrulmuş. "Dilsiz ağızsız mallar!..." dedi Bayram. Eşeği Karaş da can atıyor suya; ama saban oku engel oluyor. Bir türlü dönüp yanaşamıyor. Bayram, "Dur hele, şunlar içsin! Sana da sıra gelir!" dedi içinden. Sonra saban okunu tutup kaldırdı. Eşeği çeşmeye yöneltti. Sulama, bir zaman sürdü. Mallar dinlenip dinlenip içiyor. Yalakta su yarıya indi.

Mallar çekildikten sonra, Bayram kendi sokulup elini yüzünü yıkadı. Yüzüne ivedi ivedi üç dört avuç su çarptı. "Üstünü evde tamamlarım!..." dedi. Boynundan yağlığını çıkarıp üstünkörü kurulandı yürürken.

Ahmet, hayatta dikiliyor. Babasını bekliyor sanki. Köy içinden geldiğini görünce merdivenlere koştu. Bir yandan da, "Gı

ninee, babam geliyor babam!..." diye bağırdı. İndi. Avlunun çatma kapısını açtı. Önden Aymelek girdi. Birden bir şeytanlık düşündü Ahmet; rap diye "esas duruş"a geçti. Elini şapkasına götürerek selam verdi. Sonra Çelik Paşa geçti. Bayram gördü bunu.

Ahmet gözünün kuyruğuyla babasını izliyor. Babası, saban okunu kaldırmış, eşeğe yardım ediyor. Ahmet'in esas duruşa geçtiğini görünce, "İt!" dedi içinden. "Haşa huzurdan, itoğlu it! Dalga geçiyor benimle!" Ama bozmak istemedi oğlunu. Eşeği içeri sokup tam önünde durdu. Karşısındaki küçük askeri tepeden tırnağa süzdü, "Rahaat!" dedi birden. Ahmet, elini salıp ayaklarını açtı. Bayram, habire, "İt" diyor içinden. "Ulan kara finii!... Bekköylü Kaval İbrahim'den mi öğrendin bu kadar rezilliği?" Geçip eşeğin yanına vardı. "Buraya gel!" diye bağırdı oğluna.

Ahmet koştu. "Buyur komutanım!"

Bayram zorla güldü. "Oku künyeni!" dedi.

Ahmet okudu: "Burdur ilinin... Yeşilova ilçesinin, Erle Çukuru'ndan... Karataş köyünden... Bayram oğlu Ahmet Kara... Doğumum kırk sekiz... Hiçbir vukuatım yoktur; karnım iyice toktur komutanım!..."

"Pekâlâ! Yanlışların var. Teğmene söyleyeceğim, düzeltsin!" Şakayı bıraktı. "Aferin! Şimdi boyunduruğu tut, yükü yıkalım!..."

Ahmet boyunduruğu tuttu.

Irazca, merdivenin başındaki direğe dayanmış, olup bitenlere içi ılıyarak bakıyor. İki torunu, Şerfe'yle Osman, iki yanına dikilmiş. Onlar da avluda olanlara bakıyor. Irazca, "Şurdan gören, Sarıkamış, Yemen, Seferberlik askeri sanacak!" diye geçiriyordu içinden. "İşi gücü zevzeklik! Gözüne bir gözükecek mi var acaba? Babası iki çarpayım ağzına demiyor! Bir çocuğu babası terbiye etmeyince, anası ne yapsın, ninesi ne yapsın?..."

Irazca birden sordu:

"Nadası kurtardın mı Bayram?"

Bayram tingedek düştü.

"Kurtardım ana!" dedi soluk soluğa. "Bahşiş'in arpaları gevremiş! Orağa başlamamız gerekiyor! Sabanı alıp geldim!"

Irazca dönüp içeri yürüdü.

"Hoş geldin anam, hayırlısı olsun!" dedi.

Bayram, saban demirini Ahmet'e verdi.

"Çıkar bunu yukarı!" dedi. Kulağından tuttu. "Bak, avlunun kapısını örtmemişin! Esas duruşa geçip selam çakması değil Ahmet! Bir daha görevine dikkat et; tamam mı?"

Ahmet utanarak demiri kucakladı. Ağır demir birkaç kez kucağından kaydı. Zor taşıyor. Babasına belli etmedi. Götürdü, hayata, duvarın dibine dayadı.

Bayram, oturup çarığını, çorabını çıkardı. Başındaki şapkayı fırlatıp attı hayatın ortasına. "Anasını satarım böyle yaşamanın!" diye geçirdi içinden. Kalktı, çoraplarının toprağını çırptı. "Çabuk su getir ulan!" dedi oğluna.

Ahmet koştu. Leğeni, ibriği getirdi. Babasına döktü.

"Çabuk peşkir getir!" dedi Bayram.

Ahmet bir daha koştu.

İki küçükler, Şerfe'yle Osman, demirin başına çökmüş, kaldırıp dikeceğiz diye ıhlayıp duruyor. İterken, çekerken hayatın sıvasını kazdılar. Bayram gördü. "Tüüüh!... Anam bir araba laf eder şimdi!..." dedi. "Daha yeni sıvamıştı; gördün mü?..."

Hayatın sıvası her fırsatta yenilenir. Irazca, siler süpürür, bir leğen su alıp başına geçer. Sıvasını tazeler. Ama bir yandan çocuklar, bir yandan tavuklar, iki günde sıvanmamışa döndürür. İlk fırsatta bir daha sıvar Irazca. Ya Irazca, ya Haççа...

Irazca, gelini Haççа'ya, "Evini temiz tut anam, konuk gelir; kendini de temiz tut, ölüm gelir!" der. Oysa hiç konukları filan gelmez. Kara Şâli'nin sağlığındaydı onlar. Çarıkla, pabuçla dolardı koca hayat. Evin erkeği o zaman Kara Şâli'ydi; şimdi Kara Bayram!...

Bayram, hemen demiri aldı, içeri girdi. Anasına, "Eski âdetler hepten battal mı oldu?" dedi. Demir kucağında dikiliyor.

Irazca anlamadı. "Hangi âdetleri soruyorsun?"

"Hamur teknesinde bir şey var mı?" Sordu Bayram.

Irazca, "Isgıran, okla!... Ne olur hamur teknesinde?"

"Şunu içine yatırayım da, Haççа Hanım biraz 'bişi' yapsın bakalım akşama... Eğer anlarsa tabii..."

Irazca duygulanarak güldü. Eski anılar çokaştı kafasına. "Senin gözel canın sağ olsun anam!" dedi. "Eski âdetler hepten

battal mı oldu ha? Haççа'n anlamaz ama anan anlar; tasalanma! Gözel canın sağ olsun!..." Bayram'ı beğendi biraz. "Ben yaparım 'bişi'yi sana; akşam çokaşıp yeriz. Sen şimdi acı soğan, kuru yavan doyur karnını, harıma git. Haççа orda. Sonra Eski Kale'ye geç; su sırası bugün bizim... Beli al... Geçmesin sıramız; yandı fasulye..."

Eski Evde Bir Direk

"Öhho..."

Köy Kurulu'nun İkinci Üyesi Haceli, dağdan dönüyor. Kurt kuş uyanmadan çıktı sabah. Öküzlerini, eşeğini önüne kattı. Ali İzzet'in Kuyruk'ta duydu Beytullah Hoca'nın sesini. Koca Karaman Deresi'ni dolaştı. Yola yakın yerden, hem de şöyle yılan dili gibi düzgün olmalıydı direklik çam. İnce uzun bir tanesini devirdi. Kendi belinden kalın. Hem de üç direkten uzun gelir. Dip yanını biraz elledi nacakla. Dallarını budadı. Soydu kabuğunu, zarını. Dip yanından kertti direklik çamı. Kestiği dallardan, kuru köklerden bir yük de odun etti. İki dayak kesip sardı sımsıkı. Urganı kertikten doladı. Boyunduruğu koştu öküzlere.

"Haydin bakalım!" dedi. "Gidelim usul usul!..." Bağladı urganı. Dip yanı boyunduruğa doğru kalktı çamın. "Haydin, hoooha! Bu ölüyü evin önüne indireceğiz bugün! Ve zor değil. Öhho! Öhhoo!... Fakat Ormancı İbrahim olacak kavata görünmeden nasıl gireceğiz köy içinden? Dertli Irazcagil'in evin sağından, Düzmeşe çayırından sürerim. Kamber'in tarladan, Kosa'nın güllüğün altından, Tekke Odası'nın yanından girerim... Dalöğlen köy içinde hökümetin ormancısına yakalanacak kadar enayi değilim; öhhooo!..."

Dürttü öküzlerine. Nacağı eşeğin yüküne soktu. Vurdu kıçına. Düzmeşe köyünün epey altından inecek yola. Yol, dereye aşağı köye kadar gidiyor; ordan Alanköy, Dereköy; Yeşilova'ya ekleniyor.

Eşekle öküzlerin ardından yürüdü Haceli. Kollarının altı, belinin ortası terledi iyice. Acıktı da. Koştu, eşeğin üstüne attığı torbayı aldı. Haşlanık yumurtaların biri duruyor. Bir baş da soğan var. Derenin ağzından çıkmadan yumurtayı, soğanı dürün-

dü, aldı eline. Çamların, ardıçların dalları yüzüne gözüne çarpıp duruyor. Eşeğiyle, öküzleriyle birlikte akıyor köye doğru.

Kestiği uzun çam şimdi çırılçıplak. Hava bulutlu olsa üşüyecek sanki; günde parlıyor. İki öküz çekip götürüyor. Gözüyle oranlıyor çamı. "Üç tane sağlam gelir! Daha olmadı, bir daha gelirim! Bir daha yıkar götürürüm! Üç direği değiştirdiğim gibi, selamlık düverini de değiştiririm! Aaah Dertli Irazca! Öhhoo!... Aaah Cımbıldak Hüsnü! Demek bir süre daha oturacağız Aşağı Mahalle'nin çamurunda! Köy içinde ev yaptırıp kurtulacaktık ne gözel! Dedim ya, felek yâr olmadı. Kaymakam olacak avradı gözel bozdu işimi! Muhtar Hüsnü beni destekliyordu; apaçıktı bu. Dertli Irazca ateş olsa cürümü kadar yer yakar. Kaymakam arka çıkınca güçlendi. Herif karakola tel emrini yazdırdı; yapabilirsen yap evi! Kazdığımız temeli doldurduk. Taşıdığımız taşı evin önüne çektik. Onca kerpiç havaya gitti. Muhtar, 'Dur bakalım, Sultan Süleyman'a kalmamış dünya, Kaymakam Orhan'a hiç kalmaz!' diyor. Öhho!... 'Kaymakam Orhan kim? Erle Karakolu'ndaki yeni Çavuş'a da kalmaz! Onca memur mağripten maşriğe sürülüyor; bunlar da gider, dur bakalım!' Duruyoruz ulan kavat Hüsnü, bir yere gittiğimiz yok; öhho! Ama ne zaman gidecek senin dediğin dürzüler? Göle su gelesiye kurbağalar susuzluktan ölür! Ben ölmem ama! Öhho! Bendeki inat Dertli Irazca'daki inattan kalmaz. Şimdi Düzmeşe yolunda inat yarıştıracak değilim; ama çıkarlarım gerektirince az çok ben de inatlaşırım. Dertli Irazca beni, öhho, Aşağı Mahalle'nin çamurunda oturmaya mahkûm etti. Yani öyle bir şey. 'Otur burda, çıkma köy içine; paran olsa da, ustan olsa da ev yapma köy içinde!' dedi. Öhho! Oturduk kaldık. Muhtar Hüsnü'nün sayesinde, kaymakam olacak kavatın gölgesinde. Onun için şu direkleri yenileyelim. Yenilemezsek yıkılacak. Bir de bunun için şan olmayalım köyün diline. Öhho, öhho! 'Eskiyen direkleri yenilemedin, ev yıkıldı, karını, çocuklarını altında bıraktın!' derler. Çok lafçı köydür Karataş!"

Bir yandan yürüdü, bir yandan yedi, bir yandan da düşündü. Yanık Belen'e doğruldu öküzler. Yol biraz yokuşa sardı. "Hoooha!..." dedi. "Yediğiniz kepek değil; dayanın! Bir bunu götüremezseniz neden çekeyim kahrınızı? Hoooha!... Hooo di-

yorum, haydin!..." Öküzler zorlandı. Boyunları ileri uzadı. Arka ayakları kasıldı. Ön ayakları büküldü. Eşek de yandan yandan gidiyor. Haceli, kuyruğundan kaldırdı ölü çamı. Öküzler dayandı. Yanık Belen'in başına çıktılar zorlukla. Köy göründü. Çöküp durur damlar. Arada Çildede olmasa, Alanköy de görünür. Yeşilova biraz çukurda kalır ama, gür çamlı Eşeler Dağı görünür.

"Beni tek üç aycık Yeşilova'nın kaymakamı yapacaklar, öhho, bileceğim bu muhtarlara ne yapacağımı! Dertli Irazca'nın Bayram gibilere ne cezalar vereceğimi! Sırtına taş sarıp nasıl karakola çektireceğimi, nasıl tırnaklarını söktüreceğimi! Öhho!... Bu kavat geçmiş oraya; diyorlar ne kahve, ne Kulüp akşamları; kapanıp evine kitap okuyor! Gelmiyor, gelmiyor, bir köye geliyor, koskoca muhtarı, kurulu, kurul üyelerini arkalayacağı yerde bir dul karıyı arkalıyor! Ben olacağım kaymakam, bileceğim kimin arkalanacağını!..."

Eşek öne geçti. Sıpasını ahırda bıraktı sabah. Yolu doğrulttu gidiyor bir an önce varmak için. Haceli'ye öküzleri hızlandırmak, sonra da düşünmek kalıyor. "İlk düşüneceğim iş, şu Kara Bayram'ın ayağını çelmek! Ona öyle bir iş etmek; bilemesin Allah'tan mı geldi, kuldan mı? Öhho!... Köyün koca muhtarına ve kurulun ikinci üyesine karşı direşmenin ne demek olduğunu anlasın! 'Eyvaaaah, ne yapmışım ben?' desin. Ama hiçbir işe yaramasın pişmanlığı. Bunu yaparım ona. Dur sen, dur Kara Bayram! Ya sana yaparım yada* karın Haçça'ya! Yani öyle yüzüne bakılacak bir matah değil ama, öç almak için bakarım ben! Ya kendim bakarım ya kardeşlerimden birine baktırırım. Ben dedim mi, Muharrem uykuyu, tüneği yitirir. Mevlüt'e pek kulak asmam; ama Muharrem iyi bilir yamaçlardan av almayı. Alsın; helal olsun! Öhho!... Çökelek basar gibi bassın gözelce! Asar'ın altında yonca biçerken, ot yolarken mesela. Tam söğütlerin gereltisine getirip; ne var be! Bir bunu beceremeyecek mi benim bilader? Bağırsın çağırsın isterse. İstediği kadar çağırsın.

* Türkçe yazım kurallarına göre "ya da" olarak ayrı yazılan bu sözcük Fakir Baykurt'un özel bir kullanımı olarak bu kitapta bitişik yazılmıştır ve yayımlayacağımız tüm kitaplarında da bu şekilde kullanılacaktır. (y.h.n.)

Altına bir aldı mı, benzetmeden bırakmaz inşaallah. Böylece bizim öç de alınmış olur..."

İniş aşağı buzlu bir bayırdan çocuklar kızak kayıyor gibi kayıp gidiyor çam ölüsü. Eşek de, öküzler de iyi gidiyor. Ali İzzet'in Kuyruk'a geldi; Beytullah Hoca'nın sesini yeniden duydu. Öğlen ezanını okuyor. "Sadece Haççа'dan değil, o takımdan olduktan sonra kimden olursa olsun alınabilir öcümüz! Dahi Kara Bayram'ın kendinden. Öhho. Bugün Karaman Dere'sinde rast gelecektim temsil. Odun kesiyor olacaktı bir çamın dibinde. Hiç çıtırtı çıkarmadan üst yanına dolanacaktım. Nacağını kaldırıp indirirken sokulacaktım ardına. Kaptığım gibi alacaktım elindekini. 'Çömel bakalım Kara Bayram! Çömel ve kelimei şahadet getir! Ve oku bildiğin duaları. Ve haydi söyle bakalım hangimiz daha erkek mişiz? Bir daha ben köy içine temel kazarken dertli ananı yollayıp kazmamın önüne yatıracak mısın? Bir daha ben temelin başında yatarken, usulca gidip sergideki iki bin kerpici kıracak mısın? Haydi erkeksen şimdi öt Kara Bayram!...' Gözelce bir ifadesini alıp, 'Çıkar bakalım şu donu tomanı da! Haşşöyle! Sırtından gömleğini de çıkar! Ver bakalım elime!...' Elime alıp bir kibrit çakayım, anladın mı? Sonra, 'Sar bakalım odunlarını! Yürü böyle donsuz gömleksiz, köye! Seni dürzü seni! Böyle geç köyün içinden! Yukarı Mahalle'den gir; Muhtar Hüsnü Ağa'nın, Halil İbiş'in evin önünden, leylek sereninin dibinden yürü!' Yürü Melek Hasangil'in evin önünden! Götünden donunu, sırtından gömleğini aldırmış bir Bayram görsün köyümüz. Ağali Emmi'n, Kosa Dayı'n, uzaktan koşup gelsin. 'Hayrola yahu Bayraam, gene ne oldun? Böyle kim soydu donunu gömleğini? Öhho! Haceli mi? Yahu sen de aklını hep Haceli'yle mi bozdun? Herif Köy Kurulu'nda ikinci üye. Böyle şey yapmaz. Öhho. Yapmaz!...' Yapmam ya! Sen bir elime geç de benim, yapar mıyım, yapmaz mıyım, o zaman gör! Daltaşak çık var evinin avlusuna. Dertli anan önülceğini çıkarıp versin, onu gerin önüne!... Aaaah, bir geçecek böyle ıssızlıkta elime, ben ona ne yapacağımı bileceğim ve hiiiç, hiç üşenmeyeceğim..."

Ağali'nin evin önünden geçti. Karısı Havalice odun çıkarıyor. Gelini Selver tenekeyle su çekiyor yukarıya. Kamber'in tar-

ladan yana doğrulttu eşeğin yönünü. Sonra öküzleri o yana çevirdi. Sürüntünün sesi duyulmasın diye uzun ağacın kuyruğunu havaya kaldırdı. "Öhhoo!" Öksürdü. Terlemesi arttı. Kosa'nın güllükten aşağı, Tekke Odası'nın önünden geçti. Evin avlusuna soktu eşeği, öküzleri. "Çok şükür bir kazaya belaya uğratmadan, ustaca sokuverdim işte! İşte ben gerçekte böyle becerikli bir adamım! Ev işinde bahtım kapalıydı!" Bağırdı avlu kapısından, "Fatmaaa! Ömeeeer! Muharreeeeem! Çıkın! Bir ağaç getirdim; görün!..." Eşek hıçkırıyor, anırıyor. Sıpası da hıçkırıyordu ahırdan.

Tavşan başlı oğlu Halil çıktı önce. Koştu. Ardından onun küçüğü Bekir koştu. "Babam ne kadaaar ağaç getirmiş!..." Bağırdı, sıçradı çocuklar. Fatma yamalık yamıyordu. İğne iplik elinde çıktı. Sonra kapının dibine bıraktı elindekileri, indi usulca.

"Öhhoo! Yok mu Muharremgil? Koşsanıza!..."

"Muharrem yok! Bozoğlan da yatıyor..."

"Nee! Yatıyor mu? Şimdiye kadar yatılır mı gıı?"

"Bir uyandı, karnını doyurup gene yattı..."

Bağırdı Haceli: "Ulaaaan Bozoğlan! Aslan küçük bilader!..." Eşeğin üstünden bir kızılardıç kökü alıp attı hayatın kapısına. Gürültüden uyansın diye düşündü. Ama hayatın sıvası kazıldı.

"Bir fikirsiz herifsin ki Deli Haceli! İş mi şimdi şu yaptığın? Ellerim deliniyor günaşırı hayat sıvayacağım diye. Neden atıyorsun kızılardıç kökünü; atıp kazıyorsun?..."

"Dıngırdama!... Ne olmuş attıksa?..."

"De tut, de tut! Yıkalım şunu!..."

Haceli eşeğin yükünü çözmeye yöneldi. Fatma da ivedi ivedi çözdü kendinden yandaki urganı. Boz Ömer koşup geldi yukardan. Fatma bağırdı:

"Bekiiir! Haliiiil! Geri gidin anam!..." Urganı sıkıca tutup geri çekildi. "Haydi!..." dedi kocasına. Bırakıverdiler karşılıklı. Gürültüyle yere çöktü odunlar. Ömer eşeği çekti yularından. Avlunun köşesinde dürdü doladı urganı, geçirdi semer ağacına. Öküzlerin yükünün indirilmesine, boyunlarının boyunduruktan kurtulmasına yardım etti.

"Gözel ağaç getirdim!..." dedi Haceli. "Odunlarım da gözel!..."

"Aferin! Pek gözel..." dedi Fatma.

Boz Ömer başını arkaya atıp, uzun uzun baktı yerdeki ağaca. "İki direk sağlam çıkar, belkim üçüncüye de yeter; aferin!" dedi, sırtını tıp tıp etti ağasının.

Haceli de Boz Ömer'in sırtını tıp tıp etti. "Asıl sana aferin aslan biladerim! Gözel uyku çekiyorsun öğlene kadar! Bak, valla billa, sana çok kızıyorum! Yani senin yaşında bir delikanlı, şu vakit olmuş, evde yatıyor ve köy içinde neler dönüyor, düşmanlar ne düşünüyor, hiç ilgilenmiyor!..."

"Hüsnü Ağa'nın Cemal'le öküz gütmeğe gideceğiz akşamüstü. Kırların tadına bakalım bir, diyoruz..."

Ahırın kapısını açtı, sıpayı salıverdi Haceli.

"Kızların sidiğini mi koklayacaksınız kırda serseriler! Gözünüzü açın. Dertli Irazca takımından birinin ardına düşüp gitmeyin. Ölesiye düşmanımızdır Kara Şâli soyundan olanlar. Ve onlarla oturup kalkmayın! Oturup kalkarsanız öç almak için oturup kalkın. Ve biliyorsun, hâlâ öcümüz alınmadı. Fırsat kolluyorum dağda taşta, erde geçte; sen de kolla! Muharrem Ağa'n olsun, sen ol, fırsatlarını buldunuz mu, iki bir demeyin, yumulun! Öhho!... Ben de bu ağacı üçe böleyim akşamüstü. Fatmaa! Leğeni getir, elimi ayağımı yıkat! Öhho!..." Hayata çıktı, duvarın dibine attı kendini. "Oooh! Ulan az biraz yorulmuşum heralım! Ta Karaman Deresi'ne çıktım Fatma! Oraları görme! Her yer Cennethane! Her yer çiçek, çimen! Burcu burcu kokuyor. Bir de selamlık düveri getireyim diyorum bakalım. Çocukları da götüreyim giderken diyorum. Nadas da var ya tamamlanacak; öhho!..."

Çocuklar, Haceli'nin getirdiği odunların içinden çam kozalağı aradı; yoktu.

Fatma bağırdı: "Haliiil! Bekiiir!... Odunları şuraya, hayatın başına yığın anam!... Haydin göreyim sizi!... Haydin, bakın yarın katmer yapacağım iyi yığarsanız!..." Dudaklarını sarkıtarak odunları yığmaya başladı çocuklar. Boz Ömer, uzun ağacı çitin dibine çekti. Üstüne kağnı kanadı, çul yarımı, hasır eskisi örttü. "Ormancı İbrahim filan geçer de görür yada bir düşman haber verir, ört ağam!..." dedi Haceli. "Öhho! Öküzler iyi terledi haa! Sen de harıma kadar git, biraz yonca biç gel Fatma! Akşam kırdan dönünce yeşil yeşil yiyiversinler!..."

Fatma su döktü kocasının ellerine, ayaklarına. "Olur Haceli Efendi!" dedi. Sen yalnız buyur! Kösül buraya duvarın dibine, birer birer buyur! Olur tabii!..."

Peşkiri alıp elini yüzünü silerken, "Dediklerimi unutma Bozoğlan! Kırda, köyde, hiçbir yerde unutma! Gözel bir fırsat kolla. Nasıl bir fırsat olsun, biliyor musun? Kemiğin içindeki ilik gibi, yuryumuşak; hürp ettin mi, akıversin ağzının içine! Düşeş gibi bir şey olsun demek istiyorum yani..."

Karataş'ın Kırları

Gün, öğlen ile ikindinin arasında. Bir türlü serinlik çıkmıyor. Karataş'ın çevre yanı mor dağlar. Mor ve dik. Kuzey yanı da bir derin gedik: Peder Gediği. Ordan biraz yel gelip köyü serinletir. Erle Çukuru, yaz boyunca yanar. İnsanlar işten, oraktan dönünce atılıp gider. Geceleri dam başlarında, hayatlarda örtünmeden yatarlar. Geceleri bile insanı terleten sıcaklar olur. Esmez.

Ahmet, azık torbasını takınıp çıktı. Öküzle ineği sürdü. Evin küçük sarı köpeği Toman da yanı sıra gidiyor. Yorgun hayvanlar da çok az dinlendi. Ağır ağır yürüyorlar. Karınları aç. Kırlarda güdülecek akşama kadar.

Bayram, yoldan yandaki saçağa dikelip seslendi oğluna: "Kır Bağları'na götür ulaaan! Kayardı'na götürme! Herkes oraya gider. Kır Bağları tenhadır. Kır Bağları'ndan Değirmen Deresi'ne inersin... İyi doyur malları!... Geldiği zaman karınlarını gemi gibi görmezsem, kemiklerini kırarım bak! Ona göre!..." Sesini yumuşattı. "Sen iyice dalgacı oluyorsun gayri!..."

Ahmet, babasının sesindeki yumuşamayı sezdi. Dönüp bir "esas duruş" daha aldı. "Baş üstüne komutanım! Karınlarını gemi gibi yapacağım! Kır Bağları'ndaki mağazalardan bir kamyon pompası alıp üreceğim arkalarından komutanım! Kır Bağları'nda ot diz boyu da, çok iyi doyuracağım komutanım!..." Sonra, "Saçağın başına çıkar, hiç düşünmeden kumanda verirsin kahpem baba!" dedi. Yürüdü.

Bayram, oğluna baktı, baktı, "İt!..." dedi. "Haza it!... Avukat olmuş ağzına tükürdüğümün iti!" Sövdü. "Yani öyle laflar bellemiş, avukatlar bilemez! İt!..." dedi.

Kır Bağları'na giden yolun iki yanı sararmış arpalar... Sararmış, ağarıyor. Yeşilliğini hızla yitirmeye başlamış buğday tarla-

ları... Tarlalar, Keziban Ölen'e kadar bir yaz titreşimi içinde uzanıyor. Önlerde, arkalarda başka öküz gütmeciler var. Ekinler orta karar. Ne iyi, ne kötü. Tarlalar ılıman denizler gibi dalga dövüyor. Ekinler sallanıyor. Arada tek tük ahlat ağaçları. Ağaçlar cılız ve topacık. Günün doğduğu yanda Düzmeşe köyünden inip gelen yol. Ve sel çukurları. Yuvarlak taşlar, çakıllar. Toprağa olanca gücüyle vuruyor gün. Toprak yanıyor. Yolların tozu, yolların kumu yakıyor. Hiç serinlik yok. Sıcak iyice bastırıyor.

Ahmet, parmaklarını ağzına sokup, "Füyt! Füyt!" çoban ıslığı çaldı. Değneğini salladı. "Ağır gideceğim anasını satayım!" dedi. "Füüüyt! Mallara dokunmayacağım! Yesinler arpalardan, buğdaylardan! Birer tutam koparsalar kârdır. Ninem de evde oturup, 'Sakın haa! Haramdır!...' desin. Helal ot mu var kırlarda? Karataş'ın Kır Bağları'nı, Yarışlı'nın çayırı mı sanıyor? Füyt! Füyt! Ulan Çelik Paşa, ulan Aymelek, yiyin anasını satayım." Kalgıyıp tüngüyor, ezici sıcağın altında diri kalmaya çalışıyor. "Yiyin! Yiyin!" diye bağırıyor.

Mallar tersine, ekine arpaya dönüp bakmıyor. Uslu uslu yürüyorlar. Yol kıyılarında bir şey varsa yiyor yoksa yürüyorlar. Yasaklara alışmışlar. Irazca'nın öğütleri, en çok onları etkilemiş sanki.

"Füyt! Füyt! *Al yazmamın uçları - Anam çıkamam yokuşları*..." Sesini alabildiğine yükseltip türkü çağırıyor. "*Beni baştan çıkaran - Anam yedi dağın kuşları*... Dağlar! Dağlarının anasını satayım! Babam beni bir dağa götürmedi. Başına çalsın dağını! Merdiven ağacı getirmeye yalnız gitti. Onları da getirdi, öyle bıraktı! Ninem de bekler merdiven onacak! Sabırlı karı! Artık buğuz etmiyor oğluna..."

Torbasını eline aldı. Yarımlık bir şişesi, içinde içecek suyu var. Şişenin tıkacı çaputtan. Tıkacı açıp bir yudum aldı. Suyu ağzında döndürüp yuttu. "Füyt! Füyt! Akşama kadar bununla idare edeceğiz! Yudum yudum! Zemzem anasını sattığım!..."

Aymelek dönüp ardına baktı. Ahmet şişeyle oynuyor. Yol kıyısındaki arpa tarlasına bir hamle yaptı. Ahmet gördü; aldırmadı. "Yanaş ulan!" dedi içinden. "Yanaş doyur karnını!" İnek bir iki denedi. Ona bakıp Çelik Paşa da yüreklendi.

Ahmet geri dönüp köpeğe takılmaya başladı. "Eller yukarı Toman, kaldır ellerini!" Öküzle inek yol kıyısındaki arpadan bir şey anlayana kadar köpekle uğraştı, talim ettirdi...

Keziban Ölen'den sonra Kır Bağları başlıyor. Öküz gütmeciler öküzlerini bırakmış. Kendi keyiflerine dalmışlar...

Kır Bağları'nın şimdi adı bağ! Bir tek çubuk, bir tek yeşil asma yok! Vaktiyle... imiş! Güne karşı, eğimli, güzel topraklar ki, en iyi bağ burda olur! Kumlu! Kumlu ve tınlı! Burda bağ olduğunu şimdi Bayram bile zor anımsıyor. Çok eski bir öykü gibi! Bağlar birbiriyle çit çite imiş. Güzel asmalar toprağı örtermiş. Üzümlere alaca düşünce, ortalarına talvarlar kurulur, yataklar atılırmış. Çal sesli kızlarla, karaca karaca oğlanlar, teneke çalarak, fırıldak döndürerek, "Huyah, huyah, huyah!" çekerek, maniler söyleyerek, toplanıp, "Vahtıvar" oyunları oynayarak, öpüşüp koklaşarak, bağ beklermiş! Bağbozumlarında şenlikler yapılırmış. Üzümler selelerle, sepetlerle kırılır, kağnılarla taşınırmış! Kalburların içine salkımlar yığmaca doldurulup, gelip geçen üzümlülere üzümsüzlere saçılırmış! Aklı karalı salkımlar, bir bolluk içinde dağıtılırmış... Birden bir kıran gelmiş, silmiş süpürmüş. Ne bağ kalmış, ne yaprak. Çubuklar farıyıp gitmiş. Yenilemişler, aşılamışlar; olmamış! Bilen bilmeyen, "Floksera" diye bir hastalıktan söz etmiş...

Ağali, şimdi bunları çok eskiden gördüğü bir köyün bağları gibi iç çeke çeke anlatır, "Karataş'ın dürzüleri" de dinler. "Floksera diye bir hastalık yoktur!" der Ağali. "Bağ hastalanmaz! Ot hastalanmaz! Allah'ın otu; biçersin gene biter! Sökersin, hiç bilmediğin bir yerlerden bir tohum gelir, patlar, gene yeşerir! Hastalık mastalık, laf! Karnı bozuk Kâbil, öz kardaşı Hâbil'i öldürdü, dünyada altmış şeyin lezzeti bozuldu. Kocaman Pabuçlu Allah bundan hazzetmedi. Vakti zamanında denizlerin suyu tatlı idi. Kâbil, Hâbil'i öldürünce acı tuz oldu. Bütün meyveler ballı idi, ekşi oldu. Buğdayın tanesi başparmağım gibi iri idi, ufaldı. Daha ötesine gidersen, yağan ak kar, kar değil, un olarak inerdi yere. Havva Anamız ettiğine doymasın, kırlarda taş kalmamış gibi, vardı da un ile tahretlendi. Kocaman Pabuçlu Allah böyle nankörlüğü kabul eder mi? Etmedi. Şimdi bizimki de o hesap. Şimdi her ibnelik, her puştluk Karataş'ta boy veriyor. Buna asma yeşerir mi?"

Ahmet, "Füyt! Füyt" etmeyi bırakıp, "Yeşert dürzü!" diye bağırdı. "Çal'da, Esebey'de nasıl yeşeriyor? Mahmutgazi'de nasıl yeşeriyor? Ta oralardan getirip burda üzüm satıyorlar! Kıçını sık, sen de yeşert! Kendi kendine bağ yeşerir mi?" Irazca Nine'sini taklit ederek söylüyor bunu...

Öküzle ineği Kır Bağları düzlüğüne bırakıp öteki gütmecilere doğru yürüdü. Görünürde hiç ot yoktu. Taşların dibinde tek tük kurumuş teller, yapraklar... "Yeşil yoncalıklar maşşallah!" dedi Ahmet, güldü kıs kıs. "Doyurun karnınızı ulan! Gemi gibi doldurun! İşte ot, işte yonca, işte çayır! Marsıma, filfili, kuşdili, yavraz, işte kadındüğmesi!... Bana da hiç kabât bulmayın! Bende ne kabât var gözünü sevdiklerim? Ben asker adamım. Askerlik emir altı. Bayram Yüzbaşı'm emir verdi; ben sizi buraya getirdim! Emir emirdir! Emir demiri keser, demir de soğanı!..." Güldü.

Uzuuun, bir uzuuun kır! Uzun ve boş! Hayvanlar durmadan yeliyor. Yelseler fayda mı var? Durma yel, sorma yel... Düzlüğün ortasında bir topal ahlat. Karı kız gütmeciler dibini doldurmuş. Ötede bir küçük alıç. Yaprakları toz içinde. Küçük gölgesinde iki adam. İki genç adam... Başka gölge yok, yel yok, eser yok. Bomboş bir kır... Silinmiş, kalmamış eski bol yapraklı bağlar.

Ahmet, torbası değneğinin ucunda, değneği omzunda, ahlata doğru yürüdü. Ağali'nin gelini Selver gelmiş. Taşkelle'nin karısı Kâmile gelmiş. Fatmaca'nın kızı Seval gelmiş. Sultanca Teyze'sinin küçük gelini Cemile gelmiş. Çivi Esme de orda. Kamber'in Fatma da orda. Kerimoğlu'nun karısı Zeynep de orda... Çökmüşler gölgeye, ekşi ekşi terliyorlar. Terleri, Peder Gediği'nden gelen az yelle, yanlara yayılıyor. Toza batmış bir tuhaf koku...

"Bir oturmalık gölge verin ulan!" dedi Ahmet. "Yayılmışınız gözelce! Hem azcık da terbiyeli oturun! Ne bu haliniz?..."

"Oşt köpeğim!" dedi Taşkelle'nin karısı. "Kanareye bakın! Bir oturmalık yer istiyor... Kanareye yer mi olur?"

Öteki karılar güldü.

Ahmet, şirinlenip üstlerine vardı.

"Köpeklerin sesi geliyor ulan! Size köpekten söz açan oldu mu, soykaya kalasıcalar? Size bir oturmalık yer dedim!..."

Çivi Esme, kaşı kara, gözü kara, kamçı boylu, ince bir avrat. "Koymayın karılar, furun gitsin nere giderse! Ne işi var içimizde?" diye bağırdı. "Furun terbiyesize!..."

Ahmet bir uzun gülme tutturdu. "Kaşınıyorsun Çivi Teyze! Valla sürürüm seni! Alır kaçarım valla!..." dedi.

Sultanca Teyze'sinin küçük gelini Cemile, "Tırnak kadar çocuk, ay karılar!" diye çıkıştı. "Gelsin otursun gölgeye! Ne zararı var size? Siz gene lafınızı edin!" Yanından yer açtı. "Gel yengem yanıma, benim yanıma gel!..."

Ahmet varıp oturdu.

"Yengem olsun da, çörden çöpten olsun!" dedi. "İnsana bir çilkim iyilik gene hısımından geliyor!" Karılara söyledi: "Yiyecek miyim ulan sizi?"

Karılar, Cemile'ye döndü.

"Tırnak kadar çocuk diyorsun! Anası kundaklayıp beşiğe yatırsın! Neresi tırnak kadar? Bugün eversen, yıl demeden çocuğu olacak! Baksana sen şuna!..."

Ahmet aldırmadı.

Cemile, "Tırnağına kurban olun!" dedi. "Var mı köyün içinde bir tane daha?"

"Maşallah, maşaallah; bal boducu!..."

Kamber'in Fatma, "Arap şey!" dedi. "Var mıymış köyde bir tane daha? Aman neyi var şunun? Gözlerine bak; insan ıssızlıkta görse korkup kaçacak!"

"Kesin sesinizi! Yanmış kavrulmuş çocuk!..." dedi Cemile. Dizini uzattı. "Koy yengem başını şuraya! Dinlen azcık!" Karılara döndü. "Dinlensin çocuk!" dedi.

Çivi Esme, "Çocukmuş!..." dedi. "Pek ufacık maşşallah! Sesine bakın bir de sesine! Nasıl kartalmış! Tuttuğu sıpanın kuyruğu altı ay yerine gelmeyecek... Çocuk! Hiç böyle çocuk olur mu?"

Toman ile Ağali'nin köpek, yan yana, ön ayaklarını karılara doğru uzatmış, dillerini birer karış dışarı çıkarıp yatmışlar. Har har soluyorlar. Dilleri sıcaktan börtmüş.

Cemile, kuşağının arasından bir elma çıkardı. Yeşilce, bir ham elma. Başparmağıyla bastıra bastıra sulandırmaya koyuldu. Hem bastırıyor, hem karılara karşılık yetiştiriyor. "Kıskanıyorsunuz çocuğumuzu, değil mi zilliler? Çocuk daha o!..."

"Çocuk"luğu üstünde tartışma uzadıkça Ahmet bozuluyor. Bir yandan da karıların açık saçık sözlerine kızıyor. Anasından babasından duymadığı, yetişkin erkeklerin konuşmadığı sözleri kadınların konuşması garibine gidiyor.

Cemile, "Al yengem, em şunu!" diye elmayı Ahmet'e verdi. "İyice sulandırdım! Em gözelce!... Ekşili, mayhoş bir elma! Em de susuzluğunu gidersin!"

Çivi Esme bir kahkaha kopardı.

"Şunun em diye verdiği elmaya bakın karılar! Leblebi tanesi kadar. Delikanlı adamın susuzluğunu keser mi hiç o gıii? Sen Ahmet'e şeftali ver! Şeftali ister o! Çıkar koynundaki turunçlardan ver, zilliii!..."

"Ağzına yüzüne ettiğimin!" dedi Cemile. Kalktı, Çivi Esme'nin başına çöktü. Boynundan tutup bastırdı. "Ben onun öpöz yengesiyim! Sen hangi turuncun lafını ediyorsun? İlazımsa sen versene! Ağzına yüzüne ettiğimin orospusu! Ağzının ortasına bin kazan doldurduğumun!..."

Cemile, Çivi Esme'yi yere yere çalıyor. Ötekiler, kahkaha kıyamet gülüyor. Esme çırpınıyor, "Kurtarın gıı avratlar, bu kancık kudurmuş; boğacak beni!" diyor fakat kimse kurtarmıyor.

"Ağzının ortasına bin kazan doldurduğumun! Hiç utanmak yok mu sende? Tırnak kadar çocuğun yanında bu lafları ederken sıkılmıyor musun? Senin kocan sana terbiye vermiyor mu? Hiç mamele yapmıyor mu? Senin kocan hadım mı?"

Ahmet pufladı kalktı.

"Kırın birbirinizi!" dedi. "Valla köye varınca yaptıklarınızı bir bir anlatacağım! Ne utanmaz karılarsınız siz be! Valla hepsini! Hemi de görün!..."

Karılar gülmeyi bıraktı. Saçlarını feslerini düzelttiler.

"Hele bir anlat da tanı!" dediler. "Ağzını ayırır atarız senin o zaman! Bacaklarını da ayırırız! Yırtık ağız, ayrık bacak dolaşırsın ortalıkta!..."

Ahmet kalkıp yürüdü.

"Kim kimin bacağını ayırır, belli olmaz!" dedi. Gölgeden uzaklaştı. "Onu ayrılacak bacağı olan düşünsün!" diye bağırdı.

Kamber'in Fatma, bir taş alıp savurdu ardından.

"Orospunun eniğiii!... Şu ağzından çıkana bak, orospunun eniği! Gelmeyiver aramıza! Bok işin mi var! Gelmeyiver! Bir baksana hem, senden başka delikanlı var mı burda?..."

Cemile, Çivi Esme'yi bırakıp yerine oturdu.

Öteki karılar, "Aferin!" çekti. "İkinize de maşşallah! Zorlu pehlivanlarsınız! Doğuran kısraklar yerinmesin! Akşamları döşekte de böyle güleşiyorsanız, bravo! Yediğiniz, giydiğiniz helal hoş olsun; pançalı, pehlivan avratlarsınız!..."

Fasulyenin Suyu

Bayram, Karaş'a bindi, kucağına Şerfe'yi aldı. Göçmen Tarlası'nın altındaki çayırlığa kadar geldi. Eşeği çayıra çaktı. Sonra beli omzuna vurup, Şerfe'nin de elinden tutup harıma, Haçça'nın yanına yürüdü. Domatesleri, biberleri çapıyor Haçça. Doğruldu kocasını görünce. "Hoş geldin Bayram Paşa!..." dedi. Şerfe'yi okşadı. "Sen de hoş geldin kara maya!..."

Kofalıkta kırmızı bacaklı leylekler geziyor. Yılanlar o kofanın dibinden bu kofanın dibine akıyor. Özlerde camızlar var. Sırtlarına kargalar, cula kuşları konup kalkıyor. Gökteki serpik serpik bulutlar ağır ağır Burdur, Isparta yanlarına gidiyor.

"Ninem akşama domates istiyor!..."

"Ağustosa yetişir kızım!" dedi Haçça, güldü.

"Sana yaptığım işlerden haber vereyim Haçça! Yaylayolu'ndaki parçayı bitirdim. Böylece nadas derdinden kurtulduk. Karatepe'yi bu yıl bari ikilesem diyordum; ama gelirken baktım, Bahşiş'teki arpa gevremiş. Sabanı getirdim, demiri söktüm. Elimi ayağımı yudum. Acı soğan, kuru yavan, bir ekmek yedim. Azcık uzandım sırtüstü, anam beli tutuşturdu elime, 'Kalk!' dedi. Kalktım Haçça. Bu sefer de fasulye sulayacağım. Yani sana nasıl anlatayım, tıpkı askerlikteki gibi, buyruk altında, durmadan koşuyorum. Şimdi de fasulye sulayacağım. Kerimoğlu'nun Mehmet'ten sonra sıra bizim. O da dört saat bırakmaz bir aldı mı! Bakalım akşama bitirebilecek miyim?"

Kızının eline çapayı verdi. "Haydi çap!" dedi Haçça. "Otları ayıkla birer birer..." Şerfe sevindi. Ama otları yoluyorum diye domatesleri yolmaya başladı.

"Buyruk altında hiç durmadan koşturuyorsun ama, o merdivenin ağaçlarını getirip attın, öyle kaldı. Tahtacı Battal geldiğinde biçtirsen de, Gökçeyaka'dan Hafız Ahmet'in oğlunu alıp

gelsen. Hiç olmazsa bu güz çıksa merdiven işi aradan. Yemin etmiş anan; sana söylemeyecek, bana söylüyor..."

Haççа gördü Şerfe'nin domatesleri yolduğunu. "Aferiiin benim akıllı kızıma!..." Eğildi, usulca aldı çapayı elinden. "Onları değil de, şunları yolacaksın! Onlar domates olacak, erecek kırmızı kırmızı. Yolup yolup Irazca Nine'ne götüreceğiz. Onlar yolunur mu serseri! Şu yaban otlarını yolacaksın bir bir..."

"Ahmet Efe'yi de, Kezban Ölen'in üstünden Eski Bağlar'a yolladım. Öküzleri alıp gitti. Şu köyde bir okul yok, biliyor musun? Ellerin köyünün başında muhtarlar muhtarlık yapıyor, bizimki hayinlik! Evinin önünden geçtim. Sayvanın üstünde geziniyordu eli ardında. Gidip ilçeden okul gibi şeyler koparacağına, köyün içinde fırıldaklar çeviriyor. Kaymakam'ın, Kumandan'ın gözünden kendisi düştüğü gibi, Karataş'ı da düşürüyor. Reis olacak kavat arkalarmış; 'Dükkân benim değil, senin! Buyur, dilediğini al!' dermiş her vardığında. 'Parasını düşünme!' dermiş. 'Bankadan istediğin kadar kredi koparayım sana! Al bir traktör mesela!' dermiş. 'Bir römork arabası, bir de patos! Motorize tarıma geç, motorize!' dermiş. 'Beş kuruş vermen gerekmez, hepsi bankanın kredisiyle! Şimdilik her köyden birer arkadaş seçtik, palazlandıracağız...' dermiş. Bu da, 'Ne yapacağım ben traktörü, patosu, şunu bunu!' diye nazlanırmış. Ulan iki ay dursun evinin önünde, dilediğine sat, beş misli para! Motor dediğin zıkkımın bolluğu mu var sanıyorsun ortalıkta? Millet biribirini yiyor sırada! Çünkü yok! Var ama herkese yok!... Böyle böyle şımartıyorlar dürzüyü. O da burnunu büyütüyor. Köyün durumu günden güne kötüye gidiyor. Bir okul olaydı, Ahmet Efe'yi yazdırırdık. Şerfe'yi de yazdırırdık. Geldi zamanları, geçiyor..."

Haççа, bol donunu toprağın yüzüne yaymış, kimi zaman elle, kimi zaman çapayla, kabartıp gidiyor toprağı. Otların nasıl ayıklanacağını, gövertinin diplerinin nasıl çapılacağını Şerfe'ye göstereceğim diye Bayram'ı tam bütün dinleyemiyor.

"Evin merdivenini yaptır, hayatın ucuna bir göz oda çevirtelim. Ondan sonra sen muhtar ol Karataş'ın başına! Gelenin gidenin korkusunu çekme; ben yapar çatar, ağırlarım. Yılık Atiye'nin yaptığı kadar yapamayacak mıyım?"

Çok mutlandı, güldü Kara Bayram. Göğsü bağrı kabardı. "Ondan on kat iyisini yaparsın! Ben de yaparım Cımbıldak Hüsnü'den iyisini. Ama biliyorsun, varsıl işi muhtarlık, bizim gibi yoksulun değil. Muhtarlıkta rakı şarap içeceksin, içireceksin. Her zaman köylünün kesesinden değil, kendi kesenden pahalı sigaralar içeceksin. Cebinden 'Yenice' paketi eksik olmayacak. Hem de altında at. Belinde tabanca. Tabancanda dolu şarjör. İlçeye inince buyur, buyur çekeceksin memurlara, çay kahve, bira... Bunların hepsi parayla Haççа Bayan! Bu kadar para nerde bizde? Para olması için mülk olması lazım! Nerde o kadar mülk?"

Bayram çöktü karısının yanına. "Ne diyorum bak! Kalkayım gideyim güz gelince Ortaköy'e. Şapkamı göğsüme koyup gireyim öğretmenin yanına. Diyeyim, Sayın Hocam böyle böyle. Yalvarıp yakarıp yazdırayım Ahmet'i. Biliyorsun söyleyip duruyordum. Yaşı geldi geçecek. Öyle de akıllı çocuk; gadder, hem de candan, selek! Her okulda birinci gelir. O kadar güvenim var kerataya! Okuması zorunlu gibi bir şey, Haççа! Köy yerinde başka olurumuz yok. Arka kale olur bize, kardaşlarına. Çok zoralacak şimden sonra işlerimiz..."

"Köye okul bu yıl da mı açılmayacak? Açılacak, açılacak diyorlardı; demek aslı yokmuş! Anama danış sen bu işi Bayraam! Yazdır derse yazdır Ortaköy'ün okuluna, gitsin okusun. Çok uzak yer mi Karataş?"

"Anama danışırım da, önce sana bir danışayım diyorum. Danışan, dağlar aşmış biliyorsun..."

Başını kaldırıp göklere, Burdur, Isparta yanlarına akıp giden serpik serpik bulutlara baktı Haççа. "Sağ ol! Her daim danışanların çok olsun! Gönlü alçak herifsin; adamlığını yapıyorsun. Ortaköy'ün öğretmeni yazalım derse, kaynanam da he derse, git yazdır..."

Karısının sırtını tıp tıp etti Bayram; çenesinin altını, gıdığını elledi, kalktı ayağa. "Yani seninle daha çok konuşmak istiyorum ama, evde fırsat olmuyor, kırda vakit yok. Kerimoğlu'nun Mehmet'e varıp bakmalıyım. Bitirdiyse, alıp katayım suyu bizim tarlaya. Erde geçte bitirip geleyim. Bugün de sulayalım, bir daha ne zaman gelecek bakalım sıramız?..."

"Yapabilirsen biraz da ot yol! Ben de şurdan yapındırayım biraz. Kırlarda bir şey yoktur; karınları bomboş gelir malların..."

"Olur, yolayım!" dedi Bayram. Beli aldı omzuna. Şerfe'nin başını okşadı bir daha. Yürüdü Eski Kale'ye doğru. Şarlak'tan, Ekiz İsmail'in haşhaş tarlasından, yılanyastıklarının, karamukların arasından geçip gitti. Kahveci Nuri'nin karısı patates çapıyor Şarlak'ta. Üye İbrahim'in oğlu Mehmet Ali yonca biçiyor. Bayram birer selam atıp, hal hatır sorup geçti. Eski Kale'nin altında Kerimoğlugil'in tarlaya vardı dosdoğru.

"Kolay gele Mehmeet! Bitirdin mi sağdıcım?"

"Allah razı olsun Bayram Ağa! Bitiyor! Suyu bulmuşken ilk suladığım yeri bir daha sulayıvereyim dedim. Yani tarla suya kansın!"

"Eee aferin! İstersen bazı yerlerini de üçle! O zaman daha iyi olur sağdıcım! Ben beklerim. İstersen sana yardım da ederim..."

"Al madem al! Yani sana şakadan bir laf ettim, ciddiye aldın! Sahiden ikilemeğe kalksam, bağışlamayacaksın!..."

"Ayıp ettin! Ben ciddi konuştum. Şurda tarlama akacak iki yudum su için senin gibi bir babayiğidin hatırını mı kıracağım Mehmet? Bu köyde seni severim, babanı sayarım. Her ne kadar sen beni sevmesen de, gördüğüm zaman gönlüm ılır sana. Sen sula, ben de sularım er geç..."

Beli omzuna vurup bendin başına geldi Mehmet. Koşuyor. Beli daldırıp suyu Bayramgil'den yana çevirdi. Kendilerine giden yanı çimle, çamurla kapadı. Dilini ağzının soluna sarkıtıyor çalışırken. Yalınayaktı arıkların otları içinde. Paçalarını dizlerinden yukarıya çemremiş. Biraz da terlemiş, tarlanın içinde oraya buraya koşarken. Bayram yürüyüp yanına vardı, yepti sırtını.

"Sağ olasın! Nasılsın bakalım görmeyeli? Selam söyle babana. Zeynep Yenge'me de hörmet ederim..."

Mehmet, elini ayağını, yüzünü gözünü yıkadı duru suda. Çoraplarını, otomobil lastiğinden pabuçlarını giyip beli omzuna vurdu, yürüdü köye doğru. Bayram çıkardı pabuçlarını, çoraplarını, koydu tarlanın üst başına. Daldı suya. Bir ok aldı fa-

sulyenin içinden, biraz aşağıya doğru çaprazladı. Sonra bir daha, bir daha aldı. Üç ok ile içinden çıkıp gidecek. Oklardan aşağı saçaklanacak sular. Artıntılar da en alttan Köysuyu'na karışacak.

Bir ok yarım saatte biter miydi? "İki saatlik işimiz var! İki saatte pampak ederim. Eğer yukarlardan bir kesen olmazsa. Irzı kırık Muhtar'la Deli Haceli'den başka buna niyetlenen çıkmaz Karataş'ta! Neden? Bugüne gelesiye kimsenin suyunu kesmedik kendimiz. Daha olmazsa, Şarlak'tan yukarı usulca bir dolanırım..."

İyice girdi tarlanın içine. Beli oraya buraya dürttü. Suyu yoluna koydu. Oku saçaklandırdı. İkinci okun başına yürüdü. Gündoğusunda Sultanca Teyzesigil'in mısırı var. Boylanmış epey. Mısırın yanı başı Kambur Yusufgil'in kendir. Söğütlerin altında teyzesinin İbrahim'in mısırı var. Eski Kale'nin altları sulanır göverti bu yıl.

Bendin başına dikilip köyden yana baktı. Birden harp etti yüreği. Fatma geliyor elinde ot orağı. Söğütlerin altında, Kambur Yusufgil'in kendirin yanında, yarısı kendir, yarısı yonca bir tarlaları var. Yonca biçmeye geliyor herhal. Eğer öyleyse tam yanından geçecek. Doğru yol öyle düşüyor; yakınından...

"Ulaaan!..." dedi içinden. Bir çırpınmayla beli aldı, aşağı yukarı gidip geldi. Ali İzzet'in elmalık var yoldan yana. Köyden yanda Taşkelle'nin kavaklar sıralı. "Ulan şu Kocaman Pabuçlu Allah'ımın yaptığına bak! Şuna bak! İnşaallah yonca biçmeğe geliyordur! İnşaallah görür beni! Ulan aylar yıllar geçti!..." Göğe göğe kalgımak geliyor içinden. Epey oluyor Kerimoğlu'nun Mehmet gideli. Üye İbrahim'in Mehmet Ali uzak. Yakın olsa da... Şimdi gider yoncasını alıp. Kahveci Nuri'nin karısı uzak. "Ulan her yer mısır, kendir; şu sefaya bak! Ulan gel desem gelir miydi? Ulan şu kendi büyük, ikramı çok büyük Allah'ıma bak!..." Derin bir soluk alıp göğsünü şişirdi; tuttu, tuttu, bıraktı. "Ooooh!..." dedi. Öksürdü hızla. Ne yapacağını bilemiyor. Baktı köyden yana. Fatma kıvrılmış geliyor. O da Bayram'ı gördü. Bastığı yeri şaşırarak geliyor. "Ulan yoksa biliyor muydu bugün su sıramız olduğunu? Ulan düşeş bu!..." Bir daha öksürdü derinden. Oturdu bendin başına. Yattı otların üstüne, göğe

baktı. "Bir daha, bin daha şükür büyük ikramlarına gözel Allah'ımın!..." dedi, yürüyüp gelmesini bekledi Fatma'nın.

Yıl kadar uzun geldi o süre. Yıl kadar uzun sürenin içinden yürüdü geldi Fatma. Sakız çiğner gibi şap şup ediyor ağzı. Ama sakız makız çiğnemiyor. Nalın var ayaklarında, vurduruyor topuklarına. Gülüyor tabak gibi. *Has erkeği gördün, gülersin gidinin avradı*, dedi. Birden toparlandı. Üzecek, horsunacak tavır takınmaktan sakındı.

"Şükür Allah'a!..." dedi Fatma.

"Kalkmadım ayağa mahsus!..." dedi Bayram.

"Şükür Allah'ımıza! Ben de mahsus çökmedim!..."

"Su sulamaya geldim, sen de çıkıp geldin şükür!..."

"Yonca biçmeye diye geldim, seni gördüm şükür!..."

"Aylar geçti, yıla devrildi; çooook, çok özledim!"

"Başka dilek dilesem olacakmış! Ne dileyebilirim senden başka?"

"Suyu ikinci oka alırım şööööyle..."

"Çok büyük bir Allah'ımız olduğunu şimdi anladım! Şu sevgiye bak göğsümdeki! Bunu veren O'dur; şimdi daha iyi anladım..."

"Ben de şimdi anladım; seni yollayan O'dur..."

"Biraz daha bekleyecek misin el ayak çekilsin?"

"Kendirliğe gireriz! Beklemem el ayak çekilsin..."

"Kendirliğe koşacağım iki kucak yonca biçip..."

"Kendirliğe koşacağım, isterse cihan üstüme gelsin!"

"Her yanım titriyor, zelzele gibiyim Bayraaam!..."

"Ayağa kalkmaya korkuyorum! Şakkadak yıkılacağım..."

"Koca dünya gibi sarsılıyorum!"

"Başım iki şak olacak yere düşersem..."

"Usul bas, usulca git! Ben de suyu ikinci oka alıp geleyim. Usulca yonca biç biraz. Suyılanı gibi akar gelirim birazdan. Kimse göremez, tasalanma! Gözel Allah'ımız gene bir sis verir. Seni bana veren, on paralık bir sisi mi vermez? Ne eli boldur, ne gönlü cömerttir O!..."

Geçip gitti Fatma. "Çok bile kaldım!..." dedi. Sordu kendi kendine: "Çok bile konuştuk, ne gereği vardı? Ben giderdim, Kara Bayram gelirdi! Eşşek kulaklı Bayram!..."

Bayram, beli iki eline alıp tarlanın sulanmakta olan yerlerine gitti. Baktı, görmesi gereken yerleri hep görüyor mu su? Dürttü bir iki yere. Emdirdi iyice. Sonra ikinci oka aldı suyu. Sonra yürüdü kendirliğe.

Kırlarda Yemek

Eski Bağlar'ın orda otlar kıtır kıtır. Kırlar yanıyor.

İki genç erkek, alıcın dibine sokulmuş. Yarıları gölgede, yarıları günde. Yüzaşağı kapanmışlar. Yönleri ahlatın dibindeki karılardan yana. Başlarını uzatmışlar. Bakıyorlar. Bakıp yutkunuyor, hiç konuşmuyorlar.

"Gel bre Ahmet, gel şöyle teyzeoğlu!"

Muhtar'ın Cemal bu. Öküz gütmeye gelmiş.

Ahmet, alıca doğru geliyor. Muhtar'ın Cemal olduğunu uzaktan fark etmedi. Dönecek oldu, dönemedi.

"Gel haloğlu, yanımıza gel! Ne işin var orospuların içinde? Erkek adam erkeklerle oturur! Gel yanımıza!..."

Bu da Boz Ömer. Köy Kurulu'nun İkinci Üyesi Deli Haceli'nin en küçük kardeşi. Ama büyümüş...

Ahmet bunu da yeni gördü. Kendi kendine söylendi: "Haloğlu, teyzoğlu... Nerden nereye? Çok yanlış bir iş tuttuk bugün! Düşmanların kucağına düştük! Irazca Nine'm görmesin, duymasın!... Kanımıza susamışlar. Fırsatımızı bulsalar, yelli günde evimizi yakacaklar! Yanlış bir iş tuttuk!..." On adım ötede, bir varayım, bir döneyim diyerek dikiliyor. Varsa varmaya yaramayacak, dönse dönmeye! "Korktu diyecekler!... En başta karılar! Tam mat olduk bugün!..."

Toman kalkıp yanı sıra gelmiş. Ayaklarının dibine, ufacık gölgesine sığınmış. Dili hâlâ dışarda. Ahmet, etti edemedi, yürüdü o yana. Sanki ayakları yürüdü sadece...

Cemal toplandı.

"Gel benim aslan teyzoğlum!..." dedi. "Senin Haççа Ana'n benim hısımım! Irazca Nine'n, öz anamın teyzesi! Ne bakıyorsun karşılardan el gibi? Gitmiş karıların içine oturmuşun! Onlar adama siner dirlik mi verir? Güneşin altında parçalar onlar

adamı!... Azgın kuzgun avratlardır o geberesiciler! Hem de çoğu orosbu! İş kayıt vakti, kocaları erip yetemiyor; yoksullar! Sen bizim yanımıza gel teyzoğlu!"

Boz Ömer de toplandı.

"Beraber ekmek yeriz burda!" dedi. "Irazca Hala'm neler koydu bakalım torbana? Sol sol durma orda, gel! Şimdi sen içinden diyorsundur ki, 'Bunlar bize düşman!' Ne düşmanlığı be Ahmet? Düşmanlık mı kaldı? O öyle bir fırtınaydı, esip geçti! Müslüman adam küsmez! Müslüman adamın küslüğü... Bak sana anlatayım: Tülbendi yüyüp çalıya sereceksin. Müslüman'ın küslüğü, çalıdaki tülbent kuruyana kadar! Sizinle bizim aramızda o işler olup biteli bin tülbent kurudu şimdiye! Hem bana ne? Hep deli ağamın icatları! O işe benim evvelinden gönlüm yoktu! Yani sizin evin önüne ev yapılmasına! Dahi Fatma Yenge'min de gönlü yoktu! Haceli Ağa'm sakardır. Sakarlığı Erle Çukuru'nda meşşur! Ondan bana ne? Siz bu köyün içinde bize birincil hısımsınız. Dikkat et, hasım demiyorum, hısım diyorum. Gel de ekmek yiyelim beraber..."

Ahmet varıp oturdu. Cemal'le Boz Ömer, kendileri biraz daha güne çıktılar. Ahmet'e gölgeden yer verdiler.

"Ne işin var karıların arasında? Onlar adama sinerlik vermez. Onların ağızları erkeklerden bozuk. Sen onları bana sor. Ne gem almaz kısrak tabiyatlı karılardır onlar; neee!..."

Ahmet, hiç konuşmamayı bir tuhaf buluyor. Susup durmasının anlamsızlığı açıktı. Bir söz bulup söylemesi gerekiyor. Koluyla karıları göstererek, "Öyle ayıp konuşuyorlar ki, vallaa!" dedi. "Şaşarsınız!..."

Cemal ekledi: "Konuşurlar konuşurlar! Çok ayıp konuşurlar teyzoğlu! Sen biraz daha durup dinleseydin, neler neler duyardın! Boğasak inek gibidir onlar! Durmadan sürtünürler adama! Sen onları bana sor, sen onlarıı!... Neler söylüyorlardı gayri?"

Boz Ömer, "Bırak yahu!" dedi. "Ağza alınmaz sözlerdir! Ahlakı bozulmasın çocuğun! Bilmez misin Karataşlı karıların ne konuşacağını? Benim şimdi bir önerim var: Üçümüz burdan kalkalım. Yada birimiz burda kalsın, ikimiz kalkalım. Honagözü'nden şişeleri dolduralım. Karınlarımız acıktı; gelip hemen ekmeklerimizi yiyelim!..."

Cemal, "Su doldurmayı filan boş ver şimdi Bozoğlan!" dedi. "Çok sıcak! Ahmet'in şişe doludur. Onu içeriz. Serinlik çıkınca gider doldururuz. Hem ben diyorum ki, birazdan malları sürüp Değirmen Deresi'ne indirelim. Burda yelip durmaktan ne anlayacak yoksullar?"

"Benim şişede su var!" dedi Ahmet.

Cemal sevindi. "Tamam canım; ben dedim zaten!"

Boz Ömer, "Bir şişe su üçümüze nasıl yetsin! Gidip doldursak iyi olur!..." diye mırıldandı.

Cemal kısa kesti. "Yeter!" dedi. "Gönül yetti mi, aş da yeter! Ahmet'in şişe de üçümüze yeter!..."

Buzlar birden çözülmüştü.

Ahmet, "Ben çok susamadım daha..." dedi.

"Tamam canım! Ahmet çok susamamış! Yarısını sen içersin, yarısını da biz Ahmet'le bölüşürüz!..."

"İyi madem... Ben torbayı açıyorum..." dedi Boz Ömer. "Yengem bana haşhaş kattı... Oh; soğan da koymuş!... Haşhaşla soğan iyi gider! Öyle iyi gider ki!... Dürüm yaparız!"

Cemal, "Benim peynirim var! Bolca koydurdum. Kuyunun başındaki ağaçtan altı tane de elma kopardım. Peynirin üstüne yeriz üçümüz!..."

Boz Ömer, belinden bir bıçak çıkardı. Deri kaplı kını var. Ahmet bakıyor. Soğanı kesecek oldu.

Cemal atıldı:

"Bıçağı kokutma ulan! Soğanı yumrukla kır!..."

Ömer, bıçağı güne tuttu. Ildır ıldır parlıyor. "Öyle algın ki, aklın şaşar!" dedi. "Al, bununla tüy kazı! O kadar keskin ki, valla halis Borlu bıçağı!..."

Ahmet bakıyor.

Cemal, "Koy sen onu yerine! Ahmet'e gösteriş yapma!" dedi. "Bıçak bizde de var!..." El atıp belinden bir tane çıkardı. Sarı, pirinç saplı. Yılan dili gibi ipince. "Yerden çiviyi kaldırır! Safi mıhladız..." Bıçağını öptü, yerine soktu.

Boz Ömer, "Sen de çıkar azığını Ahmet!"

Ahmet tingedek düştü.

"Çıkarayım!" dedi. Dalmıştı.

"Çıkar da beraber yiyelim!"

Anası, Çakır'ın köprünün yanındaki harıma mısır çapasına gitti. Ninesinin bir yumurta, bir soğan, biraz da tuz koyduğunu biliyor. Utancından bunları çıkaramayacak. Elması, eriği yok. Peynir filan da bilmez. Sıkılarak açtı çıkınını. Ortaya koydu. Yumurtası kırmızı boyalı. Ninesi soğan kabuğuyla kaynattı.

Cemal güldü.

"Çocuk gibisin daha be Ahmet! Büyüdün, koccaman adam oldun, hâlâ yumurta mı boyatıyorsun?"

Usulca, "Ninem boyamış!" dedi. "Benim haberim yok."

Boz Ömer, "Ahmet'in yumurtası bir de çifte sarılıysa, yaşadık!" diye laf dokundurdu.

Ahmet, "Bizim tavuklar çifte sarılı yumurtlamaz!" dedi. "Ben yalnız yerim diye ninem bir tane koymuş. Birlikte yiyeceğimizi bilse, iki üç tane koyardı!" Sonra içinden ekledi: "Benim sizinle yediğimi duysa, kim bilir ne der?"

Cemal göz kırparak Ömer'i azarladı.

"Sizin tavuklar hep çifte sarılı mı yumurtluyor? Bir adama bir yumurta yeter! Ortada bir sürü katık var; doymuyor musun?" Ardından bir daha göz kırptı. "Önce benim peyniri yiyelim!" Peynirim dediği, yumruk kadar bir parça. Deri peyniri. Üçe böldü. Bir parçasını Ahmet'e, bir parçasını Ömer'e verdi.

Herkes kendi dürümünü dürmeye başladı.

Cemal, dürümün içine soğan koydu. Peynirle soğanı çok severdi. Ömer, "Ben de haşhaşı bölüştüreyim!" dedi. Üçe ayırdı. Herkesin önüne birer parça koydu. "Ben de hepsini karıştıracağım!" dedi. Soğanı, peyniri, haşhaşı karıştırdı; tuz serpti. Kaval gibi kocaman bir dürüm yaptı. Ahmet de yumurtayı soyup üçe böldü.

Cemal, "Ulan Bozoğlan, oldu olacak, yumurtayı da karıştır şuna!" dedi. "Aşağı Mahalleli olduğunu belli ediyorsun kahbecik!"

Ömer yılıştı:

"Ne yapalım, köyün içinde evimiz yok ki bizim! Medeniyete ırağız ne olsa!"

Ahmet, ikisinin de gözlerini aradı. Alay mı ediyorlar? Kendisi, katıkları ayrı ayrı dürüm yapacaktı; ayrı ayrı, küçük küçük. Vazgeçti. Peynirle haşhaşı karıştırdı. Soğanla da yumurtayı karıştıracak.

"Köy içinde evi olanların kibarlığına biz çıkamayız!"

Cemal uzatmadı.

"Ye haydi, ye!" dedi. "Çıkamazmış!..."

Boz Ömer dürümü kavradı. Isırmaya başladı. Isırdıkça diş etleri kanıyor. "O şişeyi benim yanıma verin!" dedi. "Sonra siz uğraşın iki saat! Ben, dakikada yer, dakikada tamam ederim! Şişeyi verin de içeyim bir!..."

Kendirlerin Arasında

"Duysun kocaman kulakların, hiç kimseden korkmuyorum!" dedi Fatma. "Korkanlar da ölecek! Cihan duysun! Bunca tadı vardı bu işin, bir erkekle kancık, bir kökte bitmiş gibi bir olabiliyordu da, neye benim haberim olmamış? Çok şükür bunu da tattım! Bin şükür, burda, hoş kokulu kendirlerin arasında tattım; hemen ölsem gam yemem! Ölümden korkmayan kancık, yapabileceği çok çok öldürmek olan insanlardan korkar mı? Haceli'den de, kardaşlarından da, senden de, senin Haçça'ndan da, Irazca'ndan da korkmuyorum. Çünkü korkmuyorum kendimden! Muhtar'dan, Bekçi'den, Beytullah Hoca'dan korkmuyorum. Nesinden korkacağım Koca Beytullah'ın; üf desen gidecek? Nesinden korkacağım Cımbıldak Hüsnü'nün?..."

Bayram giyinik; çekmişti çağşırını hemen. Yatıyor yanaşağı. Fatma üç adım öteye atmıştı donunu, kuşağını. Yaslanmıştı Bayram'a. Bulutları serpik serpik gökyüzüne bakıyor. Bir yanda Koca Dumlu, bir yanda Havana'nın Sivri görünüyor. Yarışlı, Yelyaka, Gökçeyaka yanından gelen turnaların kataı, Peder Gediği'ni aşıp Acıgöl, Dazkırı yanlarına gidiyor. Kofalıktaki leylekler havalanmış, köyün karşısındaki Hoşmuşa'ya doğru uçuyor.

"İyi canım!..." dedi Bayram usulca. "Korkma! Sana kork diyen yok! Ama giyin donunu, kuşan kuşağını; gelen melen olur!..."

Elini şaplak yapıp vurdu Bayram'ın başına.

"Canım giymek istemiyor; Allah Allaaaah!... Niçin giy diyorsun?... Doymayınca niçin giyecekmişim? Dokuz yıldır evliyim, bir tek gün tat almadım. Bilmiyordum bile bunca tatlar olduğunu! Bundan sonra bu köyün hovardası olacağım; duysun cihan! Dullukta hovardalığa ne var; başında kocan varken yap göreyim! Başımda kocam varken yapacağım; gözünü açsın,

boşasın! Bir tek gün candan sarılmadım serseriye! Niçin anlamıyor? Bastı parayı, aldı anamın elinden; ne bilirdim adamla yatmayı, yatıp kalkmalardan tat almayı? Bildireydi!..."

Döndü Bayram; başını koluna aldı, yeniden öpmeye başladı Fatma'nın gözlerini, boynunu. Okşadı saçlarını, yanaklarını, yüzünü. Kaşlarını düzeltti; yaladı yanaklarını. Sonra karnını, kasıklarını elledi. Gıdıklanır gibi oldu Fatma.

"Ben dedim mi ona, gel beni al! Kapat evine! Öhho öhho, öksür gel, sokul canın isteyince. 'Eee Fatma, çöz bakalım! Eee Fatma, aç bakalım! Eee Fatma, tut bakalım! Eee Fatma, dön bakalım! Eee Fatma, dök bakalım, sil bakalım!...' Bir kez olsun sordun mu, Fatma nasıl tutayım? 'Gönlüm baharını alamıyor Irazca Hala!' dedim anana. Söylemedi mi? Gönlüm baharını hiç alamıyor. Sığır gibi, mal gibiyim Deli Haceli'nin evinde! Maldan ayrıltım yok. İnsanlığım yok. Ulan eşşeğin adamı, bir kez olsun okşasan ya! Bir kez olsun şöyle eritsen ya içimin buzlarını! Serseri, tuttun mu hemen yumulmayı, ondan sonra da yan devrilip tıslamayı biliyorsun! Sen bana böyle yapınca, ben de sana bööyle yaparım işte! Bundan sonra da hep bööyle yapacağım işte! Şimdiyece yapmadığım hata! Şimden sonra hafta sektirmeyeceğim Kara Bayram; gece kalkıp geleceğim avlunun ucuna, basacağım taşı kapının tahtasına! İnip gelmezsen Karataş'ı ayağa kaldıracağım! Gün vereceğim bundan sonra. 'Şu gün Bayram! Şurda Bayram! İğdeli'nin yanında! Koru'da! Kosa'nın güllükte! Tekke Odası'nın ardındaki mısırlar arasında!...' Geleceksin sen de! Boğmayacaksın özlemlerini içinde! Ben de boğmayacağım!..."

"Asla boğmam!..." dedi Bayram.

Fatma huylandı; saldırdı yeniden.

"Lakin bak! Suyu oka vurup geldim. Belki yardı geçti! Gidip bir bakıversem iy'olur!..."

Duymadı Fatma. Yanaklarını, kulaklarını kemirmeye girişti.

"Lakin bak! Su işi bildiğin gibi değil Fatma! Kerimoğlu'nun Mehmet'ten aldım. Teyzemin İbrahim alacak benden de. Gelesiye bitirmezsem, işler yaş!..."

Hiç işitmiyor. Durmadan öpüyor, kemiriyor. Bayram baktı gözlerine, baktı kendir yapraklarının arasından gökyüzüne; de-

rin, oldukça derin bir sevişmenin içine çoktan girmiş Fatma; ne dese duymayacak. Çıkardı çağşırını yeniden. Öptü okşadı sevgiyle, koruyan, kollayan bir dikkatle. Kendinden çok onu düşünerek. Yarı yanı kuru, yarı yanı yaş toprağın üstünde yeniden "bir" oldular.

Attı kendini Fatma. "Bayıldım!" dedi, düştü. Bayram da öbür yana yıkıldı. Yatıp kaldı bir süre. Sonra usulca kalkıp giyindi. Yürüdü suyun altındaki tarlaya. Uzakta koyun çobanı Hacı, koyunu Çildede'ye serpmiş. Köy sığırı da Asar'ın ardından uç vermiş. Ot yolanlar, yonca biçenler, otlarını, yoncalarını sarınmış gidiyor. Gün ikindiyi aşmış, çok az kalmış anasına kavuşmasına. Bayram üçüncü oka aldı suyu, koştu kendirlerin arasına. Fatma hâlâ yatıyor. Açmış kollarını. İyice ayırmış. Hem de bozmuş, dağıtmış saçını başını. Gitti donunu kuşağını topladı Fatma'nın, koydu yanı başına. Yeniden okşadı yüzünü, yanağını. Saçını başını düzene soktu. Kapattı göğsünün düğmelerini. Giydirdi donunu.

"Fatma, kara gözlüm! Haydi kuşağını bağlayalım! Geç kalıyorsun!... Haydi koyunum!..."

Fatma, elini şaplak yapıp ansızın bir daha yapıştırdı Bayram'ın yüzüne. "Koğuyor musun yoksa kocaman kulaklı Bayram!..." diye bağırdı. "'İşimiz bitti, git!' mi diyorsun? Gitmiyorum ben de! Bağlamıyorum kuşağımı! Zorlan mı yollayacaksın erişikli Haceli'nin evine? Ben Haççа'nın yanına gideceğim!..."

"Aferin!... Ama bu şımarmalar iyi değil! Şimdi Sultanca Teyze'min İbrahim gelecek, her şey berbat olacak. Bir daha buluşmamız zorlaşacak! İyisi mi kalk! Yoncanı tamamla! Sarın sırtına, yürü köye! Deli Haceli'nin evine gitme, bizim eve git; ama sırtının yoncasıyla git! Kalk bakayım!..." Öptü yeniden.

"Yaşasıın!..." diye toplandı Fatma. "Yoncayı yüklenip size gideyim. Söylerim Haççа'ya. Anlatırım Irazca Hala'ma. Sen geldiğinde ortalık sütliman, hem de kına gibi un olur. Hemen gideyim, sağ ol!..." Fırlayıp kalktı. Bağladı kuşağını. Saçını düzeltti. Baktı Bayram'ın doygun yüzüne. Atıldı bir daha öptü. "Olmadan gidesi ayrılıklar!..." dedi. "Gene girdi aramıza!..." Öptü öptü yanaklarını. Sonra elini aldı eline. Elini öptü saygılıca. Öptü alnına götürdü. "Gene koskoca bir yıl girmesin araya

Bayraaam!..." dedi. "Ben ne halt edeyim kadın başıma; fırsat yarat! Gönüllerimiz baharını alsın! Ara sıra buluşalım. Bak ne tatlı oluyor!..." dedi, yürüdü yoncalığın içine. Elleri yeşile sıvandı biçerken. Epey boy atmıştı Haceli'nin yoncası. Mor mor çiçeklenmişti uçları. Orakla çekip koydu ipin üstündeki yığına. Epey biçti. "Çok biçip koca ineğe de vereyim azcık!..." dedi. Sonra bağladı, sıktı. Oturdu yere, açtı kollarını, ipi omuzlarından geçirdi; bir eliyle yerden destek alıp doğruldu. Yürüdü. Gene Bayram'ın yanından geçiyor. "Hoşça kal!..." dedi usulca.

"Güle güle kara gözlüm!..." dedi Bayram. "Kocaman Pabuçlu Allah'ıma emanet ol! Güle güle!..." Baktı yeşil yonca yükünün altında yürüyüp giden kadının ardından. Sonra fasulye tarlasının yüzünden aşağı saçaklı saçaklı dökülen suya çevirdi başını. "Hey gidi gözeller gözeli dünya!..." dedi.

Teyzesinin oğlu İbrahim, omzunda bel, Koru'nun ordan beri geliyor. Fatma, Göçmen Tarlası'nı geçmiş. Ağır ağır gidiyor. "Gören mören olmamıştır inşaallah!..." diyor içinden.

Değirmen Deresi'nde

Karılar kalkıp mallarını Keziban Ölen'e doğru sürdü. Gün inene kadar orda döndürecekler.

Cemal, Boz Ömer'e göz etti. "Biz de karıların içine mi gidelim, Ahmet?" dedi.

Ahmet, bir Cemal'e, bir Ömer'e bakıp çiğnini çekti.

"Karıların içine mi gidelim; haa?"

Bir karşılık vermesi gerekiyordu.

"Yok canım, ne işimiz var karıların içinde?" dedi.

"Yaşşa ulan Ahmet! Erkek adam böyle olur! Pekâlâ! Ne yapalım öyleyse? Haydi onu da söyle?..."

"Değirmen Deresi'ne gidelim dedik ama, burda dursak da olur... Olabilir yani..."

Kır Bağları'nın kırı, inlik cinlik uzayıp gidiyor. Karşıda yaşlı kayaları, görkemli başı, gür çamlı dereleriyle Koca Dumlu yatıyor. Beride Küçük Çardak, Ortaköy... Karataş köyü de berideydi. Balçıktan, kerpiçten evleriyle yere yapışmış gibi kararıp duruyor. Tek tük ağaç var. Ortada caminin tahta minaresi seçiliyor. Minare demek doğru olmaz. Güdük bir şey. Toprak damlı camiden ancak iki metre kadar yüksek.

Kır Bağları boşalmıştı. Karılar gittikten sonra görünürde kimseler kalmadı. Erkekler bugün hep Kayardı'na, Çildede'nin batı yüzüne gitmişti anlaşılan.

Boz Ömer bakındı.

"Burda duracağız da, hayvanlar gemini mi gevecek ulan haloğlu? Sürelim Değirmen Deresi'ne!... Hem de susadık! Bir an önce gidip su dolduralım!"

Cemal, Ömer'e göz edip sesini yükseltti.

"Kabul mü teyzoğlu? Gidiyor muyuz Değirmen Deresi'ne? Var mısın bizimle?"

Şişesinde hiç su kalmadı. Baştan da, giderim dedi. Sonradan caymayı yakıştıramıyor. Kendi kendine habire çok yanlış iş tuttuğunu söylüyor ama gitmekten başka çözüm göremiyor. *Çivi Esme kancığından oldu hep! Boşboğazlığı tuttu! Ne olurdu otursaydım aralarında? Yiyecek miydim orospuları?...*

"Cevap ver be Ahmet; gidelim mi?"

"Pekey; gidelim!" dedi.

Gitmese, korktu diyecekler. Kendisine korkak dedirtmeyi istemiyor. Yatırıp kesecekler mi? Bir de aksini düşünüyor. Değirmen Deresi'ne gitmese, malları sürüp Keziban Ölen'e indirse, karıların yanında akşamı etse nasıl olur? Birden aklına geliyor: Babası, "Kır Bağları'ndan sonra Değirmen Deresi'ne sür!" dedi. Gitmesi gerekiyor. Şayet bir aksilik çıkarsa, malları bırakır kaçar. Kaldırdı mı tabanları, tazı gibi koşar. Sıkıysa yetişsinler!... *Ama o zaman dile düşerim! Malları koyup kaçmış derler! İki ucu batık bir değnek*!...

"Deryalarda gemin mi battı ulan?" dedi Boz Ömer. "Ne düşünüyorsun koyu koyu? Zorla değil oğlum, istersen gitmezsin bizimle! Biz adamı zorla götürmeyiz!..."

"Ne zoru be; gideceğiz dedik ya!"

Gidip malları çevirmeye başladı. Çelik Paşa, Muhtar'ın konur tosunla birlikte çok uzaklara açılmıştı.

Cemal seslendi: "Bizimkini de çevir Ahmet! Ben de sizin ineği çevireyim! Haydi aslan teyzoğlum!..."

Boz Ömer malları önüne kattı. "Öç dediğin öyle alınmaz, böyle alınır!" diyor kendi kendine. İçinde kötülükler dönüyor. Ara sıra da kadınları düşünüyor. Kamber'in Fatma'nın yuvarlak omuz başları, döşlerine değen kara saçları! Kara saçları örgü örgü!... Fatmaca'nın kızı da bir "yanal elma" değil mi? Gözleri kömür gibi değil mi? Çenesi çok hoşuna gidiyor. Göğüsleri yeni yeni kabarıyor. Boz Ömer'in aklı bir yerde duramıyor, kalkıp Kamber'in Fatma'ya gidiyor, Fatmaca'nın kıza konuyor. Kamber'in Fatma'yı düşündükçe kasıklarına bir ağrı oturuyor. Ağrı, gittikçe ağırlaşıyor. Yumruklarıyla kasıklarını bastırmak zorunda kalıyor. Cemile'yle Çivi Esme'nin boğuşmasını, ikisinin de kıpkırmızı kesilmesini, har har solumasını, ter içinde kalmasını gördü. Kasıklarının ağrısı arttı.

Öküzlerin ardından kollarını havaya açarak birkaç sefer gerneşti. "En iyisi, evlenmek!" dedi. "Alıp kaçmak Fatmaca'nın kızını! Bir sargın arkadaşla binmek dalına!... Demir tavında dövülür, gözel çağında sevilir... On altısında yeni açılmış konca güldür hasbanın kızı!... Harmanlar kalkıp samanlar çekildikten sonra bir baskın yapıp, kapıp götürmek! Götürmek; Koca Dumlu'nun ardındaki, İnar yanındaki köylere! Aşmak öteye; Burdur, Bozlar Ovası'na, Sertaş dolaylarına! On beş yirmi gün yolu izi yitirmek! Gizlenmek! On beş yirmi günde o kancığı yuryumuşak ederim ben! Valla ederim! Ben kimim be? Elindeyse davacı olsun ondan sonra!" Yeniden gerneşiyor, aklı yeniden Kamber'in Fatma'ya gidiyor. Yeniden kasıklarını bastırmak zorunda kalıyor.

Ahmet, malları çevirmiş, Cemal'le birlikte geliyor. Boz Ömer, Ahmet'e baktı. *Dur sen*, dedi. *Nasıl öç alınır, nasıl insan tuzağa düşürülür, bugün sana belleteceğim*!...

Dereye doğru sallanıyorlar. Derin bir dere. İnsana, insan boğmak gibi, oralardaki bir avrada yada dişi bir hayvana saldırmak gibi kötülükler düşündürüyor. Derin, dar, karanlık bir dere. Kayalıktı yamaçları. Değirmen, çok yukarda, derenin başında kalıyor. Orta kesimde bataklıklar, özler vardı. Ipıssız, testenha idi. Karataş'ın odun dağına giden yolu burdan geçer. Yakınlarda Honagözü'nden başka içecek su yok. Değirmenden boşalıp gelen su da çok pis; içilmez. Su içmek için, ta Honagözü'ne çıkmak gerekiyor.

Toman, ansızın birkaç kez havlayarak deredeki sessizliği bozdu. Cemalgil'in köpek de havladı.

Köpekler havlayınca Ahmet ürperdi.

Boz Ömer, "Susadın mı haloğluuu?" dedi. Deli gibi bağırıyor.

"Evet, susadım..." dedi usulca. Hem de öyle susadı ki!

"Eğer susadınsa, sen mallara bakadur, biz Cemal'la gidip şişeleri dolduralım... Yalnız dikkat et: Malları sakın öze möze uğratma! Batarlarsa, çıkaramayız!" Dönüp Cemal'e göz etti. "İyi değil mi bu söylediğim?"

"İyi, çok iyi!..." dedi Cemal. "Çocuk bizimle ta Honagözü'ne kadar yorulmasın!... Çok uzak orası!..."

Ahmet şişesini çıkarıp verdi. Boz Ömer aldı.

"İyi bak mallara!" diye diye gittiler.

Ahmet arkalarından baktı. Baş başa vermişler, hızlı hızlı gidiyorlar. Aklına kötülükler gelip gidiyor. Ölçüyor, döküyor, hiçbir yana indirip konduramıyor. Dereden çok korkuyor. Mallara baktı. Su arığının kıyısına dizilmişler. Yönlerini değirmene dönmüşler. Toman sık sık havlıyor. Muhtargil'in köpek de geri kalmıyor. Köpek sesleri insanın yüreğini kaldırıyor.

Cemal'le Boz Ömer, ilerdeki dönemeçten kıvrılıp gözden yittikten sonra Ahmet koştu, malların yönünü köye döndürdü. "Vakit daha erken; ama köye bir ayak yaklaşmak iyidir!" dedi. Az ötede harımlar başlıyor. Çitle çevrili harımlar. "Belki içlerinde insan vardır!..."

❀

Nice sonra kahkaha atarak geldiler. Konuşup konuşup gülüyorlar. Tam yaklaştıkları zaman Cemal kuşağından üç elma çıkardı. Birini Ömer'e verdi. Birini kendi dişledi. Yaklaşınca birini Ahmet'e attı. "Hazır sulandırılmış!" dedi. "Al Ahmet, ye!... İstersen em..."

Ahmet alıp ısırdı. Suluydu. Sıktıra sıktıra çürüğe döndürmüştü Ömer. İdareli idareli yiyip bitirdi. Ötekiler gülüyor. Ahmet, bir şey anlamadan bakıyor. Çok susamıştı.

"Su doldurmadınız mı?" diye sordu.

Ağızları kulaklarına varıyor. "Doldurmaz olur muyuz?" dedi ikisi birden. Boz Ömer, torbasını indirip şişeyi çıkardı. "Al iç, haloğlu!" dedi.

Ahmet şişeye baktı. Hafif sarı. Durakladı.

"Bugün Honagözü bulanık, haloğlu! Durusunu köyde içersin! Beğenmiyorsan geri ver, biz içelim..."

"Yok canım, beğenmez olur muyum?"

Ötekiler gülmeyi, kahkahayı bıraktılar. Göz ucuyla Ahmet'i kolluyorlar.

"Korkma, seni zehirlemeyiz!" dedi Ömer. "Kahpem haloğlu, kalbin o kadar çürük ki! Ver ben içeyim! Gene susadım valla!"

Ahmet şişeyi ağzına götürdü. Niyeti, bir yudum alıp tutmak, hoşuna gitmezse tamam deyip bırakmak. Suyun rengi sarı. Aklına puştluklar geliyor.

"Dik ulan, dik!... Sen onun sarılığına bakma!... Şişenin renginden öyle görünür! Dik haydi!..."

Dikip bir yudum aldı. Yüzünü buruşturdu. Ötekiler gene bir kahkaha kopardı. Öyle gülüyorlar ki...

"Tuzlu yahu... Yani tuzlu gibi!..." dedi Ahmet. İkisinin de yüzüne baktı. "Sidik mi yoksa ulan?"

Hâlâ gülüyorlar. Yıkılacaklar kahkahadan.

"Puştluk ettiniz!" dedi Ahmet.

Cemal gülmeyi bıraktı. "Ulan teyzoğlu, valla kalbin kötü! Kimin aklına, hayaline gelir şişeye işemek?"

"Ne gülüyorsunuz madem?"

"Senin kuşkulanmana gülüyoruz!"

Ömer belinden bıçağı çıkardı. "Sen şaşırdın mı yoksa iyice? Onun sana tuzlu gelmesi, dudaklarındaki terden! Bak şimdi, parmağını ıslat! Islat ağzında! Islat ulan, valla bir şey yok! Aaa! Sen de her şeyden kuşkulanıyorsun!..."

Ahmet parmağını tükürükle ıslattı.

"Sür yüzüne, alnına!... Sür ulan, bir şey yok!"

Sürdü.

"Götür şimdi ağzına! Yala dikkatlice bakalım; tuzlu, değil mi?"

Yalayıp baktı. Hafiz tuzlu. Sesini çıkarmadı.

"Bir de kalkar kuşkulanırsın, kahpecik!..."

Cemal konuyu değiştirmek istiyormuş gibi, "E, günün anasına kavuşması yakın! İsterseniz köye doğru yollanalım, ha?" dedi.

"Yollanırız!" dedi Boz Ömer. "Daha vakit var!" Bıçağını elinde döndürüyor. Bileğindeki tüylere tutuyor. "Senin de var mı böyle bıçağın haloğlu? Seninki de böyle keskin mi?"

Ahmet çiğnini çekti. "Yok benim bıçağım..."

"Babanın var mı?"

"Var..."

"Böyle keskin mi?"

"Biraz keskin..."

"Tüyü tutar mı?"

Çiğnini çekti. "Ne bileyim?"

"Beri bak haloğlu, bu bıçağı sana vereyim mi?"

Ahmet "Cık" etti. "Verme..."

"İstemez misin keskin bir bıçak?"

"Babam bana alacak!"

"Ulan hazır ben veriyorum! Dangalaklığı bıraksana!"

"Olmaz, babam döver sonra..."

"Geç babanı canım! Göstermezsin!..."

"Cık" etti Ahmet. "Olmaz!"

"Bak ama, ne kadar keskin! Bak, valla tüyü tutuyor!"

Cemal malları harımlara doğru götürdü.

İlk harım Kerimoğlugil'indi. Cemal iki yana bakındı. Kimsecikler yok. Atladı içeri girdi. "Kimsecikler yok ama, olsa bile ne ilazım?" diye düşündü. "Az çok muhtar oğluyuz bugüne bugün!" Hıyarlar, acurlar, gürgümrah serpilmişti. Ayaklarıyla kökenleri eşeledi. Üç taze hıyar kopardı. Üç de acur. Torbaya doldurdu kopardıklarını. Atlayıp çıktı çitten.

Taze hıyarlardan birini sallayarak geldi.

"Hıyar yer misin teyzoğlu?" Önüne tutmuş sallıyor. Sonra bıçağını çıkarıp elindekini soymaya başladı.

Ahmet karşılık vermedi.

"Al Ömer, bari ye!" dedi. Bir hıyarla bir acur uzattı.

Ömer hemen alıp soymaya başladı. Taze bir hıyar kokusu havaya yayıldı. Ahmet'in ağzı sulandı birden.

"Şuna da ver yahu!" dedi Boz Ömer.

Cemal çıkarıp gösterdi. Bir elinde hıyar var, bir eli de boş; önündeydi; sordu: "Ondan mı yersin, bundan mı?"

"Bundan!" dedi Ahmet.

Cemal hıyarı uzattı. "Al öyleyse!..."

Boz Ömer bıçağı uzattı hemen. "Soy ye haloğlu; kabuğuyla yeme, ayıbolur!..." Göz etti. "Sizin sülale kabuklusunu mu sever yoksa?"

Ahmet, "Kabuksuzunu..." dedi, bıçağı aldı.

"Çok iyi!... Bizde kabuksuzu bulunur, haloğlu!"

Cemal, "Mallara bakayım!" diye bir daha uzaklaştı.

Derenin içinde Ömer'le Ahmet, ikisi kaldı.

"Gözel mi benim bıçak?"

"Gözel..."

"Bak ben bu bıçağı sana veririm; ama bir isteğim var!" Geldi, Ahmet'in bıçaklı bileğinden tuttu. Hiç çaktırmadan öptü.

Ahmet silkindi. Ama Ömer sıkı tutmuş. Ne kadar silkinse kurtulamıyor. Güçlü kuvvetliydi. Boyu onunkinden uzun.

Ömer kötü kötü solumaya başladı. "Haloğlu, haloğlu!..." diyerek elini Ahmet'in uçkuruna götürdü. Soluyor. "Haloğlu, aslan halaoğlu dur, dinle beni..." diyor.

Ahmet, "Çek ulan! Bırak ulan!" diye çırpındı. Eliyle, koluyla, başıyla, gövdesiyle çabaladı. İki sefer de bıçağı savurmak istedi; yapamadı. Ömer, bıçaklı elinin bileğini iyice sıktı. Demir kıskaç gibi tutuyor. Anlaşılmaz bir sesle, "Haloğlu, haloğlu!..." diyor habire.

Ahmet'in gözü bir ara Toman'a ilişti. "Toman, tut!" diye bağırdı. Köpek koşup geldi. Sıçrayarak havlamaya başladı.

Ahmet, "Tutsana Toman!" diye bir daha bağırdı; fakat Ömer, ağzını kapattı. Köpek havlıyor, hangisine saldıracağını bilemiyor. Şaşırıp kaldı köpek.

"Kütt!..." Uçkuru koptu Ahmet'in.

"Bir kurnazlık düşüneyim" dedi içinden. Daha yere yıkılmadı. Boz Ömer elini daldırmış, önüyle oynuyor. "Haloğlu!..." diyor, öpüyor. "Benim aslan haloğlum, anası gözelim!..." diyor. "Haççа Ana'sı gözelim..." diyor.

Birden bıçaklı elini savurdu Ahmet. Bıçak, Ömer'in kulak altına değdi. İnce bir kan yürüdü. Ömer elini sürüp baktı: Kırmızı kan! "Haloğlu!..." demeyi bırakıverdi.

"Bırak ulan! Bırak; sal beni!" diye bağırdı Ahmet. "Senin haloğlunu da, sülaleni de!..."

Ömer bıraktı. Bıçak Ahmet'te. O, şimdi boynundaki kana bakıyor. Aptallaştı. Sonra kendini topladı. "Anassını avradını!..." diye okumaya başladı.

"Sıra bu sıra!..." diye düşündü Ahmet. Donunu toplayıp kaçtı bir anda...

Cemal çitin orda bekliyor.

Ahmet, "Sattım anasını!..." dedi Cemal'i görünce. "Alca kanını akıttım. Ölmediyse bile sağlam yanı kalmadı!"

Cemal şaşaladı. Benzi ağardı. Bir koşup Ahmet'i yakalayacak oldu, bir duracak. Sonra Ömer'den yana yürüdü. Ayakları titriyor. "Bir aksilik olduysa yandık!..." diyor.

Ömer, yağlığını çıkardı, boynunu sarıyor. "Anasını sattığımın götleği!..." diye abuk sabuk söyleniyor. Bitkinleşmiş.

"Ne oldu?" dedi Cemal.

"Bak şu halime!..."

"Becerdin mi?"

Çok utanıyor. "Nerdee? Çakal gibi saldırdı eşşeğin sıpası! Ama becerdim say! Parmağımı soktum! Uçkurunu kopardım! Bu da ona ömür boyunca yeter!"

Cemal'in şaşkınlığı ilk anda geçti! Boz Ömer'e bakıp gülüyor. "Bu da sana ömür boyu yeter Allah'ın dangalağı! Getirip ağzına tutsa, gene yapamayacaksın! Beceriksiz!..."

❀

Ahmet iyice uzaklaştıktan sonra uçkurunu çıkarıp çağşırını bağladı. "Babam duyarsa doğrar beni!..." diyor içinden. Malları sürdü. "Babam duyarsa çiy çiy yer beni!..." Bozoğlan'ın bıçağını sımsıkı tutuyor elinde. "Babam bıçağı görürse çok döver beni!..." İneği, öküzü koşturuyor. Bir ara bıçağının ucunu Aymelek'e değdirip daha çok koşturdu. Dönüp dönüp ardına bakıyor. Toman havlamayı hâlâ kesmedi. Sık sık "Kev! Kev!" ediyor. Sonra gelip Ahmet'in ayaklarına sürtünüyor, başını yere eğerek moğukluyor. Köpeğin cam parlaklığındaki gözleri sulanmış. İnler gibi bir halle üzüntüsünü anlatmaya çalışıyor.

Ahmet, "Aslan Toman'ım!..." dedi.

Gün indi inecek. Ortalık serinledi. Öküz gütmeci karılar, Kum Çukuru'nun orda toplanmış. Ahmet, kimseye görünmek istemiyor. Kimsenin sorusuna karşılık vermek istemiyor.

Dönüp bir daha baktı ardına. "Çok iyi!" dedi. "Görünürde kimse yok! Olsa bile vız gelir gayri!" dedi. Malları, yolun kıyısındaki su arığına aldı. Arıkta suyun eseri yok epeydir. Kendisi de girdi arığa. Uçkuru hâlâ çağşırının dışından bağlı. Bunu eski haline getirmek gerekiyor. Ordan bir kuru değnek buldu. Elindeki bıçakla bir "geçirgeç" yaptı. Böyle işlerin ustasıydı. En

iyi "geçirgeç", ardıçtan olur. Kaç tane yapıp eve depo etti. Ama şimdi ardıcı nerde bulsun? Söğüt değneğini hızlı hızlı yonttu. Sivreltti. Baş yanına genişçe bir delik açtı. Kaba saba bir çuvaldıza benziyor yaptığı. Oturup uçkurunu çözdü. Kopan yerini küçük bir düğümle uladı. Sonra başladı geçirmeye. "Hiç olmazsa beni bu halde görmesinler!..." dedi.

Toman yanından ayrılmıyor. Mallar, kuru arıkta bulduğu otu kapışarak gidiyor. "Ben de babama söylemem! Nineme söylemem! Sadece anama söylerim!..." diye düşünüyordu.

Uçkurunu geçirip bitirdi. Geçirgeci kırıp attı. Kalktı, malların ardına düştü. Köye iyice yaklaşmış. Malları arpalıkların arasına sürdü. Anlarda (sınırlarda) doyurmaktan başka çaresi kalmadı. Anlara sürdü. Çok korkulu bir iş ama, ne yapsın? Korucu kim bilir nerdedir? Ne ineğin karnı "gemi gibi" oldu, ne üzüzün! "Bu bıçağı ne yapacağım? Acaba bir yere saklasam mı? Gömsem mi toprağa? Yoksa, kırıp atsam mı?" Düşündü: "Neye kırayım? Götürüp eve saklarım! Veririm anama! Sakla bunu derim. Babama gösterme derim. Nineme de gösterme! Almaya gelirse verme! Ben o Boz Ayı'nın anasını bellerim! Biraz daha büyüdüm mü, kime çattığını öğretirim ona! Kendi bıçağıyla işini bitiririm ben onun!..." Çok ağır sözlerle Boz Ömer'e söveyor. "Bıçağı anama veririm! Anama her şeyi anlatırım! Babama anlatmam! Nineme de anlatmam! Ninem duyarsa döver dizini. Çok acı duyar bu işten zavallı ninem!..."

Gün çekilip gitti. Karataş'ın çevresindeki dağlar, hem de sular karardı. Akşam, köyün üstüne kara bir çadır gibi çöküyor. Yavaş yavaş kararıyor ortalık.

Bişi

Haççа, önülceğine ot ile mısır doldurup sırtına vurdu. Önülceğini iyice doldurdu. Altında iki büklüm ola ola köye geliyor. Çapayı Şerfe'nin eline vermiş. Kimi zaman omzundan itiyor, kimi zaman bileğinden tutuyor. "Geç kaldık evimize! Yürü, ninen bekler, kardeşin bekler, yürüyüver!..." diyor. İyice yorulup bitti Haççа akşama kadar. Beli bıkını tutmuyor. Elleri ot yeşiline batmış. Tırnaklarına toz toprak dolmuş. Yüzünde gözünde, boynunda kulağında toprakla karışık ter var. Sanki çamura batıp çıkmış. İşten sonra Çakır'ın Pınar'a gidip elini yüzünü yıkamak istedi fakat yapamadı. Şurayı da çapayım, burayı da alayım derken vakit geçti. Ama içi rahat. Çapa işi bitti bugün! "İşler ağızlarını gene kuş yavruları gibi açtı!" diye düşünüyor. "Bundan sonra ileşberinki koştur Allah koştur! Yunmak, arınmak, haram olur! Çoluk çocuk, gözel sulara hasret gideriz gayri!..."

Haççа, çatma kapıyı açıp önce Şerfe'yi soktu, sonra kendi girdi avluya. Sırtındaki yükü köşedeki kağnıya indirdi. Çözmeden, öyle bıraktı. Sığır hergele dönmemiş; dana, buzağı gelmemiş daha. Nalınları, çapası otların arasında. Bulup aldı. Merdivene yöneldi. Şerfe'ye, "Gel anam!" dedi. "Kendin çık gel; yoruldum gayri!..." dedi.

Irazca içerde. Yanık yağ kokusu geliyor ocağın başından. Şerfe'nin küçüğü Osman merdiven başına dikilmiş. "Benim anam deliyoor! Benim anam deliyoor!" diye el çırpıyor. "Dadın anam deliyoor! Gözel anam deliyoor!..." diyordu. "Kadın" diyemiyor, "dadın" diyor; "Dadın anam deliyooor!..."

Haççа, "Yavrum!" dedi, kucakladı oğlunu. "Yavruların gözeli! Nazlı karam, benim kıvırcık kuzum!" Oğlunu kucakladı, uzun uzun kokladı, öptü. "Irazca Nine'n nerde? Ne yapıyor Irazca Nine'n?"

Osman, "Bişi dapıyor!"

"Nee! Bişi mi yapıyor?"

"Bişi, bişi, bişiii!..." diye uzattı Osman. "Babam delince yices!... Ninem dapıyooor! Çok yices!... Bişi!... yiiiices!..."

Haççа, oğlunun dudaklarını tutup sıktı. "Amaan, anan senin ağzını sevsin! Dilini sevsin! Dilceziniiii!..." diye bağırdı, çocuğu bir daha öptü. "Karra kuzum!..."

İçeri girdi. Irazca ocağın başında. Bir elinde tava, bir elinde bıçak, bişileri çeviriyor, kızarttığını tepsiye koyuyor. Arkası kapıya dönük.

"Bereketli olsun, ana!"

Irazca dönüp baktı. "Sağ olasın kadın Haççа'm! Hoş geldin!" dedi. "Hoş geldin hoooos!..." diye uzattı. "Kurtardın mı çapayı?"

"Kurtardım ana!" dedi Haççа.

"Ellerine sağlık yeşil Haççа'm!... Ahmet Oğlan mala gitti. Kara Bayram da fasulye suyuna gitti..."

"Haberim var kadın anam; Bayram giderken harıma uğradı..."

"Unutuverdim gördün mü? Neyse!..."

"Birazdan hepsi gelir anam!..."

Şerfe Kız, çapa elinde girip geldi.

Irazca, ocağın karşısında terlemiş, batmış. Süt gibi ağarmış filik saçları, alnına, boynuna, ıpıslak yapışıp kalmıştı.

"Elini yüzünü yumadınsa yu kızım! Kızanlar çağrışmağa başlar şimdi!" Birden bakıp Şerfe'yi gördü. "Oh, oh maşşallah! Bu kim? Şerfe Bayan mı bu? İyi çalıştı mı bu?"

"İyi çalıştı ninesi!" dedi Haççа.

Irazca, kucaklayıp öptü. "Keklik kokulu Şerfem!" dedi.

Haççа sordu: "Su sel dolu mu, ana?"

"Bakırları doldurdum, testileri dolduramadım. Eğer dermanın varsa, doldur geliver! Çok yoruldun ama, haydi koyun Haççа'm!"

Haççа testileri kaptı; "Hemen şimdi!..." dedi. Nalınları taktı ayağına. Doğru İğdeli Pınar'a indi.

Suyun gözünde akşam akşam balıklar oynuyor. İğdeli Pınar, Ekiz'in bahçeden çıkar, buraya kadar toprağın altından gelir.

Balıklar, mısır koçanından biraz iridir. Çok da boldur. Kimse bu balıkları tutmaz. Tutanların işi yolunda gitmez diye bir sankı vardır. Mor mor, kara kara balıklar. Kırmızı benecikleri var. Gece gündüz görünür, çoluk çocuğun attığı ekmeği, böceği yer giderler. Karıların getirip döktüğü hamuru kapışırlar.

İğdeli'nin başı tenha. Haççа testileri daldırdı. İki çalkaladı. Doldurup suyun içine dikti. Pınarın gözü geniş bir havuz gibi. Ayak basmaya yarayacak taşları var.

Haççа, paçalarını çemredi. Daldı içine. Sular soğuk. Avuçlayıp çarptı yüzüne. Boynunu, kulağını ovuşturdu. Saçını sıvazladı. Dizine kadar ayaklarını, dirseğine kadar kollarını yıkadı. Sulara doyamıyor. Yüzüne birkaç daha çarptı. "Kadın sular, siz evlerin içinde çıksanız! Çıkıp şar şar aksanız!... İnsan sizi ılıştırıp dökünse! Kokulu sabunlarla oğunsa oğunsa, sonra sizi ılıştırıp tas tas dökünse!... Ardından temiz giysiler giyse! Kemiklerine kadar dinlenir insan o zaman! Kemiciklerine kadar..."

Nalınlarını alıp suya soktu. Onları da yıkadı gıcır gıcır. Suları şıpırdatıyordu. Canı hiç çıkmak istemiyordu. Kolayını bulsa, boyunca uzanacak. Kanıncaya kadar yatacak, balıklar gibi oynayacak. "Sular gibisi var mı? Dupduru! Şuna bak, dupduru! İğdeli'nin suları, şol cennetin ırmakları!..." diyordu.

Nalınları ayaklarına geçirdi. "'Anam, kap da geliver' dedi; gecikiyorum!..." dedi. Aldı testileri, yürüdü...

Yanık yağ kokusu, köy içine kadar yayılıyor. Bütün evlerden bulgur kokusu geliyor bir yandan. İşten dönmüş insanlar şimdi sofralara çöküp ağaç kaşıkları aldı. Yufkaları bölüp bölüp tıkınıyorlar. El gibisi yel gibi gidiyor. "Bayram acıkır gelir! Ahmet acıkır gelir! Ahmet'imin solucanları ötmeğe başlamıştır şimdiye! Çabuk gideyim!..." Ardına bakmadan, durmadan yürüdü. Köy içinden geçti.

Avlu kapısında Ahmet'le karşılaştı. Karşılaşma ansızın oldu. Beklemiyordu. Toman da koştu geldi. Her zamanki gibi moğukluyor, sürtünüyor, arka ayakları üstünde doğrulup yalanmak istiyor.

Ahmet yenice gelmiş.

"Aç anam kapıyı!" dedi Haççа. "Koşuver, kapıyı aç!..."

Ahmet usulca koşup açtı.

"Çok acıktın! Korkma, ninen bişi yapıyor! Şimdi baban gelir! Çokaşır yeriz! Baban, Eski Kale'ye fasulye sulamaya gitti!"

Testileri yukarı bırakıp geldi. Kağnının üstündeki önülceği çözdü. Otu, mısırı malların önüne attı. Birazını ayırıp eşeğe sakladı.

"İyi doyurmuşun malların karnını!... Nerde güttün?"

Ömer'in bıçağı elinde, yeninin içinde saklı. Yüreği güm güm vuruyor. İçinden yumruk gibi bir şey geliyor, boğazına düğümleniyor. Boğulacak gibi oluyor. Öyle bir ağlamak istiyor ki!... Gözlerinden yağmur gibi dökerek... Uzun uzun... Boşala boşala ağlamak istiyor. Birkaç kez yutkundu, konuşamadı.

Haççа, avlunun içinde ot dağıtacağım, buzağı kapatacağım diye dört dönüyor. Bir yandan da konuşuyor: "Kayardı'na mı gittin, Kır Bağları'na mı?..." Ahmet'in yüzüne hiç dikkat etmiyor. "Yoksa Hüyükler'e mi?"

Birden dönüp Ahmet'in yanına geldi.

"Niye cevap vermiyorsun? Küs müsün bana?" Sarstı.

O kadarmış; Ahmet boşandı! Hıçkıra hıçkıra ağlıyor. Ağladıkça, boğuk boğuk, "Anacığım!..." diyor.

Haççа'nın aklı başından gitti. "Koçum, sana bir şey mi oldu? Söyle bana!..." Elinden, başından tuttu. "Ne olduysa çabuk söyle!..."

Çocuk, ağlamaktan konuşamıyor. Bir zaman ağladı.

"Nineme söyleme! Babama da söyleme!... Hiç kimseye söyleme! Söyleme e mi ana?..." Hıçkıra hıçkıra ağlayarak böyle diyor.

"Dur burda!" dedi. "Gidip çömleği getireyim de, şu Aymelek'i sağayım! Hem sağarız, hem anlatırsın!"

Merdiveni koşa koşa indi çıktı. Irazca'ya bir şey demedi. İyice anlayıp dinlemeden demeyecek.

Buzağı, ahırda kapalı. İnek, önündeki otu yiyor.

"Gel şuraya, yanıma! Ne olduysa birem birem anlat bana!" dedi. "Hiçbirini saklamadan anlat!..."

Ahmet, yeninde sakladığı bıçağı çıkardı. Sonra olanı biteni anlatmaya başladı. Ezilmiş elmayı yerken güldüklerini, şişeden

içirdikleri suyun sarı ve tuzlu olduğunu, tıpkı sidiğe benzediğini, başından başlayıp bir bir anlattı. Anlattıça açılıyor, ağlaması diniyor. Arada sık sık, "Babama deme, nineme deme!..." diye yalvarıyor.

Çöreklenmiş Acılar

"Dur seeen!..." dedi Haççа. "Sen hiç sesini çıkarma! Ben ninene açayım bunu! Açmazsak olmaz! Bu çok belalı iş! Sen bir şey yokmuş gibi davran! İçindekileri belli etme. Ben bunu ninene açayım. Namus meselesi anam bu. Ne derse ona göre yapalım. Davaya gitmek gerekirse, gidelim. Değilse yayım yapmayalım. Babandan hiç korkma. Senin ne taksiratın var? Sen elinden geleni yapmışın. Haydi şimdi yukarı çık! Haydi şimdi ağlama!...

Ahır kapısını açıp buzağıyı saldı. Ufacık kara buzağı, Aymelek'in boş memelerine saldırdı.

Haççа yukarı çıkıp çömlekteki sütü dünkünün üstüne süzdü. Süt dığanını ocağa götürdü. "Köz eş, üstüne koyuver şunu!"

Irazca, bişiyi kızartıp bitirdi. "Olur kızım!" dedi.

Haççа çömleği, süzeği yıkamaya çıktı dışarı.

Ardından Irazca da çıktı. Dastarını açıp yellendirdi. "Piştim kadın kızım!" dedi. "Bayram bugün nadası kurtarmış. Saban demirini getirip hamur teknesine uzattı. 'Eski âdetlerden âdet kaldıysa, ben nadası kurtardım! Haççа'dan bişi isterim!' dedi. Ben de kendi kendime, 'Haççа'nın yüz kırk eli mi var? Ne zaman gelsin de bişi yapsın?' dedim, bir hamurcuk mayaladım. Sonra yaptım, kızartıverdim. Göveçte ne kadar yağ varsa kullandım. Eskinin âdetleri böyleydi! Bir iş başlarken de, biterken de böyle töreler, törenler yapılırdı. Eskiden her şeyin bolluğu vardı. Şimdi har har soluş, kuru kuru seviş..."

Haççа, kaynanasını dinlemiyor. Gitti, bulaşıkları içeri bıraktı. Ahmet'e, "Sen kardaşlarınla otur, ben ninene anlatayım!..." dedi.

Irazca, hâlâ bağrını, başını serinletiyor.

Haççа, Peder Gediği'nden yandaki deliğe doğru gitti. "Az beri gel, kadın ana!" dedi. Sesi bir hoşlak çıktı.

Irazca, "Gene bir şey mi var, Haççа?" diye sordu.

"Var ki neler var! Evimizin önüne bir kara kuş geldi, tünedi gene! Halimiz, dirliğimiz yıkıldı gene! Karnımın içinde bir top boz yılan çöreklenip durur deminden beri! Sana nasıl anlatacağımı bilemiyorum, ana..."

Irazca, "Dümdüz anlat!" diye bağırdı. "Rahmetlik Kör Mehmet gibi lafı dolaştırıp durma!..."

"Ahmet Oğlan'ın başına kötü işler gelmiş hey anam! Koca Karataş'ın içinde mars olduk! Bugün öküz gütmeye gittiği yerde..." Haççа anlatmaya başladı.

Irazca, iki elini beline koydu. Kollarını gerdi. Ses soluk çıkarmadan dinledi. Dinledikçe başı dönüyor, benzi uçuyor. Kolu gevşeyip yana düşüyor. Gözleri dumanlanıyor, dudakları titriyor.

Haççа anlatıp bitirince Irazca, "Öyle demek!" dedi. Hayatta, tarla adımlar gibi, ileri geri gidip gelmeye başladı.

Haççа, yanıp tutuşuyor. İçinde bir harman yangını savruluyor.

"Sen bu işe ne dersin kadın anam? Ne bu bizim başımıza gelenler? Koca köyün içinde neye yaradık şimdi biz? Haloğlu, teyzoğlu diye kandırmışlar kuzumu! Onlar nerden haloğlu, teyzoğlu oluyor bize?... Ah Ahmet ah! Ah benim saf oğlum! Köpek derisi post, eski düşman dost olmaz. Onlar bize düşman, ay oğlum!... Nasıl kandın da Değirmen Deresi'ne gittin arkalarından? Ama ne yapsın çoccam? Bıçak verip kandırmışlar! Tırnak kadar çocuk; kanmasın ne yapsın?"

Irazca, gidip geliyor. Birden durdu. "Kesin bir şey yapabilmişler mi? İyice baktın mı Haççа Gelin?"

"Karanlıkta bir şey görmedim ama, az kızartı var. Diyor ki, 'Parmağını soktu, kırılası parmağını!...' Çizgiler var. Şimdi biz neye yaradık? Şimdi biz nereye gidelim?"

"Dur sen!..." dedi Irazca. Gene elini beline koydu. Kollarını gerdi. Gözlerini ok gibi dikleştirip köy içine döndü. "Beri bak kızım! Sözüme kulak ver. Bu konu namus konusu. Hiç sesini çıkarma. Bayram'a sen anma. Gerekirse ben anarım. Ele güne şan olmanın gereği yok. Kol kırıldı, yen içinde; hem de boyuna yük! Bir şey olmamış gibi ağzımızı yumalım. İçimizdekini belli etmeyelim. Onlar da sanır ki, bunlar anlamadı. Sonra bir pundunu

bulup sokarız!... Malına mı olur, canına mı olur; neresine denk gelirse!... Öyle sokarız ki, Tanrı'dan mı, kuldan mı, kimden geldi bilemezler! Köy yeri bunun burası! Dağların içi. Ulu, mor dağların... Allah'ın bol, şireatın kıt olduğu dağların içi. Ardıç kadı, çam müftü dağların içi. Şimdi hiç sesini çıkarma!..."

Haççа, soluk almadan dinledi.

"Bayram'a açmayalım demek haa?"

"O Bayram'ın boyu devrilsin kızım! Açıp ne yapacaksın? Biz ona zamanında her şeyleri anlattık. Her yolları gösterdik. Evin önüne ev yapmağa yeltendikleri zaman, senin çocuğunu düşürdükleri zaman, ası kuzuyu çaldıkları zaman, git davacı ol Bayram, dedik. Ana sözü tutmadı da, düşmanlarla barıştı. Gevşek tükrüğün sakala işte böyle zararı olur. Ne anlatacağım ben şimdi Bayram'a? Ama dedim sana; gerekirse anlatırım. Haydi şimdi yum ağzını, kadın Haççа'm! El duymasın. Köyün içinde dümbür düdük olmasın!..." Elini ağzına götürdü, siler gibi yaptı. "Yedik yuttuk, ağzımızı da sildik!" dedi. "Haydi benim insanlıklı kızım!..."

Haççа'nın bir karşılık vermesini beklemeden yürüdü içeri girdi. Ölmüş de dirilmiş gibiydi.

Haççа dikildi dışarda. Köy içine karanlıklar, zindanlar çöktü. Duvardaki delikten Peder Gediği'ne doğru baktı. Hiçbir şey seçilmiyor. Gökyüzünde çingi çingi yıldızlar. Gediğin üstü, serpilmiş gibi toz ufak yıldızlar. Haççа durup dinledi. Aşağıdan bir bel sesi, öksürük geliyor. "Bayram'dır bu!" dedi. "Geç kaldı. Çocuklar acıktı..."

Merdiveni yavaş yavaş indi. İçindeki acı öyle duruyordu. Çöreklenmiş gibi bir acı. Bir yumruk, boğazına geriliyor. Nefes almakta zorluk çekiyor. Sık sık ofluyor; of dedikçe ağzından yalım çıkıyor.

Gitti, çatma kapıyı açtı.

Bayram gelip durdu.

"Haççа!" diye bağırdı.

"Bayraam! Geç kaldın?"

Eşekten indi, içeri geçti. "Ancak be avrat! Kolay mı? Ta Eski Kale'ye indim. Cımıcık da teyzoğlu İbrahim'le lafladık. Anlattık ilerden geriden. Zaten vakit dardı. İyi suladım ama!... Akşam serinliğinde yani, kandıra kandıra!... Ahmet Efe de geldi mi?"

"Geldi! Seni bekliyoruz. Çocuklar acıktı..."

"Ben anama tembih ettim; yeseydiniz?"

"Haydi çabuk, beraber yeriz!"

Haççа, kağnıdaki ot ile mısırı eşeğin önüne attı.

"Ye bakalım!" dedi. "Bu da senin payın!..."

Bayram, beli alıp çıktı. Hayattan, "Ahmeeet!" diye bağırdı.

Ahmet, içerde un çuvalına sırtını dayayıp oturmuş, düşünüyordu. Babasının sesini duyunca kalktı. Hemen dışarı çıktı. Sessizce durdu orda...

"Ahmeeet!..."

Karşılık vermeden babasının yanına yürüdü.

"Nerdesin ulan Koca Efe? Bugün çok yoruldun heral? İbriği getir de, elime su dök bakalım!"

Ahmet dönüp ibriği aldı.

Bayram, Irazca'nın aptes aldığı yere çöktü.

"Buraya bir musluk yapmalı en iyisi, Koca Efe!"

Ahmet, konuşmadan babasının suyunu döküyor.

Bayram'ın da konuşacağı tutmuş. "Malları iyi doyurdun mu bugün! Karınlarını gemi gibi şişirdin mi? Karıların, kızların yanına mı gittin, adamların yanına mı? Kırlarda ot bol mu? Karılar birbirlerinin üstüne çıkıyor mu ulan?... Bizim fasulyeyi de görme! Öyle gümrah ki! Güzün katti bir öküz alıyoruz! Aymelek'i bu sefer anana havale ediyorum gayri! Her gün süt kaymak yersin, ulan! Hooop, yeter! Peşkir getir!..."

Sessizce kalktı, ibriği götürüp peşkir getirdi.

Bayram, elini yüzünü silerek içeri girdi. Bastığı yerleri oynatıyor. "Eee ana, karavana hazır mı?"

Irazca, top gibi, "Hazır!" dedi. Tek sözcük.

"Listede ne var ne yok bakalım?"

"Şimdi önüne gelince görürsün!"

"Öyle mi? Pekâlâ bakalım! Bugün fasulyeyi iyi suladım, ana! Eski Kale'nin orda fasulye tütüyor bu yıl! Suyunu iyi verdikten sonra tütmez mi? Arpa oraklarının arasında bir daha sulayabilirsek, gör nasıl taneli olacak!" Şerfe'yi kucağına aldı. "Nasılsın bakalım kara maya? Keyfin iyi mi?"

Şerfe, babasının boynuna sarıldı. Bayram, kızını öpecek oldu. Sakalları acıtıyor. Çocuk, eliyle babasının yüzünü itti. O

zaman başını Şerfe'nin karnına basıp kıkır kıkır güldürdü. Şerfe'yi bırakıp Osman'ı aldı. "Sen nasılsın ulan kara dana?"

Osman hemen kucağına atıldı. "İyiyim bee!" dedi.

"Valla mı iyisin?"

"Valla iyiyim!"

"Aferin!" dedi Bayram.

Osman sordu: "Sen yasılsın?"

"Ben de iyiyim ulan, ben de iyiyim!..."

Osman'ı okşamayı sürdürdü. "Bir de anama sorayım!" dedi içinden. "Sen nasılsın ana?"

Irazca kısaca, "Anan da iyi!" dedi.

"Az mı iyi, çok mu iyi?"

"Az mı olur? Çok iyi!..."

"Aferin ana!..." Haççа'ya döndü. "Sen nasılsın avrat, harımdan beri? Çok yoruldun, değil mi bugün?..."

Haççа da kısaca, "İyiyim!" dedi. "Yorulmadım! Ben yorulmam! Ben demirden, çeliktenim; hem de betondan!..."

Ahmet, "Şimdi bana soracak!" diye titriyor. Un çuvalının dibinde büzülüyor. Ocakta yanan kandil, içerisini ala bele ışıtıyor. Ahmet karanlığa saklanıyor.

Haççа sofrayı hazırladı; Irazca da koca tabağa bulgur doldurdu. Pilav tütüyor. Yanı sıra, Haççа'nın harımdan getirdiği yeşil soğanlar yenecek. Irazca onları soyup paklayıp bir tabağa doldurdu. Bu akşam sofra "iyi".

"Haydin bakalım, kampana çaldı!..." dedi Haççа. "Yanaşın sofraya! Yanaşın, pilav soğumasın!..."

Ahmet orda duruyor.

Haççа, "Haydi Ahmeeet!" dedi.

Çocuk kıpırdamadı. Düşünüyor. Gene içine ağlamaklar doluyor. Yere yapışık gibi oturuyor, büzülüyor orda.

Irazca gitti, çekip getirdi. "Haydi nineşim!"

Yumuşak, hayıflanıcı bir "nineşim" çıktı Irazca'nın ağzından. Ahmet, zor tuttu kendini. İçi altüst olup duruyor. Denizleri dalgalı. Olup bitenler, sonradan koymaya başladı. Gittikçe acısı artıyor.

Sofrada bir sessizliktir gidiyor. Bayram konuşuyor, uğraşıyor, bir türlü şenlik çıkaramıyor.

"Burnuma bugün hoş bir koku geliyor, ana! Söyle Allaşkına, ne pişirdin? Bulgur! Ama bir şey daha var?..."

Irazca zorla güldü. "İşte yiyorsun ya!"

"Yok yok; bundan başka?"

"Bu bitince görürsün!"

"Allah Allaaaah! Devlet sırrı mı ulan?"

Pilav tabağı boşaldı. Soğanlar bitti.

Irazca kalktı. Ambarın üstünden kalburu kaldırdı. Derince bir tabak getirip koydu. "Hoşaf!" dedi.

Bayram sevindi. "Yaşa be ana! Valla yaşa! Haççа'ya kalsak, bulgur aşını yiyip ağzımızı sileceğiz! Hiç böyle hoşaflar pişirmek, tatlılar yapmak gelmez aklına!"

Haççа yazmasının ucuyla terini sildi.

"Geliyor gelmeye ama, elim ermiyor! Koş oraya, koş buraya; bir gün evde kalamıyorum ki!"

Irazca gidip tepsiyi de getirdi: "Bişi!"

Bayram'ın gözleri parladı. "Ulan, ulan, ulan, ulan!... Yaşa ulan ana! Valla sen bizim başımızdan hiç eksik olma! Yani Kocaman Pabuçlu Allah'ım sana sonsuz yaşamlar versin! Şuna bak be, deeeeh!" Bişinin birini alıp ısırdı. "Kıtır kıtır, gözünü sevdiğim!" Pek kıtır kıtır değildi oysa! Ardından hoşaf kaşıkladı. "Kırk yılda bir eski âdetleri diriltiyorsun be ana! Valla çok hoşuma gidiyorsun! Yüzüne diye söylemiyorum. Sen bizim başımızdan hiç eksik olma! Eee, tabii canım, bugüne bugün biz de nadas kurtarmışız! Tatlı tatlı bir bişi yememiz şart! Üstüne de hoşaf! Yaşa valla!..."

Irazca bu kadar uzun konuşmadan hoşlanmazdı. "Sen de yaşa! Helal olsun!" deyip kesti.

Bayram konuşuyor:

"Nadası kurtardık; Allah izin verirse yarın orağa başlıyoruz, ana! Arpalar erişmiş. Gidip hayırlısıyla başlamalı! Bu bişiyle hoşaf, hem nadasın bitmesi, hemi orağın başlaması şerefine! İki şeref arka arkaya! Görüyorsun ya ana, motor gibi koşuyoruz! Hiç dinlenmek yok! Valla aşkolsun bize!..."

Irazca lokmasını yuttu. "Bana kalırsa, yarın giysi yuyalım. Çocukların sırtı başı kirlendi. Kendiniz de dinlenmiş olursunuz. Biz Haççа'yla birer baştan yur paklarız!"

"Kahpem ana!" dedi Bayram. "Arpalar uçuyor diyoruz sana! Bugün yarın çavdarlar da taneyi döker! Giysi yunacak zaman mı? Ama isterseniz siz Haççа'yla yuyun. Biz Ahmet'le sırtımızı değiştirip gidelim! Bahşiş'teki arpadan başlayalım hayırlısıyla..."

Irazca, "Arzun bilir!..." dedi.

Bayram, Ahmet'e döndü. "Gideriz değil mi Efe?"

Ahmet konuşmadı. Babasıyla orağa gitmenin ağırlığını düşünüyor. Ölümden beter bu.

Irazca, aklını giysi yumaya taktı.

"On beş günden fazla oluyor! Giysi yumamız şart! Sen de gitme; bir gün ara ver!"

Bayram, "Asla veremem!" dedi. "Kusura bakma ana! On beş günden fazla olduysa oldu! Şehirliler gibi haftada, on beşte giysi yumaya kalkarsak, köy yerinin işi bitmez! Ben sabahleyin kurt kuş uyanmadan kalkar, tarlanın yolunu tutarım. Yanıma Ahmet Efe'yi alırım. Dahi Haççа'yı da! Nedenini soracak olursan, arpalar uçuyor ana! Durum bundan ibaret! Malları sığıra salarız. Bakalım Ahmet Efe bu yıl orağı pişirecek mi? İyi ama, bugün buna ne oluyor? Neye hiç sesi çıkmıyor?"

"Keyfi yok çocuğun!" dedi Irazca.

"Neden yok keyfi? İnsanın keyfi olmaz mı böyle günde? Bak ninen hoşaf pişirmiş. Bişi yapmış. Hazır mis gibi, kıtır kıtır!..."

Haççа, terini bir daha sildi. "Her dağın kendine göre dumanı, her insanın kendine göre gamı gümanı olur Kara Bayram!" dedi içinden. Sonra Bayram'a döndü. "Bugün bir hal var bu çocukta! Nazar filan mı değdi acabola?" dedi.

Bayram, oğluna bakıp çiğnini çekti.

"Acayiiip!" dedi. Elini alnına koydu. "Pek yangısı yok ama?... Yani halbuysam, asker talimleri yapıyordu öküz gütmeye giderken! Tak tak selamlar veriyor, çat çat künyeler okuyordu! Ne oldu da, yarım günün içinde ıpıssız, sepsessiz oldu? Şaşılacak bir durum!..."

Yoran Geceler

Göz gözü görmüyor odanın içinde. Göz kendini zor görüyor. Katrandan koyu bir karanlık. Çıtırtılar oluyor merteklerde. Gece yarıyı geçtiği halde uyuyamıyor Irazca. Dinliyor merteklerdeki çıtırtıyı.

"Ne çabuk eskidin olmaz olası ev?"

Yemen'e gitmeden yaptı Kara Şâli. Irazca'nın kendi ağasıyla babası da yardım etti. Kofasının kazılmasında, damının topraklanmasında çok emekleri var. Çokaşıp yaptılar. Elbirliği vardı o zaman hısım akraba, kavim kardeş arasında. Çor çocuk yoktu daha; Irazca kendi de çalıştı. Ethemce'ydi ustası. Taşkelle Mehmet yoktu; okunmuyordu adı.

"Kaya gibi sağlam ev oluyor Iraaz; kahve yap!..." derdi Ethemce. Kahveyi yaptırıp ta tepede, duvarın üstünde içerdi. Tepeden bakardı köyün dolaylarına, Çildede'ye, Asar'a, Eski Kale'ye... Ethemce boyluydu. Yerden bakınca Koca Dumlu'nun boyunu aşardı boyu. Tuttu mu, iki kişinin zor kaldırdığı ağaçları kaldırırdı. Özenli özenli yonardı merteklerin başını. Düverlerin direk gelecek yerini hafiften kerterdi. "Zelzele sallayınca yıkılmasın Iraaaz; kahve yap!..." derdi. Gider bir kahve daha yapardı. Kelle şekerler vardı o zaman. Keserin düdüsüyle kırardı, atardı bir parçacık, mis gibi kahve olurdu; getirir verirdi; ohlaya ohlaya içerdi Ethemce.

"Ethemce de yalan oldu! Şimdi sıçanlar geziyor yonga yonga ağarttığı merteklerde! Çıtır, çıtır, çıtır; sabahlara kadar! Bu uyku da nerelere defolup gitti, bilmiyorum? Bakardım Ethemce'ye kerpiç verirken. İnce uzun, sırım kollu, gözel dallı bir adamdı Kara Şâli. Civan boylu. Kimler gitmedi Yemen'e! Kâmile'nin oğlanlar gitti. Kavun'un oğlanlar gitti. İzzet'in Hüseyin gitti. Çekip gittiler. Çok gittiler. O da gitti. Yarı bitti, yarı bitme-

di ev. Selimiye Kışlası'ndan geldi ilk mektubu. Kim bilir kime yazdırdı? Biz de Ortaköy'den Veli Hafız'a okuttuk. Pendik İskelesi'nden geldi sonra. Sonra gelmedi bir daha. Barış olacak, dönüp gelecekler. Gelmediler. Yıllar kadar uzun sürdü geceler. Körpeceydim, yastıkları kucaklıyordum. Sık sık ağlıyordum; acılar bitmiyordu. O günlerde çıktı zehirden örneği türküler. Yemen'de erkeği olan evlerin kadınları söylerdi.

Ağamı yolladım Yemen eline
Çifte tabancalar asmış beline
Ayrılmak olur mu taze geline?
Döngel ağam döngel dayanamirem
Uykum ağır basmış uyanamirem

Koyun gelir kuzusunun adı yok
Sıralanmış küleklerin südü yok
Sensiz yaşamanın tadı yok
Döngel ağam döngel dayanamirem
Irzı kırıklara inanamirem

Pendik İskelesi'nden bindirip bir ay sonra Cebelisar İskelesi'nde indirmişler. Kara Şâli tren askeri olmuş bir dönem. Oturup anlatırlardı sancıdan ölen dayımla. Çıkıp geldiğinde saçı sakalı ağarası olmuştu. Dökülmüş dişi başı. Biz de kocakarılara dönmüştük. Kahırlar çabuk çökertir insanı. Katran İstasyonu diye bir istasyonu anlatırdı. 'Makinisti, gardfreni, şeftreni Alaman'dı...' diye diye anlatırdı. Ateşçiymiş Kara Şâli. Çok kir olurmuş, çok ter olurmuş da, o yüzden almış Medine'den Arap karısı Fatima'yı. Bana duyurmadan anlatırdı. Birine Mustafa, birine Halil koymuş oğullarının. Kimin, kimlerin adlarıysa! Bir duydum, Fatima Burdur'a kadar sorup gelmiş çocuklarıyla. Necip Bey'in akrabası Fahri Bey, 'Böyle bir adam vardı; fakat öldü, hem de çok oluyor öleli!' diye savuşturmuş Fatima'yı; anlatırdı sonradan. Fahri Beygil, Necip Bey'e konuk gelirdi on gün, yirmi gün. Beyli günleriydi köyün. Güya şimdi beylik yok. Beylik gitti, parti geldi; gelmez olsun! 'Yemen'de yüzbaşıyla oturup dertleştik bir gün!' diye anlatırdı. 'Onunkinden

baskın çıktı benimki!' derdi. Ayrılıklardan, özlemlerden dertlenirlerdi belki. Belki korkulardan. Mustafa Münir'miş yüzbaşısının adı. Ölmüş nitekim. Hicaz Hattı'nda vurmuş Araplar. 'Terazi'ye binip subaya maaş dağıtmadan dönüyormuş. 'Her bozgunluk, gacaralık Araplardan çıkar! Yalandır din kardaşı olduğumuz. Ömrü olan görür, dünyanın yıkımı Araplardan olacak!' diye anlatırdı. 'Bir gün Tırampa Başı'ndan Ali Paşa Çarşısı'na kadar gittik; orda saldırdılar. Kaçmağa başladık. Kaç, kaç, kaç! Tren geldi. Önce Alman, sonra Osmanlı binecek dediler. Yorgunluktan tren yoluna yatmış asker. Tren biçti otuzunu. Ölenlerin tüfekleri, mermileri patılar. Ardımızda Araplar, İngiliz'le elbirliği. Bir de tutsaklığım vardır...' diye anlatırdı. 'Tel örgüler içinde kaldık yıllarca! Yıllarca El Divaniya adlı bir kasabada oturduk. Top patladı yanımda. Kum doldu kulaklarıma. Şimdi kötü sözleri duymayışım o yüzdendir. Mühür kazar, yüzüklere yazı yazardım okuma bilmediğim halde. Al Cassar diye bir Arap ustam vardı, belletmişti hayrına. Biraz para yaptım kuruş kuruş. Bir kemerim vardı; kuruşları altına çevirtip soktum içine. Bükülmezdi. O kemeri getirebilsem Alanköy'ü satın alırdım. Bir gece Araplar çevirdi. Aldılar içindekileri. Anamurlu bir arkadaş vardı; adı İbrahim. Ben ibni Arap, ibni Arap, diye bağırdı, yalvardı diz çöküp. Onunkini de aldılar. Acıpayam Dodurga'dan başka bir arkadaş vardı; adı Ramazan. Yutmuş birazını. Yokladılar üstünü başını, kemerini. İki üç tane çıktı; başka yok. *Cembiye* derlermiş, bir alet, orak gibi, orak değil bıçak gibi, ucu çengele benziyor; daldırdılar karnına, gelep gelep çıkardılar barsaklarını, arayıp tarayıp buldular yuttuklarını! Bunun için işte dünyanın yıkımı Araplardan olacak...' diye anlatırdı. Biz Araplardan hırlı mıyız? Öküz güttüğü yerde ufacık çocuğun uçkuruna el atanlar bizden çıkmıyor mu?"

Çıtırtılar sürüp gidiyor damın merteklerinde.

"Barışma Bayraaam!..." dedim. "Barışma! Git mahkemeye!..." Gitmedi, barıştı. Öyle barışın ağzına sıçayım. Eskisinden beter bozuldu dirliğimiz. Bir yandan yılanlar, bir yandan düşmanlar, iki ordunun arasında kalmışa döndük; nerelere gidelim?

Çıtırtıları dinliyor, dua okuyor Irazca.

"Nedir bu çektiklerimiz bre Kocaman Pabuçlu Allah'ım! Hiç gülmedin bana. Sen güldüysen de ben gülmedim. Ne kocamdan gördüm bir gün, ne oğlumdan kızımdan, ne senden. Ne de hökümetten. Öşür yazardı serseri. Bir mut buğdaydan iki kile alacak. Yirmiye iki demekti. Gök gövertinin de öşürü vardı. Yirmiye dört alırdı. Çift öşür denirdi. Kimi zaman Dereköy'e, kimi zaman Büyük Çardak'a iletirdik. Para pul vermeden alırdı. Eski günler gitsin, gelmesin. Yeni günler de batsın, çıkmasın. Eteri gitti, beteri geldi. Ankara'nın öşürü padişahınkini aratmadı. Beylerin işi hep akkınına. Bizim işler ise yokuşuna. Bunların tümü senin sayende gözel Allah'ım! Şimdi Cımbıldak Muhtar partiye dayadı sırtını. Deli Haceli Cımbıldak Muhtar'a dayadı. Sırtımızda kırbaç şaklatıyor. Sen bunları neden görmüyorsun? Köy yerinde bu kadar zulüm, bu kadar zalim var; hiçbirinden neden haberin yok? Beytullah Hoca'ya bakarsan, her olup bitenden haberlisin. Öyleyse niçin izin veriyorsun bunlar olsun? Yoksulların suçu varsa, bunları da kendileri bilmiyor, sen biliyorsun. Hele benim cezalık ne işim var? Ne yaptım, ne sefa sürdüm? Kara Ahmet denilen oğlanın ne suçu var? Ne suçu var Haççа'mın? Hatta ne suçu var Kara Bayram'ın? Yetim gibi büyüdü, babasınınkinden sefil geçti yaşamı. Bir açıklama yap bilelim. Susuyorsun hep. Uykularımı çekip aldığın geceler soruyorum, hep soruyorum, bir karşılık vermiyorsun! Sanki ben senin kullarından değilim. Ben soruyorum; sen merteklerde sıçan gezdiriyorsun. Ben sana inanıp güveniyorum; sen düşmanlarıma fırsat veriyorsun. Ben yatıp kalkıp dua ediyorum, namaz kılıyor, oruçlar tutuyorum; sen beni aşkın taşkın cezalandırıyorsun. 'Süphanallah süphanallah! Önce Allah, evvel Allah, ahir Allah, daim Allah!...' diyorum. 'Sinim sultan!...' diyorum sabahlara kadar; 'Dağda taşta, erde geçte dayanağım sensin, sana güveniyorum!...' diyorum. 'Şimdiye kadar olmadın ama şimden sonra dayanak olursun inşaallah!...' diyorum, hiç aklıma gelmeyen yeni belalarla karşılıyorsun beni! Ben bu dünyaya acı çekmeye mi geldim? Bir tek olsun güler günüm olmayacak mı? Neye yaradı şimdi bu Kara Ahmet? Güya bişiler yaptık, ağız tadıyla yiyecektik! Ham armut gibi boğazımızda kaldı.

Testimizde bir tas su olmasa ölecektik. Gene çok şükür, bin şükür, ikişer yudum içmemize izin verdin, ölmekten kurtulduk. Bir de babası olacak Bayram diyor, 'Yarın orağa alıp götüreceğim!' Ne yapacak ıssız kırda koca sabahtan akşama kadar çocuk?"

Merteklerde çıtırtılar sürüp giderken, damın başında bir patırdı oldu. "Al işte!..." dedi Irazca. "Azcık soru sorduk, bu sefer damda patırtı yarattın!..." Durdu dinledi. Gece yarısını çoktaan geçti. Bayram mışıl mışıl uyuyor. Dinledi odanın içini, damın başını. Uyuyor Haççа, Ahmet, çocuklar. Köy uyuyor belki tam bütün. Bir düşmanlardı uyumayan. Bir de sıçanlar. Patırtılar ayak sesine benziyor. Sanki jandarmalarınki gibi kabaralı postal var ayaklarında. Tap tap ederek değil de, sinsi, ses çıkarmamaya özen göstererek gidip geliyor. Kimdi, neydi, ne istiyordu? Bacadan aşağı bomba mı atacak? "Karataş'ta bomba olmaz ya, belki kendini atar davun olası! O zaman da kıçı başı kırılır serserinin!..."

Bıraktı damın başını dinlemeyi. Merteklerde gezinen sıçanları da bıraktı. Birden başka bir kuşku duydu: Ya yılanlarsa gezinen? "Yılan olmaz yukarlarda!" dedi, kandırdı kendini. Kandırıp uyumaya çalıştı. Sımsıkı yumdu gözünü. "Uyumadan açmayacağım! Açarsam Irazca değilim!..." dedi. Gözü yumuk, Kara Şâli'nin günlerini düşündü. Anlattıklarını dinlemek isteyen kalabalıklar üşüştü başının içinde. Tütünü kesesiyle kordu ortaya. Çayı kahveyi tam bütün isterdi. Dostlarına çok hürmet isterdi. Göddeşleri gelince bülbül olur, tatlı tatlı anlatır, bana gelince susardı. "Yemen'de İngilizlerle Araplardan kaça kaça ta Cebeliereket'e geldik!" derdi. Soyka Yemen! Ne yiğitleri, bulunmaz insanları yuttu. Çok çok çıkıp gittiler, yok oldular çöllerde, kumlarda! Koca köyden üç mü, dört mü döndü! Biri Kara Şâli. Dönmedi Çakmak. Dönmedi Aziz'in Süleyman, Badı Veli. Dönmedi Köpekçi Halil, Molla Mehmet'in Kadir, Sarı Ahmet, Çomak Mehmet!... Kavun'un oğlanlar, Mustafa, Imış, Baki dönmediler. Kâmile'nin oğlanlar Muharrem, Mehmet, Hasan dönmediler. Molla Osman'ın Osman, Heybaba'nın babası Kara Ali, Badı Celil, Morukça dönmediler. Dönmedi Deli Ramazan... Çoğunun adı çıkıp gitti aklımızdan. Dönüp gelen

döküntüler üç ay kalıp yeniden gitti. Temelli geldiler sanıyorduk. Kır mır, sağır mağır, eeh ne yapalım diyorduk. "Bir Yunan değil mi, çabuk döneriz!" diyordu kendileri. Bir Yunan değilmiş. Dönmediler yıllarca. Alan Değirmeni'ne kadar geldi Yunan. Köylü kaçtı Karatepe'nin üstüne. Çatra patra konuşarak daldılar köyün içine. Kıyma, kavurma aldılar evlerden. Yağ aldılar. Her evden ikişer canlı hayvan aldılar. Sürüp götürdüler sürüleri... "Afyon'a kadar vardık önce..." diye anlatırdı Kara Şâli. "Çorlu köyüne yakınız. Bir ballığın altında durmuşuz; rastlantı! Şıp şıp bal akıyor başımıza. Bozduk kovanları kasaturayla. İnanılacak iş değil; sekiz karavana bal çıktı. Köylü gelip yakınacak oldu, siktir etti yüzbaşı. Sonra Dumlupınar yanlarına gittik. Biz piyadeyiz, top mermisi verdiler! Alan, çaya attı. Yunan püskürttü bizi. Geri geri Eskişehir'e gidiyoruz. Adını unuttuğum bir köye vardık, salma salıp elli okka bulgur topladık. Karınlarımız daralmış, ikişer kaşık yiyebildik. Artırdığını çantasına katanlar oldu. Arpa Gediği diye bir yerde birer peksimet verdiler. Tam üstümüzdeymiş Yunan. Bir ateş başladı. Alıntaş Ovası'na düştük. Kavurma tenekesi, mutfak kazanları devrilmiş. Çam pürlerinin arasına gömdük azıkları. Akşama fırka döndü. Gömdüklerimizi çıkardık; bırakmayacağız. Gece yarısı Yunan yeniden boru çaldı. O çalınca bizimki de çaldı. 'Sekizinci Fırkadanız!' diye diye geliyor. Yunan'mış halbuysam. Bombalarını sallamağa başladılar. Güçbela bozduk akılsızı. Otuz tanesi iki katıra cephane yükleyip kaçmış. Türkmen dağında iki gün çarpışma oldu. Kütahya'nın altında vurduk kazanları..." diye diye anlatırdı. Helvayı tenekeyle alırdı göddeşlerine. "Tatlı yiyelim, tatlı tatlı konuşalım arkadaşlar!..." derdi. "Sağoooool Kara Şâli!..." diye tıraş ederlerdi. Pek iş bilirdi dostları. Yufka ıslar, pilav pişirirdim. Kazan eniğinde yapardım çalkama ayranı. "Tilki deliği o günün parasıyla bin kuruş!..." diye diye anlatırdı. "Nöbet yeri bırakılmaz. İki canavar bir camızı bir atılımda yıktı; gözümle görüyorum. Silah atıp canavarları kaçırdım neyse. Arkadaşlardan ikisi atın gönünü almağa gitti. Bir asker karısınınmış. Davacı oldu. Verdirmedi kumandan. 'Bunlar da kocan gibi asker bak. Yalnayak savaşıyorlar!..' Yunan tutturdu gidiyor artık. Şuhut'un yanında Hala-

moğlu köyüne vardık. Önden kadanalar çeker, arkadan asker dayanır. Paşa geldi, topları köyün ardına yığdırdı. Tabur imamı 'Allahüle' okudu. Geceleyin karavana verdiler. Bir tel örgüye gireceğiz. Makasları vurduk. Çan bağlamışlar. Köpekler kalkıverdi. Topları doğrulttular üstümüze. Bizim paşa da onların olduğu yeri dövdürüyor. Satılmış Çavuş şurda, ben burda, yüzbaşı orda. 'Hücum edelim!' dedim. 'Bekleyin biraz daha!' dediler. Bekleyip hücum ettik. İki Yunan yaralısı var; varan birer süngü saplıyor. Otomatiği omzuma alıp çıktım belene. İkisi kaçıp gider; ateş ettim biri kaldı. Düştüm gidenin ardına, onu da hakladım. Deper köyüne vardık. Yakmışlar. Fırının olduğu yeri biliyorum eskiden. Elli çuvaldan fazla un var; peynir var derilerde. Karınlarımızı doyurduk. Geriden aşağı kefenli bir adam geliyor. Yelyaka'dan Hasan Çavuş'muş! Afyon'a akşam ezanı girdik. Yollara şerbet kazanı dizmişler. Yürüdük kaçanların ardından. Turgutlu kasabasını geçtik. Gidiyoruz İzmir'e. İngiliz Yunan'ı taşıyor bir bir. Denizin üstü kalabalık. O anda Müslümanlığa geçenlerin birazı öldürüldü. Ta Menemen'den saldılar bizi. Yürü Allah yürü, yayan yapıldak. Ayaklarımız taşırgadı. Yürü Allah yürü, geceleri, gündüzleri. Bittik. Başımıza gelmeyen mi kaldı: Acıpayam açıp bir bakmış deftere, bakaya görünüyormuşum! Jandarma yitirmiş bizim kâğıtları. Yeniden asker olup biraz Denizli, biraz Afyon, altı ay daha yat kalk yaptık. Sade yat kalk değil. Bir sicim germişler, eğitim yaptırıyorlar. 'Atla!...' dediler, atlamadım ben. Subaylarla tartıştık. 'Mına korum ipinin!...' demişim öfkeyle. 'Askerlikte mına komak yoktur!...' deyip yatıştırdılar. Bir hafta sonra tezkeremi getirdiler elime. Sonradan, madalya verelim diye çağırdılar; gitmedim. Madalya için mi savaştım?" diye anlatırdı. "Onca yeri, onca insanı, Müslüman'ı, Yunan'ı, İngiliz'i nasıl aklında tuttun Kara Şâli?" diye sorarlardı. "İnsan ölüp ölüp dirildiği, kötek yediği yerleri unutur mu? Keh keh keh!..." gülerdi. "Iraaz, çay sür arkadaşlara!..." derdi sonra.

Gözleri yumuk, uykuyu bekliyor; ama gelmiyor o da. Açmıyor da inadından. "İnat değil, çaresizlik!..." diye söyleniyor içinden. Ahırdan bir takırtı geliyor o sırada. Harpadak kalkıyor yüreği.

"Damdan filan bir şey olmaz da, düşman gübre deliğinden girer, ota samana ateş verir yada birer bıçak sokar mala maşata..." diye fırlayıp kalkıyor usulca.

Eliyle koymuş gibi buluyor çıra demetiyle kibriti. Besmele üstüne besmele çekiyor. Arada bir de "Allahüle"yi okuyor tabur imamı gibi. Bir solukla iniyor çürük merdivenden. Merdivenin altından nacağı alıp, açıyor ahırın kapısını. Suyılanı gibi kıvrılarak giriyor. Hiç çıtırtı etmiyor. Dinliyor ahırın içini. Soluk alışını dinliyor malların. Anlamaya çalışıyor yabancı soluk var mı? "Görüyorsun değil mi Kocaman Pabuçlu Allah'ım, yaşattığın sefayı?" deyip çakıyor kibriti. Tutuşturuyor çırayı. Sidiğe, pisliğe basmadan geziyor malları bir bir. Kapının ağzında Karaş bağlı. Dikilmiş dört ayağının üstüne. Yummuş yaslı gözlerini. Aymelek yatmış. Buzağısı yanında. Çelik Paşa ayakta dikiliyor. Neden uyumuyor acaba? Düve duruyor en geride. Samanlığın kapısı açık. Oraya kadar yürüdü elinde çırayla. Nacağı bıraktı yere. Ot kuruları en dipte. Şabla, kuşdili, yavraz... Birazcık da yonca kurusu... Hiçbir kokuda olmayan tadıyla yanık yanık kokuyor arpa samanı. Seleyi bulup aldı. Doldurdu samanla, otla. Biraz biraz koydu önlerine. "Yiyiver babam!" dedi Çelik Paşa'ya. Okşadı sırtını. Aymelek'in önüne koydu, okşadı. "Karaş'ım!..." dedi, "Kurban olayım senin yaslı gözlerine!" Okşadı eşeğin boynunu, burnunu. Düveye, buzağıya koydu biraz biraz. Okşadı sırtlarını. Gübre deliğinden baktı; Peder Gediği görünüyor açık seçik. Şükür çekti içinden. "Yokmuş bir düşmanlık çok şükür!..." Çelik Paşa'ya vardı yeniden. "Sana bir şey olmasın! Ayağın taşırgamasın, tırnağın yarılmasın! Sana bir düşmanlık yapmasın kimseler!..." dedi, başından kuyruğuna kadar okşadı. Nacağı, çırayı alıp çıktı dışarı. Kapattı kapıyı, kilitledi. Merdivenin altındaki yerine bıraktı kilidi, nacağı. Çırayı söndürdü. Ay dolanıp Çildede'nin üstüne gelmiş. Evin hayatından dama yürüdü Irazca. Baktı gübreliğin oralara. Bir sıva merdiveni duruyor hayatın ucunda. Alıp dayadı damın merteklerine. Usul usul çıktı yukarıya. Merteklerin ucuna tutunup baktı. "Bacamız filan duruyor yerli yerinde!... Yuvak taşımız duruyor... Fazladan bir şey yok; in, cin, insan... Az önce vardıysa bile, durup dikilecek değil ya burda!... Ama isterse dikilsin, hiç

insan görmedik mi?..." Güldü gecenin içinde. Kibritle çıralar elinde, çoluk çocuğun, canından gelen canların uyuduğu odanın kapısını açtı. Hiç çıtırtı etmeden yataktaki yerini buldu. Yattı, yumdu gözlerini. "Elinize fırsat geçmesin geceler! Düşmandan beter yoruyorsunuz!..." dedi.

Ala Şafak

İlk horozlar ötüyor. Öte öte Karataşlı insanların uykusunu bölüyor.

Kara Bayram, istemeye istemeye döndü yatakta. Biraz daha uyusa mı? Her gün böyle uykusunu alamadan, gözlerini ova ova kalkıyor. Uykusuzluğa koşullanmış gibi. Kalkar nadasa gider. Ekine gider. Ekine, oduna gider. Şafaklar sökmeden yola düşer. Şimdi de orağa gidecek. Akşamdan öyle karar verdi. Niyeti kesin.

Yataklar birbirinin yanına, yan yana yapılmış. Haççа'nın ince yüzü, ufacık cama vuran ay ışığından belli belirsiz seçiliyor. Ellerini göğsüne koymuş. Kurumuş elleri... Saçından birkaç örgü boynuna düşmüş. Ağzı hafif açık; belli belirsiz bir soluk alıp vermeyle, dalgın uyuyor.

Sağ yanda Ahmet, Şerfe, Osman... Sol uçta, ocağa yakın yerde Irazca... Irazca, içerde, dışarda, hep böyle uca yatar. Yıllar gelip geçti, hayatın ucuna hâlâ bir odacık çeviremediler. Sayvanın üstüne bir oda yapmak ise, hâlâ olanaksız bu gidişle! Para yok, arka yok; yok olanak...

Horozlar, durup durup ötüyor. Geceden sesler geliyor. Böcü börtülerin, uyanık gece kuşlarının, sulardaki Sultan Nevruzların sesi geliyor; Değirmen Deresi'nin gürültüsü ortalığa yayılıyor.

Bayram, Ahmet'e doğru döndü. Çocuk, yüzaşağı kapanmış. Kollarıyla başını gizlemiş. Bir ayağını karnına çekmiş. "Her zaman; ta bebeliğinden beri yüzyukarı yatan Ahmet!..." diye düşündü Bayram. "Acayip... Bugün yüzaşağı kapanmış!..."

Bir zaman oğluna baktı.

Kerata, askerbaşı kesiliyordun değil mi karşımda!... Koştun mu, ayakların omzuna değiyordu. Evin içinde şenliğin dama

kadar çıkıyordu. Kantarı icat eden boşa etmemiş! Dünyanın işleri ölçülü Ahmet Efe!... Bir adam senin kadar gülerse, sonunda ağlar! Gözüne mutlaka bir şeyler gözükür o adamın! Düz yolda giderken düşer! Evet, arkadaş, ben anlamam, bu dünyada fazla sevinmeyeceksiiin!...

Uzun uzun kesti biçti böyle. Yatağın içinde düşünce yürüttü. Sonra birden yüzaşağı kapandı. "Nemelazım? Azcık daha uyuyacağım!" dedi. Gözlerini yumdu. Gözlerini yumduğu halde kesip biçmekten, düşünce yürütmekten kalmadı. Başını yana yöne döndürdü. Kolunu siper yaptı. Gözlerini sıkıca bir daha yumdu.

Tanyeri ağarmıştı; telaşla uyandı. Horozlar ötüşlerini hızlandırdı. Havada tatlı, gıdıklayıcı bir serinlik var. Hemen kalktı. Baktı, anası da kalkmış; yeri boş.

Irazca ateş yakıyor. Bir parça ekmek yetiştirmek istiyor herhalde. Unu elemiş, hamuru yoğurmuş. Sacı ateşin üstüne koymuş, teknenin başına oturmuş. Haççа'yı kıyıp uyaramamış.

Haççа dalgın; kendinden geçmiş, uyuyor. Tutup sürüsen haberi olmayacak bir görünüşü var. "Şu dünyada karı milletinin çektiği!..." diye söylendi Bayram. "Şu dünyada karı milletinin irezilliği!... Üç buçuk saatlik gecelerde, nasıl yatar, nasıl dinlenirler? Nasıl uykuya kanarlar? Karıların dinlenmesi kıyamete kalmıştır bence! Kıyamete, hem de kara toprağın altında... Ölünce dinlenir bizim köyde, köylerde karılar..."

Bayram içeri girdi. "Kalktın mı ana?"

"Kalktım Bayram, ekmek ediyorum!"

Başka konuşmadılar. Irazca konuşmadı. İbriği alıp çıktı Bayram. Avluya indi. Mallar, yattıkları yerde geviş getiriyor. Eşek dikiliyor. Kulaklarını düşürmüş iyice... Otlarını, samanlarını bitirmişler. Evin altında, ahırın içinde, insanlarınkinden apayrı bir dünyaya dalmışlar.

Bayram, ahırda aptes bozmaya oturdu. Koca yazın ağırlığını düşünüyor. Nasıl erip yetecekler? Nasıl biçim taşıyacaklar? Arkaları, kaleleri, kalabalıkları, tutarlı malları yok. "Erlik, varlıkla anasını satayım!" diyor. "Dünyada erlik, varlıkla!..." Gözünün önüne Eski Kale'deki fasulyeyi getiriyor. Fatma'dan çok fasulyeyi düşünüyor şimdi. Fasulyeyi satıp öküzü ikilemek... O zaman

tarlayı da iyi sürmek... İki ay önce Ağali, hükümete başvurup okul istemekten söz etti. "Muhtar'a söyleyip mazbata yaptıralım diyorum. Kızlar, oğlanlar, çağları geçmeden okusun, diyorum. Fakat oralı olmuyor bizim Cımbıldak!..." Bir ara aklına bunu taktı. Nasıl mazbata yaptırılır, nasıl okul istenir? Ahmet, geldi geçiyor. Osman'ın daha var ama, Şerfe'nin de vakti geldi. Okul olursa, çocuklar işten avare olmaz mı acaba? Ortaköy'ün okuluna yazdırmaktır Ahmet'i en iyisi! Şerfe'yi de köye okul açılınca okutur. Varsın okusun! Okumayı yazmayı sökmüş, hesabı kuvvetli çocukların babası olmayı çok istiyor. İstiyor ama nasıl? Kolay mı, zor mu? "Okumak dediğin şehirliye vergi! Kömeli köylerin çocuklarına vergi! Bizim Karataş bir avuç! Çürük çarık seksen ev! Sahipsiz köy, anasını satayım! Muhtarı gözel kuzu çalmak bilir. Kurul'un İkinci Üyesi de allahlık! Karıya tecavüz edip çocuk düşürtmenin uzmanı! Kendi karısının da sahibi değil... Hem de kalkar benim evin önüne ev yapmak ister. Sonunda okkanın altına gider, o başka! Kavat oğlu kavat!..."

Toparlanıp kalktı. Yukarı çıktı. Haççа'nın başucunda biraz durdu. Hâlâ derin derin uyuyor. Öyle rahat ki uykusu!... Dilinin ucuna, "*Dalgın uykulardan uyarma beni...*" diye bir türkü kırığı geldi geçti.

Ahmet'e baktı. Gene yüzaşağı kapanıktı. "Bu dürzü uyanık mı yoksam ulan?" dedi kendi kendine.

Saçağa varıp yüzünü yıkadı. Sular saçaktan avluya akıyor, güneş doğunca kuruyor, bazı da kuruyamıyor. "Bu evi ben acaba ne zaman imar edeceğim, ne zaman?" diye düşündü.

Irazca, "Haççа'yı uyardın mı, Bayram?" diye bağırdı.

"Uyarmadım ana!" dedi.

Gene, "*Uyudum uyandım, koynumda sandım...*" diye bir türkü kırığı geçti aklından. Aklı, Fatma'ya gidiyor arada bir. Epeydir o tarakta bezi olmamıştı. Epeydir dolanıp varmamıştı. Düne kadar... "Ulan nasıl bir rastlantıydı!..." Yüzüne karşı, "İptakmaz Tepesi'nin başına temel kazsanız, doldurmağa gelirim Fatma!" demişti ama, ne onlar temel kazabildi, ne Bayram gidebildi. Fatma'nın pelit iriliğindeki yuvarlak dudakları gözünün önüne geldi. Yeniden özlem duydu. "Acı bahar geldi geçti, tatlı bir visale erememiştik. İş kayıt da kızıştı. İyi oldu dünkü! İyi-

den de iyi! Şimden sonra hiç fırsat bulamayız kızım Fatma! Deli Haceli'nin Fatma bu köyün içinde en zorlu kancık! Değirmenin alt taşı. İnsanı döndürüyor. Kara... 'Gözelin adı var, karanın tadı...' demiş elin oğlu, boşa mı demiş? Kara ama kaya! Değirmenin alt taşı tam! Bu dert bizi iflah etmez öldürür..." Aklı gene türküye gitti. "*Çay taşı çakmak taşı*"nı tersinden düşündü: "*Gözelinen bal yenir, çirkininen taş taşı*!" dedi. "Kim? Fatma mı çirkin? Fatma da çirkinse, gözel kim? Fatma'ya çirkin deyenin anasını satayım!" Geçti...

"Uyandırayım mı ana?"

"Ne yapacaksın uyandırıp da?"

"Orağa beraber gitmeyecek miyiz?"

"Giysi yuyalım dedik ya!..."

"Yok canım ana, orağa gidelim!"

"Arzun bilir ama, bugünlük kalıversin orak!"

"Öyleyse Ahmet Oğlan'ı götüreyim ana; kalmasın!"

"Bugün kalıversin diyorum, dinlemiyorsun, Kara Bayram! Var uyandır madem! İlle dediğin olacak! Bir şeyi taktın mı kafana, ana sözü mözü dinlemiyorsun!..."

Bayram gene türküye gitti. "*Şakı bülbül, var uyandır yârimi...*"

Horozlar, gürültülü bir cümbüşle ötüyor.

Vardı, karısının başucuna dikildi.

"Haççaa!" dedi.

Haççaa içini çekti, gözünü açamadı.

Vazgeçti Bayram.

Ahmet'in başucuna çöktü. "Ulan, yılanları öldüren Efee!..."

Ahmet de içini çekti, inledi. Uzun bir, "Iiiiih!..." çekti.

"Ahmet Efe! Kara Efe! Aslan Kara Efe!..."

Uyanamadı çocuk. Dalgıiiin uyuyor.

"Eşli eşli yılanları öldüren Ahmet Efee!..."

Başını oynattı, gene uyanamadı Ahmet. Yüzü meydana çıktı. Bayram bakınca ürperdi: Boncuk boncuk terlemiş. Alnı boynu su içinde. Yüzü kıpkırmızı. Elini alnına koydu. "Öfff!" Yüzü bayrak gibi yanıyor. İnsanın elini de yakıyor.

"Ahmet, Ahmet!..." Habire bağırıyor: "Ahmet, Ahmet!..."

Ahmet hafif gözünü açtı. Ak ak bakındı, gene yumdu.

"Bu ateş ne bu kadar yahu?"

Kalktı, dışarı çıktı. "Yahu ana!" dedi. "Bu çocuk cayır cayır yanıyor!... Ateşten ölüyor çocuk ana!..."

Irazca durakladı. "Nesi var acap?"

"Valla nöbet gelmiş gibi yanıyor! Öyle terlemiş!..."

Irazca, içinden, "Tabii terler!" dedi. "Onun çektiğini bir Allah biliyor, bir de kendi!..." Sonra, "Örtseydin bari üstünü!" dedi. Ekmeğin başından kalkmak istedi.

Bayram, "Örteyim dur!" dedi, girdi yeniden. Oğlunun üstünü örttü. Sonra Haççа'nın başucuna gelip çömeldi. Eliyle yüzünü, çenesini okşadı. Usul usul, "Haççа!" diye sesleniyor. "Haççа, kalk! Şurdan gören, karıylan dalga geçiyor sanacak beni!" Eğildi, gözünden öptü. *Uyuyan gözlerini öptüm de uyandırdım*... Sabah sabah aklı hep türkülere gidiyor. "Dünün etkisinden mi acaba?..." diye sordu kendi kendine. "Haççaa!..."

Haççа uyanır uyanmaz toplanıp kalktı. Saçını düzeltti. Yakasını ilikledi. Donunun paçası yukarı sıvanmıştı, indirdi.

"Anam nerde, Bayram?"

"Ekmek ediyor dışarda!"

"Eyvah!..." dedi, hemen dışarı koştu.

"Ana, ekmek mi ediyorsun?"

"Ekmek ediyorum kadın kızım!"

"Ben uyumuş kalmışım. Uyandıran olmamış..."

"Zararı yok kadın kızım!" dedi. İçinden ekledi: *İnsanlıklı Haççа'm, benim hatırnaz gelinim; zararı yok!...*

Haççа bir an durakladı. "Bugün giysi mi yuyacağız; yoksam ben Bayram'la orağa mı gideceğim?"

"Nasıl dilersen öyle yap kızım!"

Bayram'a baktı. "Ne yapalım Bayram?"

Bayram. "Orağa gideceğiz, orağa!..."

"Öyleyse ben testileri doldurup gelivereyim!"

"Çabuk! Orağa başlayacağız bugün!..."

Kaplığa vardı. Testinin biri doluydu, boşalttı. Gene İğdeli Pınar'a yürüdü. Karataş, iyiden iyiye uyanmış. Millet dışarlara çıkıyor, yollara düşüyor. Orağa iki gün önceden başlayanlar var. Yazın ucu görünür görünmez, sulardan, sulardaki balıklardan erken uyanırlar. Kendini göstermez bir çalışma tanrısının çağrı-

sına koşar gibi, kıra bayıra koşarlar. Yorgunluklar üst üste yığılır.

"Orağa!..."

Şındıllı Hörü de su doldurmuş gidiyor.

"Orağa mı?" diye laf attı Haççа.

"Bugün başladık işte! Ne yapalım Haççа?" dedi Hörü.

"Hayırlı başlangıç olsun; biz de bugün başlıyoruz!"

"Size de hayırlı başlangıç olsun!..."

Hörü, yürüdü gitti.

Haççа, testileri doldurup dışarı çıkardı. Nalınlarıyla suya daldı. İğdeli'nin gözünde gene balıklar oynuyor. Sular sabahları da ılık. "Gözelim sular!" dedi. "Sulardaki gözelim balıklar! Şenlikli, sinerlikli, cevahir balıklar!..."

Suları avuçlayıp avuçlayıp yüzüne çırptı. Hiç içesi olmadığı halde aç karnına içti. Sonra bir daha yüzüne çarptı. "Ohh!" çekti. "Ooh, gözelim sular..."

Balıklar gidip gidip geliyor. Kara bedenlerinde kiremit rengi benekler serpili. İnsana alışkın, rahat oynayışlarıyla, pınarın suyuna bezemeli bir görünüş veriyorlar. Belki yüzden fazla balık var. Suyun gözünde alay ile, oba ile dolaşıyorlar. Uğraşsa, bir tanesini avcuna alıp kaldıracak Haççа. "Biz, kızgın güneşin altında yanmağa gideceğiz, siz gölgeli sularda serinleyin gözelim balıklar!" dedi. Balıklara türkü yakmak isterdi. Hep, "Gözelim balıklar!" diyor, başka diyemiyor. "Derileri pul pul, sedef urbalı kadın balıklar!... Suların teyyareleri!..." Uydurdu: "Gönlümün pervaneleri... kuzum balıklar!..."

Testileri alıp yürüdü. Hiç duraklamadan eve geldi. Ortalık iyice ışıyor. Bayram, avluya inmiş, heybe elinde, bekliyor. *Orağa Haççа, orağa*!...

Konuşmadan testileri heybeye koyup, eşeğe yüklediler.

Irazca azık torbasını getirdi yukardan.

Onu da eşeğin ardına astılar.

Haççа, "Binecek misin Bayram?"

"Yok!... Yürüyelim, daha iyi..."

Bayram dönüp bağırdı: "Malları sığıra salarsın, anaaa! Ahmet Efe yatıp dinlensin bugün... Eğer ki bu ateş böyle sürerse, Sıhhiye Şakir'i çağırır bir iğne furdururuz, olmaz mı ana?..."

Irazca, "Olur, olur... Sen Ahmet'i merağetme!"

Karı koca, eşeğin ardı sıra yürüdüler.

Köyün yarısı bu işi şimdiden duymuş sanki. Kime rastlasalar, yüzlerine anlamlı bakıyor. Haççа'ya öyle geliyor.

"Bu köyün insanını ben bilmez miyim?" diye söylendi Haççа. "Bunlar eksik yazıcıdır! Bunlar, karısı kocası kendi işini bırakır da, bizde gördüğü eksiği yazar! Bunlara boşuna mı Karataşlı demişleeer?..."

Yukarı Mahalle'de, Muhtar'ın iğdesi, dallarını düşürmüş, güzel güzel kokuyor. Sarı çiçekleri açılmış. Muhtar'ın Cemal, merdivenden inip çıkıyor. Haççа o yana bakıp dişlerini gıcırdattı. Yumruklarını sıktı. Bayram'a hâlâ bir şey demedi.

Bayram, "Ahmet Oğlan'ın bu ateşi nedir sence Haççа? Yani mesela cayır cayır yanıyor!" dedi. "Bugüne kadar kimsede böyle yangı görmedim!..."

"Bilemiyorum Bayram!..." dedi Haççа.

Bozoğlan

Boz Ömer, yengesinin yazmalarından biriyle boynunu sımsıkı sarmış. Soranlara, "Boğazım ağrıyor!" diyor. Haceli'ye böyle dedi. Yengesi Fatma'ya da. "Cemal'le oynarken oldu, elinde bıçak vardı, birlikte yere düştük, bıçak boynuma değdi!" dedi. "Sen gene Haceli Ağa'ma söyleme!..."

Fatma, "Vâh vah!" etti. "Epeyce derin mi değdi? Damar kesildi mi acabola? Çok kan aktı mı?"

"Yok canım!... Hafif bir çizik!... Ağama söyleme!..."

Fatma başını salladı. "İşim yok da, senin boynunu mu söyleyeceğim erişikli ağana?" Kalktı, orakları çıkardı. Arpa biçmeye gidecekler. Haceli, Asar'da fasulye sulayacak. Halil Oğlan'ı da alıp Boz Ömer'le beraber gidecekler. Haceli, erkenden beli alıp gitti. Vardı belki suyun başına...

"Yürü Ömer, yürüüü!" dedi Fatma. "Çok geç kaldık! Millet tarlaya vardı! Baksana, gün öğlen oldu..."

"Gideriz yenge, üzme kendini!..." diye yılıştı Boz Ömer. Yürüdü, aşağıya indi. Boş testileri heybeye yerleştirdi. "Muhtargil'in kuyudan doldururuz bunları!" dedi. "Yolumuzun üstünde hazır. Hemi de onların kuyunun suyu daha iyi! Yani bana öyle geliyor..."

Eşeği çekti. Çıktılar.

Köy içi mal doluydu. Yoz mal, öküz, inek... Sığır hergele toplanıyor. Köy boşalmış. Fatma, geç kaldıkları için utanıyor. "Eller adamı kınar! Hiç bu zamana durulur mu? Bir yanından tutalım şu işlerin demiyorlar! Sen işle, sen başla tek başına! Sen kumanda ver! Çektikleri damar kuruyası naletler!..."

Halil, sekizinde dokuzunda bir oğlandı. Ahmet'in boyunda. Ahmet'in yaşında. Tokmak gibi bir kafası, kara gözleri var. Karaca. Anasına çekmişti. Orağa gidiyoruz diye seviniyor. İlk günler böyle olurdu. Sonra işler kızışınca usanır çocuklar.

"Çarıkların iyi mi ulan?" dedi Fatma.

Halil, "Çok iyi, yuryumuşacık!"

Haceli'ye söyledi söyledi, bir türlü diktirmedi. Baktı gördü olmayacak; en sonu bıçağı eline aldı, sicimi, sırımı, çiviyi aldı, kendi dikti Fatma.

Kendi kendine söyleniyor içinden:

"Çocuğun giyeceği çarığı da karı mı diker komşular? Bir erkek bu kadar ruhsuz mu olur? Heey bu dünyaları böyle yaradan, kimini güldüren, kimini ağlatan Allah! Heey bir yanları kaynatan, bir yanlarda tufanlar tozdurtan Koca Tanrı! Bunu da erkek diye mi yarattın benim başıma? Bir Kara Bayram'a bak, bir de benim Deli'ye! Adaletin bu mu senin?..."

Kendi ayaklarında tahta nalınlar var. Halil Oğlan'ın çarıkları eşek derisinden. Üstleri tüylü tüylü. "Oraklar bitene kadar dayansa bari!" diyor Fatma. Çocuk, anasının yanında geniş adımlarla, yerlere tatlı tatlı basarak sekiyor.

Irazca, malları çıkarmış, Sığırtmaç Hamdi'yle konuşuyor. Karşıdan Fatma'yı gördü. Kinli kinli baktı.

Fatma, söz atmadan geçip gitmeyi yakıştıramadı.

"Nişledin Irazca Hala?" dedi. "Başladınız mı orağa?"

Irazca gözlerini dikip baktı. Ağı gibi bir bakış. Konuşmadı.

"Yaz geldi geçiyor, işler kızıştı Irazca Hala'm!... Biz de yeni gidiyoruz daha! Başımızdaki baş olmayınca tek başıma kendim davranamıyorum, ay kadın halam!"

Irazca, "Haydi uğurlar olsun kızım, gidin bakalım!" dedi. Sonra, "Hiç haberciği yok belki fukaranın!" diye düşündü. "Ne bilsin, ne desin elin sütsüzüne? Düşmüş bir kez ocaklarına..." Fatma'ya acıyordu. Yeniden, "Uğurlar olsun kızım!" dedi. Sesini yumuşattı. "Allah iş kaygısı versin, baş kaygısı vermesin! Orak morak, hepsi biter..."

Fatma dönüp, "Sağ ol kadın halam, hoşça kal!" dedi.

Boz Ömer, eşeği çekip gitti. Irazca'nın yüzüne bakamadı. Hatta, "Yakamdan tutar, köyün içinde bela çıkarır!" diye korktu. "Erişiklinin biridir, sağı solu belli değildir ne olsa!" diye yüreği çarpa çarpa geçip gitti köyün içinden.

Irazca, Ömer'in ardından baktı.

"Boyun devrilsin işallah! Başına yıldırımlar düşsün! Uyur uykunda yılanlar soksun! Kör şeytanlarından bul işallah!" dedi.

Fatmagil uzaklaştıktan sonra, Sığırtmaç Hamdi, "Olur Irazca Teyze, sen hiç merağetme, ben bakarım! Eğer boğasaksa, gelir sana söylerim!" dedi.

Aymelek'ten kuşkulanıyor. Sabahleyin memesini elletmedi, buzağıyı da tepti.

Boz Ömer, Muhtargil'in kapıya gelince bağırdı:

"Ulaaaan Cemaaal!..."

Cemal avluda babasının atını tımar ediyordu. "Ooooop!" dedi. Kapıyı içerden açtı. "Sen misin Bozoğlan?"

Muhtar'ın köpek havladı kalktı. Cemal, "Oşt!" dedi. Uzaklaştırdı. "Ne var ulan, ne bağırıyorsun sabah sabah?"

"Yahu, oraǧa gidiyoruz! Kuyudan su dolduracağım!"

Cemal, Ömer'in boynunu sarılı görünce güldü.

"Doldur bakalım, Allah'ın avanağı! Geç doldur!"

Ömer, eşeği içeri çekti. "Hastir ulan!" dedi. "Bir de sen bulaşsan da, tanısaydın; enayi! Şimdi böyle Allah'ın avanağı demesine ne var? Yırtıcı kaplan gibiydi dürzünün oğlu!..."

Cemal, "Biz bulaşırsak sağlam bulaşırız! Senin gibi bulaşmayız! Senin maşaallah, getirip ağzına tutsalar hava! İş yok sende, iş yok!..."

Ömer, testileri indirip kuyunun başına götürdü. "Evet, bende iş yok; ben bu işleri yapamam... doğru!..." dedi kahırla. "Ben avanağım, doğru!..."

Cemal, "Pekey, bıçağı nasıl alacaksın?"

"Valla... bilemiyorum!"

"Bilemezsin... Bilemezsin ama Kara Bayram o bıçakla kıtır kıtır keser seni! Bir haberi olursa, valla keser!..."

"Zor keser!" dedi Boz Ömer. "Hem, nerden haberi olacak? Söylemeyecek Ahmet! Ben de Ortaköy pazarına bir bıçak daha ısmarlayacağım. Bu iş için ambardan iki kile arpa aşırdım mı, tamam!..."

"Bıçak ısmarlayıp beline takınmakta iş yok oğlum!... İnsan o bıçağa sahip olmalı. Kullandığı zaman bir iş başarmalı!..."

"Bir de ayna ısmarlayacağım!"

"Aynayı ne yapacaksın ulan?"

"Ahmet'e!... Bıçağı aldı... Aynayı da verdim mi, gönlü olur. Ben bu işi kafama koydum arkadaş! Koydum mu, yüzde yüz yaparım. Bu kez yapamadığıma bakma. Önünde sonunda yaparım!... Yapar, Haceli Ağa'mın öcünü alırım..."

Cemal, yeniden atın başına geçti. "Haydi bakalım..." dedi gülerek. "Görelim: Yapabiliyor musun yoksa hava mı alıyorsun?"

"Sonra Fatmaca'nın Seval'ı kaçırıyorum, harman kalkınca! Dün iyice karar verdim bu işe! Tabii sen de arkadaşlığını gösterirsin!"

Cemal, alaylı bir kahkaha attı.

"Hayhaay, hayhay! Ne demek?..."

"Bak, valla ciddi söylüyorum! Askere gidene kadar temiz mamele yaparak kucağına bir çocuk veririm. Dönene kadar bakar büyütür. Anası Fatmaca da başını bekler!"

"İyi düşün Bozoğlan! Kara Bayram'la komşudur onlar! Sen gidince Bayram'ı bir tadırırsa, bu işten de yandın! Fatmaca'nın kızı tadınca duramaz. Bayram eskitir senin karıyı!..."

Ömer gene bir "Hastir!" çekti. "Ben o kara dürzünün külünü havaya savururum o zaman! Sen nerenin lafını ediyorsun be? Sen bana bir baksana!" Sonra testilerin ağzını tıkadı. "Gel tut da, şunları yükleyelim! Yengemgil gitti; geç kaldım..."

Cemal gelip yardım etti. Heybeyi yüklediler. "Bin istersen üstüne?" dedi Cemal. "Ben kapıyı açarım!"

"Pekey, bineyim!..." Binip sürdü.

Atlılar, İtliler

Muhtar, "Demiryolu" saatini, kösteğiyle birlikte yelek cebine yerleştirdi. Bıyıklarını sıvazladı. Lacivert ceketini giydi. Ağızlığındaki sigarayı tüttürerek dışarı çıktı.

"Döşeli odadan nüfus defterini getir avrat!" dedi.

Karısı azık sarıyordu. Yumurtayla patates kaynattı; bir topak da peynir koydu.

"Nüfus defteri dediğin hangisi, ben ne bileyim ay Hüsnü!" dedi. "Okuryazarım mı var?"

Muhtar çıkıştı:

"Koca defter ulan! Bunca yıldır öğrenemedin mi?"

Kadın, hazırladığı azığı heybeye koydu. Gitti, koca defteri getirdi. Onu da yerleştirdi heybeye.

"Seçim olacak diye banka kredimi yükselttiler avrat! Motor alıp tarlaları altüst ediyorum, haberin olsun! Bu parti bizi zorla adam edecek inan! Türkiye'nin numune çiftçisi olacağım. Reis Bey'e dedim ki, 'Yahu Sayın Reis'im, ben ne anlarım motordan, traktörden? Varın aklınızı başınıza devşirin, paranızı sebil etmeyin!' Bana ne dedi biliyor musun? 'Ulan ben de anlamazdım. Ama şimdi anlıyorum! Onu yapması zor da, sürmesi kolay! Gâvur yapmış işte, sen de sürersin! Şimdi beni bırak, ben tabii elimi sürmem; benim oğlan otopos koşturuyor otopos! Senin de oğlun var; oturt üstüne, döndürsün kırlarda!...' Valla, aynen böyle söyledi. Cemal'i götürüp Ziraat'ın makine kursuna koyacağım. On günde bellermiş. Bu işte benim başka çıkarlarım var; bak sana anlatayım: Oğlan makine sürmeyi öğrenince, askeriyede şoför olur. Zabitanın yanında itibarı olur. Arkadaşlarının arasında forsu artar..." İşaretparmağını kafasına dayadı. "Buna akıl derler akıl! Şimdi nüfus defterini götürüp vermekten gayem, bütün aykırı dürzüleri liste dışı yapacaklar. Başta Kara Bayram!

Sonra Irazca! Sonra gelini Haççа! Geldim geçiverdim, Ağali dürzüsü! Hem de hanesi halkı. Geldim geçiverdim, Kosa gâvuru! Hem de hanesi halkı!... Bunların oy hakkı elinden alınacak!... Hökümetin kolundan olmayan dürzülerin ne işi var seçimde sandıkta? Bizim Reis akıllı. Şimdiden yel gelecek delikleri tıkamak istiyor. Hem canım, bunların verdiği oydan ne anlaşılır? Cahil hepsi! Diyeceksin ki, sen de cahilsin. Evet, cahilim ama aklım var. Hökümeti destekliyorum. Amerikanlardan yana demokratçılık ediyorum. Bunlar öyle mi? Aykırı pezevenkler hepsi de! Bu sebepten motor alıp köyün ekeneklerinde pat pat pat koşturuyorum avrat! Hökümetin bankasında kredim yükseliyor!..."

Muhtar'ın Karısı, "Aman herif amaaaan!..." diye çırpındı. "Devriliveriyor onlar! Erle Çukuru'na kaç tanesi devrildi, bilmiyor musun? Hepsinde de birer ikişer adam gitti. Bunları duymuyor musun?"

"İlmi var! Her şey ilim ile! Oğlanı kursa koyacağım! Orda işin ilmini öğretirler... Devrilen dürzülerin hangisi kursa girmiş? İşin orası kaygı değil avrat! Daha olmazsa tutarım bir sürücü. Veririm ayda seksen yüz bannot eline, haydi ulan, sür! Devrilirse o devrilir!"

"Yazık valla! Hem bak, bir de şunu bunu seçimden sileceğim diyorsun. Gidip şikât ederlerse suçlu düşersin!"

"Nerden haberleri olacak? İsterse olsun! Ne demeye hakları olabilir? Hökümetin seçimi! Hökümetin defteri! Onlara ne? Hem kime şikât edecekler? Anamı bilmem ne eden kadı. Kadılar da avcumuzun içinde! Sen boş ver! Şimdi bütün muhtarları cem ediyor bizim Reis. Komutayı verecek. Ön teker nere giderse, arka teker zorunlu ona uymaya! Biz de şimdi arka tekeriz, zorunlu uyacağız partinin başından söylenenlere! Anlayabildin mi avrat?"

Muhtar'ın Karısı, içine azık, nüfus kütüğü ve öteberi koyduğu tülü heybeyi aşağıya indirip, atın terkisine attı. "Vakitli dön madem!..." dedi. "Eller orağa başladı. Sen başında olmayınca iş yürümez. Cemal'le biraz biçelim desek bile, kulak asma..."

Muhtar, atın üstünde elini salladı.

"Kaygılandığın işe bak yahu Atiye! Irgat tutarım ırgaat! Otuz kırk avrat toplar, katarım tarlaya. 'Biçin ulan!' Tamam! Üç gün içinde her şey sona ermiş olur. Orak dert mi ulan? Kabın kala-

yı var, işin kolayı var... Koskoca Karataş'ın muhtarı, orağını kendim biçeceğim diye bir ay uğraşamaz, anladın mı?"

Kadın, kocasının ardından baktı.

"Paran oluktan akıyor sanki!" dedi.

Muhtar sürdü atını leylek sereninden aşağı.

"Evet, oluktan akıyor anasını satayım! Benim param gürül gürül oluktan akıyor Atiye Hanım! Kendim irezil olacağıma param irezil olsun! Böylesi daha doğru değil mi? Neye kendim irezil olayım?..."

Bakımlı al at, köy içinden hızla geçti. Muhtar üstünde dimdik. Atın üstünde "Arap maraşalı gibi" kuruluyor. Sığır hergelenin toplandığı alan batmış çıkmış. Topraksız, eşeksiz, öküzsüz Tatuşka'nın karısı Gülana, elinde keletir, tezek topluyor. Topladıklarını keletire dolduruyor. Taze sığır pislikleri ılık ılık tütüyor köyün içinde.

Muhtar, "Bu sığır hergeleyi burda toplamaktan men edeceğim!" dedi. "Kumçukuru'nda toplasın. Mallarını oraya sürsünler bundan sonra! Bu köyün dahiliyesini düzelteceğim! Muhalifi, münafığı defedeceğim dışarı! Gözel hizaya gelsinler! Adam olsunlar adaam! Şu uygarlık dünyasında adam olsunlar! Olmazlarsa işte yol; 'Buyur kardaşım!' Hem de ağılları köyün içinden atıp, sinek milletine imha planı tatbik ederekten hepiciğini yok ediyorum! Bu yüzyılda sinek ne demek? Hem de kokusu... Hem de pisliği... Kahpe karılı Ağali, okul diye mazbata yapalım diyor. Evet, okul iyi bir şeydir; sen de şimdi okul diyorsun ama, senin öğretmenin gelir, bu kokunun içinde ders okutur mu kardaşım? Zorunlu tutabilir misin herifi? Sen önce sırtındaki biti temizle, ondan sonra okula karış! Senin üstüne görev değil okul! Onun orasını hökümet bilir! Diler yapar, dilemez yapmaz!"

Korulardan, harımlardan geçti. Tozlu yolda atı tırısa kaldırdı. "Karataş'ı yücelteceğim; Karataş'ı su gibi uslu, hem de yekpare yapacağım! Aykırı gidenleri köyden ihraç edeceğim!..." Çalımla sürüyor atını. Harımlardan, tarlalardan, el sallayarak selam alıyor. Kimine "Bereketli olsuun!", kimine "Kolay gelsiin!" diyor, biraz da gönül alıyor.

Muhtaroğlu

Gün ikindiye devrildi. Irazca çocuklara ekmek yediriyor. Çocuklar iyi acıkmıştı. Ağlamayı buzlamayı artırmışlardı.

Öğle sonuna kadar giysi yudu Irazca. Çürük merdivenden inip çıktı; İğdeli'den su taşıdı; killedi sabunladı her şeyi. Çocukları teker teker suya koydu, yıkadı. "Belki soğuk alır" diye Ahmet'e dokunmadı. Sırtını değiştirdi sadece. Çocuk, öyle yanıyor.

Irazca, kendi de acıktı.

Osman'la Şerfe, un çorbasına kaşık çalıyorlar. Nineleri içine ekmek doğradı. Döküp saçmadan yiyorlar. Ağaç kaşıklar, ağızlarına büyük geliyor.

Ahmet, iki aldı, çekildi.

Irazca, "Gel, iki kaşık daha al nineşim, içini kızdırır!" diye üsteledi. Ahmet gelmedi. "Hiç canım istemiyor nine!"

Irazca kalktı.

"Öyleyse sana yumurta sıdırayım! Hiç insan aç aç oturur mu aslanım? Sabah da bir şey yemedin!"

Ahmet, ocağın başına çömeldi, ayaklarını küle uzattı. Kollarını dizine kavuşturdu. Başını göğsüne çekti iyice. Küllenmek üzere olan ateşe bakıyor. Gözünü bir noktaya, bir ufacık çingiye dikti, düşünüyor. Gene ateşi var. Bir günün içinde zayıfladı. İnce bir ağrı, başına gelip gelip gidiyor. Utanıyor. Sık sık derin nefes alıyor. Irazca hiç "o iş"ten kapak kaldırmıyor ama, Ahmet anlıyor, ninesinin her şeyden haberi var! Belki babasının da haberi var! Babasını düşününce titremeye başlıyor. Babasından çok korkuyor. Kim bilir ne çok döver duyunca? Ahıra kapatıp başına başına kim bilir ne çok vurur? Ödü sıdıyor babasından...

"Eee bakalım, bir gün olur biz de büyürüz bee!" diyor, şimdiden içini kinle dolduruyor. Yüzüne acı bir yeşillik çöküyor.

"Bir büyüyeyim, bir büyüyeyim, o zaman o Boz Ömer'in anasını belleyeceğim; Muhtaroğlu Cemal'in de!..." diyor.

Bir tabanca almayı düşünüyor. Beline asıp düşecek Bozoğlan'ın peşine. Habersizden vurup devirecek yere. "Anam!..." dedirtmeyecek. Yada bir belbıçağı takınıp gezecek, karnına sokup kaçacak. "Allah!..." dedirtmeyecek.

"Bir gün olur, bizim de gücümüz yeter!..."

Irazca iki yumurta getirip kırmaya başladı.

"Sıdırayım da yiyiver nineşim!" dedi.

"Hiç sıdırma, yemeyeceğim!" dedi.

Irazca, sesini elinden geldiği kadar ılıştırmaya çalışıyor.

"Yersin, yersin! Ben sıdırdım mı, yersin sen! Hiç ninesi yumurta sıdırır da, yemez mi adam? Hem gör bak, ne tatlı olacak? Tatlı oğlan ninesinin hatırını kırar mı hiç? İçine karabiber de serpeyim mi nineşim?"

"Serpme, yemeyeceğim!"

Irazca'nın içi çalkanıyor.

Bir gün önce ele avuca sığmayan çocuk! Bir gün önce gülüp oynayan, başı göklere değen çocuk! Bir gün önce evin içini gülmekten kırıp geçiren çocuk! Beytullah Hoca'nın taklidini yapan, asker gibi künye okuyan, asker gibi babasına selam duran çocuk! Ok gibi, eşli yılanları öldüren! Deli Haceli evimize baskın yaptığı zaman nacağı alıp merdiven başına duran! Karataş'ın gülü, sümbülü! Gözümün nazlı karası benim! Allah'ım onları erdirip yetirmesin, güldürmesin işallah! Evlerinde şeytan düğünleri yaptırsın işallah! Görünmez, bilinmez ağrılar versin de, çeksinler ölenece! Hem de kolay kolay ölemesinler! Dilleri tutulsun, söyleyemesinler! Barsakları tıkansın, sıçamasınlar işallah!...

Yumurtayı pişirdi. Dığanı sofraya koydu.

"Haydi tosunum!" dedi. "Gel bir tadına bak!"

Ahmet gelmiyor. Söyleneni de duymuyor sanki!

Irazca kalktı, omzundan tuttu. Çeke çeke kaldırdı. Ahmet direniyor. Eğilip boynundan, kulaklarından öptü. "Gel nineşim!" dedi. "Gel gözünü sevdiğim!..." Okşadı...

Ninesi öpüp okşayınca içi yanmaya başladı. Yüreği kıyılıyor. Birden bir hıçkırık kopardı. Birden bir göynüdü. Artık evin içini doldura doldura ağlıyor.

Irazca'nın da sesi titredi.

"Ne oluyorsun Ahmet'im? Ne var şimdi ortada?"

"Babam beni..." diye hıçkırdı Ahmet. Sesi boğuldu. "Babam beni sevmez gayri nine!..."

"Neden sevmesin baban seni, kurban olduğum?"

Diyemiyordu. İçindekini dökemiyordu.

Birden gözlerini çevirip Irazca'ya baktı. Gözleri, yanan harmanlar gibi sıcak ve acı. Irazca'ya baktı. Onun gözleri de sulandı. Onun gözleri de söylenecek çok şey saklıyor.

Bir zaman bakıştılar. Sonra kaşla göz arasında, ninesinin kucağına atıldı ağlayarak. Başını ninesinin göğsüne yasladı. Daha yüksek sesle ağlamaya başladı.

Irazca da kendini bıraktı. Beraber ağladılar.

"Edenler ettiklerinden bulsun! Sen büyümene bak Ahmet'im! Büyüyünce düşmanların korkudan donuna sıçacak! Seni görünce on köy öteye kaçacaklar!..."

Torununun yüzünden şapur şupur öptü. Sırtını, başını okşadı.

"Sinecek delik arayacak düşmanların!..."

Şerfe'yle Osman bir şey anlamadan bakıyor.

"Haydi nineşim, gel! Gel de karnını doyur!"

Ahmet'i çeke çeke sofraya getirdi. Yumurtayı önüne sürdü. Ekmek gösterdi. "Haydi başla!" dedi.

Ahmet, elleri titreye titreye yiyor. Lokma ağzında dönüyor. Böyle böyle biraz yedi, çekildi. "Yemeyeceğim!" dedi.

Irazca, yumurtanın kalanını küçüklere pay etti. Sofrayı kaldırırken, "Hep evin içinde kapanıyor ruhu sıkıldı; dışarı çıkıp biraz gezse iyi olmaz mı?" diye düşündü. Ama Ahmet'in çıkıp gezmeyeceğini biliyor. Elini alnına koydu.

"Ateşin geçmiş gibi, Ahmet!" dedi. "Bak ne diyeceğim: Giysi yumadan çıktım, çok susadım. Haydi, küçük ibriği al da, İğdeli'den doldur geliver! Soğuk soğuk bir içeyim, haydi nineşim!" Çocuğun yüzüne baktı, isteği yoktu. "Tosunlar söz tutar haydi!" dedi. "Kalkıver bakayım!" dedi. Tutup çeke çeke kaldırdı. Eline ibriği verdi. Adeta iter gibi kapıdan çıkardı. "Haydi benim kara gözlü nineşim, bir su doldurup getir içeyim!..."

Ahmet ibriği alıp indi yavaşça. Avluda merdiven altına çekildi. Yüzünde bir kara bulut var. Bir zaman sessiz durdu orda. Düşünüyor: "Köy içinden gidersem eller görür. Mehmet Hafızgil'in evin ardından, Kosagil'in güllükten gideyim en iyisi!..." dedi.

Avludan çıktı. Duvarın dibinden, saçağın altından, kimi zaman durarak, kimi zaman yel gibi koşarak, ibriği İğdeli Pınar'a götürdü. Pınarın başında biri vardı. Eğilmiş su içiyor. "Kim acaba?" diye baktı ama tanıyamadı. Yaban köylü bir adamdı belki. Belki bir yolcu. Bir köşeye çekilip bekledi. Adam uzaklaştıktan sonra sokuldu pınara. Ardından biri gelip ansızın kendisini suya basacak gibi bir korku duyuyor. İkide bir ardına bakıyor. Dar ivedi ibriği doldurdu. Oynaşan balıklarla bile ilgilenmiyor hiç. İğdeli Pınar'a geldiği zaman onlarla oynardı.

İbriği kaptığı gibi döndü. Aynı yoldan eve geldi.

Irazca, camın dibindeki saksıları ikindi güneşine çıkardı. Diplerine su dökecek. Çiçekler buruşmuş. "Küpeli", yaprakları dökmüş. "Efepüskülü" bir türlü yücelemiyor. "Diplerinde kurt filan mı var acabola?" diye durmadan toprağı karıştırıyor Irazca. Bir yandan da, "Ahmet gelmedi!" diye üzülüyor.

"Geldin mi nineşim? Geldin mi aslan Ahmet'im? Kırk bin maşallah! Dakikanın içinde vardın geldin mi nineşim? Aferin kara gözlü aslanım... Ayacığına kurban olduğum nineşim benim!..."

Aldı, suyu içti. İbriği dikiverdi. Ağzını sildi.

"Ne tatlıymış aslanımın suyu? Şeker mi koydun içine?"

Saksıların toprağını karıştırıp bitirdi. Hiçbir şeycik bulamadı. Diplerine su döküp bıraktı. "Cımıcık güneşlensinler!..." dedi.

Akşam oluyor. Birazdan hayvan oruz gelir. Evde bir çöp ot yok. Çocukları yanına alıp harıma inmeyi düşündü. Biraz ot yolar. Yetiştirebilirse, Haççа'nın harımda çapaladığı mısırları sular. Çapadan sonra su çok gerekli. "Çocukları alıp gideyim hemen! Akşam olmadan bir iş daha göreyim!"

Ardına dönüp bağırdı: "Ahmeet!..."

Ahmet, gene ocağın başına oturmuş. Ateş mateş kalmamış ocakta. Oturmuş, düşünüyor. Başını dizlerine koymuş.

Irazca, "Ahmeeet!" diyerek içeri girdi. "Haydi nineşim, harıma gidelim! Gidelim, mısırımızı sulayalım. Kardaşlarını da alalım. Akşam oluyor; mallara ot yolalım. Kalkıver nineşim bakayım! Hıyar acur koparalım, kalk. Birazdan anangil yanar gelir. Soğuk soğuk yiyiversinler. Kalk bakayım nineşim..."

Ahmet istemeyerek kalktı.

Irazca, "Sen küreği al, ben de Osman Oğlan'ı alayım!" dedi. "Şerfe kendi yürüyebilir..."

Kapıları kilitledi. Bir ip aldı. Bir torba aldı. Çıktılar. Toman da yanları sıra geliyor. Toman durup durup yol boyundaki otların, dikenlerin dibine siyiyor.

Irazca dereden tepeden konuşuyor durmadan. Ahmet'i açmak, gamını tasasını dağıtmak istiyor. "Duvarı nem yıkar, yiğidi gam!" diyor içinden. Ama ne söylese, yapsa, birazcık güldüremiyor torunu Kara Ahmet'i.

Her yerde arpalar erişti. Tarlalar ak bir deniz gibi uzanıyor. İnsanlar, ekinlerin peşine düşmüş, büküle büküle biçip, baş etmeye çalışıyorlar. Yolda kimseler yok. Köy, çoluk çocuğuyla, genci kocasıyla orak tarlalarına çekilmiş. Şimdi kırlarda, kızgın Erle güneşinin altında durup dinlenmek bilmeyen bir çalışma sürüyor.

İlerde, söğütlerin altında yatan biri var. Yatıyor kalkıyor, gölgenin tadını çıkarıyor. Başucuna bir kama dikmiş. Boynundaki yağlığı kamanın üstüne germişti. Sarı yağlık, bir bayrak gibiydi başucunda. Karataş'ın içinde, Karataşlılardan ayrı, bir aşiret beyinin oğlu gibi, dünyaya, yanan kırlara, didinen insanlara tepeden bakan bir hali var gölgedekinin. Kim acaba?

Irazcagil, Göçmen Tarlası'nın yanına geldiği zaman söğüdün altındaki ansızın kalktı. Ahmet birden tanıdı: Muhtaroğlu Cemal'di bu! "Göz, hasmını tanımaz mı hiç?" dedi içinden. Yüreği güm güm vurmaya başladı.

Cemal, yürüyerek Irazcagil'den yana geliyor.

Ahmet, "Bizimle karşılaşacak şimdi!" diye korktu. "Bir de laf atmaya kalkarsa!..." Ninesinin siperine geçti. Elindeki küreği sımsıkı tutuyor. Yüreği çok kötü vuruyor. Korkusunu ninesi sezmesin diye birkaç adım geriden gidiyor. Ne yapacağını bilemeden yürüyor.

Cemal, yağlığını boynuna doladı. Şapkasızdı gene. Saçını yana taramış. Bir besi tosunu gibi harımların arasında dolaşıyor, söğüt gölgelerinde yatıyor. Her zaman işe, mal gütmeye gitmiyor. Dilediği harıma girip hıyar, acur alıyor, dilediği ağaçtan meyve koparıyor. "Bugüne bugün muhtar oğluyum bu Karataş'ta canım!" diyor. Yetkili yetkisiz, herkes ondan yılıyor. Şerrinden kaçıyor herkes...

Irazcagil yaklaşınca kuşağından bir elma çıkardı. Yarısını ısırıp, yarısını attı. Alaylı alaylı boğazını kazıyıp tükürdü yere. Toman iki kez havladı. Irazca içinden, "Ağzına sıçtığımın sütü bozuğu!" diye dişini sıktı. "Nalet; boyu devrilesi! Ahlaksız! Gittiği yerlerden gelmeyesi! Bir de tükürüyor bize! Kaşınıyor; bok!"

Ahmet, ninesinin yanı sıra, titreye titreye geçti. Cemal hiç söz atmadı. *Siz bana bir şey yapamadınız ama, ben size yaparım! Durun siz! Önümden kaçarken bastığınız topraklarda delik aratacağım ben size!... Durun siz! El mi yaman, bey mi yaman? Ben size göstereceğim! Durun!...*

Ahmetgil iki üç dönüm kadar uzaklaştıktan sonra durup bir ıslık çaldı Cemal. Durup bir daha çaldı. Anlamlı, azgın bir ıslıktı. Düdük sesi gibi akıp gidiyor havada.

Sanki bir ok Irazca'nın ciğerini delip geçti. Ahmet ürperdi.

"Götleeek, ulaaan götleeeeeekk!... Boz Ömer'in götleğiiii!..."

Ahmet bayılacaktı. Irazca durdu, geriye baktı.

"Ne diyorsun ulen ağzına sıçtığımın dölüü?..." diye bağırdı. "Ne diyorsun sütü sümüğü bozuuuuuuukk?... Ne diyorsun hırsız köpek? Ne diyorsun Cımbıldak Hüsnü'nün dölüü?..." Eli başı zangır zangır titriyordu Irazca'nın...

"Boz Ömer'in elledığı götleeeeekk!..."

Toman o yana dönmüş havlıyor; ama kaç para?

Irazca bir daha bağırdı:

"Buraya gelip desen ya, sütü bozuuuk!..."

Cemal, bir ıslık daha çalıp yürüdü.

Islığı gene öyle yakan bir oktu.

Irazca, Ahmet'e baktı. "Mahvoldu, eridi çocuk!" dedi kendi kendine. Osman sırtında. Şerfe, bakınıyor, bir şey anlamıyor. Birden sordu: "Nine, kime götlek diyor bu Cemal Emmi'm?"

Irazca, "Emmi gibi ağzına sıçayım onun!" diye bağırdı. "Benim başıma bela bulacak. Kaşınıyor. Bela arıyor. Kahpe kasığından çıkmış! İt dölü o! Hırsız nalet!..." Ahmet'in kolundan tuttu. "Hiç merağetme nineşim! Ben onun ağzına sıçarım! Ben onun ettiğini yanına koymam nineşim! Sen hiç merağetme! Sen hiç, hiiç, hiiç... merağetme!... Ben ona öyle bir oyun oynarım, nasıl oyun olduğunu anlayamaz! Ona da, ötekine de oynarım!... Benim onların sülalesine oynadığım oyunlar, onların sülalesine akıl akçası olur. Bir daha el içine çıkamazlar. Erle Çukuru'na şan olur, sütü bozuklar!..."

İçindeki kin gittikçe büyüyor.

Çakır'ın köprüyü geçince sola saptılar.

Harım, beş on çeşit yeşilin içinde kaynaşıyor. Bostan kökenleri, bir hoş, bir hoş kokuyor. Kökenden kökene arılar, böcüler gidip geliyor.

Irazca, dosdoğru bende gitti, suyu çevirdi. Yüreği çırpınıyor. İhtiyar bedeni dirilip kalktı; öfkesi depreşti. Birini dövmek, boğmak, gün anasının koynuna kavuşmadan birini öldürmek istiyor.

Hızlı hızlı akan suya yol açtı kürekle. Yarılan yeri kapattı. Genç bir erkek gibi suya girdi; toprağı kürekleyip kürekleyip deviriyor. "Ağzına sıçtığımın uğursuzu! Uğursuz sütü bozuk! Karaltısı silinip gidesice kanı bozuk!..." diye söyleniyor.

Suyu mısıra ulaştırdı. Hıyar kökenlerine gitti. Dökmedilerdi daha. Ama marullar az buçuk büyümüş. Üç dört tane marul kökledi. Suda yıkadı. Götürüp birer tane verdi çocuklara. "Yiyin kuzularım!" dedi. Torbayı aldı, yeniden marulların yanına geldi. Sekiz on daha kopardı. Kökenler sarı çiçek. Biberler dökmüş. Ufacık ufacık görünüyorlar. Oraya gitti, biberlerin dibine ulaştırdı suyu. Domatesler çiçekte. "Yemek için on gün daha bekleyelim!" dedi.

Çocuklar söğüdün gölgesinde oturuyor.

Irazca bağırdı: "Marulları yedikten sonra, gidin karamuk toplayıp!" Karamuğu kendisi çok sever. Elinin mor mor boyanması hoşuna gider. Dikenler ince ince çizer parmaklarını. İnsanın boğazına ekşili, mayhoş bir tat sıvanır kalır. "Toplayın yeyin kara kuzularım!... Yeyin, oyalanın!..."

Küreği aldı. Suya bent değiştirtti. Fasulyenin, patatesin arasına girip ot yolmaya başladı. Kıyıdan köşeden topladığı otu önülceğine doldurdu. Gün inene kadar orda öyle uğraştı. Bostana su verdi. Harımın toprağını yarı yarıya ıslattı.

Ahmet, karamuğun dibinde koyu koyu düşünüyor.

Şerfe'yle Osman, dalları eğip bir şeyler almaya, alıp yemeye çalışıyor. Dikenlere basıyor, ellerini ayaklarını çiziyorlar. Ahmet hiç istek duymuyor.

Irazca, bendi kapayıp küreği temizledi. "Gidelim artık!" Torbayı Ahmet'e verdi. "Al, geçir boynundan! Kürekle torba, bu ikisi, eve varıncaya kadar sana teslim!"

Ot dolu önülceği sırtladı. Osman'ın elinden tuttu.

"Sığır hergele gelmeden yetişelim! Mallarımız kapıyı açamaz. Yetişemezsek ziyana giderler. Bekçi görür kapatır. Bakarsın bir bela daha açılır başımıza. Vakitlice gidip mallarımıza sahip olalım..."

Fiskos Fiskos

Orak işine iyi daldılar.

Şimdi tarlaya hep birlikte gidiyorlar. Azığı suyu akşamdan hazır ediyor, erkenden çıkıyorlar. Evleri köy içinde olduğu için danayı, buzağıyı Sığırtmaç Hamdi çıkarıyor. Irazca, tembih etti.

Sırçalık'taki arpa iyi. İyi evinleşmiş. Taneleri tıkız ama dolgun. Irazca, "Kır tarlanın arpası bundan iyi olmaz!" diyor. Yağmurlar vaktinde yağınca ekin iyi oluyor. Kara Bayram, tarlasına bakıp bakıp mutlanıyor.

Karataşlı çiftçiler, şimdi uçan kuştan medet umuyor. Hiç seyircisi olmayan toplu bir yarışa girmiş gibiler. Eğilerek, bükülerek, ekinin sapını parmaklarıyla üçer beşer topluyor, oğlak boynuzuna benzer ufacık orakla çekiyor, dibinin toprağını çırpıyor, üst üste yığarak deste yapıyorlar. Sonra bu desteleri kucaklayıp yığarak, dikerek, dünyanın en ciddi sporunu gerçekleştiriyorlar.

"Kocayım, yoruluyorum" demeden, Irazca da onlarla çalışıyor. Hiç, "Belim, bıkınım..." demiyor.

Ahmet'i de çalıştırıyorlar. Onun yanı sıra, Şerfe'yle Osman da hevesleniyor. Bayram onlara "bölük" bölüyor. "Haydin bakalım! Kim önden kurtarırsa, ona helva alacağım! Çok paramız olacak bu yıl!..." diyor.

Ahmet, hâlâ bir yıkıntının içinde. Üstünde ağır bir utanç bulutu dolaşıyor. Irazca, ne kadar efe mefe diye şeneltmeye çalışıyorsa da, bunu başaramıyor.

Haççа'nın da kaşları hiç kalkmıyor. İçinden içinden bir şeyler kurarak, bir şeylere yanıp tutuşarak kendini yiyip bitiriyor.

Irazca, dışarıya hiçbir şey belli etmiyor. Bayram'ın şakalarını karşılıyor, güldürücü sözler ediyor. Hatta, "Haydi bir hava çek!" diye Bayram'ı zorluyor.

Bayram da nazlanmıyor.

Ekinler orak benim
Yakınlar ırak benim
Yıl oldu yâr gelmedi
İçime merak benim...

Söylüyor, bağırıyor. Sonra, "Haydi bir hava da sen çek!" diye Ahmet'e takılıyor. İstiyor ki, oğlu da bağırıp çağırsın, şenlensin. Kırları inletsin. Yeni türküler öğrenip söylesin.

Birkaç gündür türkü söylemek kim, Ahmet kim? Eskiden hiç dedirtmeden söylerdi. Şimdi, "Haydi bir hava çek!" dediğin zaman üstüne bir kaya çöküyor, altında ufalıyor.

Yan başta Sultanca'nın tarlası var. Öğleyin ekmeği birlikte yiyorlar. Sultanca'nın gelini Cemile, yoğurt eziyor, orda bir ateş uydurup bulgur pişiriyor. Alıcın küçük gölgesinde koştura koştura lokmaları atıştırıp, hemen işin başına geçiyorlar.

Dur durak yok kimsede.

Orak biçmenin büyük zorluğu öğleden sonra kendini belli ediyor. Bel ağrıları, yorgunluk, öğleden sonra dayanılmaz oluyor. Dikilip su içiyor, boyuna da terliyorlar. Ilık suların tadı tuzu olmuyor.

Irazca, "Su değil, yal; aynı yal gibi!" diyor.

Zaman zaman Bayram'la Sultanca'nın Şükrü karşılıklı türkü atıyorlar. Biri bırakıp öbürü alıyor. En eski türküleri karıştırıyorlar, güle güle bir kalıyorlar.

Benim yârim karaların esmeri
Kadir Mevla'm bu sevdadan kes beni
Yâr uğruna öldü gitti desinler
Götür yârin kapısına as beni!

Teyzoğlu Şükrü, Bayram'ın Fatma'yla olan dalgasını biliyor mu yoksa? "Yaşşaaa teyzoğlu! Götürüp Aşağı Mahalle'de uygun bir yere asalım seni! Orda sallan dur!..." diyor. Irazca da habire dudaklarını ısırıyor.

Kanım coştu çağıl çağıl akıyor
Yâr sevdası sardı beni yakıyor
Alevim çok, dumanlarım tütüyor
Göller yetmez denizlere bas beni.

Yanıktı Bayram'ın sesi. Haççа dinliyor, içinden, "Helal olsun Kara Bayram'ıma!..." diyor. Teyzoğlu Şükrü, "Yahu Bayram Ağa'm! Sen neymişsin de, bizim haberimiz yokmuş! O radyonun içindeki dangur dungur herifleri hastir edip, seni oturtmalı! Sabahtan akşama kadar çalıp çağırmalısın; dinlemeli memleket!..." diyor, alkışlıyor.

İkindiye doğru Sultanca, Irazca'yı bir kıyıya çekti.

"Gı aba!..." dedi. "Ben sana bir şey deyecek oluyorum, diyemeyorum. Bugün içime dert oldu. Kendi kendime dedim, bunu Iraz Aba'ma sorayım. Yıkılası Karataş'ın içinde her belalar sizi mi buluyor? Diyorlar ki, 'Katır Haceli'nin kardaşı Bozoğlan'la, ırzı kırık Muhtar'ın oğlu Cemal, Ahmet'imizi dereye indirip, bir şey yapmışlar!...' Aslı astarı var mı? Mehmet Hafız'ın karı söyledi. Duyunca tepem döndü! Bu nasıl şey? Haberin var mı? Duydun mu? Aslı var mı?"

Irazca, yüreği kıyım kıyım, kardeşinin gözlerine bakıyor. Sultanca'nın gözleri siyah üzüm gibi. Dumanlı bir renge bürünüyor konuşurken. Yazıklamayla, acımayla doluyor yüzü. Biraz da suçlama var. Irazca'ya, Bayram'a, Haççа'ya kızıyor. Anlıyor ki, duydukları gerçektir. Böyle bir şeyin aslı vardır. Fakat Irazca'ya açık açık diyemiyor.

"Elleri kırılsın! Hacatlarında çıban çıksın! Çıbana kurtlar düşsün! Ahmet'imize böyle edenler yedi milletin içinde irezil olsun! Enselerine yıldırım düşsün! İmansız, Kuran'sız gitsinler! Allah'ın onlara verdiği can, yedirip içirdiği nimet, soludukları soluk, gördükleri güneş haram olsun!... Söyle kadın abam, böyle bir şey duydun mu?"

"Duymaz olur muyum?" dedi Irazca. "Duydum ama hiç sesimi çıkarmadım! Namus meselesidir, çocuğun adı boklanmasın, ele güne boş yere yayım yapmayalım, yaptırmayalım, dedim... Bir gün, hiç akıllarında yokken biz de onlara bir iş yapalım, dedim..."

"Bayram da hiç durmadan gülüp oynuyor. Coşkun havalar çekiyor! Hiç oralı değil, ay kadın abam?"

"Onun haberi yok!" dedi Irazca. "Olmasın daha iyi! Yedik yuttuk, ağzımızı kapattık! Koyun Haççа'm delirecek! Ahmet'imin ağzı dili tutuldu. 'Babam beni sevmez gayri!' diyor, ağlıyor. 'Beni döver gayri!' diyor, ağlıyor. Ah kardaşım, ben öleydim, bu cefaları görmeyeydim! Ahmet Oğlan'ın bu halini görmeyeydim!..."

Sultanca, "Kabahatın büyüğü sizde!" dedi birden. "Ne yollarsınız yalnız başına tırnak kadar çocuğu Kır Bağları'na? Ne yollarsınız tırnak kadar çocuğu düşmanların karşısına? Belli mi değil, onlar sizin etinize aş eriyor? Hiç sezmiyor musunuz, sine sine fırsatınızı arıyorlar?"

Irazca, ellerini birbirine çarptı.

"Al işte!" dedi. "Konuştu bizim kız! Laf etti! Kız bu nasıl laf? Bu nasıl dünya? Nasıl köy? Bu köyün çivisi bu kadar mı çıktı? Bir kulun çocuğu, malını sürüp kendi köyünün kırına çıkmasın mı? Öz yurdunun kırında, tabanca tüfekle, başında bekçiyle mi dolaşsın çocuklar Sultanca? Kendi öz yurdunun kırında, korkuyla mı dolaşsın, bilgiç bacım? Dünyada insanlık kalmamış mı? Bir yalnız çocuk görünce, aklını kandırarak dereye götürüp böyle böyle mi yapmak ilazım? Hangi kitapta yazılmış, hangi mezhepte görülmüş böylesi Sultancaa? Yavrum Ahmet'im, dün boynuma sarıldı. Kömür gözleri bir sulu yağmur. Ben delireceğim Sultancaaa! Dayanmak için demirden yürek ister. Bir gece, bir tutam çıra alıp yürüyeceğim evlerine... Ahırda hayvanlarını, kendilerini, köpeklerini boşandıracağım... Vereceğim ateşi, vereceğim ateşi, hepsinin damını başına yıkacağım. Etlerini cazır cazır yakacağım. İçimden böyle hükmediyor. Kendimi zor tutuyorum. Bizi âlemin ednası görüyorlar. Bu köyde arkasız görüyorlar. Ah, ah yoksulluğun gözü kör olsun Sultancaa!..."

Orağı koluna takmış, Bayram çıkıp geldi. Toz toprak içinde. Ter, saçlarını alnına yapıştırmış. Ter, kulaklarından aşağı, boynuna sızıyor. Avurdu birbirine geçmiş. Güldüğü zaman dudakları çatlayacak gibi oluyor, derisi geriliyor. Üstü başı perişan. Mintanının aslıyla yaması seçilmiyor.

Irazca, "Yoksulluk!..." diye geçirdi içinden. "Kapılara bağlanacak mal değil!..." Of çekti. "Of kadın anam of; çile çekmek için mi doğurduydun sen bizi?"

Bayram dikildi. "Saklı gizli ne konuşuyorsunuz iki bacı?"

Irazca, zorla güldü. "Azıcık bıdırdaşıverdik!..."

Sultanca, "Karataş'ın orospularını boğlaştırıyoruz!" dedi. "Kimler kimlere çerez yolluyor? Yöşeni çökünce kimler kimin evine dolanıyor? Kimler cimadan sonra su dökünmüyor? Kimler aptessiz namaz kılıyor? Konuşuyoruz..."

Bayram, "Ula teyze!" diye Sultanca'yı omzundan yakaladı. Kocakarının başını kendi başına bastı. "Öyle siyasetçisin ki!... Bu lafları bütün dünya toplansa bitiremez! Siz mi bitireceksiniz? Hemi de yalan söylüyorsun!..." Anasına döndü. "Akşam oluyor!" dedi.

"Dirlikle düzenlikle akşam olsun oğlum!"

"Varın gidin eve de, aş keş kayırın! Hayvan oruz gelir, sahip olun! Kırda yorulduğunuz da yeter gayri! Biz biraz daha biçer, arkadan geliriz..."

"Çocukları da götürelim mi?" dedi Irazca.

"Eşekleri alacaksanız götürün. Testileri mestileri..."

Irazca, "Pekey..." dedi. Eşeği çekti. Torbayı tokucu yükledi. Osman'ı bindirdi. Şerfe'ye, "Sen de gel!" dedi.

Ahmet, ninesinin gözüne bakıyor. "Beni de götüüür, beni de!" diye hal diliyle yalvarıyor.

"Gel madem!" dedi Irazca.

Kara Bayram, oğluna takıldı:

"Yahu Efe, insan orak tarlasından kaçar mı? Beraber giderdik!"

Ahmet, babasına bir şey demedi. "Belki cayar" diye ninesinin gözüne yalvararak bakıyor. İçinden de, "Kadın ninem, koyma beni burda?" diyor.

Irazca, "Ahmet de gelsin! İyice yoruldu..."

Bayram, Ahmet'i kucaklayıp Sultanca'nın eşeğe bindirdi. "Yularını sıkı tut Ahmet Çavuş, sakın düşme!" dedi.

Sultanca ile Irazca eşeklerin ardı sıra yürüdü. Yola çıkınca nalınları ellerine aldılar. Tozlu yolda ayak izleri mühür gibi, mühür gibi kalıyor. Topukları, parmakları okunaklı okunaklı çı-

kıyordu. Tozlar yuryumuşak. Tozlara basmaktan, şehvete benzer bir tat alıyorlar. Konuşmaları aynı konu üstünde. İkisi de ahlayıp ofluyor, dillerinin üstünde zehir gibi bir acılık duyuyorlar.

Karataş Çukuru'na, fırdolayındaki dağların gölgesi düşüyor. Havana'nın Sivri'nin gölgesi, köyü de geçip Koca Dumlu'ya doğru koşuyor. Arpa tarlaları, buğdaylar, kel tepeler esmerleşiyor.

Irazca, "Yeryüzünün dostu güneş!" dedi. "Birazdan alıp başını gideceksin! Gâvur karanlıklar dereyi tepeyi doldurup düz edecek! Garipler, kimsesizler arkasız kalacaklar. Dünya, tanıksız tapıksız kalacak. Kötüler, hançer pala, zulme çıkacak; nerelere gideyim?"

Sultanca, ses çıkarmadan dinliyordu.

Irazca, "Şu Ahmet'in hallerine bir bak! Eşeğin üstünde 'uç uç böceği' gibi büzülüyor. Dikkat et, köye yaklaştıkça da küçülüyor. İçimden öyle hükmediyor ki, kötüler iyice kötü olunca sen de kötü ol! Bir çıra al eline, karanlığın içinde şu domuz köyü yakıver! Sana dediğim gibi, malı maşatı çıkar, ver ateşi yansın! Yangını maşara kadar sönmesin! Düşmanın külü kemiği belli olmasın! Kötülüğün aslı nesli kesilsin! Bir daha hiiç türemesin! İçimden böyle hükmediyor. Sonra da diyorum ki, 'Kara gün kararıp kalmaz Irazca! Bulutlar yeryüzünü sonuna kadar gölgelemez! Fırtınalar diner geçer; sabret!...' Ama hiç faydası yok dediğimin. Hıncım baskın çıkıyor. Gideceğim yolu yitiriyorum. Aklıma öyle kötülükler geliyor ki, iki elimle yüreğimi tutup sıkıyorum! Kendimi zor zapt ediyorum. Benim için, bir gün delirivermek işten değil, bizim kız! Başıma böyle bir şey gelirse, hiç şaşma!..."

Sultanca, verecek karşılık bulamıyor.

Karataşlılar, birer ikişer, kırdan köye doğru akıyor. Ağır ağır akşam oluyor.

Muhtar'ın Irgatları

"Şak... Şak... Şak..."

Karataş Muhtarı Hüsnü, iri taneli sarı tespihini almış, çekiyor. Tespihin ucunda kırmızı bir koza sallanıyor. Tespih şak şak ötüyor durmadan. Öttükçe Muhtar'ın keyfi artıyor. Keyfinin artması, tespihin çıkardığı sesten çok, onu başkalarına gösterebilmekten ileri geliyor. Şimdi Bekçi Mustafa görüyor sadece. Akşam yemeğini yedikten sonra gidip Nuri'nin Kahve'de çekecek, köyün yorgun erkeklerine gösterecek!

Muhtar Hüsnü, evinin hayatında, alaca kilimin üstünde oturuyor. Altında bir döşek, ardında bir yastık var. Duvara doğru dayanmış. Ayaklarını uzatmış, biraz da yan gelmiş. Sarı tespihi, ileri doğru uzattığı sağ elinde. Sol eliyle bıyıklarını buruyor usul usul.

"Gayri hökümet yanında kredimiz iyice yükseliyor Mustafa!" dedi. "Bu tespihi Reis Bey armağan etti. 'Seni ne kadar sevdiğimi burdan anla, heey Karataş Muhtarı!' dedi. 'Öteki köylerin hiçbirinin muhtarına tespih armağan etmiyorum. Bunun sebebini anlarsın. Karataş köyünün yönünü bize dönder. Tohum parası, motor kredisi, cami yardımı, imam aylığı namı altında kandığın kadar para sana!' dedi. Bizim Reis çok köylü dostu bir adam. Köylü ama uyarlı köylü demek istiyorum tabii. Kosa gibi, Ağali gibi, Kara Bayram gibi dik kafaları demiyorum. Reis Bey'in böyle aykırı pezevenklerle alakası yok. Haa bak, sana haber vereyim: Kaymakam Bey, Savcı Bey, Şuba Reisi efendilerimizle görüştüm. Savcı Bey, 'Sen çok anasının gözüsün Muhtar; romanlara yazılacak herifsin!' dedi bana. Elini omzuma koydu. Benim konuşmalarım çok hoşuna gidiyor. Güle güle ölüyor konuşmaları dinlerken. 'Senin köyden hiç vukuat istemem!' diyor. 'Eğer bir elime düşersen, seni yakarım!' diyor.

'Öncelikle seni tevkif ederim!' diyor. Ben de diyorum ki, 'Hiç korkma Savcı Bey'im! Artık Karataş köyü, sayende göl sularından uslu oldu! Ben şimdi kurtla kuzuyu göğüs göğüse yürütüyorum. Sen müsterih olasın; bundan sonra zatına Karataş köyünden şikât arzuhali gelemez! Şimdiye kadar olanları unutmanı rica ederim! Onlar öyle bir kez oldu. Bizim bir taksiratımız yoktu gerçi. Biz, köyün içini imar edelim dedik, sonunda mazarrat çıktı. Sidikli Irazca'yla, koca kafalı Bayram bunu anlamadı. Anlamaları için yüz fırın ekmek yemeleri ilazım Savcı Bey'im!' dedim. O da kabul etti..."

Bekçi Mustafa, Muhtar'ın üç adım solundaki tahta sekiye ilişmiş, başını eğmiş, öylece dinliyor. Her zamanki gibi çok yorgun. Kır bayır dolaştı gene. Bahşiş'te üç dönüm arpası var; bir ara oraya uğrayıp karısı Hacer'e yardım etti. Aklı şimdi oraya gidip geliyor.

Muhtar, yelek cebinden bir şişe çıkardı.

"Uzat bakayım elini!" dedi.

Mustafa, "Yok canım, istemez!" dedi. "Ne yapacağız biz kokuyu?"

"Uzat, uzat!" diye çıkıştı Muhtar. "Ne yapacağız biz kokuyu olur mu? Akşam avradın yanına varınca adam gibi kokarsın! Onun da gözü gönlü açılır kırk yılda bir..."

"İnsanda avradın yanına varacak hal mi kalıyor, Muhtar? Ben eve varınca kendimden geçip gidiyorum. Çöktüğüm yerde kalıyorum. Sen bekçiliği muhtarlıkla bir mi tutuyorsun? Akşama kadar geze geze canım çıkıyor benim! Yorulup gidiyorum..."

Muhtar, eliyle bir "Hastir!" işareti yaptı. "Laf mı ettin şimdi? Geze geze yoruluyormuş! Ne kadar gezsen dolaşsan, gene de köyün içindesin. Bir de ilçeye in çık, o zaman tanı bakalım yorgunluğu..."

"Onu da yapıyoruz! Az mı inip çıkıyoruz Muhtar?"

"Ne kadar inip çıksan, benim kadar yorulmazsın Mustafa! Ben daha çok yoruluyorum, inan bana. At üstünde gidip geldiğim halde yoruluyorum. Üstündeki insanı çırkıyor at! Ama bundan bir üzüntü duymuyorum. Yeter ki, köyün işi ireli gitsin! Hökümetin yanında kredimiz yüksek olsun. Sen de yoruluyo-

rum diye kahırlanma. Yorgunluk bir yandan iyidir. Uykuyu rahat uyursun. Hem de yorgunluğu gidermenin ilmi var canım. Ne demiş eskiler, 'Atın yorgunluğunu gem alır, yiğidin yorgunluğunu...' Haydi sonunu söylemeyeyim, sen içinden tamamla... Yani senin de bildiğin şey... Şimdi uzat bakalım elini. Uzat da biraz koku süreyim!"

Mustafa kalkıp sağ elini açtı.

"İçini değil ulan ayı!" dedi Muhtar. "Kolonya mı dökeceğim sandın? Koku süreceğim! Kolonya dökersem, içini açarsın! Şimdi tersini döndür bakayım!"

Mustafa utana utana güldü. Elinin tersini döndürdü.

Muhtar'ın sürdüğü ağır bir esans. Hemen havayı alıyor. Köyün tozu gübresi içinde, insana bir acayip geliyor.

"Çok gözel bir kokudur!" dedi Muhtar. "Birincidir! Üç yüz kuruşa doldurttum. Haydi sür koltuğunun altına, gömleğine; dahi saçlarına! Getir biraz da şapkana süreyim. Sekiz ay çıkmaz!..."

Mustafa istemiyor. Muhtar, zorla şapkayı da uzattırdı. Biraz da ona sürdü. Sonra elindeki tespihin kozasına sürdü biraz. Ortalığı iyi kokuttu. Tespihin kozasını burnuna götürdü, kokladı; bıyıklarıyla kozayı karıştırdı, bir zaman oynadı öyle. Bıyıklarını keyifle büküyor. Mustafa da bakıyor.

Karısı, hayatın ocağında yağ kavuruyor, akşama yemek hazırlıyor. Küçük kızı Güllü, senidin üstünde hamurla oynuyor. Yanık yağ kokusu köy içine doğru uçup gidiyor. Kokuyu duydukça Mustafa'nın açlığı depreşiyor. Midesi, kursağı kazınıyor.

Muhtar, koku şişesini kapayıp cebine koydu.

"Şimdi emirlerimi dinle Mustafa!..." dedi. "Gözünü kulağını dört yüz dört aç! Şimdi arkadaşlık bitti, görev başladı. Resmiyet ile hususiyeti kesin olarak birbirinden ayır. Ahbaplıkta koku sürmek var, yarenlik var; fakat resmiyete gelince, sadece görev! Görevine dikkat et oğlum! Bak şimdi sana kumanda veriyorum: Yukarı Mahalle'den gidip Aşağı Mahalle'den çıkacaksın. Karataş'ı ev ev dolaşacaksın. Diyeceksin ki, 'Muhtar'ın hepinize selamı var! Yarın arpalarını biçtirecek! Her evden bir ırgat çağırıyor. Neden? Çünkü adam köy için didiniyor. Daha şimdi ilçeden geldi. Memur beylerin yanında Karataş'ın kredilerini yük-

seltmek için anası dini ağlıyor. Köylü de onun için çalışsın biraz!' Yetmiş dönüm arpa, bir adam biçse, yetmiş gün sürer Mustafa! Ama her evden bir ırgat gelir biçerse, bir günde biter. Bak, bu aklı başkaları bilemez! Bu aklı gözelce anlat dürzülere! Anlat ki, köyün önemli işleri geri kalmasın! Anlat ki, köy için şahsıma ait traktör motoru getirteceğim. Sipariş mazbatasını Banka Müdürü kendi eliyle yazdı. Ben de mühürledim. Valla, koca yazı makinesine takıp yazdı. Bankadaki yazı makinesinin ne kadar büyük olduğuna hayret edersin. On güne kadar gidip Burdur acentasından teslim alacağım. Arkasında bir römorku olacak. Sonra bir de patos çekeceğim. Haydi aslanım!... Bak senin kafana güvendiğim için emir tekrar ettirip yormuyorum. Haydi!..."

Mustafa ağır ağır kalktı. Ayakları uyuşmuş. Sendeledi.

Muhtar ardından bakıyor. "Dur yahu!" dedi. "Bir dakika!" Karısına döndü. "Ulan köyün içini yağa boğdun! Ne yapıyorsun? Bişi filan mı? Yoksa katmer mi?"

Atiye, "Bişi yapıyorum Hüsnü, bişi!..." dedi.

"Bak, Mustafa gidiyor! Eline dört tane ver de, giderken yeyip gitsin! Görevi var, evine uğrayamaz. Böyle şeyleri hiç kendi kendine akıl edemezsin kahbanalı! Sen orda yağ kokut, adam burda hava alsın; insanlığa sığar mı? Nefsi yok mu; canı çekmez mi?"

Atiye, "Gözüm kör olsun, sen demesen de verecektim!..." diye kendisini savundu. "Aklımın ucundaydı! Mustafa benim huyumu bilmez mi?..." Kalktı. Bir tutam bişi aldı, Bekçi'nin eline verdi. "Yiyerek git!" dedi.

Karataş'ın Bekçisi Yorgun Mustafa, değneğini koltuğuna kıstırdı, bişileri yiye yiye avludan çıkıp gitti. Koca kapı, tangırtıyla kapandı ardından.

Muhtar, "Eeee avrat!" dedi. "Ne var, ne yok, biraz anlat bakalım? Ben görmeyeli nasılsın? Halin keyfin iyi mi? Bu gece benim sırtım su ister. İyi kirlendim! Kasıklarım filan da acayip ağrıyor. Ocağa bir teneke su koy da, sonra düşünelim!"

Eğilip bir bişi aldı. Isırdı.

"Bal mı çaldın ulan? Öyle tatlı ki!... Öff... Haa, beri bak; Cemal Efe nerde? Hiç ortalarda görünmüyor! Dürzünün oğlu bir

yerlere mi dadandı yoksa? Beri bak, oğlana bakarak ol! Olmaz bir yere uğrar da, boynuzunu çarpar... Başımıza iş açar... Tam bulandığının üstü, anladın mı?"

"Şimdi bulunur gelir herif!" dedi karısı. "Delikanlı oğlan! Yaşıtlarıyla gezer tozar... Nereye çarpacak boynuzunu?"

"Yaşıtları işte kayıtta! Senin oğlan orağa gitmiyor, tarağa gitmiyor. Ben sana dikkat et diyorum, dikkat et! Sana görev veriyorum. Gerisine karışma!..."

Koca kapı yeniden gürültüyle açılıp kapandı. Cemal girdi. Ağzında ıslık. "Anaaaov!" dedi aşağıdan. "Babam geldi mi, anaov?..."

Muhtar bağırdı: "Geldi itoğlu itin tohumu, baban geldi! Sen nerdesin pekey? Buraya gel bakalım!..."

Cemal, hemen yukarı çıktı. Babasına, "Hoş geldin!" deyip, önünde durdu. Başı açıktı. Saçları yana taralı. Omuzları irelmiş, boyu uzamıştı. Kemikli delikanlıydı. Yüzü kıpkırmızı. Boş boyunduruk gezdiği, işe kayda yorulmadığı duruşundan belli oluyor.

"Başına şapka giy ulan!" dedi Muhtar. "Mevcudu beğenmiyorsan, yenisini alayım! Başı kabak gezmeyi kimden öğrendin? Eski köye yeni âdet mi çıkaracaksın?"

Cemal sesini çıkarmıyor.

Muhtar sözünü üsteledi: "Alalım mı yeni şapka?"

"Al baba!" dedi Cemal.

"Pekey, alalım! Beni iyi dinle şimdi: Köyün içinde uslu uslu gez! Evimize vaktinde gel! Hem de hazır ol, bir haftaya kadar traktör kursuna gidiyorsun. Burdur acentasında yirmi delikanlıya sürme öğretecekler. Karataş köyüne, kendi namı hesabıma çift sürme motoru alıyorum. Römorku da olacak. Sonra bir de patos alacağız. Her şeyi tamam bir motor. Git de sürmeyi öğren! Elinde bir zanaatın bulunsun. Yarın askerde şoför olursun. Cemselere biner, çalım satarsın. Zabitanın içinde itibarın artar, eratın arasında forsun olur. Tamam mı?"

Cemal için bundan iyisi can sağlığı. Oynaya oynaya gider. Bol harçlık, bol zaman... Kurstan artan zamanlarda dolan dur Burdur sokaklarında. Ve geceleri sokak aralarında o vasfedilen avratlara git... bir, iki, üç!... "Tamam baba!" dedi:

"Aferin!... Seni böyle uyarlı göreceğim her zaman! Haydi bakalım! Git şimdi, elini yüzünü yıka! Yemeğimizi yiyelim! Benim karnım acıktı; anan bişi yaptı!"

Cemal, kalkıp anasının yanına gitti. Sonra avluya inip kardeşi Naile ile kuyudan su çekti. Güllü, eline bakraç alıp kuyunun başına gitti, ıslattı eteklerini...

Kara Bayram'ın Cinleri

Bayram Bahşiş'teki tarladan dönerken, Sultanca Teyze'sinin Şükrü'yle biraz arkaya kaldı. Şükrü, "Sana soracaklarım var teyzoğlu!..." dedi. Bayram'ın kulağına eğildi usulca. "Köyün içi çalkanıyor. Konuşulanlardan haberin yok mu?"

Tepesinin tası fırladı, yıldırım çarpmışa döndü Bayram. Can kulağıyla dinledi Şükrü'yü. Baş başa uzun uzun konuştular. Şükrü bütün duyduklarını anlattı.

"Bu köyde yoksullara gün dirlik yok mu teyzoğlu?" dedi Şükrü. "Ali kıran, baş kesen mi oldu bunlar köyün içinde? Ahmet Oğlan'a belbıçağı verip, ayna verip kandırmanın sebebi ne? Daha neler? Şişeden sidikli su içirmişler! Kirli elma yedirmişler! Yedirdikleri elmayı şeylerine sürmüşler. Bunların sebebi ne teyzoğlu?"

Bayram'ın başı döndü. *Eveldeee, eveldee*, dedi içinden. *Kaç gündür bizim sıpa köyde, kırda bir hoşlak dolaşıyor! Gözleri söndü, iyice sararıp soldu! Yıkılıp gitti, kül oldu sıpa; eveldeee!...*

Köyün Dede Mezarı denilen yerine gelip ayrılana kadar sadece Şükrü konuştu. Bayram'ın ağzını bıçak açmadı. Tarlada söylediği türkülere, çektiği "heey"lere pişman oldu. Bir ateş düştü; içini oylum oylum yakıyor. Yüreği köz gibi kavruluyor. Zehirli hamur yemiş enik gibi inliyor, çırpınıyor.

Ulan katır! Katır oğlu katır! Neye, neye aldın o bıçağı? Neye aldın o aynayı? Neye kandın eşşek? Ay sıpa, ay it, ay ağzı açık ayran delisi?... Kendi kendini yiyip bitiriyor. *Küçük eşşek misin sen? Aklın ileri geri ermiyor mu? İyiyi kötüyü ayıramıyor musun?*

Oğlunu çekiştiriyor, onu suçluyor. Dumanı başından çıkıyor.

O öfkeyle eve geldi. Bastığı yeri görmüyor. Çatma kapıyı çat açıp, çat kapadı. Onu ilk gören Toman bir şey var sanarak merdiveni inip geldi. Köpek başını yere sürüyor, kuyruğunu sağ sol ediyor durmadan. Ama Bayram'ın bir şeyi gördüğü yok. Avluda durup bağırdı:

"Ulan Ahmeeeet! Buraya geel sıpa!..."

Boğazındaki baruta ateş düşmüş gibiydi sesi.

Ahmet ocağın başında büzülüyordu. Babasının sesini duyunca yüreği kalktı, titremeye başladı.

Haççа toparlanıp dışarı çıktı. "Ne o Bayram? Ne olduun?"

"Yok mu Ahmet evde?"

"Var..." dedi Haççа.

"Ne duymuyor sesimi? Ne çıkmıyor dışarı? Söyle insin çabuk! Deral yanıma gelsin!..."

Haççа dönüp içeri girdi.

"Kalk anam!" dedi. "Baban çağırıyor..."

Ahmet'in vücudunda bir zelzele başladı. Dalları sarsılıyor, başı beyni yarılıyor. Kalkmasa olmayacak. Emir yüksek yerden geliyor. Hem de çok kesin. Kalktı. Ağır ağır yürüdü. Dışarısı karanlık. Karanlıktan ürperiyor. Adımları iki ileri, bir geri gidiyor.

Haççа, "Koşuver yavrum!" dedi. "Neye böyle ağır ağır gidiyorsun? Bekletme babanı, koşuver!..."

Merdivenleri usul usul indi çocuk.

Bayram, "Buraya geel!" diye bağırdı. Sert.

Ahmet, karanlıkta babasına yaklaştı. Yerde mi, gökte mi gezdiğini bilmiyor.

"Ne koşmuyorsun ulan serseri?" dedi Bayram. Onun da eli ayağı, bedeni titriyor. Titreyip duran elini karanlıkta savurdu. "Kahpe kunladığı seni!" Bir daha, bir daha savurdu. "İtoğlu it!..." Yüzüne mi vuruyor, gözüne mi vuruyor, bilmeden savuruyor. "Eşşek sıpası seniiii!..."

Ahmet, daha ikinci tokatta, burnunu tutarak yere yıkıldı. Avcuna sıcak kanı dolmaya başladı. Olduğu yere bıraktı kendini.

Bayram, ne yapsa, ne kadar vursa öfkesini alamıyor. Ayaklarının altına alıp tekmelemeye başladı bu kez. Beline, böğrüne, kıçına başına, neresine gelirse vuruyordu. "Anasının falanını filanını... ne bileyim ne yaptığım... İtoğlu it!... Eşşek oğlu eş-

şek!..." Boyuna sövüyor. Avlunun içi, yumrukla, tekmeyle, sövgüyle doluyor.

Irazca, yüreği harp ederek dışarı çıktı.

Haççа koştu, aşağı indi. Kocasının kolunu tuttu. "Sen deli misin, depek misin Kara Bayram! Ne istiyorsun suçsuz, günahsız çocuktan? Ne suçunu buldun da dövüyorsun?"

Bayram, Haççа'yı tuttu attı. "Sen şöyle dur bakalım!" dedi. "Sen benim işime karışma bakalım!..."

Yeniden Ahmet'in başına geldi.

"Kalk ayağa, götlek! Çabuk ayağa kalk!..."

Haççа, neye uğradığını şaşırdı. "Abuvv, abuvv!..." diye çığrınmaya, dönmeye başladı.

Irazca, hayatta kirman gibi dönüyor. Ona da ne olduysa o zaman oldu. *İnsan kendi çocuğuna götlek der mi ulen budala Bayram*, diye çırpındı. Dövdü dizini. Bu söz ona ellerin sözünden daha çok dokundu. "Varayım gideyim ben, kendimi leylek serenine asayım!" diye bağırdı. "Şafakla tarlaya gidenler sallanan ölümü görsünler! Yaşlı yüreğimin ne hale girdiğini bilsin! Nasıl yanıp tutuştuğumu anlasınlar!..." Böyle diyor, dönüyor, inliyor. Aşağıya inemiyor. Ahmet'le "zeyinsiz babası"nın arasına girmek istemiyor.

Halbuki, aşağıda Ahmet, "Nine, nine!..." diye çırpınıyor içinden. "Ninem gel kurtar beni!..." diyor.

Kara Bayram, oğlunun gömleğini yakasından, bağrından sımsıkı kavradı.

"Ayağa kalk diyorum sana!" dedi. "Boz Ömer'den aldığın bıçağı nereye koyduysan söyle!" Çalkalayıp sarstı çocuğu.

Haççа, "Bıçak bende!" diye bağırdı. "Bıçak bende, gözü kör olmayası, erişikli deli! Bıçak bende! Sakladım giysi selesinin dibine!... Bir sor anla da, ondan sonra döv çocuğu! Sorup anlamadan ne dövüyorsun?..."

Bayram, hâlâ Ahmet'i sarsıyor.

"Söyle: Aynayı nereye koydun?"

Ahmet "mık" diyemiyor.

Haççа atıldı. "Ne aynası? Ayna deye bir şey yok katil herif! Ayna deye bir şey kesin yok!..." dedi.

Bayram'ın dedikleri zor anlaşılıyor.

"Suss!... Sen karışma bana!..." Ahmet'i sarsmaya devam etti. "Nereye koyduysan söyle aynayı!..."

Haççа, fazla dayanamadı. Atmaca kuşu gibi atıldı oğlunun üstüne. Kapandı. "Yeter gayri! Tutsağın mı bu çocuk senin? Ayna deye bir şey yok diyoruz, anlamıyor musun?" İyice kapandı Ahmet'in üstüne. "Eşşek döver gibi dövdüğün yeter çocuğu!..."

Bayram, "Çekil!..." diye bağırıyor, vuruyor.

Ahmet birden, kuyuların dibinden gibi, ince bir çığlık kopardı: "Gı nineee! Yetişsene! Kurtarsana beni!..."

Irazca, duramayıp koştu. Bir solukta avluya indi. Yumruğunu Bayram'ın başına vurdu. "Seni sütü sümüğü bozuk herifin dölü seni! Yeter gayri sabrettiğim!..." dedi. "Sen hiç utanmıyor musun ulen? Yukarı gel de bir anla dinle... Döveceksen ondan sonra döv, söveceksen ondan sonra söv!... Böyle çocuk mu terbiye edilir?..." Sürdü, arlaştırdı Bayram'ı. "Akşam akşam benim hafakanımı kabartıyorsun, eşşek herifin dölü!..."

Bayram, tıslaya tıslaya bir kenara çekildi.

Haççа, Ahmet'i alıp yukarı çıkardı. Götürüp ocağın başına oturttu. Kandilin ışığında gördü ki, çocuğun eli yüzü kan içinde! Al kanlar içinde! "Abuuv, abuuv! Abuuv kadın anam, Ahmet'im! Abuv ben nerelere gideyim, abuv?..." Yağmur gibi döke döke ağlamaya başladı.

Irazca, göğsünü körük gibi indirip çıkararak geldi.

"Sütü sümüğü bozuk! El kadar çocuğa efelik mi taslıyorsun? Efeydin de vaktiyle, neye geri bastın? Sana kaç kez anlattık, gelecek tehlikeleri sezdirdik; sözümüzü neye tutmadın? Gelmiş, evin önünde çocuk dövüyorsun şimdi! Şu ettiğine bak. Biz Allah Allah diyerek tay öğretiyoruz, sen kuyruğunun altına diken kıstırıyorsun! O çocuğun kaç gündür çektiklerini sen ne bileceksin? Eriyip gidiyor o çocuk sadeyağ gibi! Gelip bizlere bir sorsan ya insan gibi!..."

Bayram, hayatta deliğin dibine çöktü. Ne yapacağını, nereye gideceğini bilmiyor. Işıtıp aydınlatıp bir yol seçemiyor. Kurşun işlemez karanlığın içinde bocalıyor. Bir de ağlamak, ağlamak, ağlamak istiyor ki! Gözyaşlarını iyice boşalta boşalta, doyasıya ağlamak istiyor.

Oraya, duvarın dibine yığıldı. Uzun süre kalkamadı.

Haççа, Ahmet'in hallerini Irazca'ya gösterdi. "Kana bak, kadın anam!... Çocuğun elindeki yüzündeki kana bak!... Batmadık, bulaşmadık yeri kalmamış. Mahvolmuş çocuk!..."

Irazca, "Kör şeytanından bulsun işallah!" dedi. "Zeyinsiz köpek! Düşmanları şımarttı şımarttı, şimdi çocuk dövecek oldu benim başıma!" Dışarı gitti. Leğeni ibriği getirdi çabuk. "Tut kızım!" dedi Haççа'ya. "Tut da yüzünü yıkayalım şunun!" Ama baktı, Haççа'nın da yeni yakası kan. "Eyvah!... Kocaman bir bela daha açıldı başımıza!... Çocuğun bir yanını sakat etti heralım!..."

Irazca su döktü, Haççа yıkadı. Ahmet'in kanlarını pakladılar. Burnu dinsin diye başına su döktüler. Ahmet'in burnu hâlâ kanıyor. Irazca giysi selesinden bir çaput yırttı. "Bunu tıkayıver kızım!" dedi. Sonra peşkir verdi. "Sil elini yüzünü!"

Haççа, söylenenleri yaptı.

Ahmet, gene ocağın başına oturdu. Eli ayağı hâlâ titriyor. Benzi ak sıva toprağına dönmüş.

Şerfe kocaman gözlerle olup bitenlere bakıyor. Osman Oğlan sulu sulu ağlıyor.

Irazca, "Sus sen de!" diye azarladı.

Bayram, hâlâ oturduğu yerde. Çöküp kalmış.

İçerde aş keş öyle duruyor. Sofra kurulmamış. Çoluk çocuk aç bekliyor. Akşamın tadı uçup gitmiş.

Haççа, ne yapacağını şaşırdı. Varıp kocasının önünde durdu. "Ne oturuyorsun?" dedi. "Kalk da içeri gir; numune! Pek iyi ettin gayri dar akşam! Âlem senin kadar mı biliyor çocuk dövmeyi? Gürredek kalkıp gidiveriyorsun! Ha babam, de babam! Çat çut! İş değil bu yaptığın, iyi bil!..."

"Çekil yahu başımdan!" dedi Bayram. "Takaze edip durma! Benimki bana yetiyor zaten!..."

"Bizimki bize yetmiyor da, az geliyor!..."

"Bir yandan yorgunluk, bir yandan bungunluk!..."

"Biz hiç yoruluyor muyuz, bunalıyor muyuz?"

Bayram, tıslayarak kalktı, içeri girdi. Anasından, çocuklarından utanıyor. Kimin yüzüne bakacağını bilemiyor. Ortaya konuştu. "Köyün içi dümbür düdük olmuş! Olup biteni ellerden mi duyacağız ulan? İnsan bir anar! Bir haber verir ulan!..." de-

di. Her sözü bir köz gibi düşüyor ortaya. "Ben bu evde eşşek başı mıyım ulan!..."

Irazca, "Çocuk geldi, gözel gözel anlattı..." dedi. "Sana da anlatacaktık helbet! Namus meselesidir, elâleme yayım yapmayalım, mahkeme karakol demeden kendimiz halledelim dedik. Bir gün biz de onların fırsatını bulur, yapacağımızı yaparız dedik... Kötü mü etmişiz?..."

"Anasını sattığımın dölleri! Zili kırık orospu çocukları! Bir de övünüyorlarmış. Ayna verdik de, bıçak verdik de, şöyle yaptık da, böyle çattık da!... Ben onların analarını bellerim ana; sen sabret!... Ben bu sebepten katil olur, dama girerim! Hiç olmazsa namusumu paklamış olurum! Hökümet de bir kuru tayını çok görmez bize. O kadarcığını olsun yapar engücü..."

Irazca, "Otur, otur!..." dedi. "Katil olunacak iş var, olunmayacak iş var! Otur... Bıçak verdik, ayna verdik mi diyorlarmış? Eee, bir de sor bakalım; Boz Ömer'in boynundaki yara neyin nesiymiş? Niçin yengesinin yazmasını sarıp geziyormuş boynuna? Doğru; bıçak vermeye vermişler; ama ne bilsin çocuk onların ne gayeye verdiğini? Almış da, sonunda kendini korumuş! Savurduğu gibi boynunu yarıp çıkmış oraya! Şimdi boynum ağrıyor diye sargılı gezmesi bundan mıymış, değil miymiş bir sor bakalım!..."

Bayram'ın içinde kendine göre sorular cirit atıyor.

"İyi ya, neye gidiyor onların gittiği yere?"

Irazca, "Kendin dedin ya!... Malları Kır Bağları'na götür dedin ya! Sonra Değirmen Deresi'ne indir dedin ya! Onlar da oradalarmış. Başka erkek yokmuş kırda. Karılar çocuğu aralarına almamışlar. Onlar da haloğlu, teyzoğlu deye kandırmışlar..."

"İyi ya, neye kanıyor?"

"Çocuk bu! Dil kuvveti diye de bir şey var. Dil kuvvetiyle onlar seni bile kandırdılar vaktinde. Mahkemeye git, mahkemeye git dedim de, oturup barıştın kavatlarla! Haydi bu çocuktur, kandı; koskocaman adamdın, sen neye kandın?"

Bayram burda kalıyor, öteye gidemiyor.

Irazca'nın içi ağı küpü. Damla damla boşaltıyor.

"Ahmet'e bıçak verip kandırmışlar, sana ne verdiler?"

"....."

"Cevap veremiyorsun değil mi? Veremezsin tabii! Hem beri bak, ayna diye bir şey yok! Onu sana yalan belletmişler. Sadece bıçak var. O da selenin dibinde duruyor..."

Haççа sofrayı hazırladı. Sonra milleti çağırdı. "Ağı çivi, ekmeğimizi yiyelim! Çocukların canı geçiyor. Şimdi uyuyup kalacaklar. Buyrun, bakalım boğazımızdan geçerse!..."

Irazca, Ahmet'i ayrıca çağırdı.

"Sokul ninem! Sokul da iki tıkım ye!"

Ahmet kalkıp kıpırdar mı hiç?

Irazca, "Haydi ninem!" dedi yeniden.

Ahmet, sanki kendine söylenmiyor gibi oturuyor.

"Sokulsana ulan!" diye bağırdı Bayram. "Bir de naz mı ediyorsun, eşşek sıpası! Sokul çabuk şuraya!..."

"Pek iyi ettin gayri, pek!... Pek iyi söyledin gayri!..." dedi Irazca içinden. "Terbiyesiz kelpin eniği, pek iyi söyledin!" Babasının önünde çocuğu yüzlemiş olmaktan korktuğu için açık söyleyemiyor, tutuyor kendini.

Babası bağırınca, Ahmet, kurbanlık koyun gibi uysal oluyor; gözleri buğulanıyor, yüzü ağlayacak gibi geriliyor. Ondan sonra "herr" deseler ağlar.

Lokma boğazlarına düğümlene düğümlene yemeye başladılar. Aksi gibi, bu akşam sarı bulgurun yanında bir şey yok. Irazca etti edemedi, süt dığanını alıp geldi. "İçine ekmek doğrayıp kaşıklayın!" dedi. "Gücünüz kuvvetiniz artsın; daha gözel savaşın birbirinizle!..."

Ahmet kaşığı elinin ucuyla tutuyordu. Ekmekten azar azar ısırıyor. Yediğiyle yemediği belli olmuyor. Burnunda çaput tıkalı. Yıkanmaktan yüzü ışılamış. Kaşları çatık. Sofranın başında bir tuhaf duruyor.

Irazca, "Haydi ninem! Tıkı-tıkıver!" diye çocuğu isteklendirmeye çalışıyor.

O sırada, dışardan, "Iraz Halaaav!..." diye bir ün geldi.

Toman, havladı kalktı merdivenin başından.

Bayram, sesin sahibini bildi. "Bekçi Mustafa! Dürzü, her zaman 'Iraz Halaavv, Iraz Halaaavv!' çağırır. Bizim adımız yok mu bu evde ulan?" diye düşündü. Kalkıp dışarı çıktı. "Ne o Mustafa Kardaş, sen misin?" dedi.

"Benim Bayram!"

"Gelsene yukarı!"

"Gelemem! Köyü dolaşıyorum! Iraz Hala'm yok mu evde? Hemen bir şey deyip geçeceğim! Halamı epeydir görmedim ama... Dur, biraz geleyim... Beş dakika sonra oluversin Muhtar'ın işi! Biteceği yok nasıl olsa..."

"Gel bakalım!" dedi Bayram. Ayağıyla Toman'ın başını bastırdı. Sonra Mustafa'nın ardı sıra içeri girdi.

"Nasılsın hala? Hiç göremiyoruz yüzünü?"

Yaa, öyle mi? Demek göremiyorsun?... "İyiyiz be Mustafa!" dedi Irazca. "İyi değiliz ama öyle demek âdet olmuş. Sen nasılsın?"

"Ben de öyle, ben de öyle!... Valla aynı öyle!..." Bekçi bakındı. "Ekmeği neye geç koydunuz bu kadar?"

"Biraz geç koyduk..." dedi Irazca.

Evin içini bir esans aldı.

"Ahmet Efe'ye ne oldu? Burnuna çaput sokmuş? Dövüş mü ettiniz?"

"Ev hali Mustafa... Bilmez değilsin ya..."

"Olur ara sıra..." dedi Bekçi.

"Olmasa iyi ya, oluyor Mustafa! İnsan yorulup bunalıyor. Hırsını çocuktan alıyor. Bayram bir kabahatini buldu, dövdü biraz. Onun da burnu kanadı..."

"Ahmet Efe'ye laf yok, hala! Ahmet Efe bu köyün gülü sümbülü! Ahmet Efe'nin fazla kabahati olamaz!... Neyse, benim size gelmemden gaye, yarın Muhtar'ın ırgadı var. 'Umum köyün davasına çalışıyorum, yıl on iki ay ilçeye inip çıkıyorum. Her komşuya ayrı ayrı selam söyle, bir gün de onlar benim için tarlaya inip çıksın, arpalarımı biçsinler!' dedi. Belki gitmezsiniz diye size gelmeyecektim ama, herkese söyle dedi; onun için geldim. Bir keçi kesecek. Bir teneke helva alacak..."

Bayram birden patladı.

"Helvası başında parçalansın dürzünün!" dedi. "Hiç keçi mi keser o? Ellerin malından bir tane tutar gelir, devirir! Kendi keçim diye yedirir millete! Böyle haramkâr bir köpektir oo!..."

"Biliyorum!" dedi Bekçi Mustafa. "Onları herkesten iyi ben biliyorum..."

"Biliyorsan, bizden Muhtar'ın orağına gidici de, etini helvasını yiyici de yok! Böyle cevap veriver madem..."

Bekçi, Irazca'ya baktı.

"Öyle mi Irazca Hala?"

"Öyle halam! Aynı öyle..." dedi Irazca.

Bekçi daha fazla oturmadı. "Arzunuz bilir!"

Bekçi gidince, çocuklar birer köşeye çekildi.

Haççа, bulaşık yıkamak için dışarı çıktı.

Irazca, "Bak Kara Bayram... Bozoğlan'ın bıçağı, şurda selede duruyor. Yalnız kını kendisinde. Bu bıçak bizim elimizde sağlam bir tutamak! Bir de kendi boynundaki yara! Ben, 'Duyulmasın, çocuğun adı çıkmasın' diyordum; ama duyuldu. Mademdi duyuldu, hiç durma, yürü mahkemeye! Bu sefer olsun sözümü tut! Sabahleyin kurtlar kuşlar uyanmadan yola çık. Ahmet'i de al götür! Bu işleri bilirim ben; çocuğu doktora havale ederler. Çok duymuşluğum var. Onun için çocuğu götürmen şart! Merak etme, eşşeğe bindirir götürürsün. Karakola uğramak yok Kara Bayram! Dosdoğru ilçeye gideceksin! Önce Kaymakam Efendi'yi göreceksin. Bizim evin önünden Deli Haceli'yi men eden... Helal süt emmiş... İnsan evlâdı... Ona diyeceksin, 'Böyle, böyle!... Ben Karataş'tan Irazca Karı'nın oğluyum! Başımıza şu şu haller vaki oldu. Karakola uğramadan doğru buraya geldik! Karakol komutanı, bizim ırzı kırık Muhtar'ın adamı! Onun için karakola güvenimiz yok! Sen bize bir yol göster! Nerden girip nerden çıkalım; tarif et! Öyle ya, biz de ona göre davacı olalım! Bu muameleyi şimdi senden bekliyoruz. Anam da bekliyor, ben de bekliyorum!' Aynen böyle söyle. Ahmet'i de yanına al. 'Hepimiz bekliyoruz!' de. Bunun başka yolu kalmadı Bayram!..."

Bayram, düşündü, düşündü. Uzun zaman ağzından çıt çıkmadı. Sonra, usulca, "Pekey!..." dedi.

Kalktı, yatmaya gitti.

Bir Sabahın Erinde

Irazca, yarı gecede uyandı. Zaten, geceleri dolduran silmece bir uykusu yok artık! Tilki uykusu bile değil uykuları! Uykuyla uyanıklık arası! Canın geçiverdiği bir hal. Hele aklına böyle "vakitli" kalkmayı koyup yatarsa, uykusu temelli bölük pörçük oluyor. Kalkıp ikide bir yıldızlara bakıyor, horozları dinliyor. Zamanı belli edecek başka olanağı yok.

"Bir kanım daha uyusam mı acap?" diye düşündü. Bayram'la Ahmet'i yola geç koymaktan korkuyor.

Gözünü yumup geceyi dinledi. Her zamanki gibi, Aşağı Mahalle'den, harımlardan ve Değirmen Deresi'nden suların iniltisi geliyor. Sulardaki yaz böceklerinin, gece kuşlarının, Sultan Nevruzlarının korosu ortalığı dolduruyor. Gecenin bu ötüşlerden başka özelliği yok sanki. Ötüşler, karanlıktan daha baskın çıkıyor. Bir de gökyüzünde çingi çingi yıldızlar, gittikçe sönükleşen...

Irazca, "Hele azcık daha uyuyayım!" diye karar verdi. "Nasıl olsa horoz öter, ben de uyanırım..." Gözlerini yumdu.

Karataş köyü ilçeye beş saat çeker. Dairelerin açıldığı saatte orada olabilmesi için Bayram'ın çok erken çıkması gerekti. İşini de erken bitirip, ona göre köye erken dönmeli. Ama işi kim bilir ne kadar sürecek?

Eşeği akşamdan yemleyip yattılar. Torbaya yem saman doldurdular. Kendileri için yufka ıslamış, yumurta ile patates kaynatmış, soğan tuz koymuşlardı.

Irazca'nın canı yeni geçmişti ki, horoz ötmeye başladı. Hemen kalktı. Hayattaki yatakların öbür ucuna dolanıp Bayram'ı sarstı. Bayram, kendinden geçmiş, uyuyor. Ağzı, çirkin biçimde açık.

"Şu oğlan da böyle ağzı açık uyur! Merteklerin arasından bir böcü, bir şey düşse yandı! Açık ağızlı köpek!..."

Horozların ötmesi sıklaştı.

"Bayraam!... Heey Karataşlı Bayraam!..."

Bayram, of çekerek uyandı. Yüzü gözü belli belirsiz seçiliyor. Uyku sersemliği bir zaman geçmedi. Gözlerini hayretle açıp iki yanına bakındı. Neden sonra durumu anladı, toplanıp kalktı. Çağşırını çekti. Kuşağını kuşandı. Çarığını, çorabını giydi. Eski ceketini sırtına, şapkasını başına geçirdi. Yüzünü de yıkadı. "Ben eşeği çıkarayım ana, sen Ahmet'i hazırla!" dedi, gitti.

Ahmet, en dalgın uykusunu uyuyor. Kim bilir ne düşler görüyor, nelerle, kimlerle boğuşuyor?

Irazca, bir zaman torununun yüzüne baktı. "Kıyılıp da uyandırılacak gibi mi şu?" dedi. Yüzünü gözünü okşamaya, burnuyla, kulağıyla oynamaya başladı. Burnundaki çaput hâlâ duruyor. Usulca çıkarıp attı. Sonra, "Ahmeeet!..." diye seslendi. Öteki çocukları uyandırmaktan korkuyor.

"Ahmeeeet! Kalk bakayım nineşim!..."

Ahmet, derinden derinden, "Iiiihh..." çekiyor.

"Hiiişşş Ahmet! Ahmet diyorum!"

Bayram da aşağıdan bağırıyor: "Ana çabuk getir şunu!"

Irazca, Ahmet'i yarı uyur, yarı uyanık doğrulttu.

"Otur hele bakalım nineşim! Şöyle bir otur da, çarığını, çorabını giydireyim!..." Ahmet hemen yıkılıyor. Irazca, baktı gördü, olmayacak, Bayram'ı çağırdı. "Gel yardım et! Uyanmıyor! Tek başıma giydiremiyorum dölünü!..."

Bayram, "Nasıl uyanmıyor?" diye öfkeyle geldi. Ahmet'i omzundan tutup sarstı. Sonra eğilip gözkapaklarını açtı parmaklarıyla. "Hişş Ahmet, hişş!..." dedi. "Uyan be! Bak valla atarım dört tane! Bu nasıl uyku böyle be?" Oğlunu ayağından tutup sarstı.

Irazca, "Sen şöyle tut da, ben giydireyim!" dedi. "Hem de aklında olsun, bu çocuğa biraz tatlılıkla konuş! Korkudan aklını çıvdıracak! İyi edeyim derken temelli kötü edip koyma başıma! Tatlı söyle biraz!..."

Bayram anasını dinledi.

"Pekey! Dediğin gibi yapayım! Yalnız biraz çabuk giydir! Çok geç kalıyoruz!"

Irazca çarıklarını giydirirken Ahmet uyanır gibi oldu. Ama bir türlü kendine gelemiyor. Baygın gibi.

"Ne dalgın uykuymuş bu ulan! Hâlâ uyanamadın!..."

"Çocuk uykuları!..." dedi Irazca. "Bundan tatlı ne var dünyada?" Sonra sordu: "Üşür mü acabola?"

"Yok canım! Üşür mü hiç? Yaz günü! Şimdi serin olduğuna bakma, birazdan yanmaya başlar!..."

"İyi madem! Kucakla dölünü! Kucakla, eşşeğe bindir!"

Ahmet'in uykusu hâlâ açılmadı.

Bayram kucakladı. "Araba gibi bir şey olacak anasını satayım, atacağım çocuğu içine; hem gidecek, hem uyuyacak. Eşşeğin üstünde ne yapacağım şimdi bunu ben? Bıraksam düşer. Bırakmasam, uykusu açılana kadar nasıl tutabilirim?"

Birden aklına geldi. "Yahu ana! Hiç söylemezsin. Yusak ya şunun yüzünü! Getir ibriği getir!..."

"Sahi!" dedi. "Yusak faydası olur!" Hemen ibriği getirdi koşup. "Aç nineşim ellerini!" dedi. "Yok yok; bu açmayacak! Sen bırak bakayım çocuğu yere Bayraam! Sen suyu dök! Ben yüzüne çarparım!..."

Yüzü gözü ıslanınca Ahmet biraz açılır gibi oldu. Birden, "Ne var be? Ne oluyor be?" diye sordu ortaya. "Neden kaldırdınız beni erkenden?..."

"İlçeye gidiyorsunuz nineşim! Babanla Kaymakam'a gidiyorsunuz! Kaymakam'a şikâta gidiyorsunuz nineşim!"

Gözlerini iyice açınca karşısında babasını gördü. Hemen sesini kesti. Pısıverdi. Babasının korkusu çöktü içine.

Bayram, oğlunu aldığı gibi eşeğin üstüne oturttu. Eline bir değnek verdi. "Sağa sola saptırma eşşeği; uyuyup ne de etme; dikkatli sür!" dedi. Sonra anasına döndü. "Haydi sağlıcakla kal! Akşamda sabahta döneriz biz... Merak etme!..."

Irazca, "Haydin uğurlar olsun!" dedi. "Güle güle gidin gelin! Hayırlı haberlerinizi beklerim!"

Baba oğul gittiler.

Toman, yanları sıra tin tin koşuyor. On günlük yola gitseler arkalarından gider. Ahmet'e o kadar alışık. Eşeğe de alışık.

Köy uyudu kaldı geride.

Irazca, "Şimden sonra yatmakta fayda yok!" dedi. "Bir ateş yakıp hamur yuğurayım! Haççа'm biraz daha uyusun! Sen ne kadar yanıp kavrulsan, işler işlenmek ister. İyisi mi, işle Irazca!

Çoluk çocuğun on iki aylık emecikleri kırlarda... Çare yok; derip çatacaksın! Karıncalar gibi yollara dökülüp tutam tutam, tane tane toplayacaksın..."

Haççа'yla çocuklar hayatta uyuyor. Yatakları dışarı serdiler dün. Unu dışarda elerse, çıkaracağı "şap şap şap"lardan gelinin uyanacağını düşündü Irazca. "İçerde elerim!..." dedi. "Ateşi içerinin ocağında yakar, içerde yaparım ekmeği!..." Yeniden hayırlısıyla gidip gelmelerini diledi Bayram'la Ahmet'in.

"Tütünün de öşürü vardı; olmaz olası! Çok yiyici hökümetlerdi çoook!" Çuvaldan un alırken daldı. "Ektiğin hem beyle, hem hökümetle ortak! Canına da ortak hökümet! Satıp bir lira alıyorsun kilosuna. O zaman öyle. Biz oldukça az satıyoruz. Kara Şâli içiyor çoğunu. Kara Şâli'nin göddeşleri içiyor. Onun için zorunlu ekip dikiyoruz. Çapıyoruz fide fide; kırıyoruz yaprak yaprak; dizip kurutuyoruz. Götürüp birazını satıyoruz belli tüccara. Üst yanını kıyıp basıyoruz torbalara; azığı adamımın! Ve kaçak. Yakalasa soru açar, alıp götürür, hapse atar. Sırçalık'ın oraya ektik bir yıl. Ölçmeciler geldi. Yüz seksen kilo diye yazmışlar bizimkini. Kırdık, kuruttuk. Bey geldi, lakin hökümet gelmedi. Bildim bileli hep nazlıdır zıkkım! Bey bekler mi, aldı yarısını götürdü. 'Öşürü var, öşürünü bırak!' demeğe dizimiz dayamadı. Desen de para etmez, 'Öşürünü de siz verin!' der geçer. Neden sonra geldi hökümet. 'Biz yazmışız buraya 180 kilo, siz gösteriyorsunuz doksan!...' Hesap ettiler, 36 kilosu gidecek öşür diye. Çift öşür, yirmiye dört. Üstünün parasını verecek. Hepsini istiyor. Ama bey böldüğü için o kadar tütün yok! Söylüyor Kara Şâli, söylüyoruz: 'Bey bölüp gitti!...' Dinlemiyor. Doksan kilo noksan diye para cezası yazdılar. Bire iki, bire dört oldu! Hep böyle katlamalı gidiyor cezalar; olmaz olsun!... 'Yüz seksen lirayı nerden bulayım, gider yatarım!' dedi Kara Şâli. Böyle bir sabahın erinde çekip gitti, 18 ayda bulunup geldi. 'Doğru söyle, hep cezaevinde miydin yoksa geçici bir evlilik daha mı yaptın?' dedim. 'Hep cezaevindeydim Iraz, hep yattım; su ısıt!...' dedi. Bir günü iki lira sayılmış. Çok akılsız hökümetti; hesap kitap bilmez, şaşırırdı. Eşşek sürüsü kadar kolcu, gözcü, memur, şu bu besler, dağı taşı denetlerdi. İki de jandarma olurdu yanlarında. Saklı gizli tütün ekilmiş mi diye ağıl-

lara, damlara, saçaklara bakardı. Amaç devleti zengin etmek! Erkekler hep devletin sattığı sigaradan alıp içecek. Ama tütün var, tütüncük var; hem de hangi parayla alacak erkekler o üçü dördü bir cep doldurmaz paketleri? Devlet sıkısı artınca biz de gidip Çamdibi'ne ektik! Bulurlarsa bizim değil; bulamazlarsa kırar, dizer, kurutur kıyardı; saklarız samanlıkta! Çok çektik çook; ama bir kez bile yakalanmadık. Açıkgözdük ne olsa!..."

Dalgın, koygun, anımsıyor geçmiş acıları.

"Malın öşürü daha beterdi: Davar elli. Koyun altmış; camız yüz elli. Bir camızımız vardı; yazdırmadık yüz elli kuruşun zoruna. Yakalatırsak üç yüz vereceğiz. Köylü, Kayardı'nın üstündeki inlere götürüyor sirkatları. Yüz koyun alacak inler var. Ama nasıl gideceğim ta oraya. Kara Şâli'nin Acıpayam Cezaevi'nde yattığı yıl, 'Sultanca'nın evin altına bağlayalım, bulursa bulsun!...' dedim. Ödlerim eridi. 'Bir gören olmasa, haber veren olmasa!...' Yazıcı, sayımcı, onbaşı, iki jandarma, geçip gittiler göremeden. Dünya benim oldu, ooh dedim, alıp getirdim camızı. Kara Bayram usul, ufak bir oğlandı. Kaymağı ak ak olurdu camızın. Varsıllar gibiydik. Yarım tasını satmazdık. Ama camızın öşürünü verecek paramız yoktu. Vermedik biz de. Hem vermedik, hem yakalanmadık. Ayıptır söylemesi ama, bu da benim sayemde. Konuşur, konuşur, 'Yemen'de şöyle açlık, böyle sefillik çektik!' konuşurdu. At fışkılarından arpa seçip yediklerini anlatırdı. Siz Yemen'de fışkılardan arpalar seçip yediniz de, biz burda has un mu yedik? Biz de kefeke taşlarını öğütüp yiyorduk, ne haber?"

Öfkeyle şapırtıyı biraz fazla mı çıkardı ne; Haççа uyanmış, girip geldi.

"Bereketli olsun ana. Elemesi bittiyse, ver, ben yoğurayım!..."

"Sen ateşi yak sarı çiçeğim; ben yoğurup bitireyim, kollarımı sıvamış bulundum..." dedi Irazca. Hem yoğurdu, hem atıp tutmasını sürdürdü kocası Kara Şâli'yle akılsız hükümetlerin ardından.

Kaymakam

Ahmet'le Bayram, gün doğana kadar Alanköy'ü, Dereköy'ü geçip Işıklar kırını tuttular. Işıklar kırında buğdaylar biçiliyor. Yollarda ilçeye giden tek tük köylüler var. Millet her yerde, her köyde koşar adım ekinlerin peşinde.

İlerdeki kofalıkta dinlenip ekmek yediler. Eşeğe torba taktılar. Ahmet, elindeki dürümü usul usul ısırıyor.

Kara Bayram, oğluna, Kaymakam'a neler neler söyleyeceğini öğretiyor. "Olanı olduğu gibi anlat. Hiç çekinmeden anlat ki, şu kahpe döllerinin ikisini de dama tıktıralım! Ne bizim bunlardan çektiğimiz be? Karataş'ta onların yüzünden hiç iyi gün görmeyelim mi? Yoksa bu köy onlara dedelerinden mi kaldı? Paraysa, biz de verdik! Onlar kadar vermedikse de, verdik! Onların kazancını mı yiyoruz yoksa? Ne demeye daklaşıyorlar bize? Biz onlara daklaşıyor muyuz? Ama dur sen! Hele şu işler bir sona ersin. Ben onların tümünün anasını satarım! Bir Alaman çılbağı alıp takacağım belime. Bir de o zaman gelsinler üstüme. Dank dank dank!... Tetiği çektiğim gibi düşüreceğim dürzüleri! Bir tabanca da sana alacağım. O zaman yalnız başına istersen Güroluk çamlığına git, kimse yanına yaklaşamaz, teline dokunamaz!"

Babası böyle konuşunca Ahmet biraz açılıyor. Beline bir tabanca takıp hasımları kovalamak, kurşunları sıkıp patır patır devirmek, ağızlarından, burunlarından şar şar kan getirmek, savunamaz hallere düşürüp başlarına çökmek, ondan sonra basmak tokadı, basmak tokadı! "Alır mısın, almaz mısın? Yer misin, yemez misin? Daha başka nerelerine vurayım ulan kavat oğlu?... Söyle nerelerine vurayım?" O günleri gözünün önüne getirdi mi, deli oluyor! Çok hoşuna gidiyor tasarımı bile. Hemen büyümek için fırtına gibi bir arzu duyuyor.

Bayram, "O işin nasıl olduğunu sorarsa, açıkça onu da anlat! Hökümetten bir şey saklanmaz! Neler deyip kandırdılarsa söyle! Kır Bağları'ndaki mal gütmeci karıları da tanık gösterelim. Seni nasıl kandırıp dereye indirdiklerini söylesinler bir bir. Kaymakam'dan hiç korkma! Kaymakam adamı yemez..."

Ahmet sesini çıkarmıyor.

İlçeye geldikleri zaman, gün üç adam boyu yükselmişti.

Ahmet, içindeki acıdan dört yanına bakamıyor. Yapılarına, mağazalarına gereği kadar şaşamıyor, daha ilk kez görmekte olduğu kasabanın...

Memurlar, Ferhat'ın hanın önündeki kahvenin karşısındaki Şehir Kulübü'nde çay içiyor. Beyaz gömlek giymişler, renkli kravat takmışlar. Pabuçları sarı, ak yada kara boyalı. Yüzleri sakalsız. Bazıları gözlüklü. Bazıları tengerlek şapka giyiyor. Bazıları göğüs üstü cebine mendil sokuyor. Gıcırt gıcırt diye ses çıkarıyorlar caddede yürürken.

Kara Bayram, "Dünyada okumak varmış!" diyor içinden. "Yakın yerlerde okul olmalı, döllerin hepsini okutmalı. Köy yeri irezillik! Kızdır oğlandır demeyip hepsini okutmalı, kurtarmalı irezillikten!..."

Eşeği Ferhat'ın hana bağladı. Hancı Ferhat, kapının önüne bir sandalye atıp oturmuş. Çipil gözleriyle, caddeden gelip geçenlere bakıyor. Sandalyenin üstüne diz çökmüş. Hafif yere kapanmış. Şapkasını kulağına yıkmış.

Bayram yaklaştı. "Ferhat Emmi, Kaymakam Bey dairesine gitti mi dersin? Şimdi varsak, yerinde midir acabola?"

Ferhat baktı. "Kulüp'te görünmüyor, belki gitmiştir!" dedi. "Erken gider o! Ne yapacaksın Kaymakam'ı?"

"Bir işimiz var, hiç sorma, Ferhat Emmi!" Ahmet'i gösterdi. "Çocuğun başına anlatılmaz bir iş geldi. İki sütü bozuk, mal güderken ırzına geçmiş yani! Onu arz edeceğiz..."

Ferhat, Ahmet'e baktı. "Bunun mu?"

"Bunun ya, Ferhat Emmi!... Sekiz yaşında..."

Babası böyle konuşurken Ahmet eriyip bitiyor. Başını kaldırıp karşısındakine bakamıyor.

Ferhat, "Bu iş, Savcı'yı alakadar eder asıl! O zaman da Reis Bey'i görmeniz ilazım! Şimdi usul böyle! Savcı Bey'e doğrudan

gitseniz de olur ama, ona göre olur. Hem karakola uğradınız mı?"

"Bizim karakola güvenimiz yok, Ferhat Emmi!"

Ferhat güldü. "Öyle laf olur mu? Güvenin olsun olmasın, varıp başvuracaksın! Hökümetin ilk kapısı..."

"Onbaşı, Muhtar'ın adamıdır; onun için güvenimiz yok!"

Ferhat, Bayram'ı baştan ayağa bir süzdü.

"Valla!" dedi. "İşin aslını ararsan, benim hökümete de güvenim yok! Hancı Ferhat'tan duymuş olma ama, şimdi işler dolaşık yollardan görülüyor. İnsan Harun Reşit Efendimiz'in gününü arzuluyor! Herif benim ambarımı yarıyor, buğdayımı döke döke evine alıp götürüyor. Daneleri izleye izleye varıyorum, bu boku yiyen filandır! Tutanak tutturuyorum. Keşif yaptırıyorum. Yargıç hâlâ bana soruyor: 'Tanık var mı?' Ne tanığı yargıcım? Şu buğday danelerinden daha iyi tanık olur mu? Tevkif etmiyor herifi! Şimdi işler böyle! Karataş köyünde senin çocuğun ırzına geçmişler, kim kime, dum duma! Tanık tapık var mı?"

"Biz gene de Kaymakam'ı görmek istiyoruz Ferhat Emmi!"

Ahmet'i yanına düşürüp Hükümet Konağı'na yürüdü Bayram.

"Çabuk gidin madem! Kaymakam'ı başı tenha iken görün!..." diye bağırdı Ferhat.

Betonarme yapının içinde bir kuyu serinliği var.

Kara Bayram'la oğlu Ahmet, bir tuhaf çekingenlikle merdivenleri çıktılar. Merdivenler sağlam ve rahattı. Ahmet böyle merdiveni ilk görüyor. Elinde olmadan kendi evlerinin çürük şeyiyle kıyaslıyor, hayran oluyor. Ama bu hayranlığı yeterince algılamadan, birazdan kendisine sorulacak soruların sıkıntısına düşüyor.

Aşağıda yargı kapısının önünü dolduran köylüler, karı kız, koyun gibi birbirlerine sokulmuş, bekliyor. Kimisi hakkını yitirmiş, kimisi başını yardırmış. Köylerde bir kavga, bir kıyamet sürüp gidiyor. Kiminin eli yüzü kan, kiminin başı gözü sargı... Kiminin öküzü çalınmış, kiminin fidanı kesilmiş, kiminin de ta geçen yıl harmanı yakılmıştı; yargılaması hâlâ sürüyor.

Birazdan ilçenin memurları, köylerin işini ayıklamaya gelecek. Kurt kuzu öykülerini dinleyip kâğıtlara yazacaklar. Kâğıt-

lar masaları dolduracak. Her birine birer numara koyacaklar; kayda geçecekler; dosyalayıp rafa kaldıracaklar. Sonra raflardaki dosyaları depolara indirecekler. Memurlar, ordan oraya göçerek, gidenin yerine yenisi gelerek, gözleri gözlüklenerek, saçları ağararak, masalarının başında yaşlanacaklar; köşelerine çekilip emekli aylığı alacaklar, zam alacaklar...

Kaymakam'ın kapısındaki jandarma, Kara Bayram'ın ne istediğini sordu usulca.

"Kaymakam Bey'i istiyoruz!" dedi Bayram.

Jandarma açtı kapıyı. "Girin bakalım!" dedi.

Bayram şapkasını eline aldı. Taranmak bilmez saçı yana yöne dağılmış, birbirine yapışmıştı. Kimi dikleşmiş, kimi kıvrılmıştı. Oğlunun elinden tutup içeri girdi. Camlı masanın karşısına dikildi. Bitiştirdi topuklarını.

Genç Kaymakam sigara içiyor.

"Söyle bakalım..." dedi. Oydu...

Bayram eğilip selam verdi. Ahmet'i de yarım adım öne doğru sürmek istedi ama çocuk gitmedi.

"Beyim..." diye başladı Bayram. "Biz Karataşlıyız! Benim adım Bayram... Bayram Kara... Zatına müracaatımız var. İşte bu çocuk benim oğlum. Adı Ahmet..."

"Evet, Bayram Efendi..." dedi Kaymakam.

"Beyim... Biz, Muhtar'ın oğlu Cemal'le, Kurul Üyesi Deli Haceli'nin küçük biraderi Boz Ömer'den davacıyız..."

"Niçin davacısınız, anlat?..."

"Mal güttüğü yerde, ikisi kandırıp bu çocuğun ırzına geçmiş! Sonra da böyle böyle yaptık diye köyün içinde yayım yapmışlar! Bu bizim katti namusumuza dokundu. Oraklar da çıktı. Kırda arpayı bırakıp zatına geldik! Yani yarı gecede yola çıktık..."

"Karakola başvurdunuz mu?"

"Karakola neden başvuralım beyim? Onbaşı, Muhtar'ın adamı! Karakol her şeyi ondan yana yontuyor. Bizim karakola güvenimiz yok. Benim de yok, anamın da yok... Bizim güvenimiz zatına... Benim anama Irazca derler. Anam bana dedi ki, 'Hiç kimseye gitme, doğru Kaymakam'a git! Halimizi arz et!' Geldim, arz ediyorum..."

Kaymakam güldü. "Senin Irazca Ana'n beni nerden biliyor da güveniyor, Bayram Efendi?"

"Biliyor beyim! Benim anam sana çok güveniyor! İki yıl önce bizim köye geldiğinde, sana arzuhal verdi. Deli Haceli, Muhtar'ın arka çıkmasıyla, bizim evin önüne ev yapacak oldu da, zatın onu men etti! Anam dedi ki, 'Adaletli, helal süt emmiş adamdır! Doğru ona git!' dedi. Onun için geldim..."

"Hatırladım, Bayram Efendi! Senin ananı hatırladım! Demek böyle? Demek sizin işler böyle aynaştı gene?"

"Aynaştı beyim!"

"Peki, ne olacak şimdi?"

"Onu zatın bilecek beyim! Öyle ya, biz köylük adamıyız. Köylük adamı demek, kör demek. Hangi kapıdan girilip, hangi kapıdan çıkılacak, bilmeyiz demek. Zatın bize yol göstereceksin! Karataş köyünde bizim arkamız kalemiz yok! Arkamız sen olacaksın!"

"Peki Bayram Efendi, elde kanıt var mı? Tanık var mı?"

"Tanık Allah, beyim! Bir de Boz Ömer'in bıçağı var. İşte yanımda..." Bir yağlığa sarılı kınsız bıçağı belinden çıkarıp masaya koydu. "Kını Boz Ömer'in kendindedir. Evinde yada üstünde arama yapın, bulursunuz beyim. Bir de Ömer'in boynundaki yara! Boğazım ağrıyor diye sarıp geziyor köyün içinde. Ahmet, kendini kurtarmak için bıçağı savurup yaralamış. Bir de mal gütmeci karılar var beyim."

"Dilekçe yazdırdın mı Bayram Efendi?"

Kaymakam'ın böyle "efendi, efendi" diye konuşması Bayram'ın tuhafına gidiyor.

"Yazdırmadım beyim; yazdırayım mı?"

"Dur sen Bayram Efendi!" Zile bastı. Jandarmaya, "Yazıcılar geldi mi?" diye sordu.

"İbrahim Efendi geldi!" dedi jandarma.

"Çağır onu!"

Jandarma çıktı.

"Otur Bayram Efendi!... Demek böyle?"

"Böyle beyim!"

Kaymakam kalktı, odada gezinmeye başladı. Sigarasını tazelerken Bayram'a sordu: "İçer misin?"

Bayram, elini göğsüne götürdü. "Tövbe beyim, sağ olasın!"

Odanın içini adımlıyor. Gözünün önüne Irazca'yı getiriyor. Ok gibi batan gözleriyle... Perişan üstü başı, kocaman elleriyle... İri gövdesi, kin dolu gözleriyle... Dobra dobra bir Irazca... Bir direşken kadın, köyün içinde...

"Irazca Ana'n ne yapıyor? Ne diyor o bu pis işlere, Bayram Efendi?"

"Dünyanın çivisi çıktı diyor... Yakacağım köyü diyor..."

Güldü Kaymakam. Odada gezinmeyi sürdürüyor. Ahmet'in önüne gelip durdu. Gözlerini araştırdı.

Çocuk, başını yere eğmiş, düşünüyor, korkuyor.

Babası, başından şapkasını alıp dizine koydu usulca.

Kaymakam, "Bana bak bakayım Ahmet!" dedi.

Ahmet ürperdi.

"Kaldır başını, bana bak!"

Ahmet, başını kaldırıp baktı; indirdi hemen.

"Irazca'nınki gibi ağı afacan gözler!... Zehir gibi bakıyor çocuk!..." diye düşündü. "Okut bunu Bayram Efendi!" dedi.

"Nerde okutayım beyim?"

"Ver okula..."

Bayram güldü.

"Karataş'ta okul ne gezer?"

"Toplanıp okul yapın! Size burdan yardım edelim!"

"Bir benim dememle olur mu beyim? Bizim köyün parası bir yere gider, sözü gitmez. Karataş'ın adamı, birbirini düzmeğe uğraşıyor şimdi! Hiç toplanıp okul mu yapar?..."

"Muhtar'ınız?" diye sordu Kaymakam.

"Muhtar'ımız gözel bıyık kıvratıyor. Köyün içinde at koşturuyor. Hayınlara arka çıkıyor Muhtar'ımız..."

"Kosa ne yapıyor? Bir adam daha vardı; dur bakayım... adı şey... Ağali ne yapıyor?"

"Onların işleri iyi beyim! İşlerine gidip, işlerinden geliyorlar. Köy belasına fazla karışmıyorlar. Karışsalar da, sözleri dinlenmiyor..."

"Demek böyle? Demek Karataş'ın halleri böyle?" Odanın içinde dolaşıyordu. Ak yüzü, kocaman çenesi, duru mavi gözleri var. Elmacık kemikleri irice.

Yazıcı İbrahim önünü düğmeleyerek girdi.

"Yazı makinesini getir İbrahim Efendi?"

Gidip yazı makinesini de getirdi.

"Dilekçe kâğıdı tak. Yaz: Cim Savcılığı'na... Davanın konusu... Davacı... Davalılar... Karataş köyünden, ne oğluydu?"

Bayram, "Biz mi beyim?"

"Evet, siz..."

"Kara Şâli oğlu... 1923 doğumlu!"

Kaymakam yazdırdı. "Irazca'dan doğma Bayram Kara... Oğlu Ahmet Kara... Öyle değil mi?"

"Öyle beyim, aynı öyle..."

"Mal güttüğü yerde, Kır Bağları ve Değirmen Deresi mevkilerinde..."

"Aynı buyurduğun gibi beyim!"

Dilekçeye pul yapıştırdılar. Bayram parmak bastı.

Kaymakam telefonu aldı.

"Aloo... Savcı Bey geldi mi kardeşim? Peki, ben geliyorum..." Kalktı. "Yürüyün bakalım benimle!"

Aşağıya indiler.

Savcı sordu: "Kim bunlar gene Kaymakam?"

"Bunlar benim yoksul akrabalarım, Savcı Bey!" dedi. "Karataş köyünden akrabalarım! Irazca Kadın'ın oğlu Bayram'dır bu! Bayram, benim anamın kardeşi, babamın sefer yoldaşıdır..."

Savcı, "Irazca... Irazca..." diye düşündü. "Senin şu dik karı mı? Anlattığın, eli bayraklı biri vardı hani?"

"Evet, o!... Devletin muhtarına kafa tutan!..."

Anlattılar. Biraz Kaymakam söyledi, biraz da Bayram.

Savcı, bıçağı alıp yazıcıya verdi.

"Kaydedin bunu!" dedi. "Çocuğu doktora sevk edeceğiz. Yargıç Bey'den bir arama kararı alacağız. Cemal ile Ömer'i derdest getirip tıkacağız. Bakalım sonu ne gösterir? Reis Bey ne der bu işe?" Kaymakam'a alaylı alaylı baktı. "Mazlumların ahı öyle mi?... Öyle mi demiş Milli Şair?"

"Ne kadardan başlar, onu söyle Savcı Bey?"

"Valla, teşebbüs gerçekleşmişse üç yıldan... Teşebbüs halinde kalmışsa altı aydan üç yıla kadar... Çocuktur; biraz da ayarlama yapılır... Hele bir raporu görelim. Tanıkları dinleyelim..." Makineye kâğıt taktırdı. "Yaz: Hükümet Tabipliği'ne..."

Bayram'la Ahmet, yazıyı alıp doktoru görmeye gittiler.

Savcı'yla Kaymakam, arama kararı çıkartıp, telefonla Erle Karakolu'na yazdırdılar. Bağırıp çağırdılar? "Devriye gönderin çabuk!" diye sıkı emir verdiler.

Devriyeler

Muhtar'ın Otluçukur'daki tarlasında, karı kız, delikanlı yaşlı, yetmiş ırgat, bellerinden, koltukaltlarından, hem de apış aralarından ter fışkırarak çalışıyor. Öğle yemeğini yemişler, orakları yeniden almışlardı. Eğnelbaşı, Çapar Kâzım, durup durup, "Heey!" çekiyor, ırgatları isteklendirmeye çalışıyor. Arkada Muhtar, bir elinde kamçı, kamçıyı çizmelerine vuruyor; bir elinde esans kokulu tespihini şakırdatıyor. "Gayret edin arslan komşularım, gayret edin! Yazıda yabanda sebil etmeyin benim ekinleri! Eşşek eşşeği ödünç kaşır. Gün olur ben de sizin yaralı parmağınıza işerim. Hem de işemekteyim. İne çıka, bunca işinizi görmekteyim. Hem de köy için kendi namı hesabıma bir traktör motoru alıp bütün tarlaları sürüyorum. Ha gayret komşularım! Gayret analarım, bacılarım, gayret!..." diyor.

Muhtar'ın Cemal, bir elinde testi, bir elinde tas, su dağıtıyor. Bugün başında şapka var.

Üye İbrahim'in oğlu Mehmet Ali, "Karabiberim" söylüyor.

Tarlada bir hışırtı, bir çıtırtı gidiyor. Öğle sıcağı çöktü. Yaprak kımıldamıyor; bir damla rüzgâr esmiyor. Irgatlar pişiyor.

Jandarmalar, yanlarında Bekçi Mustafa'yla birlikte uzaktan göründü. Tüfeklerini çaprazlama atmışlar. Ağır postallarıyla tarlaları tozutarak geliyorlar. Terleyip bitmişler.

Muhtar baktı, jandarmaları gördü. "Hökümetten bir hayır haber var bize!" diye sevindi. Kollarını gererek kabarmaya başladı. "Köy işleri böyledir komşular! Görüyorsunuz, tarlada bile adamın yanına jandarma geliyor! Gene ne var kim bilir! Kim bilir, hangi yeni kanunun bildirimini yapacaklar!"

Jandarmalar, tarlanın başında durdu.

Bekçi Mustafa, ayrılıp Muhtar'a doğru geldi.

Muhtar da, Bekçi yaklaşmadan o yana yürüdü.

Yarı yolda karşılaştılar.

"Ne o Mustafa?" dedi Muhtar.

Mustafa içini çekti.

"Valla anlayamadım!" dedi. "Bir arama tarama lafı geçti; ama neyin nesi, sezemedim?..."

"Nasıl arama taramaymış ulan? At hırsızı mı varmış Karataş'ta? Yürü bakalım, varalım yanlarına!..."

Yürüyüp vardılar.

"Hoş geldiniz!" dedi Muhtar.

"Hoş gördük Ağa..."

"Hayrola? Nedir suçumuz?"

Jandarmalar gülmedi.

"Suçunuzu ne bilelim? Savcı Bey'in tel emri: 'Deli Mehmet oğlu Ömer, Hüsnü oğlu Cemal... bunlar derdest ilçeye!..."

"Şakayı bırakın ulan!" dedi Muhtar. "Cemal benim kendi belimden inme öz oğlum! Ömer de Kurul Üyesi Haceli'nin küçük biraderi. En muteber adamım!..."

"İsterse İsmet Paşa'nın biraderi olsun! Savcının tel emri..."

"Ulan şaka yapmayın!"

"Ciddi söylüyoruz... Hemen çabuk!"

"Adam mı öldürmüş, yol mu kesmiş bunlar!"

"Orasını Savcı bilir, biz ne bilelim? Emir elimizde!"

"Emri bana göstermeyin; ben ne anlarım okuyup yazmadan? Fakat bu iş nerden çıkıyor, neden icap ediyor? Bir muhtarın oğlu, bir kurul üyesinin biraderi derdest gider mi? Çok esef ediyorum..."

Jandarmalar, "Gider, gider!..." dedi. "Hele çağır bakalım şunları! İkisi de burdaymış!... Biz götürdük mü giderler!..."

"Burda olmaya burdalar ama, bir güncez müsaade etseniz; ben bir ilçeye inip Reis Bey'e haber versem; ne dersiniz? Yani, neyin nesidir; anlayıp dinlesem?..."

"Yahu çocuk gibisin be Muhtar! Herifçioğlu derdest istiyor yahu! Nasıl müsaade ederiz? Sen gene atına atla, ilçeye in. Reis Bey'e haber ver... Uçup gidiyor mu Reis Bey?..."

"İdare yahu! Dünyada idare diye bir şey vardır..."

"Valla olamaz!" dedi jandarmalar.

"Demek olamaz ha?"

"Asla olamaz!" dediler.

Muhtar, Bekçi Mustafa'ya döndü.

"Çağır madem şunları; haydi!"

Irgatlar, doğrulmuşlar bakıyor. Türkü mürkü, daha o dakika kesildi. "Nedir bu olup biten?" Soruyorlar.

"Pekey... Bu arama tarama neyin nesidir?" diye sordu Muhtar. "Bekçi'ye öyle demişsiniz!"

"Valla, bir arama emri var; onu da söyleriz! Üstleri aranacak! Sonra Deli Mehmet oğlu Ömer'in evi aranacak!"

Muhtar, kendi kendine, *Bomba bulacaksınız Deli Mehmet'in evinde heral,* diye güldü. Gülmesi bir acıydı. İçi yanıp tutuşuyor. Sonra birden sordu: "Ne arayacaksınız Ömer'in evinde pekey? Kaçak tütün mü? Yani benim haberim olmadan bir bok filan mı yemiş bu dürzüler?"

"Yok canım; sonra söyleriz!..." dedi jandarmalar.

"Ulan arslanlarım, ha önce söylemişsiniz, ha sonra!... Var mı bunun bir ayırdı? Yoksam hökümetin yeni bir kanunu mu var; vatandaşı meraktan çatlatmak için önce söylenecek sözü sonra söyleyin diye?"

Jandarmaların biri kızdı. "Yahu Muhtar, çok sulanıyorsun, arkadaş!... Sonra söyleriz dediğimize göre, elbet bir gayemiz vardır. Bir görevin nasıl yapılacağını şimdi senden mi öğreneceğiz? Bırak, müdahale etme yahu!"

"Yok yahu, ne müdahalesi?" dedi Muhtar. "Ben, sizi sevdiğimden dedim arslanım, ne müdahalesi?..."

"Bırak şimdi arslanı kaplanı!..."

"Pekey, pekey!..." dedi Muhtar.

"Haydi çabuk, çağır şunları!"

Cemal'le Ömer geldi. Jandarmalardan önce Muhtar sordu:

"Kabahatınız ne ulan? Ne bok yediniz haberim olmadan?"

Ömer de, Cemal de susuyor.

"Cevap verin, ne bok yediniz?"

Cemal, "Valla bir şey yapmadık!" dedi.

"Açık konuşun; bir çözümüne bakalım!"

"Açık konuşması var mı baba? Bir şey yapmadık!"

"Doğru söyleyin diyorum size!..."

Cemal sustu. Ömer zaten konuşmuyor.

"Kaz gibi başınızı eğip susmayın şimdi! Sonunda dostun düşmanın içinde kepaze etmeyin beni! Ömer, sen söyle!..."

"Yok emmi! Biz... valla bir şey yapmadık! Sabahtan beri orak tarlasındayız, görüyorsun!..."

"Bir şey mi çaldınız?"

"Yok valla!"

"Hele hele?"

"Yok emmi; valla çalmadık!"

Muhtar, jandarmalara döndü. "İftiradır öyleyse!" dedi güvenle. "Külli iftira; isnat! Bakın, bir şey çalmadık diyor çocuklar!..."

Jandarmalar güldü. "Doğru, iftiradır!..." dediler.

"Öyleyse götüremezsiniz!"

"Canım, iftira olduğu anlaşılınca geri gelirler. Keskelle yok bunun sonunda!"

"Keskelle yok ama, adamın şerefi lekeleniyor! O ne olacak? Ben bunun peşini bırakmam! Şeref davası açarım! 'Bir göyna yere derdest götürdükleri için' diyerek şeref davası açarım hemen!..."

Sonra kendi kendine çırpındı. *Ulan, sırası mı şimdi bunların? Bu kadar işin arasında? Bu kadar meşakkatin arasında sırası mı bunların*? Jandarmalar sordu: "Onbaşı'nın haberi yok mu bu derdest, hemi de arama işinden?"

"Olmaz olur mu? Savcı, emri ona yazdırdı!"

"Öyleyse derhal karakola giderim! Derhal gider sorarım! Hakkımı, hukukumu ararım! Benim şerefim var ortada! Bütün Karataş köyünün şerefi var!..."

Jandarmalar dinlemedi.

"Cemal hanginiz?"

Muhtar'ın oğlu öne çıktı.

"Kaldır bakalım kollarını!"

Cemal, babasına baktı.

Muhtar, "Kaldır!..." dedi.

Cemal'i aradılar.

"Ömer, sen de kaldır!"

Kaldırdı. Onu da aradılar.

"Yok bir şey... Ama gelin bizimle! Tutanağı köyde tutarız. Muhtar'la Bekçi, siz de geleceksiniz!..."

"İlçeye mi?" diye sordu Muhtar.

"Yok canım, köye kadar!..."

"Gelirim; ama bu tarla, bu ırgatlar ne olacak?"

"Döner gelirsin birazdan! Uzun sürmez!..."

"Madem uzun sürmez, yürüyün!..."

Irgatlar bakıp kaldı. Türlü çeşit yorum yapıyorlar aralarında. İşi kaydı boşladılar. Bazıları, üç dört gündür köyün içinde çalkalanan haberlere dayanarak işin aslını sezer gibi oluyor ama, gerçekten o mu, değil mi, bilmiyorlar. Daha çok hırsızlık üzerinde duruyorlar. Kayıp kuzularını, toklularını öne sürüyor, çiğnenmiş bostan kökenlerini, çırpılmış meyvelerini anımsıyorlar. "Görüyor musun nerden çıkıyor, görüyor musun? Karataş köyü baştan bozuk, baştaaan!" diyorlar.

"Kim şikât ettiyse, yaşasın!..."

Kimisi içinden, kimisi dışından, böyle söylüyor.

Jandarmalar, Deli Mehmetgil'in eve gelince Ömer'i yanlarına seslediler. "Bak Ömer!" dediler. "Sen akıllı bir adama benziyorsun. Şimdi koca evi altüst etmeyelim. Bizi boş yere yorma. Kendin de yorulma. Şu senin belbıçağı nerdeyse getir. Güzellikle getirirsen, hakkında hayırlı olur..."

Ömer elini yana düşürmüş, yaslı yaslı bakınıyor. Şimdiye kadar birkaç kez jandarma karşısına mı çıkmıştı? O esip gürlemeleri gitmiş, olmuştu bir kuzu!

"Bıçak dediğin pazarda çok Ömer; bir tane daha alırsın!"

Muhtar, bir şey anlamadan bakıyor.

"Haydi çabuk Ömer, sana söylüyoruz!"

Ömer, "Valla benim bıçağım yok... yitirdim!"

"Nerde yitirdin?"

"Değirmen Deresi'nde yitirdim. Ama kını duruyor. Kuru boş kını isterseniz getireyim!"

Jandarmalar birbirlerine göz etti. Sonra, "Getir!" dediler. "Ne yapalım? Bıçağını yitirmiş, kınını aldık getirdik deriz!"

Ömer, koşarak içeri girdi. Ambarın üstündeki yatakların altından bıçağın kınını çıkardı. Getirip jandarmalara verdi.

Jandarmalar, oturup bir tutanak tuttu. Muhtar'a, Bekçi'ye mühürlettiler. Ömer'in mührü yok; parmak bastı. Katlayıp ceplerine koydular. Sonra, "Yolcu yolunda gerek Ağa! Biz yo-

la düşelim! Bu arkadaşlar akşama ilçeye teslim edilecek; vakit epey daraldı!" dediler.

"Yahu, açlık tokluk?" dedi Muhtar. "Bizi yıktınız gidiyorsunuz gerçi ama, o iş başka, bu iş başka! Oturun bir ekmek aş yiyelim!"

"Sağ ol! Sıra hiç o sıra değil! Bir gün gene gelir, ekmeğini aşını yeriz, çayını içeriz. Hoşça kal..."

Muhtar sordu: "Çocuklar da gelecekler mi şimdi?"

"Evet! Derdest!"

Muhtar, "Yarın sabaha karakoldayım!" dedi. "Sonra da atı ilçeye süreceğim!..." Çıkarıp Cemal'e bir "onluk" verdi. "Aç susuz kalma!" dedi. "Hem de merak etme! Bir çözümüne bakarım!"

İkisinin de kaşları yıkılmış, kulakları düşmüştü. Yüzleri iyice kararmıştı. Domaşarak gittiler. Terleri sırtlarında kurumuştu. Öyle de bir susamışlardı ki! Muhtar'la Bekçi bakışıp kaldı.

"Nerden icap etti bu iş şimdi, Mustafa?"

"Valla hiç bilmiyorum, Muhtar..."

"Kimin başının altından çıktı? Kanaatin ne?"

"Bilemiyorum valla..."

"Bilemiyorsun demek?"

"Bilemiyorum..."

Muhtar ateş püskürüyor. "Ulan sen ne biçim bekçisin, dürzü? Karataş köyünün asayişi senden mi sorulur yoksa benden mi ulan? Kafa gezdiriyorsun köyün içinde, kafaa!... Hiç görevine dikkat etmiyorsun! Soruyorum, cevap veremiyorsun! Olmaz; bu işler böyle olmaz! Ama yarın sabaha anlaşılır. Yarın sarmısaktan ucuz olur. Anlarız... Fakat görevine dikkat et! Yoksa ihraç ederim seni!... Dahi köyden sürerim; görevine dikkat et!..."

Kelepçe

Bayram'la Ahmet, yatsı ezanı okunurken geldi köye.

Bayram'ın içinde balıklar oynuyor; denizleri ılım ılım kıyılara vuruyor. Anasına neler diyeceğini, anlatacağını bilemiyor. O kadar yolu inip çıktığı halde kıl kadar yorgunluk duymadı. Sanki yollarda yürümüyor, göklerde uçarak geliyor. Tüy gibi hafif. Yol boyunca Ahmet'i okutmak için planlar kurup duruyor.

"Hiç vakit yitirmeden, hiç hiç!... Götürüp Ortaköy'ün okuluna yazdırmak; güzün!... Ne yapıp edip, Eskici Mehmet Usta'nın evine yerleştirmek... Eriştesini, bulgurunu, göcesini götürmek... Zorlukları yenip yırtarak çocuğu bir okula kavuşturmak, çabuk!... Varsın büyük adam olmasın canım! İbrahim Efendi kadar bir yazıcı olsun, o da yeter. Hökümetin içinde kendi köyünden, belinden bir adamın olsun! Varan hısımına, hemşerisine arka çıksın! Ah; bir çareler olsa da, Osman ile Şerfe'yi de okutsam! Gönül der ki, al bunları başına, fur git Aydın'a, Söke'ye başaşağı! Şehirlinin odununu yar, suyunu taşı, istasyonlarda hamallık yap, yürüt bu işi!..."

Hep aklı buna gidiyor. Kaymakam'ın dilekçe yazdırması, Savcı'ya telefon etmesi, Erle Karakol Onbaşısı'nı sıkıştırması, Karataş'a devriye çıkarması gerilerde kalıyor, Ahmet'in okutulması hepsinin önüne çıkıyor.

Ahmet'te ise hiçbir değişiklik yok. Ferhat'ın handa ekmek yerken bile sesi çıkmadı. Yol boyunca da konuşmadı. Eşeğin üstünde basılıp geldi. Hep doktoru düşünüyor Ahmet. Doktorun don çıkartmasına kızıyor, içinden içinden atıp tutuyor. Bir daha çağırırlarsa gitmeyecek. Böyle don çıkartmaya, orasına burasına bakmaya ne hakları var? Hükümet Konağı'nın alt katındaki adamın, "Siz şimdi gidin, biz sizi çağırtırız!" demesine takılıyor. Gitmeyecek artık! Başına geleni herkes duyuyor, her-

kes soruyor: Ne oldu? Nasıl oldu? Ne dediler, ne verdiler de kandırdılar? Nasıl yaptılar? Soktular mı içine? Bir bir inceleyip yazıyorlar. Bir daha yazdırmayacak.

Irazca, bir içerde, bir dışarda. Durduğu yerde duramıyor. Yüreği ceviz kabuğuna girip girip çıkıyor. Cemal'le Boz Ömer'in yakalanıp götürüldüğünü oraktan dönerken duydu. Başka bir şeyle mi ilgiliydi yoksa? Bu işin çaresine bu kadar çabuk bakılabileceğini aklına sığdıramıyor.

"Bazı zamanlar böyle olur. Masal gibi gider dünya. Bazı zaman adam gibi adam olur hökümet. Bazı zaman helal süt emmiş biri olur. Bazı zaman tam yerinde bir gün doğar; o gün yoksulun günüdür. Sırtı ısınır, karnı doyar, canı güvenliğe kavuşur o güzel günde! Sonradan ibneler, puştlar o güzel günü kapar o başka! Belki o helal süt emmiş, aslan eniği Kaymakam, belki de şirp anladı olan zulümleri, davranıp imdat edeyim dedi, 'Bin yılın başında bir gün doğdurup sevindireyim orda, Karataş'taki Irazca'yı!' dedi. Bir günün içinde Cımbıldak Hüsnü'nün Otluçukur'daki tarlasından aldırıp Erle Karakolu'na götürttü puşt döllerini. Bir günün içinde başardı ne gözel! Hem de biri muhtar olacak Cımbıldak'ın oğlu, biri Kurul Üyesi Haceli'nin biraderi. Tıpkı masal gibi. Dünya inişli, yokuşludur demezler mi? Bazı zaman böyle olur. Tıpı tıpına masal gibi..." diyor. Giriyor çıkıyor, "Masal gibi gider..." diyor.

Yassılıp gidiyordu çevre tepeler kızgın güneşin altında. Kızgın güneş yeri tozu köz etti. Askerlerin, atların arkasından yürüyüp gelen aslanların ayakları casıl casıl yanıyor. Bir kazandan dökülüyor gökyüzünden yeryüzüne o harlıca ateş. Toz boğazını, burnunu dolduruyor askerin. Nerden gelmişler, neden gelmişler? Alaman önce, Osmanlı sonra. Yaralılar oraya, padişah askeri buraya! Hava değişimi yazım günü bugün değil. Yazmaz kavat Alaman ama, bir umut, bir daha giderim. Yazdıkları şu yana, yazmadıkları bu yana. Açıkgözlükle, yazdıklarının arasında dururum ben de; kör müyüm? Ama kavat Alaman da kör değil, yakalar bileğimden. "Haydi bakalım açıkgöz Türko! Sen var bu dünya çok müthiş hile yapmak! Sen var cepheye, cepheye! Savaşa, savaşa! Durma Türko, haydi!..." Ne yapayım, çıktım askerin içinden. Allah vekil. Beli kırık bir yılan

gibi ağır aksak gidiyoruz, bir türlü akamıyoruz. Çöl toprağı yakıyor. Bittik, kırıldık, kalmadık. Arap atına binmiş, elinde tüfek, doldura doldura geliyor İngiliz. İngiliz'in tüfeği yeşil. Yeşil çuhadan giysileri. Arap atları uçuyor. Rüzgârlandırıyor çölü. Bir rüzgâr, tozu dumana katıyor sonsuzlukta. Güneş boynunu büküyor. En arkadaki aslanı çekip getiriyor Alaman paşası. Osmanlı'nın da imamı çıkıyor, el kaldırıp, "Allahüle" okuyor. Erat elini yüzüne çalıyor üçer kez. Bütün asker Allah diyor üç yüzer kez. Din gücünü içinde örmelemiş Alaman paşası. Tekmil zabitan Allah diyor. Osmanlı zabitanı Allah diyor. Karşıda Arap kavmi de Allah diyor. Durduğu yerde kemiklerini çatırdatıyor Müslüman aslanı. İngiliz aslanını çıkarıp getiriyorlar. Uzun bıyıklı, yeşil gözlü. Çuhadan giysileriyle ortada geziniyor İngiliz paşası. Tabancasını havaya sıkıyor üç el. Allah, Allah, Allah çağırıyor karşımızda fellahlar. Karınları göbekleri açıkta. Ayakları dizlerine kadar çıplak. Kolları, dirsekleri ateşte yanmış dal gibi, siyah siyah! Bir boru çalıyor hücum üzere. Bir boru daha çalıyor, o da hücum üzere. Aslanlar güreşe başlıyor. Başlarıyla güreşiyorlar tam bir saat. Bir saat da omuz omuza vuruyorlar. Sonra omuz, kol, gövde, bacak... İki ordudan yiğitler karşı karşıya geliyor. Kılıçlar şakırdıyor; yağmur suyu saçaklardan sızar gibi sızıyor toprağa kanlar. Akan kanlar toprağa değer değmez buğulanıp uçuyor. Cass cass ediyor yere düşen yiğitlerin yarası. Vurmak için kaldırıyor kılıcını Müslüman yiğitleri. Kılıçları İngiliz kılıcına değip kırılıyor. Araplar kılıç kırıklarını topluyor. "Sıra sizde!..." diyor Alaman paşası. "Haydin destur! Araplarla dövüşeceksiniz şimdi!..." Aslanların güreşi vura vura sürüyor. Sapır sapır düşüyor Müslüman yiğitleri, neden? Kılıçları kırılıyor, neden? Bir teki sağlam kalmıyor, neden? İki asker birbirine giriyor iyice. Hançer, pala, kasatura, kılıç, gülle... Eski yeni araçları savaşların... Birden bir bulut çıkıyor esip gelen yıldız yelinden. Hızır Aleyhisselam'ın ordusu çöle iniyor. En önde periler. Al bayraklarını çekmiş. Boz atına binmiş nur yüzlüm. Periler gülden dudaklı. Periler şalgam yanaklı. Periler uçuyor bir o tepede, bir bu tepede. Boz atlı Hızır öne geçiyor. Ak çelikten kılıcını soymuş kınından. Bir sallıyor, bin Arap gidiyor. Bir sallıyor, bin İngiliz. Atlara, aslanlara değmiyor. Yerde yatan

Müslüman şehitlerini topluyor periler. Yaralanmış Alaman subaylarının alınlarına Müslüman adı yazıyor, yalayıp yalayıp iyi ediyor yaralarını. Kazanlar koyup, şerbet veriyor. Karabiber, karanfil, zencefil, tarçın, kimyon, hidistancevizinin kabuğu, yedi bahar, feslikân, kekik, yarpuz ve üç türlü nane atmış içine, veriyorlar. Bulut günün önünü kesmiş. "Yürüyün yavrularım, Cehennem Düzü derler buraya; önümüzde Hafız Osman Vadisi. Ucundan gidip başından çıktınız mı, sonunuz selamet, yürüyün!..." diyor Hazreti Hızır. Kırılmış İngiliz'i, Arap'ı sinek yiyor. Aslanları alıp öne geçiriyor Alaman paşası. Osmanlı askeri yürüyor. Yürüyor dünya, bazı zaman enginine. Dönüyor bazı zaman yönüne. Irazca gözünü kırpıp bakıyor. "Yoksa jandarmalar alıp götürmedi de puşt döllerini, ben mi götürdü gibi görüyorum!" diyor. "Bazı zaman insan böyle olur. Bazı zaman dünya tastamam masala benzer. Bazı zaman düşmanın gölgesini Hızır sanır insan. Yoksa Cımbıldak Hüsnü'nün ırgatlarını peri mi sandım? Yoksa Erle Karakolu'nu adaletli bir yer mi sandım?" diyor, girip çıkıyordu evin içine. Oturup kalkıyor, sayvanın saçağına varıp Göçmen Tarlası'ndan öteye, Çildede'nin eteğinden Uluyol'a bakıyor, bir gelen var mı?

Boğazından iki lokma ekmek geçmedi akşama kadar. Aklına bin bir yer geliyor. "Düşmanı kazanması kolay, gütmesi zor! Tetik olalım!..." diyor.

"Düşman" der demez titredi. Kalktı, aşağıya indi. Malların hepsini ahıra doldurdu. Kapıyı kitledi üstlerinden.

Gübre deliğinin açık oluşuna tasalandı bir süre.

Haççа, "Mallar pişer kadın anam, mallar pişer! Ne yaptın! Ne var daha ortalıkta? Neden kapattın?" dedikçe, "Suus Haççа'm!..." diyor. "Korkulu düş görmektense, uyanık durması iyidir; suus! Onların sütü bozuk! Onların ne olduğu hiç belli değil! Onlar adama her şeyi yapar! Aman Haççа'm, tetik olalım!..."

Tam o sıra çatma kapı takırdadı. Zaten kulağı kirişteydi. Zıpladı kalktı. "Geldiler!" dedi evin içinde. Koşarak dışarı çıktı. "Çok şükür, geldiler!..." Koştu merdivenin başına. Bağırdı: "Bayraam! Ahmeet!..."

"....."

"Ses versenize Bayraam, Ahmeet!..."

Bayram, "Geldik ana,!" diyor aşağıdan.

"Ahmet Oğlan nerde? Yanında mı?..."

"Nerde olur? Tabii yanımda..."

Hemen avluya indi. "Merdiven çürüktü, düşecektim, şaşacaktım!" demedi... Acele acele ahır kapısını açtı. "Eşeği içeri katalım Bayraam!" dedi. Yukarıya seslendi: "Haççа Geliin! Şavkı getir kadın kızım!" Ne yapacağını bilemez bir hali var. Ahmet'in kollarından tuttu, öptü! "Benim gözel alınlarına karayazılar yazılı tosunum!" dedi. Ahmet'i bırakıp Bayram'a döndü. "Eşşeği içeri katalım anam! Şavk gelince yemini, samanını verelim! Kapıyı kitleyelim! Sonra yukarı çıkalım Bayraaam!... Dumanlı havada düşmanlar fırsat kollar; tetik olalım!..."

Haççа, kandili aşağıya indirince, yukarısı karanlık kaldı. Çocuklar birer köşeye kıvrılmıştı. Ahmet geldi, doğru ocağın başına oturdu. Az sonra Haççа'yla Bayram geldi. İçerisi az buçuk ışıdı. Sarılandı pırtının üstü.

Irazca, "Sofrayı ser Haççа'm!" dedi. "Acıkmışlardır!"

Bayram, "Acıktık ana!" dedi.

Irazca, Ahmet'e sordu:

"Acıktın mı nineşim?"

Dağdaki taşta ses var, Ahmet'te yok.

Irazca varıp omuzlarından tuttu.

"Ha bir konuş ay kahpenin oğlu! Hep susacak mısın böyle?" Omuzlarından tutup sofranın başına çekti. Sarstı.

"Yumurta kır geliiin; süt getir! Haydi kadın Haççа'm!"

Bayram başladı: "Bu senin kaymakam dediğin taşşaklı herif ana! İnsanlıklı, konuşuklu! Tırnak kadar çocuk olduğu halde benim Ahmet'le bile şakalaştı. Bizim arzuhali, yazıcısı İbrahim'i çağırıp kendisi yazdırdı. Önümüze düştü, Savcı Bey'e götürdü. Olup bitenleri bir bir kendisi anlattı. Çok insanlıklı..."

"Ellerine ayaklarına kurban olayım!" dedi Irazca. "Kalem tutan parmaklarına... Parmaklarının ucundaki tırnaklarına kurban olayım..."

Bayram, "Karakola telefon edip sıkı komut verdi. 'Derdest yakalayıp getirin!' dedi gözümün önünde. 'Bıçağın kınını bulun, üstünü başını arayın, evini damını arayın!' dedi: Telefon,

sesleri alıp götürüyor ana? Sen konuşuyorsun, karşıdaki cevap veriyor..."

Irazca, "Telefonlarının tellerine kurban olayım! Komut veren dillerine kurban olayım!... İki tane candarma gelip Otluçukur'daki tarlada, yetmiş ırgatın içinde, ikisini de yaka paça yakalayıp götürmüş. Yakalayıp götüren candarmalarına kurban olayım! Koyunlar gibi yollarına kurban olayım!..."

"Savcı Bey, Ahmet'i mayeneye sevk etti ana! Doktor Bey biraz sorgu sordu, sonra donunu çıkarıp baktı, iyice inceledi! Valla gözlüklerini takınıp baktı!..."

Irazca, "Gören gözlerine, gözlerindeki cama kurbanlar olayım! Şan alay götürdüler Karataş Çukuru'ndan! Ben görmedim, görenler oooh çekti. Maskara oldular Erle kırlarında, Yeşilova'da... Oooh olsun!..."

"Yeşilova'da gözümüzle gördük. Bilekleri kelepçeliydi. İlçenin çarşısından geçirip mapusaneye attılar! Her şey bir yana, bu yeterdi anlayana! Bir günün içinde ikisini de tutuklayıp attılar!..."

"Yakalayıp götürenlere kullar kurbanlar olayım!..."

Bayram, bir yandan karnını doyuruyor, bir yandan anlatıyor. Eciğini, cücüğünü çıkarıyor anlata anlata. Hancı Ferhat'ın dediklerine kadar aktarıyor.

Irazca, Ferhat'ın, "Şimdi işler dolaşık yollardan görülüyor!" demesine çok kızdı. "Oşt köpeğim!" dedi. "Neresi dolaşık bu yolların! Oşt köpeğim! Hancı Ferhat eşşek saymayı bilir! Ne karışıyor hökümetin işlerine! İşte, dakikanın içinde şirp! Hınzır köpek! Köpekler ne anlar hökümetin işlerinden? Benim kadın hökümetim! Hiç hökümet, hökümet olur da, kendi özbeöz köylüsünü dağların içinde arkasız bırkır mı? Macır Ferhat ne anlar bu işlerden? Ne anlar kabuklu Ferhat?..."

Bayram, "Kaymakam Bey, 'Ahmet'i okutmalı!' dedi ana!... 'Oğlan kız, bütün çocukları okutmalı!' dedi."

Irazca, "Kurtarmalı diyen dillerine kurban olayım!"

Bayram, "'Birleşip gayret edin. Karataş'a bir okul yaptıralım, biz de yardım ederiz, hökümetin kolu uzun' dedi..."

Irazca, "Ellerine kollarına bin defa kurban olayım, bin, bin! Yaptırır helbet! Yaptırsın, çocuklardan önce kendim gidip oku-

yayım! Ak saçımla öğretmenlerin önüne diz çöküp oturayım, rağbet hörmet edeyim! Okulun camlarını sileyim, bahçesini süpüreyim. Akşamları şavkın önüne kapanıp dersime çalışayım; gündüzleri önlerine varıp sorularına cevaplar vereyim..."

Bayram, "Ama ben de iyi yoruldum, ana! Ahmet Efe gelişte gidişte, hiç inmedi eşşekten! Valla, dizlerim tutuldu kaldı..."

Irazca, "Dizlerine kurbanlar olayım! Yorgunluk neyimiş? Yatar dinlenirsin. Haççа'm dinlendirir seni!... Düşmanların gözünün kurtları kırıldı ya, ona bak! Şimdi benim gönlümün içinde güvercinler uçuyor! Saçıma ben kına yakayım diyorum, kına! Başıma ak tülbentler örtüneyim diyorum. Testileri alıp İğdeli Pınar'a gideyim, suyun gözündeki balıklara hamur dökeyim. Öksüzleri seveyim, sevindireyim diyorum. Açları doyurayım diyorum. Bayramlarda çılbak çocuklara giysiler dikeyim diyorum. Bir bir yapayım bu dediklerimi... Sözüm hilaf olmasın diyorum..."

Hemen yerinden kalktı. Dışarı çıktı. Peder Gediği'nden yandaki deliğin önüne durdu. Kollarını açıp uzun uzun gerneşti. Sonra var gücünü toplayıp bir de yellendi.

"Ağızlarına yüzlerine sıçtıklarım, size bu! Sizin ağzınızın içine!" dedi. İçeri geldi, giysi selesini deşmeye başladı. Ak tülbendini çıkardı. "Yarın tarlaya bununla gideceğim!" dedi. Seleyi deşmeye devam etti. "Dibinde kına olacak, bulup saçıma yakacağım! Hiç başka zaman değil, şimdi yakacağım. Ziller takınıp köyün ortasında şangır şangır oynayacağım!..."

Tahsildar

Muhtar, hayata oturmuş, düşünüyor. Hemen Haceli'yi çağırttı. "Ne demek bu? Neden icap ediyor bu? Neye deli kardaşına sahip olmuyorsun? Ne yaptı da böyle dalöğlen yakalayıp götürdüler? Benim Cemal'imin ne suçu, vebali vardı da senin boz biraderin yoluna onu da yaktılar?" diye bağırıp çağırıyor.

Haceli'den ise çıt çıkmıyor.

"İmam böyle yaparsa cemaat ne yapmaz Haceli? Böyle Kurul üyeliği mi olur Haceli? Köye böyle mi örnek oluyorsun Haceli? Yapamıyorsan çekil!... Çekil yerine iyisi gelsin! İnsan bir kardaşını terbiye edemezse, koca köyü nasıl terbiye eder? Senin Boz Ömer kardaşın itin biri! Kim bilir kimin kapısına taş attı? Kim bilir kimin gelinine sulandı sataştı? Benim Cemal'imi de sürüdü peşinden!"

Haceli, kaşlarını yıkmış, susuyor.

"Ben bin zorlukla yapıyorum, siz bir tekmeyle yıkıyorsunuz! Ötürekli Irazca'nın yüzünden kayıp olan itibarımızı bir parmak yükselttik, şimdi on metre indirdiniz! Ben ilçeye ne yüzle varacağım yarın? Memur beylerin yüzüne nasıl bakacağım? Kaymakam Bey, Savcı Bey ve Şube Reisi efendilerimize ne cevap vereceğim? Karataş'ta muhtar olmak çok zor imiş komşular! Karataş'ta muhtar olmak, gür çamlı Eşeler Dağı'nda domuz olmaktan zor imiş!..."

Haceli titredi.

"Bana daha fazla buğuz etme Muhtar, yeter!" dedi. "Benim hiçbir şeyden haberim yok! Asıl benim sana buğuz etmem ilazım!..."

Muhtar tartındı. "Kime ulan? Bana mı?"

"Belki sana, belki başkasına! Kime olduğunu iyi bilmiyorum. Benim çilem, tecellim hiç bitmeyecek mi bu köyde! Her

yıl dert üstüne dert geliyor başıma! Hâlâ içinde su çıkan bir evde oturuyorum! Laf değil, bildiğin su! Bir gelip halimi görmüyorsun! Resmi su çıkıyor oturduğum evden! Örtü döşek ıpıslak kalıyor. Karı kızan küt küt öksürüyor. Ondan sonra Bozoğlan'ı everelim diyoruz, deli diye kimse kız vermiyor! Bir ucundan tutup yardım edeyim demiyorsun. Köyün muhtarı olduğun için senin insanlık görevindir halbuysam! Alakadar bile olmuyorsun! Ondan sonra bana buğuz ediyorsun durmadan. Orağımız harmanımız kırda serili kaldı. Yarın, sabahın seherinde, sen atlı, ben yayan, yola düşelim diyorsun! Yorgunluktan canım çıkıyor benim! Nasıl iner çıkarım o kadar yolu? Ne olacak benim hallarım böyle Muhtaar? Başım beladan kurtulmayacak mı hiç? Kıyamete kadar çile mi çekeceğim ben bu yıkılası Karataş'ta?"

Muhtar, uzun uzun içini çekti; öf dedi. Elini ayağını ovuşturdu. "Pekey... ne yapalım şimdi? Ne demek istiyorsun sen? Pekey... Sen istersen gelme; ben yarın erkenden atıma binip gideceğim. Önce karakoldan sorup sual edeceğim. Onbaşı'nın kulağına bir şeyler fısıldayacağım usulca. Sonra Kaymakam Bey'e çıkıp, köy namına halimizi arz edeceğim. Benim de ekinim biçinim serili kaldı! Arpayı biçtirdim, çavdar duruyor! Çavdarı biçtirsem, buğday duruyor! Bunun harmanı var, samanı var! Böyle bir günde Muhtar'ın oğlu derdest götürülüp dama atılır mı kardaşım? Bahusus bu kadar milletin içinde!..."

Aşağıdan koca kapı dövülmeye başladı.

"Git şu kapıyı aç!" dedi Haceli'ye.

Haceli, erine erine gitti, açtı.

Tahsildar Yunus'la Bekçi Mustafa'ydı.

Yunus Efendi, atın çilbirini Mustafa'ya verdi. İçinde kocaman vergi defterinin bulunduğu heybeyi Haceli'ye yükledi. Yukarı çıktı, yürüdü önden önden. "Selam!..." dedi yorgun.

"Aleykümselaaaam Yunus Efendi! Hoş geldin!..." dedi Muhtar, toplanıp kalktı. İçinden de sövdü: "Aleykümselam gök gözlü kavat! Tam gelecek zamanı buldun; aleykümselam!"

Yunus Efendi oturmadan, "İşler ivedi Muhtar!" dedi. "Çabuk biraz tahsilat yapmamız gerikiyor. Vali'den Kaymakam'a, Kaymakam'dan bana çok sıkı emir var. Vali'yi de Ankara'dan sıkıştırıyorlar. Herhalde bütçede para bitti. Bitmez olur mu? Seçim

kredisi, cami yardımı diyerekten etek etek saçıyorlar! Bir yandan da şehirlere banka binasından daha yüksek apartman dikiyorlar ki, para gitsin! Pekey nerden çıkıyor bu kadar para? Onun için, çabuk biraz tahsilat yapacağız..."

Muhtar'ın içinin duvarları yıkıldı; keyfi temelli kaçtı.

"Yahu kardaşım Yunus Efendi! Ben sana ne desem şimdi? Bu akıl hangi dürzüden çıktı be kardaşım? Haydi o dürzüler köy halini bilmiyor, sen de mi bilmiyorsun? Bu zaman hangi zaman? Seni buraya yollayan düşünmüyor, gelirken sen de mi düşünmüyorsun? Reşberin barsağı iyice yerde şimdi! Millet, kurt kuş uyanmadan kalkıp tarlaya gidiyor. Ben de yarın ilçeye koşacağım. Seninle nasıl meşgul olabilirim be kardaşım? Yalnız başına, nerde, kimi bulup para tahsil edeceksin? Sonra para nerde millette? Çuvalda unu bile kalmadı köylünün şimdi! Harmanı kaldırmadı ki, vergi diye kapısını dövebilesin! Çok yanlış senin bu işlerin. Fabrika yok, maden yok bu memlekette. Kanal yok, köprü yok. Millet çalışıp para mı kazanıyor? Sen, para yerine hava alırsın Yunus Efendi!... Ben bu kadar derim!"

Yunus Efendi, heybeden Karataş bölgesinin kocaman defterini çıkardı. Tel saplı gözlüğünü taktı. Adları bir bir okumaya başladı. "Sabaha kalmadan, şimdi beş on ev dolaşalım!" dedi. "Kahvede filan biraz adam buluruz. On beş yirmi makbuz kessek faydadır. Hiç olmazsa 'bin' yaparız. En beri baştan sen! Haydi sökül bakalım..."

Muhtar istemeye istemeye güldü.

"Bende para ne gezer yahu? Evet, var biraz ama, başıma büyük belalar geldi. Oğlanı mapusaneye götürdüler. Niçin, neye götürdüler bilmiyorum. Yarın ilçeye gideceğim. Başa böyle bela gelince insanın ya kafası işlemeli ya eli! Bizim kafamız işlemiyor, bari elimiz işlesin! Bir tırtıklı kuruş verememem şimdi sana! Güzün gel, tümünü al..."

"Dostum, hiç olmazsa yarısını!" dedi Tahsildar.

"Bir kuruş desen verememem diyorum, Yunus Efendi!"

Tahsildar kocaman defteri çarptı kapattı.

"Kalk öyleyse köyü dolaşalım! Sabaha kalırsak kimseyi bulamayız! Kalk haydi! Yoksam görevden imtina mı ediyorsun? Yazar rapora, anlatırım Kaymakam'a. Derim, 'Böyle, böyle!...

Karataş Muhtarı denen adam, senin emirlerini dinlemeyerekten, görevime zorluk çıkardığından...' Gidersin okkanın altına! İyisi mi, güzellikle kalk! Hem de köylünün önü sıra bir makbuz kestir kendine. Borcun iyisi vermek!..."

"Hökümet hep kendini düşünüyor!" diye söylendi Muhtar. "Yaz gününde, hemi de akşam akşam olacak iş mi? Şimdi çıkar, kaç ev dolaşırsın? Sapır sapır dökülüyor şimdi Karataş'ta millet! Beri bak Tahsildar! Valla ben sana şimdi bir yol gösterir, hemi de bir sopa çekerdim ama, başımda şu işler var! Hökümetin yanında itibarım yıkıldı, temelli yıkılacak! Onun için dediğini yapıyorum! Kalk bakalım!..." Haceli'ye döndü. "Kurul Üyesi, sen de kalk! Beraber dolaşalım!..."

Önce Çapar Kâzım'a uğradılar.

Varır varmaz, "Ne vergisi?" diye sordu Çapar.

"Anayın vergisi!" dedi Muhtar. "Vergi bilmez misin sen?"

Tahsildar açıkladı: "Arazi vergisi... Sonra da sayım..."

Çapar Kâzım, "Git yahu git!" dedi. "Sen aklını mı yitirdin? Para ne gezer bu sıra bende?"

Uğraştılar, didindiler, bir şey koparamadılar.

Halil İbiş'e geçtiler. Ondan da... Arap Ali'ye geçtiler. Ondan da... Ağali'den "otuz", Kosa'dan "elli" alıp makbuz kestiler. Yirik Abdullah "yirmi" verdi. Sonra kime uğradılarsa, beş kuruş alamadılar. "Yok, yok, yok! Şimdi bizde para mı olur?" Fatmaca "sekiz" sıkıştırdı. Irazca'ya gelip dayandılar.

Muhtar, "Çağır!" dedi Bekçi'ye. "İyi çağır! Yüreğini yerinden oynat kara dinlinin!..."

Mustafa, "Iraz Halaav!" diye bağırmaya başladı.

Muhtar'la Haceli, içlerinden Irazca'nın soyuna sopuna sövüyorlar, "Kır domuz, ötürekli orospu!..." diyorlar.

Bayram, yenice yatağa girmiş. Haçça bulaşık yıkıyor. Irazca sabaha bazlama yapmak için hamur mayalıyor. Çocuklar serilip uyumuş.

"Iraz Halaav! Kara Bayraaam!..."

Bayram, ak doncak kalkıp, "Oooop!" dedi.

Mustafa, "Biraz aşağıya in Bayram!" dedi.

"Ne var gene Mustafa kardaşım?"

"Aşağıya in! Tahsildar geldi! Muhtar'la Haceli de var!"

Bayram, merdivenin başına vardı.

"İyi ama para yok! Daha harmanı kaldırmadık!"

Muhtar bağırdı: "Harmanı hiç kimse kaldırmadı Bayram! Onu biz de söylüyoruz ama, Yunus Efendi dinlemiyor!"

"Beş kuruş deseniz yok!" dedi Bayram.

"Yok demeyle olmaz Kara Bayram!" dedi Muhtar.

"Olmazsa ne yapalım? Para doğuracak değilim!"

Irazca, kapıya çıkmış dinliyor. Haceli'nin, Muhtar'ın önünde Bayram'ın böyle, "Yok, yok!" diye konuşmasına içerliyor. Ama gerçekten yok. Küçük düşmek çok gücüne gidiyor. Döküyor, düşünüyor, bir çare bulamıyor. Aşağıdakiler de sokurdana sokurdana gitmeye hazırlanıyor. Birden, "Durun durun; gitmeyin!" diye bağırdı.

Aşağıdakiler durdu.

Irazca, "Mustafa, beş dakika durun!" dedi. Bayram'ı çağırdı. "Yanıma gel!" Hemen içeri girdi. Bir boş çuval buldu. Ambarın kapağını açtı. Ne var ne yok silip süpürdü. Üç teneke buğday çıktı. "Al bunu sırtına!" dedi. "Götür Kahveci Nuri'ye! Sat gel çabuk!... Merdivenden dikkatlice in..."

Bayram bön bön bakıyor. "Çocukların yemi yeygisi ana! İşin kaydın ortasında un biter, neye yararız o zaman?"

"Ödünç alır, borca gireriz! Aç harmanı döveriz! Haydi çabuk diyorum sana, haydi!..."

Oğlunun karşılık vermesini beklemeden, çuvalı sırtına kaldırdı. "Çabuk!..." dedi. "Çabuk yürü, geçer fiyatından sat gel!"

Bayram, çuvalı yüklendi, yürüdü.

Irazca, kandili merdivenlere tuttu. "Dikkatli in, tahtaların kıyılarına bas; çürük merdiven başımıza bir iş açmasın!" dedi.

Bayram indi gitti. Adamlar bekliyor.

Irazca rengini belli etmeden, "Yukarı çıkıp yukarda bekleyin Yunus Efendi; Kara Bayram şimdi gelir!" dedi.

Muhtar, "Böyle daha iyi!" diye karşılık verdi.

Tahsildar Yunus, merdivenin başına gelip oturdu.

"Kandili bize bırak Irazca! Ne kadar borcunuz var, bakayım!"

"Bak ama iyi bak! Tütün Bayisi Hüseyin Çavuş'un borcunu bize okuma sakın!..."

"Gözümdeki gözlüğe bakıp beni temelli kör sanma Irazca!" dedi Tahsildar. "İşte bak; Koca Şâli karısı Iraz Kara! İşte; oğlu Bayram Kara!... Toplamı, 'Otuz dokuz yetmiş!' Sen ona, 'Kırk' de! Yani şimdi kırk bannot isterim senden!..."

"İste! hayhay!..." dedi Irazca. "Vereyim; helal hooş olsun! Hele bekle, oğlan ne getirecek? Getirsin hepsini vereyim! Helal hoş olsun! Verdiğim vergiler hökümetime helal hooş olsun! Kırk değil, elli vereyim! Variyetimi, servetimi vereyim Yunus Efendi!..."

İçine bir coşkunluk doğdu. "Gözel hökümetime!" diye bağırdı. "Hökümetime verdiğim vergiler helal hoş olsun!..." dedi.

Aşağıda Muhtar, kulak kesilmiş dinliyor. "Deli Karı"nın coşmalarını bir yöne yoramıyor. *Kırk yıldır bildiğim Deli Karı!... Hökümetten ne fayda görmüş bu kadar? Variyetini, servetini veriyor?...*

Az sonra Kara Bayram geldi. Kâğıt para, "demir para", hepsini anasının avcuna koydu. "Yirmi yedi kırk, ana!" dedi.

Irazca paraları aldı. "Koçan kes Yunus Efendi!" diye bağırdı Tahsildar'a. "Koçan kes, al parayı! Götür ver hökümetime! Götür ver, yedirsin askerine! Yedirsin, giydirsin! Kadın hökümetim! Hekimlerinin, hâkimlerinin aylığını yükseltsin! Askerinin sırtına urba, karnına çorba kayırsın! Çorbalarının yağlarını bol koysun! Kaymakamların terfiyesini artırsın! Yollarına kurban olduğum hökümetim! Kâğıtlarına, kalemlerine, kalem tutan parmaklarına kurban olduğum! İnce parmaklarına, nazik parmaklarına!..." dedi.

Yunus Efendi, "Sus Irazca, yanıltıyorsun!" diye bağırdı.

"Yanılma; neden yanılıyorsun? Dikkat et; yanılma! Hökümetimden yana bir ziyan verme!... İyi dikkat et!..."

Tahsildar, kendi kendine bir, "Ya sabirin!" çekti. Sonra kalemin üstüne çöke çöke Irazcagil'in makbuzunu kesti.

"Ver bakalım parayı!... Bir çuval laf konuşuyorsun!"

Irazca avcundakileri Tahsildar'a verdi.

"Ne kadar daha ilazım?"

Tahsildar, "Yirmi yedi kırk yazdık. Otuz dokuz yetmişe varmaya ne ister, ne ister? Dur bakayım bir hesap edeyim. Ne ister, dur Irazca, ne ister?... Daha on iki seksen, yok seksen değil, on iki otuz ister... On iki otuz daha borçlusun Irazca..."

Irazca, "Sen ona adı belli on üç de!" dedi. "Onu da güzün geldiğinde al! Harman kalkınca dolan gel. Haydi şimdi bu kadarını götür. Üstünü güzün veririm. Sen gelmesen bile ben alır varırım!"

"Pekâlâ Irazca, pekâlâ!" dedi Tahsildar. "Haydi şimdi bize müsaade... Hoşça kal bakalım!..."

"Uğur ola, Yunus Efendi... Götür ver hökümetime! Kadın hökümetime! Ver, yedirsin askerine! Hökümetime verdiğim paralar, verdiğim vergiler helal hooş olsun, kuruşuna kadar!... Şimdiye kadar verdiklerim dahil, hepsi helal hooş olsun!..."

Adamlar çekip gitti. Irazca, "Helal hoş olsun!" diyerek söylendi kaldı. Kendi kendine hep böyle diyor. Kandili alıp yerine asıyor; "Helal hooş olsun!" diyor. Hamur teknesini ocağın başına uzatıyor; "Helal hooş olsun!" diyor. Hamurun üstüne bez, bezin üstüne namazla örtüyor; "Helal hooş olsun!" diyor. "Verdiğim vergiler... hökümetime... kadın hökümetime... gözel hökümetime... gül yüzlü hökümetime... elleri gülden nazik hökümetime..." diyor. "İnce parmakları gülden nazik hökümetime..." diyor. "Helal hoooş olsun!..."

Yürürken Haççа'ya çarpıyor; "Helal hooş olsun!"

Bayram'a çarpıyor; "Helal hooş olsun!"

Gidip kandili söndürüyor; "Helal hooş olsun!" diyor.

Kuşağını çözüyor, başının altına koyuyor; "Helal hooş olsun!" diyor.

Yatağa giriyor; "Helal hooş olsun!"

Yorganı başına çekiyor; "Helal hooş olsun!"

Gözlerini yumuyor; "Helal hooş olsun!" diyor. "Verdiğim vergiler gül yüzlü hökümetime helal hoş olsun!..."

Hükümetin Kapıları

Haceli'yle Muhtar, boşa inip çıktı ilçeye.

Kaymakam yüz vermedi; kolunu salladı ikisine de.

"Tamamen adliyeyi ilgilendirir, bana ne?" dedi. "Oğlunuza kızınıza sahip olun bundan sonra! Sekiz yaşındaki çocuğa saldırmak da nerden çıkıyor köy yerinde? Yoksa maksadınız Bayram Kara Ailesi'ni temelli perişan etmek mi? Böylece bir şey sezersem, ben de sizi perişan ederim! Bir adamın üstüne bu kadar varılmaz! Bırakın Bayram Kara'nın yakasını! Rahat bırakın adamı!..."

Muhtar ikiye eğildi, dörde büküldü.

"Değil beyefendim, değil kulu kölesi olduğum, Kaymakam'ım! Durum valla senin bildiğin gibi değil! Bundan benim kıl kadar haberim varsa, şuracıkta kara taş olayım! Durum yemin olsun senin buyurduğun gibi değil! Biz öyle iş tutmayız Sayın Kaymakam'ım!..."

"Anlamam!" dedi Kaymakam. "Bu kadar söylerim!..."

Savcı, "Kanıtlar aleyhinize!" dedi. "Tabip raporu, her ne kadar net ifade kullanmıyorsa da, sanıklar suçunu itiraf ediyor. Tek başına Mehmet oğlu Ömer'in ifadesi bile kafi. Bıçak benim diyor. Bıçağın kını da kendinde mevcut! Boynunda yara mevcut! 'Dereye indirdik, elma verdik, su içirdik!' diyor. Cemal'in ifadesi bunları doğruluyor..."

Muhtar, köz gibi yanıyor, tengerek gibi dönüyor.

Çok kaz kafalı imiş dürzü tohumları! İnkâr edin ulan! İnkâr yiğidin kalesidir bre hayvanlar! Ne demeye ikrar ediyorsunuz? Sonra niçin Kara Bayram'ın oğluna tasallut ediyorsunuz serseriler? Gözünüz iyice kızardıysa, bir kancık eşşek tutup götürün dereye! Daha olmadı, bir avrat bulun! Hamdolsun, o da bulunur köyümüzde! Düşmandan böyle mi öç alınır serseriler?

Haceli, "Bir de mapusaneye varalım!..." dedi.

"İstemem, yüzlerini görmek istemem! Çürüsün kahpenin kunladıkları! Gitmem mapusaneye!..."

"Olmaz Muhtar! Kendi bildiklerine bırakmayalım! Söyleyelim ifadelerini filan değiştirsinler!"

Muhtar, kızıp köpürerek epey dayattı. Haceli daha serin kanlıydı bugün. "İnat etme, gidip akıl öğretelim enayilere!" dedi.

Muhtar fazla inat etmedi. Kalkıp gittiler.

Cemal, babasını görünce ağlamaya başladı.

"Tüüü!..." dedi Muhtar, tükürdü yüzüne. Burdan çıktıktan sonra bilirim sana ne yapacağımı! Cinsi cibilliyeti bozuk orospunun kunladığı! İrezil ettin iyice beni! El içine çıkacak yerimi koymadın hayvan!..." Dudağını ısırıyor, dişini gıcırdatıyor. "Haydi ettiniz eylediniz, ifadeyi neye ikrar yolundan veriyorsunuz? Duruşmaya çıktığınızda bari inkâr edin hayvanlar! Valla kırarım kemiğinizi! Etinizi doğrar, köyün köpeklerine pay ederim!..."

Reis Bey'e geldiler.

Reis Bey, dükkânının önündeki betona su serptirmiş, güneşin alnına masa sandalye çıkartmış, oturuyor. Masada yarıya indirilmiş bir madensuyu şişesi duruyor. Ceketini çıkarıp sandalyenin ardına asmış. Şak şak tespihini çekiyor. Yeşil patlak gözleri, kırmızı yuvarlak yüzüyle tam bir gölge adamı. Memurlar gibi sık tıraş etmeye alıştığı yüzünde hiç kırışık yok. İşi yolunda bütün insanlar gibi neşesi de yerinde. Kendine güveni tam. Konuşması düzgün, sesi atak. Keh keh keh gülerek karşıladı Karataş Muhtarı'yla üyesini...

Muhtar, "Sakızı çamura düşürdük Reis Bey'im, hiç sorma! İşler kötü oldu, çok sarpa sardı; sorma! Ne Kaymakam'a söz geçiyor, ne Savcı'ya! Gayri bizi sen kurtaracaksın! Allah'tan sonra sana güveniyoruz. Değilse çiy çiy yiyecek çakallar bizi! Ufacık parmağınla bir destek ol gözünü seveyim. Köyün içinde, hem de hökümetin yanında itibarımız iki paralık oldu. Seçim zamanı kandığın kadar oy sana! Bizim kötü Karataş'ı peylediğim gibi, çıkıp dolaydaki köyleri, Düzmeşe'yi, Gökçeyaka'yı, Alanköy'ü, Bekköy'ü, Elden'i, Kavacık'ı, Küçük Çardak'ı da

senden yana döndüreyim. Kendi namı hesabıma Ankara'ya mebus yapayım seni. Özbey'i yaptık, seni de yapalım. Ben söylerim muhtarlara, partici arkadaşlara. İtin olayım, yardım et, bizi bu beladan kurtar..."

Reis Bey, coşkunlukla güldü.

"Bir kez, ben mebus olmayı istesem, Özbey'den önden çıkardım ortaya. Bana reislik yeter. Partimiz için çalışın!... İkincisi, bu Irazca, erkânıharp kurmayı gibi be kardaşım! Yedi düvele karşı duracak! Oğlunu niçin karakola uğratmıyor da, dimdirek hökümet savcılığına sevk ettiriyor? Akılı görüyor musun? Onun için sizin sakız çamura düşmüştür. İş bu kadar aleniyete döküldükten sonra çocukları kurtarmak zoralmıştır. Şimdi senin yapacağın iş, Bayram Kara'nın başına çöküp, ama tatlılıkla ama cebirle, şahsi davasından vazgeçirmektir. Birinci görevin budur. İkincisi, Onbaşı'nın kulağına fısıldamak! Tahkikatın bir kolu gene ona havale olunur. Gönlünü edin de evrakı biraz sizden yana ayarlasın. Bir de tanıklar: Komut ver, onlar da doğru konuşsun. Ama en iyisi, Bayram Kara'yı davasından vazgeçirmek. Neyse! Ben birazdan Erle Karakolu'na bir telefon açar, Onbaşı'nın kulağını bükerim. Muteber adamımdır. Savcı Bey'i de yoklarım bir. Ama bak Muhtar, böyle zamanda cüzdan biraz dolu gerek. Buna da dikkat et... Erle'deki Onbaşı'yı bilirsin..."

Dönüşte karakola uğrayıp Onbaşı'yı gördüler. Ufacık boylu, etli, kanlı, karaca, kırca bıyıklı bir adam. Kolunda bir sırma, bir sürü de uzatma şeridi var. Muhtar'la Haceli girdiğinde, manyetolu telefonu vır vır vır çeviriyordu.

"Ben bu sizin köy gibi kepaze köy az gördüm!" diye parladı. "Ne demek oluyor? Burda bizi çiğneyip Savcı'ya gidiyorlar? Karakol, hökümetin ilk kapısı değil mi? Biz burda eşşek başı mıyız? Ben o Bayram Kara'nın kuyruğunu bir kıstırırsam, anasını bellerim! O zaman elimden nasıl kurtulur bakalım!..."

Muhtar, "Sen işin orasını şimdilik bırak, bizim başımızın çaresine bak gözünü seveyim!" dedi. "Onun o kadarını biz de başarırız. İşin kaydın kızıştığı bir sırada, iki delikanlının tevkif edilmesi bize büyük zulümdür. İkincisi, inip çıkıp boyna işten kalıyoruz. Forsumuz iki paralık oluyor köyün içinde. Bir köy muh-

tarının oğlunun ve üyesinin biraderinin tevkif edilmesi ne demek, Sayın Onbaşı'm? Bu Savcı'da hiç akıl yok mu? Ben Karataş'ta Reisicumhur Hazretleri'nin temsilcisi değil miyim? Savcı'nın kendisi de hökümetin bir büyük mamiri! Nasıl oluyor da, bindiği dalı kesiyor? Hiç görmüyor mu, kendi özbeöz muhtarının otoritesi sıfır oluyor! Ama bunları da bir yana bırakalım şimdi. Gözüm kör olsun, para namına elimizde beş kuruş yok! Ne benim ne Haceli'nin! Fakat sen bu işe bir maymuncuk uydurursan, satar savar, ne dersen getiririz. Koyun satarız, karıların fesinden altın satarız, veririz hakkını! Bizden bu iyiliği esirgeme..."

Onbaşı, çengele benzeyen bıyıklarını usta usta kıvırdı.

"Hele bir beş on gün geçsin!" dedi. "Durum biraz durulsun. Sen de Kara Bayram'la biraz uğraş. Vazgeçirebilirsen geçir. Geçiremezsen, karakola celp eder, ben uğraşırım. Şimdilik bu kadar. Fazla üzülmeyin!..."

"Üzülsek fayda var mı?" dedi Muhtar. "Sana güveniyoruz. Bir kolaylık düşünmeni dört gözle bekliyor, önemle rica ediyoruz!"

Onbaşı, elini beş parmak yapıp açtı.

"En az beş çilkanat gider bu işe!..." dedi. "Aşağı kurtarmaz! Beş tane... Hemi de bütün!... İşinize geliyorsa bakın, kayırın... Biz de ona göre kafa yoracağız tabii..."

Muhtar, bir Onbaşı'ya baktı, bir Haceli'ye. Sonra gene Onbaşı'ya. "Pek yüksek söylemedin mi gözünü sevdiğim? Daha aşağı olmuyor mu? Mümkünü yok mu? Beş çilkanadı nerden bulalım şimdi?"

"Hatırınız var! 'On' demedim. İyi düşünün. İşinize gelirse haber verin. Kafamı da fazla işgal etmeyin; çünkü başka işler düşünüyorum! Haydi marş!..."

Yere bakıyorlar, yer bakır; göğe bakıyorlar, gök demir. Ellerinde hiç başka çare yok. Fırtınalı denizin ortasında tutunacak dal arıyorlar. Muhtar, "Arpalar gevreyince orak bahaya çıkar; bu da o hesap mına koyduğum!" diyor. "Suya düşen keçe de ıslanır ta eskiden! Çare yok, vereceğiz Deli Haceli! Bu bize akıl akçası olacak. Bundan sonra iyi akıllanırız!..."

Dönüp köye geldiler. İçlerinde kolay dağıtılmaz bir sıkıntı var. Gülmeyi, coşmayı unuttular. Haceli'nin kafası karmakarı-

şık. İyice yoruldu. Varması gelmesi, on saatlik yol. Hem de yaya. Ağzının içinde bir kinin acılığı var. Ağda gibi de bir uyku gözlerinde!

Ertesi gün Muhtar, Selligüme'ye, Irazcagil'in çavdar biçtiği tarlaya geldi. Burnu düşmüş, keyfi temelli kaçmıştı. Bayram'ı ekinin kıyısına çağırıp uzun uzun konuştu.

"Biz bu işi nasıl olsa kuruturuz, gel etme eyleme, yiğitlik sende kalsın, çabuk yanından he de! Bizi beş tane 'çilkanat'tan çıkarma! Bir verelim, iki verelim, sana verelim! Köyün dövizini israf etmek de doğru değil. Hem sonra, ortada ne var da birdenbire hökümete koşuyorsun Kara Bayram! Hökümet senin dayın oğlu mu? Hökümet bu kadar laübaliliğe gelebilir mi? Önce burda muhtar var. Kör olasılar bir eşşeklik yapmış; doğru bana gel! Eğer terbiyelerini yapmazsam, ondan sonra hökümete git! Dimdirek hökümete gidemezsin. Arada karakol var. Sen askerlik yapmış adamsın. Merdiven basak basak! Sonra... köyün her bir sırrını dışarı yaymak ne oluyor? Kendi aramızda, kendimiz çözelim! Oğlum değil, isterse öz canım olsun, valla kemiğini kırarım! Etini doğrar köpeklere pay ederim. Çekerim benim döşeli odaya, sabaha kadar, fur ha fur!... Dediğim gibi, hata etmedik kul olmaz. Bu yaptığını bir hata kabul edip akıl defterime yazayım. Sen bu davadan vazgeç! Haceli dediğin bir yoksul zibidi. Oturduğu evden şarıl şarıl su kaynıyor. Karısında, kendisinde bet beniz kalmamış. Küt küt öksürürler. Beni desen, benim de develerim Halep'ten çekilmiyor Kara Bayram! Kendi namı hesabıma, hemi de köyümün öz yararına bir traktör motoru alacağım. Oğlanı kursa yollayacağım. Beni fazla yorma, taşa kayaya çalma!... Acı tatlı, bu Karataş'ta beraber yaşayıp geçineceğiz. Her zaman yüz yüze bakacağız. İyi günler olur, kötü günler olur. Ölümüz, dirimiz de komşumuzla... Senden rica ediyorum, 'He' de! Fırsat eline geçti diye yükünü yüceye yığma..."

Bayram, uslu uslu dinledi.

Muhtar, "'He' de, 'he' de!..." diye üsteliyor.

Bayram, eliyle birden bir "Hastir!" işareti yaptı.

"Git başımdan!" dedi. "Edip eyleyip yalvarmağa mı geliyorsun şimdi? Yüzün de kızarmıyor! Az mı çektik biz senin elinden? Ötey sefer 'He' dedik de ne oldu? Bu kez kabul etmiyorum! Asla 'He' demiyorum!..."

"Bayram, çocuk olma Kara Bayram!" dedi Muhtar. "Ne çektin sen bizden? Şu Erle Çukuru'nda, benim kadar komşusunun iyiliğini düşünen, insanlıklı, yoksulsever bir başka muhtar gördün mü ulan? Peygamber gibi gece gündüz sizi düşünüyorum! Ama sen bunu bilmiyorsun. Sanıyorsun ki, içimde size karşı bir düşmanlık var; her fırsatta kötülük düşünüyorum! Asla! Ben her daim size iyilik düşünüyorum, hemi valla, hemi billa!..."

Bayram gene "Hastir!" işareti yaptı.

"Bizi düşünüyormuş!" dedi. İşinin başına yürüdü.

Muhtar, ardı sıra bir iki adım atıp kaldı.

Irazca yüksek sesle sordu öteden:

"Ne diyor o cımbıldak, Bayraaam?"

"Davadan vazgeçin, ele 'beş' vereceğimize, size 'üç' verelim, paralar köyümüzde kalsın, diyor..."

Irazca –başında ak tülbent, filik saçları da kınalı– parladı:

"Oooşt köpeğim!... Ölmemişiz daha, oooştt!... Bizi kendin gibi sütü bozuk mu biliyorsun, dürzü?"

Muhtar fena halde bozuldu. "Edebinlen konuş Irazca!" diye kekeledi. "Senin karşında koca bir köyün muhtarı var, sığır çoğanı değil! Edebinlen konuş, çok rica ederim!..."

Irazca, sesi çıktığı kadar bağırıyor:

"İstersen Burdur valisi ol, kavat oğlu kavat! Ne olmuşun muhtar olmuşun? Adam olmadıktan sonra ne değerin var? İyisi mi, haydi defol burdan! Zaten neye geldin? Kim gönderdi? Kim çağırdı seni?"

Muhtar, Selligüme kırının ortasında, tarlanın başında, ne yapacağını şaşırdı. Renkten renge giriyor, su gibi ter döküyor. Ağzının içi de kurudu kaldı. Bunca aşağılamaya niçin sabrettiğini anlamıyor! Ama sıra o sıra değil. Başka zaman olsa çeker belindeki tabancayı, bir iki yerini sakatlardı.

"Köy yerinde komşuluk diye bir şey var Irazca! Çirçitlem bir şey olmayla hemen mahkemeye koşulmaz! Yarın gene yüz yüze bakarız! Bizim için de, sizin için de kötü olmasın; alın davayı geri!"

"Oşt köpeğim, onun orası senden sorulmaz! Onun orasını ancak ben bilirim, ben!... Çabuk burdan defol! Yapar edersin, ondan sonra şu davayı geri alın diye yalvarmaya gelirsin! Yüzün eşşek derisinden mi? Geri alınmış!... Bekle, alıyoruz!... Ayna verdik, bıçak verdik diye övünmesi değil o! İşte böyle ederiz biz adamı! Biraz mapusane kahrı çekin de, gözünüzün çayırı açılsın!... Geri alınmış! Şunun utanmadan ettiği lafa bakın komşular! İki verelim, size verelimmiş! Paran bol ise cami yaptır, dürzü! Haydi, çek arabanı! Arlaş tarlamın üzerinden! Cehennem ol git, nereye gidersen git! Gözüm karaltını tarlamın yakınlarında görmesin haydi!"

"Sonra pişman olursun Irazca!"

"Haydi dedim sana, haydiii! Arlaş!"

İki adım Muhtar'a doğru yürüdü. "Bak daha duruyorsun! Valla elimdeki orakla pinçe pinçe ederim etini! Haydi, arlaş çabuk!..."

Gevremiş, bembeyaz olmuş ekinleriyle, ekinleri derip çatacağız diye eğilip bükülen insanlarıyla bir uçtan bir uca uzayıp giden kırın ortasına dikildi Irazca. Bir elinde orak, bir eli kalçasında. Öyle uzun dikildi. Güneş şimdi Karataş'ın tam üstünde. Ateş döküp yakıyor ekinleri, insanları. Irazca aldırmıyor sıcağa. Göğsü övünçle dolup boşalıyor. "Bir yoksul dişeyli, bir dul karı olduğum halde, koruyup buraya kadar getirdim yuvamı. Bin dağdan, dereden, bin zorluktan aşırdım. Açlıktan, kıtlıktan, kırandan, kırfacandan kurtardım. Şimden sonra da kurtarır giderim, korkum yok. En önemlisi, Kara Bayram aldırışsız duruyor, Haççа Gelin'ime de bu örfü, bu ruhu veririm! Cımbıldak Hüsnü gibilerin önünde yılmaz, yıkılmazlar bir daha! Ooooh!..." diyor, şişirip boşaltıyor göğsünü.

Güneşin önünü perde gibi kapatıyordu çekirge. Bulut! Karanlık bir bulut dolduruyordu göğü. Öyle binlik, öyle milyonluk bir sürü; sayısını sayacak bilgin doğmamış daha. Nerden türer, nasıl türerdi; millet bilinecekleri bilmez, hiç anlamazdı. Kı-

rılası hocalar, "Kullar azdı da, Allah cezalandırmak için yolladı!" derdi. Kırılın işallah! Azdık da ne yaptık? On sekiz, bilemedin on dokuzundaydım evlendiğimde. Bir tek tatlı gün, bir tek tatlı gece görmedim. Bir gitti, on yıl gelmedi. On yıl görmedim yüzünü. Koca Zelzele'de evleri yıkılan köylerin askerlerine izin vermişler. Çıkıp geldi. Üç ay durdu. Koca ambarı yaptı o yıl. Miras bölüşümünde ağamgile düştü o da. Bir Topal Ahmet vardı bekçi, bir de Çolak Hafız. Başka erkek yoktu. Böğürürdü karılar; gelinler inlerdi iki sakatın çevresinde. Bin şükür huylarıma sabırlarıma; azdık da ne yaptık? Neyin cezası çekirge? Gül gibi insanlardık. Hemeninde buruştuk. Asker giysilerinin içine sokup götürdüler erkeklerimizi, gık demedik; azdık da ne yaptık? Bu ne? Kanal Savaşı. Bu ne? Kutulamare. Bu ne? Yunan. Bu ne? İngiliz. Yıkılan Osmanlı'yı zorla ayakta tutmak için bir sürü savaş! Çorap yok, postal yok. Tayın yok. Dilene dilene Araplardan. İzin yok.

"Sana hiç demedim ama Iraz, çok canım çekerdi yatmaları. Bazen düşlerime girer gelir bir kadın. Oynaşırken, oynaşırken uyanırım, anlarım düşte olduğumu. Uyanmıyayım diye sımsıkı yumarım gözlerimi. Yeniden yakalamak isterdim kaçıp giden düşü. Yarlardan atlardım, buzlu göllerin içinde yüzerdim. Çırpınırdım o soykayı yeniden görmek için. Ertesi gün akşama kadar yorardım kafamı, sana benziyor mu, benzemiyor muydu? Koca kurt gibi inlerdim Iraz. Kınıyorlar köylerin kıyılarında kancık eşek arayanları. Kınıyorlar Araplarla evlenenleri, içgüveysi, hizmetkâr, şu bu girenleri. İnlerdik diyorum Irazcaa!..."

Gidenler orda inlerdi, kalanlar burda! Çok inledim, böğürdüm ben de; ama yapmadım bir azgınlık. Yapamadım. Öyleyse neyin cezası bu olmaz olası çekirge?

Ekinler ayva sarı olunca konmaya başlardı bulutlar. Kazıyıp geçerlerdi tarlayı. Bir gün Alime'ye orağa gittik; günlüğümüz sekiz metelik. Bir şurda, bir burda kalmış ekin. Kazıyıp bitirmiş. Arpayı yeşil iken yolar, mala verirdik. Yolmasan çekirge kazıyacak. Çekirge avına çıkılırdı bulutlar yere inince. Ha avla, ha avla, baş mı olacak? Binden, milyondan çok! Yeşil başlı başlı. Çölde yetişmiş, uzunca bıyıklı. Karınları da kabuklu olurdu. Gözleri kırmızı. "Allah devesi" derdi Çolak Hafız. "Sakın elle-

meyin!" Tehhooo! Neler çektik kavatlardan! Hem de çekirgeden! Bir darıyı yemezdi. Onun için arpayı yolar, darı ekerdik. Yelyaka köyü, Onacak köyü, buraya dökülürdü eşik toplamak için. Birazını verirdik. Birazını da çürük taşla öğütür kendimiz yerdik. Kovanların içinde yere gömerdi yumurtasını. Milyonlarca ürerdi yumurtadan. Otuzar okka kovan salması yaptılar. Otuzar kara okka! İçleri yumurta dolu! Ya kendin toplayıp yatıracaksın ya toplatacaksın. Varsıllar toplatırdı. Okkası dört metelik. Günde iki okka toplarsan gündeliği doğrulturdun. Çırçır'a, Evkarşıları'na, ta Keloğlan Tarlası'na giderdik. Bazan havalanırdı sürüyle. Bulutu, güneşi kapardı havalandı mı. Koca Dumlu'yu göremezdik. Yerin altından çıkarırdık kovanları. Parmak iriliğinde olurdu. Neden girerdi toprağın içine, nasıl girerdi? Nasıl çoğalırdı orda, o kadar? İçleri yumurta dolu! Demek toplamasak hep çoğalacak nalet! Tavuğa verirdik, yerdi. Yumurtanın sarısı kıpkırmızı olurdu çekirge yumurtasını yeyince. Böyle olduğu halde, "Toplamayın!" derdi Çolak Hafız. "Allah'ın develeri onlar! Bir hikmeti vardır develerini yollamasının!..." Karamanlı Şevket Hoca'dan duyduklarını bize satardı. Ne şahindi karıları köyümüzün; Sirken Fatma toplamazdı bir, geri yanı hep toplardı. Götürüp teslim ederdik okka okka. Okkasına dört meteliğimizi alırdık. Çok kızışkandı Sirken Fatma kancığı! Katmerle beslerdi Çolak Hafız'ı. Çolak Hafız ip gibi inceydi erkekler Yemen'e gitmeden. Küp gibi oldu üç yılın içinde. Topal Ahmet'in bile benzine kan, dizine can geldi. Seferberlik onlara yaradı, çekirge onlara... Biz topladık; korkmadık onlardan, onların dediklerinden. Sığırcık Suyu'na giderdik. Yanık Belen'in ardına. Testileri doldurur gelirdik. Ak kanatlı sığırcıklar sökün ederdi çekirge sürüleri köye gelince. Üşenmeden, gayretli gayretli yerlerdi çekirgeyi. Bir yandan biz, bir yandan sığırcıklar, sonunda tükettik naletleri! Bulutları, güneşi kapatamadı bir daha. Kazıyıp geçemediler ekinleri. Bir daha "Allah'ın devesi, eşeği, atı..." diyemedi Çolak Hafız.

"Ama çekirge battı, başka belalar çıktı. Yılanlar çıktı başımıza. Öteygün şuradan akıp gitti biri. Biri ayakyoluna oturduğum çöyürün ardından çıktı, taşın altına girdi. Başını gördüm. Cımbıldak Hüsnü'ye benziyordu. Donumu bağlayıp taşı devirdim,

ne delik vardı, ne yarık; koca yılan gözümün önünde sır oldu. Düşündüm düşündüm, bilemedim anlamını.

Çekirgelerine dayandım dünyanın; Yemenlerine, Yunanlarına dayandım; kıranlarına, kırfacanlarına dayandım; bir kez bile korkmadım tür tür yılanlarından, şarp şarp yeri döven yılanlarından, sarılıp dönen suyılanlarından, uçan yılanlarından, kazıkbağı atan yılanlarından, hovarda yılanlarından korkmadım; tokalı, ufacık ufacık kafalı, başı boynuzlu, boynu çıngıraklı, kulağı küpeli, Alanköylü Hacı Arap gibi kapkara yılanlarından; padişah gibi yılanlarından korkmadım da, Cımbıldak Hüsnü gibilerinden mi korkacağım? Koca Dumlu'yu örten, güneşi görünmez yapan çekirgelerden yılmadım da, senden mi yılacağım ay köpeğim? Gelmiş bana, 'Şu davayı geri alın!' diyorsun. Ölmemişim daha. Daha canım çıkıp gitmemiş, oooşt köpeğim!..."

Kırlar ak bir ekin örtüsünün altında yanıyor. Biçiyorlar büküle büküle. Çok yoruluyorlar ama utkulu bir havası var yaptıkları işin. Belli belirsiz bir mutluluk veriyor. Şehvet gibi bir tat alıyorlar dolu başakları demetleyip kucaklamaktan.

Muhtar, "Ömrümde böyle bozulmadım!" dedi içinden.

"Eeeh!..." diyor kendi kendine. "Alacağın olsun Dertli Irazca! Kabahat senin değil, benim! Önden gevşek davrandım size! Yılanın başını küçükken ezmedim. Ama ne bileyim böyle olacağını! Ha varsın adam olsunlar, aramıza komşu olsunlar dedim. Tarla tokat sahibi ettik. Hökümetin de kabahatı var. Özbeöz muhtarını iki paralık Irazca'ya irezil ettirmek için elinden ne gelirse yapıyor! Hiç insan her gelen şikâta kulak asar mı? 'Adın ne senin? Irazca! Kimden şikâtçısın? Muhtar'dan! Hiçbir zaman Irazca, Muhtar'dan şikâtçı olamaz! Bas! Bir daha sakın buralarda görünme!...' Yapılacak muamele budur. Ama bunlarda kafa yok! Kaymakamı da o, savcısı da! Köyün içini imar gayesiyle Kurul Üyesi Haceli'ye ev yaptırıyorum, kaymakam gelip Irazca'ya arka çıkıyor! Irazca'nın torununa kıl kadar bir tecavüz vaki oluyor; savcı, kaymakam ona arka çıkıyor! Böyle köyde, hökümetin muhtarlığı yapılır mı?"

Atının başını çeke çeke gidiyor. Kafasında düşünceler birbirine karışıyor. Doluya koyuyor almıyor, boşa koyuyor dolmu-

yor. Bir türlü iki ucunu bir araya getiremiyor. "Zor iş! Zor, zor, zoooorrr!..." diyor. Günler geçiyor. Oğlanlar yatıyor.

Muhtar, araya adam koyuyor, kendi gelip gidiyor, Irazca'dan "olur cevap" alamıyor. Birkaç kez karakola indi çıktı. Olmadı, bir iş başaramadı. Oğlanlar yatıyor, köyün Kosa gibi, Ağali gibi kavatları da tos tos ediyor. Hatta Ekiz İsmail bile...

Onbaşı da habire, "Sabret, kolay ederiz" diyor.

Koca ovada, "iyice rezil" oldu. "Hökümetin bankasındaki itibarımız düştü! Yarın parti de iter şuraya!" diye dövünüyor. Millet orağını tarağını iyice kolayladı. Köy kıyılarındaki arpaları çekip çavdarları biçtiler. Onunkiler olduğu gibi duruyor. Köylülerden yeni bir ırgat toplamaya hiç yüzü yok. "Temelli sefil olduk bu yıl! Bir Dertli Irazca yüzünden bu yıl da ağzımızın tadı kaçtı!..." diyor.

Bir gün Haceli'yi çağırttı.

"Sat ulan altınları! Yol karının fesinden! Başka çare kalmadı!" dedi. Sözümüz paramıza geçsin mına koyayım!..."

Haceli, Fatma'nın boynunda, fesinde şıngırdayıp duran iki "şey"i –gönüllü gönülsüz– koparıp köy içinde alıcı aramaya çıktı. Bakkal Hüseyin Çavuş alıverdi hayrına. Ama aralarında kalacaktı.

Irazca'nın keyfine diyecek yok. İkindin, Selligüme'deki çavdarı kurtarıp geldiler. Ahmet'le Haççа, testileri eşeğe ardıp, bakırları ellerine alarak İğdeli Pınar'a gitti. Haççа, kapları doldurduktan sonra nalınlarını çıkarıp suya girdi. Çarpa çarpa elini yüzünü yıkadı. Ayaklarını, bileklerini ovdu. Balıklara söz attı, deyişler dedi.

Bayram, avluda kağnı yağlıyor, kanat onarıyor.

Irazca, "arpayla çavdarı kurtarmanın şerefine" gene bişi yapıyor hayatın başındaki ocakta. Yarın deste çekecekler hayırlısıyla. Yarın, öbür gün... Sonra buğdaya başlayacaklar.

Kapıya iki jandarma gelip durdu. Yanlarında Bekçi Mustafa!

Jandarmaları önce Irazca gördü. Görür görmez yüreği "harp" etti! Sonra Bayram gördü. Onun da yüreği "harp" etti! Birbirlerine bakıp beklediler.

Jandarmalardan biri sordu: "Bayram Kara sen misin?"

Bayram, ağır ağır kapıya yaklaştı. "Benim, ne diyorsunuz?"

"Seni kardaşım, JKK çağırıyor. İfaden var. Karakola kadar gideceksin bir zahmet. Hemen bugün istiyor Onbaşı'm!..."

"Ne ifadesiymiş?" dedi Bayram. "Biz ifademizi Yeşilova'da Savcı'ya, Kaymakam'a verdik..."

"Biz orasını bilmeyiz! Çağır dediler, çağırıyoruz. Demeseler çağırmazdık. Ahmet Kara senin oğlun değil mi?"

"Oğlum!"

"Öyleyse gideceksin!"

"Oğlumu da mı istiyorlar?"

"Yoook! Sadece seni, kendini..."

Bayram sordu: "Bugün gitmem şart mı?"

"Valla bugün gitsen iyi ya, belki yetişemezsin; yarın git..."

"Pekey, yarın gideyim..." dedi.

"Öyleyse parmağını şu kâğıda bas..."

Makineyle yazılmış küçük bir yazı gösterdiler.

"Sana haber verdiğimize dair..."

Jandarmalar, Bayram'ın parmağını kalemle boyadılar.

Sonra Bayram, sol el başparmağını gösterdikleri yere bastı. Kocaman bir iz oldu ufacık kâğıdın üzerinde; jandarmalar gülümsedi. Bayram, jandarmaların neye gülümsediğini anlamadı.

İşlerini bitirdikten sonra bir "Eyvallah!" çekip, Muhtar'ın Yukarı Mahalle'deki evine yürüdüler.

Irazca, "Bu çağrı neyin nesi şimdi?" diye uzun uzun merak etti. Akşam geç vakte kadar evirip çevirdi, anlayamadı. *Karakolun bu işle ne alakası var? Biz müracaatımızı ilçenin kaymakamına, savcısına yaptık. Bizim karakola güvenimiz yok ki! Neye çağırıyorlar*, diyor, durmadan kafa yoruyor.

Akan Sular Duruyor

Ertesi gün Bayram, sabahleyin erkenden kağnıyı koştu. Yanına Haççа'yı alarak bir sefer yaptı. Sonra eşeğe binip karakola sürdü. Toman da peşi sıra yürüdü.

Deste çekme işini Irazca'yla Haççа yapacak. Ahmet kağnının önünde malları durduracak. Aşağıda Haççа anadat alacak, Irazca yukarda yükleyecek. Anadat almak zorun zoru. Kadının yapabileceği iş değildi ama, elden ne gelirdi? Harman yerine de Haççа'yla Ahmet gidecek; kağnıyı boşaltacaklar. Onlar dönene kadar Irazca destenin yerini tırmıklayacak. Bayram dönüp gelesiye böyle idare edecekler.

Bayram, kızgın güneş altında yanıp bitmiş, su gibi terin içinde kalmıştı. Karakolun kapısında epey bekledi. Geldiğini Onbaşı'ya bildirdiği halde, hâlâ bekliyor. Sıkılmaya başladı. Geçip giden zamana acıyor. Anasıyla karısı, bir cılız öküzle, bir cılız inekle, kırdan harman yerine, sap yükleyecek, taşıyacak... Büyük sıkıntı çekecekler; Kara Bayram burada bekleyecek. Olacak iş mi? Canı burnuna gelip gidiyor.

Kapıdaki jandarmaya bir daha söyledi:

"Yahu hemşerim, şu Onbaşı'na bir daha haber ver, valla canım çıkıyor! İşleri yüzüstü koydum geldim. Gözünü seveyim!"

Jandarma, "Verdik ya!" diye terslendi.

"Anan baban hayrına, bir daha ver!"

"Yok hemşerim! Onbaşı bana bozulur! Bekle..."

"Neye bozulacak yahu! Ne var ortada bozulacak? İşimi kaydımı bırakıp geldim; var bir haber daha ver..."

Jandarma, çekine çekine bir daha haber verdi. Az sonra çıktı, "Gir!" dedi. Bayram, şapkasını çıkarıp girdi.

Onbaşı, masanın başında oturuyor. Önünde külüstür bir yazı makinesi. Sol yanı dosya, zarf, evrak yığılı. Makinenin az

önünde bir çift kelepçe duruyor. Alımlı, çalımlı bir görünüşün içinde Onbaşı. Ardına doğru kaykılıp Kara Bayram'a bakmaya başladı. Uzun zaman, bir şey söylemeden baktı.

"Adın ne senin?" dedi sonra.

"Benim adım Bayram Kara!"

"Askerlik yaptın mı?"

"Yaptım!"

Onbaşı biraz durdu. "Nerde yaptın?"

"Altı ay Erzurum-Uzunahmet, sonra İstanbul-Selimiye... Yani Selimiye Kışlası'nda yaptım!"

"Pekey... karakol ne demek; söyle bakalım?"

"....."

Bayram, bakınıp, yutkunup duruyor.

"Bir müracaatın olursa nerden girilir, nerden çıkılır? Bunları hiç belletmediler mi sana askerlikte?"

"....."

"Cevap versene! Belletmediler mi? Bir buçuk iki sene, sadece kafa mı gezdirdin Selimiye Kışlası'nda?"

"Kafa gezdirmedim!" dedi Bayram. "Bellettiler..."

"Öyleyse, ne halt etmeğe dimdirek Savcı'ya gittin?"

"....."

"Ben burda JKK mıyım yoksam eşek başı mı?"

Bayram, canını dişine taktı.

"Bizim sana güvenimiz yok!" dedi usulca. "Sen, Muhtar'ın adamısın çünkü! Bunu iyi biliyoruz! Her zaman Muhtar'ı kayırıyorsun! Onun için doğru kaymakama, savcıya gittik..."

Onbaşı, buz gibi kesildi. Bir iki kez, "Ulan, ulan!..." diye bağırdı, tartındı. Sonra topladı kendini. "Muhtar'la senin aranda kaç kez iş oldu da, ben o işlerde Muhtar'ı kayırdım ulan?" dedi. Ayağa kalktı. "Şimdiye kadar kaç kez karşıma geldin sen benim?"

"Gelmedim ama, davranışlarını duyuyoruz!"

Onbaşı, elini yumruk yaptı; vuracak, vurmadı. Kendini güçlükle tuttuğu her halinden belli oluyor. Dönüp usul usul yerine oturdu. "Eşşekliğinize doymayın, eşekliğinize doymayın!" diye söylendi. "Çok nankör adamlarsınız! Muhtar'ınız da, siz de yerin dibine batın, ahlaksız, terbiyesiz adamlar! Karşıma gelmemiş, ne yaptığımı görmemiş ama duymuş!... Duyduğuna göre

hüküm yürütüyor! Üstünde Allah var ulan! Bu dünyada duyduğuna bakarsan, hökümetin hiç iyi memuru kalmamıştır! Duyduğuna bakarsan bu memlekette, Başkan'ı, Reisicumhur'u tümden cıvıtmıştır; Maliye Bakanı komisyon alır! Eli boş, işsiz millet her şeyi konuşur, sen de duyarsın! Ama duyduklarının hiçbiri doğru değildir! Benim için duyduklarının ise tümü yalandır!... Ben şimdi sana bir kanun muamelesi yapardım ama, eşekliğine veriyorum! Vazgeçiyorum muamele yapmaktan!..."

Bağırıp çağırarak bir zaman konuştu sert. Elini yumruk yapıp masaya indirdi birkaç kez. Bir türlü yatışmadı.

Bayram, yüreği körük gibi bekledi. Arada bir karşılık verecek oluyor, Onbaşı'dan fırsat bulamıyor. Onbaşı hızlı hızlı, "Namussuzlar, nankörler!..." diye bağırıyor.

Neden sonra yanındaki dosyalardan birini çekti. İçindeki kâğıtları karıştırmaya, okumaya başladı. Bir zaman okudu. Sonra, "Savcılık soruyor!" dedi. "Muhtar oğlu Cemal ile, Mehmet oğlu Ömer hakkındaki davadan vazgeçiyor musun yoksam inadım inat mı diyorsun?"

Bayram, bütün bu bağırıp çağırmaların burda sonuçlanmasına şaştı. Hemen bir karşılık veremedi o yüzden. İki yanına bakınıyor.

"Vazgeçmiyorum Onbaşı'm!" dedi. "Vazgeçecektim de, neden açtım?"

"Yaa!"

"Evet, Onbaşı'm..."

"Tükürdüğümü yalamam diyorsun yani?"

"Evet..."

"Pekâlâ!..." Elinde tuttuğu kâğıdı taktı makineye. Çatur çutur yazmaya başladı. Epey yazdı. Sonra çıkardı. "Okuma biliyor musun?"

Bayram, "Bilmiyorum!" dedi.

"Bizi çiğneyip Savcı'ya gitmeyi biliyorsun ama?"

"....."

"Susarsın!... Uzat bakalım sol el başparmağını!"

Bayram'ın başparmağını ıstampaya bastı.

"Şu gösterdiğim yeri kibarca mühürle! Dikkat et, parmağının izi devenin tabanı gibi çıkmasın kâğıda!..."

Bayram sordu: "Ne gayeye basıyorum Onbaşı'm?"

Onbaşı gene kızdı. "Ukalaya bak!" dedi. "Ulan burda sahtecilik mi yapıyoruz hükümetin karakolunda? Ne gayeye mühürlüyormuş? Elinin körü gayesine mühürlüyorsun! Savcılık soruyor dedik sana! Davadan vazgeçip geçmediğini öğrenmek istiyor! Geçmiyor diye yazdım. Senin kendinden gayrisine güvenin yok mu ulan?"

Bayram sözü uzatmadı; parmağını gösterilen yere basıp çıktı. Gök terin içinde kaldı sıkıntıdan, sıcaktan. Dışarılar ne serin, ne serindi! Karakolun kapısından kurtulurken göğsüne bir rüzgâr doldu. Oysa ortalık yanıyor. Erle Çukuru'nda, temmuz güneşinin altında insanlar yanıyor. Güneşte durulacak, dayanılacak gibi değil.

Eşeğe binip, "Dah!" dedi.

Toman, ardı sıra tin tin geliyor.

❀

Irazca yola bakıyor. Merak çorak içinde. Kafasını kurcalayan bin bir düşünceyle, tasayla bekliyor oğlunu. Bayram'ın dönüp geldiğini görünce tırmığı bırakıp koştu.

"Hemen söyle, Bayram! Hemen anlat!..." dedi.

Bayram kısaca söyledi: "Dürzü Muhtargil'den para yemiş!"

"Neee! Ne dedin? Bir daha de bakayım!..."

"Onbaşı, Muhtargil'den para yemiş dedim..."

"Ağı yesin, ağılanıp gebersin!... Nerden bildin?"

"Boyuna onları kayırıyor! Bize de hasım davranıyor? Neden karakolu çiğneyip geçmişim? Kendini adam yerine koymuyor muymuşum?"

"Deseydin: Bizim karakola güvenimiz yok!"

"Demez olur muyum? Dedim!..."

"Ne dedi öyle deyince?"

"Bağırdı çağırdı... Bir celallandı!... Yumruğunu masaya vurdu. Sonra, 'Davadan vazgeçiyor musun?' diye sordu. Ben de, 'Geçmiyorum!' dedim, cevabımı verdim. 'Öyleyse mühürle şurayı!' dedi. Mühürleyip çıktım..."

"Mühürledin demek?"

"Yani parmağımı bastım!"

Irazca çırpınmaya başladı. "Tüüüüüüh... tüh!..." Hiç insan mühürler mi Bayram? Ne biliyorsun ne gayeye mühürlettiğini de mühürlüyorsun? Alıp ne yazdığını okudun mu?"

"Vazgeçmediğine dair, dedi! Gerisini ne bileyim? Okuryazarım mı var, alıp okuyayım?"

"Okuryazarın yoksa mühürleme! Ne mühürlüyorsun?"

"Nasıl mühürlemezsin? Herif, cebri karakola çekip mühürle diyor! Mühürlemeyip başına bela mı bulacaksın?"

Irazca çırpınıyor. "Gördün mü tuttuğun işi Bayraam! Bu sütü bozuğun dölleri çıkar gelir yarın! Anam dediydi dersin, görürsün!..."

Bayram, derin derin solumaya başladı.

"O kadar da kötü düşünme bakalım ana! Burda oturduğun yerden ne biliyorsun herifin ne gayeye mühürlettiğini? İki gün sabret bakalım! Belkim kötü bir gayeye mühürletmemiştir..."

"Elin oğlu işini uydursun, sen sabret! Bak sana haber vereyim: Bu kavat dölleri çıkar gelir! Eğer sözümü dinlersen, şimdi yapılacak bir iş var: İlçeye inip Kaymakam'a haber vereceksin. 'Bu dürzü bize kâğıt mühürletti ama ne gayeye mühürlettiğini bilmiyoruz. Biz davadan vazgeçmedik, haberiniz olsun; davamız davadır...' diyeceksin!..."

"Davamız davadır ama ana, bu deste işi ne olacak? O kadar emeklerimizin kırda kalıp gitmesi doğru mu? Yarın millet sığırı sıpayı bırakır. Neye yarar o zaman bizim halimiz?"

Irazca ne yapacağını bilemiyor, çırpınıyor.

"Tüüüh!... Şaşırdım kaldım! Tüh, tüüh, tüühh!..."

"Sonra bakarsın, yağmur yağış da olur ana! Çürütelim mi ele gelmiş ekini? Çürütüp koca bir yıl aç açık kalalım mı mesela?"

"Madem öyle, bu davayı da salıver gitsin Kara Bayram! Salıver gitsin! Bu iş yarın benim dediğim gibi çıkacak, göreceksin! Düşmanların şirinleyecek!"

"Bekleyelim biraz bakalım! Şayet senin dediğin gibi çıkarsa, biz de gider o zaman anlatırız Kaymakam'a..."

Ağıt

Karataş'ın fırdolayındaki dağların başında kara yağmur bulutları dönüyor. Bulutlar böyle belirip çıkınca Karataşlı köylülerin içine acı çöküyor. Bütün ürünleri, varları yokları açıkta. Islanır, bir tane kalmayasıya çürüyebilir. Sel alıp götürebilir. Acele etmeye başladılar.

Kara Bayram koştura koştura çalışıyor. Arpayla çavdarı harman yerine taşıyıp bitirdi. Ama neye yarar? Ekinler, harman yerinde sele gidebilir. Koşup düşüp en kısa zamanda ürünü ambara katmalı.

Kağnıyı getirip evin avlusuna bıraktı. Irazca, Haççа, yukarı çıktılar. İyice yorulmuşlar. Yarın da buğdaya başlayacaklar. Kendilerini iyice işe kaptırdılar. Öbür işten bir haber yok. Çok merak ediyor ama, kulakları kirişte olduğu halde bir şey duyamıyorlar.

Haççа'nın kulağına Haceli'nin altın sattığı çalındı. Onu da kocasına, kaynanasına söylemedi. Gürültüden, patırtıdan, siner dirlik bırakmayan kavgalardan usandı. Biraz sessizlik, biraz düzenlik istiyor. Biraz ağız tadı istiyor.

Irazca, avludan hayata çıktıktan sonra dönüp köy içine baktı. Birden şaşırakaldı. "Aaaa! Gı Haççaaa, şunlar kim?"

Haççа baktı, o da şaşırakaldı. O da ilk görüyor.

"Cevap versene kadın kızım; kim onlar?"

"Kim olacak ana? Onlar..."

"Çıkmışlar mı gıı?"

"Görüyorsun işte, geziyorlar kol kola!..."

"Dedimdi, ben bu Bayram'a dedimdi!..."

Bayram, aşağıda malları boşandırıyor. Caminin yanındaki çeşmeye suya götürecek.

Irazca, yürüyüp merdiven başına vardı.

"Bayraaam! Ay Kara Bayram!..." diye bağırdı. "Seninkiler mapustan çıkmış, haberin olsun Bayram!"

Bayram anladı, benzi muma döndü.

"Gı ana, kim söyledi?" diye sordu.

"Kim söyleyecek, köy içinde geziyorlar!"

Bayram merdivene iki ayak çıkıp baktı.

"Haklıymışın ana!" dedi. Malları suya sürdü.

Cemal'le Ömer, köy içinde aşağı yukarı volta vuruyor. Yüzlerinde bir tuhaf çalım var. Fısır fısır konuşuyor, aşağı yukarı inip çıkıyorlar. Şapkalar arkaya devrik. Beller hafif kambur. Sık sık boğaz kazıyorlar. Dille diş arasından tükürük atıyorlar. On beş gün demeden mapusaneci olmuşlar, külhanlaşmışlar iyice...

Çeşmenin başında kimseler yok.

Az önce Beytullah Hoca aptes alıp camiye gitti. Ondan başka da aptes alıp camiye giden yok. Hasat harman yüzünden Karataş'ın erkekleri camiye boş vermiş. Daha bir zaman böyle gider. Beytullah Hoca'nın cemaati, cumalarda bile tam olarak toplanamaz.

Bayram, malları çeşmeye bıraktı. Çelik Paşa'yla Aymelek yalağa yanaştı. Karataş emer gibi içiyor. Suyu azaltıyorlar. Kirin tozun içindeler. Yarın dövene, harmana başlayınca daha kötü olacaklar.

Bir kıyıdan da Toman yanaştı içmeye. Şarp, şarp, şarp!... Öküzle ineğin su içmesi yanında, onun içmesi gürültülü. Yanmış iyice...

Cemal'le Boz Ömer, külhan külhan çeşmeye geldi. Yan gözle Bayram'a bakarak boğaz kazıdılar. Bayram aldırmadı.

Cemal, anlaşılır olarak sataşıyor. Boğaz kazıyor, tükürüyor. Birden, "Haaaayt!..." çekti. "Bizde 'biz'e biz derler!" diye bağırdı. Sesi buz gibi. Titriyor.

Ömer karşılık verdi: "Bizde 'biz'e çuvaldız derler!"

Cemal, "Yan bakana dik çakarız biz!..."

Ömer, "Bulutlardan nem kaparız biz!..."

Cemal, "Fırtına gibi eser, tınaz gibi tozarız biz!..."

Ömer, yan gözle Bayram'a bakıp, "Bize posta koyanın fiyakasını bozarız anam babam!..."

Tekerleme yapar gibi söyüyorlar.

Cemal, çeşmeye yanaşıp Çelik Paşa'nın başına tekme vurdu. "Höst bee! Elli elli yüz, Karataşlıyız biz! Höst! Su içeceğiz!..." dedi.

Bayram aldırmıyordu. Ömer de Aymelek'i iteledi.

"Burnumuzu sümküreceğiz!..."

Bayram'ın başı döndü. Eli ayağı zangırdamaya başladı. "Su içen mala ne dokanıyorsun ulan?" diye bağırdı. Yüreği, göğsünü delecek gibi vuruyor. "Ne zararı var size, su içen hayvanın?"

Toman da hafiften hırladı.

Cemal birden döndü. "Ne diyorsun ulan dürzü?"

Bayram, "Dürzü senin baban!" dedi. "Su içen mala ne dokanıyorsun?" Titriyor. Sağ koluna yıldırım inmiş gibi.

Cemal dikleşti. "Ağzını bozma! Ne olmuş dokanmışsak?"

"Anayın dini olmuş!" dedi Bayram.

Cemal, yürüyüp Bayram'ın önünde durdu. "Kaşınma, Kara Dürzü!"

Ömer doğrulup Bayram'a baktı. "Kaşınma kancık kavat!..."

Bayram, "Ben kaşınmıyorum, asıl siz kaşınmayın!"

"Asıl sen kaşınma ulan! Ne kaşınıyorsun ulan? Sana kaşınma diyoruz ulan!..."

Cemal, hışımla atıldı Bayram'ın üstüne.

"Sen bizi eşşek yerine mi koyuyorsun ulan?"

Yaka paça tutuştular. Göz açıp kapamadan Ömer de girişti. Al takke ver külah oldular bir anda. Bayram'ı alta aldılar. Ondan sonra alır mısın, almaz mısın? Yer misin, yemez misin? Vur neresine denk gelirse...

Ömer, "Nerelerin istiyor, nerelerin?" diye soruyor. Bayram, Cemal'in saçını kavramış, eline geçirdiği taşla, beline, koluna vuruyor. Fakat Cemal, pire gibi. Hemen saçını kurtardı, taşı da aldı Bayram'ın elinden.

Toman, Ömer'in bacağından aldı. O an bir kan boşandı.

Ömer, "Yandıım!" diye bağırdı. Hemen tartınıp kalktı; tekme tokat, daha fazla vurmaya başladı Bayram'a.

Kavga bir anda kızıştı. O kızgınlıkla sürüyor.

Köy içinde in cin yok. Nuri'nin Kahve kapalı.

Birden, Irazca'nın evin önünde bir ciyaklama koptu.

Haççа, "Ana yetiş, Bayram'ı öldürüyorlar!" dedi. Yalınayak, başı kabak koştu. "Ağızlarına yüzlerine sıçtıklarım! Babalarının ağzına sıçtıklarım!..."

Irazca, Ahmet'i sarstı. "Ne bakıyorsun Ahmeet, babanı parçalıyorlar?" dedi. Eline bir saç odunu geçirip koştu.

Vardığında, Haççа'yı da Bayram'ın üstüne yatırmışlar, vur ha vur ediyorlar. Irazca varınca, Haççа toparlanıp kalktı.

Irazca, "Tut Toman, tut Toman!... Tutsana Toman! Ne duruyorsun?" diye bağırdı. Elindeki sopayı Cemil'in sırtına indirdi. Öyle var gücüyle indirdi ki, Cemal belini alıp doğrultamadı. "Sizi eşşek herifin dölleri sizi! Sizi beyni soğuk dürzünün dölleri sizi!.."

Ömer kurtulup Irazca'ya saldırdı.

Haççа toparlanıp yetişti birden.

"Fur ulan fur, koyma yanlarına!"

"Fur Ömer! Fur Cemal!..."

Haççа da, Irazca'da, "Fur!" diyor; bir "Fur, fur!" gidiyor. Köpek de habire havlıyor, saldırıp don paça koparıyor; sık sık çenesine, böğrüne tekme yiyor.

Bayram zor bela toparlanıp kalktı. Ağzı yüzü, hem de kan çamur içinde.

Cemal, bir anda Haççа'yı gene alta aldı.

Bayram koştu, Cemal'i belinden tutup savurdu.

Birden Irazca'nın elindeki odun, Ömer'in eline geçti. Aldığı gibi Bayram'ın başına indirdi. Bayram yıkıldı.

Haççа, "Ana Bayram gitti, anacığım Bayram'ı aldırdım!..." diye bağırdı. "Aldırdım Bayram'ı anacığım!..."

Bayram'ın kara gözleri ağarıverdi.

Hâlâ dövüşüyor, hâlâ vuruşuyorlar. Sanki, koca yeryüzünün üstünde dövüşen, boğuşan beş kişiler. Ayıranları, kayıranları yok. Birbirlerinin üstüne gözünü yumup saldırıyorlar. Kanlarını akıtıyorlar, etlerini çürütüyorlar. Yarıyorlar kafalarını...

Neden sonra köy içinde koşuşmalar oldu. Bir yanlardan Ağali bulunup geldi. Halil İbiş bulunup geldi. Karı kız toplandı. Girişip kavgayı araladılar.

Irazca, Bayram'ın üstüne kapanıp ağlamaya başladı. Haççа'nın kıpırdayacak hali kalmamış.

Cemal belini, Boz Ömer bir köşede ayağını tutuyor. Çarığına, çorabına kan dolmuş. Kanları hâlâ akıyor. Akıp, yırtık giysilerini ıslatıyor.

Ağali, "Bu köyü Kara Bayram'a zindan ettiniz ulan kavat dölleri!" diye bağırdı. "Gözünüze gözükecek mi var sütü bozuklar? Ne istiyorsunuz adamdan? Meramınız Karataş'ta her yıl bir vukuat çıkarmak mıdır dürzüler?"

Melek Hasan bulunup geldi.

Irazca doğruldu. "Gitti Bayram'ım gitti!... Bayram'ım gitti Ağali!... Bayram'ım gitti karılar, bir yudum su getirin!" diye bağırdı.

Halil İbiş, Bayram'a koştu. Bayram, başını sol omzuna düşürdü. Alnıyla kulağı arasından bir kan yürüyor. Kan ağzına burnuna doluyor. Kaşları çatık, gözleri kapalı. Açık ağzında kana batık dişleri görünüyor. Dişlerine toprak sıvanmış.

Çelik Paşa'yla Aymelek çekilip eve gitti. Karakaş bakıyor. Toman, havlayarak Bayram'ın başında dönüyor.

Ağali, inler gibi bir sesle, "Bayram, heey Kara Bayram!..." diye bağırdı, bir karşılık alamadı. Eğildi, kulağını Bayram'ın göğsüne koydu, bir şey anlayamadı. "Ulan karılar, bir yudum su getirin, koyun gibi bakmayın! Adam ölüyor!..." diye bağırdı.

Fatmaca'nın Seval, avcuyla su getirdi. Bayram'ın göğsünü açıp ıslattı. Bir değişiklik olmadı. Köy içine sessizlik, acılık çöktü. Melek Hasan, Bayram'ın bileğini tutuyor. Ağali ne yapacağını şaşırmış, elini ovuşturuyor. Irazca ağlayarak, Haççа inleyerek, kendilerini yitirmişler.

Aşağı Mahalle'den doğru Haceli bulunup geldi. Sövüp sapanlamaya, Irazca'ya doğru saldırmaya başladı. Kadınlar çokaşıp tuttular. Kadınlar güçbela tuttu Deli Haceli'yi.

Sonra Muhtar geldi. "Ne oluyor, ne var?" diye bağırdı.

Ağali, "Orospu dinli avradın oluyor, alçak herif!" dedi yüzüne karşı. "Olmasını istediklerin oluyor koca kavat!..."

Muhtar bozuldu.

"Ulan Ağali, sana esef ederim! Ağzından çıkanı kulağın duysun! Senin karşında koskoca muhtar var!..."

Ağali'den önce Irazca bağırdı: "Kocaman taşlar düşsün başına eşşek herif! Kocaman taşlar düşsün de, dilsiz dermansız git!..."

Muhtar, Ağali'ye yanaştı. "Ne var ulan Ağali? Dürzülüğü bırak da, köyün muhtarına iyi bir Müslüman gibi cevap ver!"

Ağali, Bayram'ı gösterdi. "Bak ne var?"

Muhtar baktı, sarardı. "Öldü mü ulan?"

"Öldü mü, kaldı mı bilmem! Al senin olsun Kara Bayram! Muradına erdin adamakıllı. Al da bacaklarından turşu kur! Kara Bayram öldü kavat Hüsnü! Karataş senin olsun!..."

Muhtar, ne yapacağını, ne diyeceğini bilmeden durdu. Sonra koştu, oğlunun üstüne. Sille tokat girişti. Irazca'nın saç odunu hâlâ Cemal'in elindeydi. Muhtar kaptı, başına, beline indirmeye başladı. Cemal'i kaçırdılar hemen. Ömer'e koştu Muhtar. "Mahvettiniz ulan beni! Yedi köyde itten rezil ettiniz ulan beni!..." Alıp Ömer'i de kaçırdılar. Muhtar, elinde odunla, Bayram'ın başına geldi.

"Kalbini dinle bakalım Ağali, kalbini!" dedi.

Ağali, "Ben dinledim, bir de sen dinle!"

"Tık tık etmiyor mu hiç?"

Ağali çiğnini çekti. "Ediyor mu, etmiyor mu, ben anlayamadım! Sokul bir de kendin dinle!"

Muhtar, elini dizine çarptı. "Ulan Karataş'ın avratları, orospular!... Hepiniz şamataya mı baktınız! İnsan buna meydan verir mi? Neye çokaşıp ayırmadınız, dövüştürdünüz bunları bu kadar?"

Karılar, "Domuz!..." diye bağırdılar. "Şımarttın, şımarttın dölünü, şimdi bize ne bahane buluyorsun? Bize güvendin de mi şımarttıydın? Bostanlarda bostan koymadı! Bahçelerde meyve koymadı! Harımlarda köy boğası gibi geziyor. Her harıma, bostana giriyor. Deli Mehmet'in oğlunu da adam diye arkaladın. Bize güvendin de mi arkaladıydın? Asıl sen bize cevap ver kara dinli domuz!..."

Irazca kalktı, Muhtar'ın karşısına geldi. "Söndürdün ocağımı sütü sümüğü bozuuuk!" dedi. Ağzında bulabildiği tükürüğü toplayıp savurdu yüzüne! "Söndürdün ocağımı eşşek herif!"

Muhtar, "Bana ne tükürüyorsun yahu Irazca!" dedi. "Benim ne vebalim var şimdi? Ben mi komut verdim, 'Gidin Kara Bayram'ı öldürün!' diye? Eğer bu işten kıl kadar haberim varsa, şurdan şuraya gitmek nasip olmasın! Ben bu Karataş'ın kara yazı-

lı muhtarı, o eşşeklere böyle dedimse, eğer böyle bir niyet dudağımdan değil, kalbimin kıyısından geçtiyse, hemen şimdi, şurda taş olayım! Sen beni o kadar içi kara mı belledin Irazca? Ben muhtar iken yada değilken, hep bu köyün iyiliğini istedim. Karataş milleti eselsin diye gayret ettim. Köy imar olsun, amirin mamirin yanında kredileri yükselsin, şerefi artsın dedim. Benim kalbimden geçenleri sen ne bileceksin? Necip Bey'in çiftliğini bir politikaylan, köylüye satın aldırdığımdan beri Karataş'ın bahçe bostan gibi yeşermesini, yellerinin tertemiz esmesini istedim ben! Hiçbir zaman oğluma, yoldaşıma, 'Varın da özbeöz komşum Kara Bayram'ı öldürün!' demedim. Hem de öz halamın oğludur o benim! Sen benim anam tarafından öz halamsın Irazca! Bunları sen bilmezsin; ama bak, ben bilirim!"

Irazca, "Yalan!" diye bağırdı. "Nerden öz halanmışım senin? Domuz gibi yalan konuşuyorsun! Öz halan olsam, böyle mi yaparsın? Senin gibi bir köpeğin halası olmam ben!..."

Beytullah Hoca camiden çıkıp geldi.

"Cenabı Rabbil'âlemin bunları görmüyor mu sanıyorsunuz heey cahiller? Heeey cahil insanlar, hiç öte dünyayı düşünmüyor musunuz? Hiç Allah'ı aklınıza getirmiyor musunuz? Dünyanın terazisi temelli bozuldu mu? Kuldan utanma, Allah'tan korkma kalmadı mı? Yoksa Kitabullah'ın yazdığı günler yaklaştı mı?"

Dinliyor mu, dinlemiyorlar mı; dediklerini anlıyor mu, anlamıyorlar mı? Aldırmadan konuşuyor Köy Hocası.

Arap Ali, Çapar Kâzım, Yirik Abdullah, Kosa, Ekiz İsmail, Bakkal Hüseyin, Kahveci Nuri, Çürükdiş... köyün erkekleri toplandı.

Ağali, "Beklemekte anlam yok, Muhtar!" dedi.

Muhtar şaşkın ördek gibi. Sordu: "Ne yapalım?"

"Ne yapacağını senin bizden iyi bilmen lazım! Bu durumda ne yapılacaksa onu yapalım!"

Beytullah Hoca, Bayram'ın başına geçti. Diz çöküp okumaya başladı. Irlanarak, öne arkaya sallanarak, imamlık görevini yerine getiriyor. Irazca'yla Haççа yas tutuyor.

Ötede, evin hayatında, Şerfe'yle Osman, yavru ceylan, ağlaşıp duruyorlar. Ahmet Oğlan görünürlerde yok.

Ağali, "Beklemeyelim, karakola haber verelim!"

Muhtar titredi. "Bekçi'yi koşturun arkadaşlar! Bekçi'yi koşturun da benim Cemal'in ellerini, Bozoğlan'ın ellerini bağlayıp karakola götürsün!..." dedi. Benzi ak kireç gibiydi.

Yirik Abdullah, "Bu ölü gizlenemez Muhtar! Sonunda bize darılma!" dedi. "Başa gelen çekilir diye bir laf vardır, bilirsin!..."

"Bilirim orospu avratlı Yirik; bilirim!" dedi Muhtar içinden. "Bilirim bilgiç dürzü!..."

"Ölünün gizlenemeyeceğini Muhtar iyi bilir!" dedi Ağali.

"Gizlenemez arkadaşlar!" dedi Muhtar. "Katti gizlenemez; haklısınız! Dahi bu köyün resmi muhtarı olarak benim delinin de ellerini, hemi de kollarını bağlatıyorum arkadaşlar! İşte görüyorsunuz!" dedi. Sesi bir hoşlaktı. "Bekçi'yi çağırın bana!" diye bağırdı. "Bekçi'yi çağırın, yakalasın benim dürzüyü, hemi de Haceli'nin deli kardaşını... Karataşlı komşularım da görsün ne adaletli bir muhtar olduğumu. Görsün de, yarın yargıçların önünde, ona göre tanıklık etsinler! Sonunda bana kusur bulmasınlar. Çağırın bana Bekçi'yi!..."

Kimsenin bekçi çağırdığı yok. Kendisi, "Bekçi! Bekçi!" diye bağırmaya başladı. Mustafa geldi. "Yakala şunları Bekçi! Benim Cemal'i de, Bozoğlan'ı da yakala! Ellerini, kollarını Tire sicimiyle bağla! Kapat dürzüleri Koca Oda'nın altına! De ki, 'Muhtar sizi tevkif etti!' Aynı böyle söyle. Haydi yap görevini!..."

Bekçi, "Derhal!" dedi, gitti. Boz Ömer'le Cemal'i önüne katıp götürdü.

Irazca, "Numaraa, numara! Hep numara!..." dedi.

Muhtar'ın sesi zorlukla çıktı.

"Eğer bunlar numaraysa, görür gözüm görmez olsun Irazca! Tutar elim tutmaz olsun! Evimin ocağı tütmez olsun! Kırda dört yüz dönüm ekinim var; bir tutamı kalmadan yansın kül olsun! Evimin içinde kara sular çıksın! Yurduma yuvama baykuşlar tünesin! Yiyecek ekmeğe, örtünecek eski cecime muhtaç olayım, anlıyor musun Irazca?" Sesi öyle ağlamaklı, öyle acı...

Bayram'ın karısı Haççа bir kucak çaput. Üstü başı yırtılmış, darma duman olmuş. Her yanına vurmuşlar, etlerini morartmışlar. Şimdi bütün acıları unutmuş, Bayram'ın acısına düşmüş. Ağlıyor, inliyor, ağıt düzüyor:

Ekinimiz... biçilemedi!
Düvenimiz... koşulamadı!
Yıkılası Karataş'ta
Hiç yüzümüz gülmedi.

Gökçekarga... ne ötersin?
Tüylerini... ne dökersin?
Düşmanların toplanmışlar
Kara Bayram ne yatarsın?

Aşağıdan... gelir kazlar!
Görenlerin... yüreği sızlar!
Kara Bayram can veriyor
Duymuş olsun gelin kızlar.

Evimizin önü gül fidanı
Akıyor kanı, uçuyor canı.
Yatma böyle Kara Bayram,
Gör Haççan'ı, Irazcan'ı...

Muhtar, "Şunları evlerine götürün!" dedi ortaya.

Beytullah Hoca, kendini kaptırmış okuyor. Sesi, Haççа'nın ağıtına karışıyor. Hoca bir türlü söylüyor, Haççа bir türlü... Köyün içine bir acı çöküyor.

Bekçi gelip tekmil verdi: "Kapattım, Muhtar!"

"Ellerini kollarını bağladın mı?"

"Yok, kollarını bağlamadım!"

"Neye bağlamadın? Haa? Ben sana ne söyledim? Çabuk, git bağla! Devriyeler geldiğinde bağlı görsün! Git bağla, komşular da görsün! Görsünler, ben ne hilafsız bir muhtarım, hem de ne zor hallerdeyim; anlasınlar!..."

Karılar, Irazca'yla Haççа'yı tutup götürmek istedi.

Irazca tartınıp kurtuldu. "Dokunmayın bana!"

"Götürelim Irazca, seni eve götürelim..."

"Niçinmiş, niçin? Kara Bayram'ı koyup nereye gidecekmişim? Çekilin önümden!..." Yeniden varıp Bayram'ın başına oturdu. Beytullah Hoca'yı itti. "Çekil şurdan! Bitmedi mi daha okuman? Bahaneye mi bakıyordun?"

Beytullah Hoca, "Nes sabirin!..." çekerek uzaklaştı.

Irazca bağırmaya başladı.

"Düşmanlar, heey zalim düşmanlar!... Heey Tanrı'nın zalimleri!... Bu köyde hepinizin evini yakacağım, haberiniz olsun! Harmanınızı, samanınızı ateşe vereceğim! Bu köyde sizi yurtsuz yuvasız edeceğim. Duyduk, duymadık demeyin! Hepinizin ocağına incir dikeceğim! Apaçık söylüyorum; demedi demeyin!..." Sesini gittikçe yükseltiyor. "El mi yaman, bey mi yaman; bütün cihana belleteceğim! Haberiniz olsun!..." diyor.

Toman, Bayram'ın çevresinde dönüyor.

Irazca boyuna çırpınıyor. "Kara gözlerine kurban olduğum! Şahin boylarına kurban olduğum! Bir kerecik ses ver anana! Doğrul da bak dosta düşmana karşı! Doğrul da düşmanların çatlasın! Doğruluver anam, Kara Bayraaam!..."

Ana Eli

Kara Bayram'ın kanları, kurumuş yüzünden, uzamış sakalından sızıp köy içinin toprağına işliyor. Üstü başı partallaşmış, perişan olmuş yaz gireli. Şimdi de iler tutar yeri kalmamış. Karanlık dehlizlerin altında kalmış gibi, basınçlı, ağır düşlere dalıyor. Soluğunu zor alıp veriyor. Baygındı. Ne zaman ayılacak, nasıl ayılacak, belli değil. Dişini gıcırdatarak bir iki kez inledi. Sol elini, koluyla birlikte titretti. Eline, parmaklarına kan sıvanmış. Parmakları incelmiş. Boynu incelmiş. Yüzü incelmiş. Yüzü, Karataş'ta hiçbir adamınkine benzemiyor şimdi. Tuhaf bir yabancı gibi. Nerde geziyor, nerde yatıyor, başucunda kimler dönüyor, bilmiyor. Bilincini bulamıyor. Şimdi Karataş'tan, şimdi ekinden arpadan, şimdi öküzden inekten, şimdi iki avuç buğdaydan uzaklaşıp gitmiş. Üstünde kıpırdamaz kayalar var. Kayaların altından kalkamıyor.

Muhtar, seslenmeye başladı.

"Bayraaam! Kadersiz Kara Bayram! Ulan haggaten sana çok acıyorum! Ulan benim kara arslanım! Uyan da ağız dil ver! Uyan da gör bak neler yaptım? Kendi belimden inen öz oğlumla, Köy Kurulu Üyesi Deli Haceli'nin kardaşını bağlattım! İkisini de insan içinden ihraç ettim! Kalk bak! Hökümet bağlamaz diye kendim bağladım! Sen ölme! Sen diril gör, daha neler yapacağım?..."

Irazca, "Numaraa!... Numaraa!..." diyor.

Muhtar, "Hayır! Hayır Irazca! Asla numara değil! Eğer bu dediklerimde numara varsa, dünya benim yüzüme tükürsün! Sen hangi numaradan söz ediyorsun? Sen şu benim halime baksana! Utanmasam erkek halimle zarıl zarıl ağlayacağım! Şu sizin halinize benim yüreğim dayanabiliyor mu sanıyorsun? Sen, Karataş'ın Muhtarı'nı insandan hariç bir milletten mi sanı-

yorsun Koca Irazca? Hem de göreceksin, onlara neler yapacağım? Bundan sonra sizin elinizden nasıl tutacağım, onu da göreceksin! Sen Irazca, sen ne dersen de, sen benim öz komşum, öz halam... Gayri ben de adamı kişiyi tanıdım. Deli Mehmet'in oğlunu Kurul üyeliğinden azledip, hemen iyi olup gelince Kara Bayram'ı üye yapıyorum! Kara Bayram'ı sağ yanıma oturtup, 'Emret arkadaş' diyorum! Ona akran muamelesi yapıyorum. Göreceksin! Benim içimden kan gidiyor şimdi, kan! Sen karşıdan ne bileceksin Irazca?"

Kara Bayram'a biraz can geldi. Ağarmış gözleriyle bakıp Irazca'yı seçti. Seçmekle seçememek arası bir haldi. Doğrulmak istedi, doğrulamadı. Başı düştü. Dünya tekerlek gibi fır fır döndü. Bir daha doğrulmak istedi, bir daha düştü. Utanç içinde kaldı.

Irazca, "Kara Bayram!..." dedi. "Kara yazılı Bayraam!..."

Ağali, sokulup omzundan bastırdı.

"Ellemeyin, yatsın biraz daha!..." dedi. "Başını kaldırırsa kanı aşağıya iner, temelli bayılır. Yatsın böyle..."

Muhtar, "Yatmasında fayda yok ama!" dedi coşkunlukla. "Kağnı araba, bir şey koşup doktora koşturalım. Doktor kan iğneleri yapsın!..." Eliyle kendi başını tuttu. "Ellerine çomak çıkası Cemal! Ellerine çomak çıkası Boz Ömer!... Ulan nasıl kıydınız da bu kadar furdunuz bu adama? İkinizin de boyunuz devrilsin eşşeğin kunladıkları!..."

Ağali, "Kağnıyla sabahaca varılmaz!" dedi. "Kosa'nın arabayı koşalım. Karakola kadar inip tel furalım!..."

Irazca, "Tel furdurun!..." diye inledi. "Tel furdurun da doktorları kavuşturun!..."

Muhtar, "Öyle yapalım, tel furduralım!" dedi. "Tel furduralım, cip yollasınlar! Sonra kandıkları kadar para alsınlar benden! Tek Bayram kurtulsun, yoluna servetimi vereyim!..."

Irazca, "Tel furdurun!..." dedi. "Tel furdurun, doktorları yetiştirin komşular!... Pıstınız pıstınız, köyü bu hale getirdiniz; şimdi bir teller bari furdurun Kosa, Ağali!..."

Muhtar derinden ah çekti.

"Ortaköylü Sıhhiye Şakir Efendi şimdi burda olacaktı! Hemen bir iğne yapıp diriltirdi Bayram'ı! Aaah Sıhhiye Şakir!...

Haççа Gelin'i de dirilttiydin!... Bilimine kurban olduğum Şakir Efendi!..."

"Tel furdurun!..."

Irazca, habire "Tel furdurun!..." diyor. Aklı yaslara, ağıtlara gidiyordu. Ama aklına geleni bir türlü toparlayamıyor.

Karşı dağda kara kara kuzularım yayılır,
Kara Bayram köy içinde yere düşer bayılır...
Elim yetişmiyor sana doktor ilaç bulayım
Ana elin en şifalı doktor ilaç sayılır...

diyor, elini Bayram'ın başında, göğsünde gezdiriyor.

Kosa, çevresine bakındı.

"Yok mu burda benim İsmail?" dedi.

Muhtar ivmeceyle iki yanına bakındı.

"İsmail!... Kosa'nın İsmail!..." diye seslendi.

Kosa'nın İsmail bulunup geldi.

"Git arabayı koş!" dedi Kosa. "Koş, buraya getir!"

İsmail, uçar gibi koştu. Az sonra kuru arabayı tangur tungur getirdi. Atların sırtı saman içindeydi. Harmandan çekilip alınmışlar. Gözlerinden şıpır şıpır sular geliyor.

Ağali, "Üstüne bir döşşek koymayalım mı?" diye sordu. "Kupkuru tahtanın üstünde mi gitsin Kara Bayram!"

Muhtar, "Yok canım! Tahtanın üstünde mi gider? Bir döşşek getirelim!" dedi. Karılara seslendi: "Koşun, şurdan bir döşşek getirin karılaaar!..."

İki kadın Irazca'nın oraya koştu. Yatakların arasından alaca yüzlü, yamalı bir döşek çekip aldılar.

Haççа, ağlayarak çocukları toplamaya çalışıyor.

Ahmet Oğlan hâlâ yok görünürde.

Hayvan oruz avluda aç aç bekliyor.

Karılar, "Şu kilimi de alalım!" dedi.

"Alın millet!..." dedi Haççа ağlayarak.

Eski döşekle kilimi sırtlayıp götürdüler.

Serdiler döşeği arabanın tahtasına.

Adamlar, Bayram'ı başından, bacağından tutup arabaya uzattı. Al kırmızı rengi solup gitmiş kilimi örttüler üstüne.

İsmail çıkıp arabaya oturdu.

Kosa, "Atlara yem koymadın mı?" dedi oğluna.

İsmail, elini dizine vurdu. "Eyvaaah! Unuttum baba!..."

"Koş çabuk, koş, seyirt!..."

İsmail, yorgun argın, bir daha koştu. Kaşla göz arasında torbaları doldurup yetişti.

Irazca çıkıp Bayram'ın başucuna oturdu.

Muhtar, kendiliğinden İsmail'in yanına yerleşti. Irazca'nın ters bakmasına, sokurdanmasına bir şey demedi. Ters baksa da olmuş, yönet baksa da olmuştu. Gidip düzeltebildiği kadar düzeltmesi gerekiyor. "Zararı nerde durdurursan kârdır bu davada!" diye düşünüyor. "Sür İsmail, sür çabuk kavuşturalım!..." diyor sonra. "Bekçi Mustafa Koca Oda'nın kapısından ayrılmasın; candarmalar gelesiye nöbet tutsun!" diyor.

Irazca, "Akşamın dar vaktine kaldık!..." diye söylendi. "Bunca derdin üstüne bir de yılanlar saldırsın ardımızdan! Bize yetişemezlerse eve doluşsalar dağdan taştan akıp..." diye söylendi.

Kosa'nın arabası sarsılarak yürüdü köy içinden. Atların zilleri cansız cansız şangırdamaya başladı köyden aşağı giden yolda...

Toman yanları sıra gidiyor.

Irazca, "Evde kal Tomaaan!" diye azarladı. "Evde kal, ateşi ocağı bekle!" Sesini yumuşattı. "Bunca düşman saldırıya geçmiş; koca ev boş kalır mı, gözünün gülünü sevdiğim Toman!.."

Toman döndü usulca, uysalca...

Gün iniyor. İnip anasının koynuna kavuşuyor. Yağmur bulutları uçup gitmiş. Koca Dumlu'nun başına akşamın alları serpilmiş. Belki bundan, bulutların dağıldığını kimsenin gördüğü yok.

Haççа, evin içinde bakmadık, aramadık yer bırakmadı.

"Bu Ahmet nerde? Bu Ahmet nerde acaba? Ortalarda görünmüyor nice zamandır!..." diye bağırdı.

Sultanca geldi, ocağın başına oturdu. Kendi kendine, mırıl mırıl söyleniyor: "Bu sizin çektiğiniz çile, tecelli!... Bu sizin alnınızdaki kara yazılar!..."

"Ahmet yok ortalarda Sultan Teyze!..."

Sultanca, ocağın başında, gözünü küle dikip daldı. "Her şey değişirmiş de, insanoğlunun alnına Kudret'ten yazılan yazı değişmezmiş! Benim gibi sizin de kara imiş yazılarınız! Ben az mı çektim..."

"Gı Sultan Teyze, Ahmet yok!..."

Sultanca kıpırdadı. "Nereye gidecek? Gelir şimdi!" dedi.

Haççа, telaş içindeydi. "Nerden gelecek? Biz onu bir yere yollamadık ki! Nicedir yok ortada!..."

"Her şeyin kötülüğü kötü de, ille alınyazıları pek kötü!..."

"Ah Ahmet, Ahmet!... Nerdesin Ahmet! Kız Şerfe, kalk bir bak, nereye gider bu oğlan?..."

"Bu benim Irazca kardaşım evelinden gülmedi. Erken erken kocası bırakıp gitti. Bir yandan yokluk, bir yandan yalnızlık, arkadaşsızlık, hem de düşmanların baskısı!... Ah bu benim kardaşımın çektikleri... Ah bu benim kadersiz kardaşımın... Benim dünyada yüzü gülmeyen kardaşımın!..."

"Ahmet! Ahmet!..." diye seslenmeye başladı.

Ses soluk yok hiçbir yerde.

Aşağıya indi. "Ahmeeet!..."

Mallar avluda bekleşiyorlardı.

"Ahmeeet!..."

Elinde kandil, ahırın içini taradı. "Ahmeeet!..."

Hayvanları içeri sürdü.

Uca kıyıya bakındı. "Ahmeeet!..."

Yemleçlere, samanlığa baktı. "Ahmeeet!..."

Telaşı arttı; yoktu Ahmet!

Ahırı kapayıp koyun damına girdi. "Ahmeeet!..."

Sayvana, kağnının altına, üstüne baktı. "Ahmeeet!..."

Çocuk yok. Avlunun içinde dönmeye başladı.

"Ahmeeet, nerelere gittin ay anam? Görmüyor musun başımıza gelenleri, ay Ahmeet!..."

Beli bıkını ağrıyor Haççа'nın. "Doğurmaz olaydın ay anacağım!" diye inledi bir ara. Tutar yeri kalmamış. Acılarını, ağrılarını duydu. Çok dayak yemiş. Yorgunluğunu unutmuş. Saçı başı hâlâ dağınık. Gözünün önü, Cemal'in bir yumruğuyla mor soğan gibi çürümüş.

"Tomaaan, nerdesin?..."

Küçük sarı köpek, merdivenin altından moğuklayıp geldi. Her zamanki gibi, başını Haççа'nın ayaklarına sürüyor, yalanıyor. Kuyruğunu, öne, yana sallıyor.

"Ahmet Oğlan nerde, Toman?"

Köpek, merdivenin altına doğru ürümeye başladı.

Haççа, hiçbir şey anlamadan o yana yürüdü. Kandili tutup baktı ki, Ahmet orda! "Ahmet!" diye bağırdı.

Ahmet, yüzaşağı kapanıp yatmış. Kolunu, başının altına almış. Bir ayağını karnına doğru çekmiş. Altına, en altına yumulmuştu merdivenin...

Haççа iyice sokuldu. "Ahmeeet!..." Ahmet uyumuştu.

Haççа, oğlunun yakasından, bağrından kavrayıp çekti.

Çocuk, "Iiiihh!..." ederek, inleyerek uyandı. Yüzü su gibi ter içinde. Cayır cayır yanıyor, ateşi var.

Çekip çıkardı. "Ahmeet!... Ahmet gibi!..."

Ahmet, uyanıp kendine geldiği zaman utanç içinde kaldı. Gözlerini yere eğdi. Anasının yüzüne bakamıyor.

"Ne işin var burda Ahmeet gibi? Akşam oldu, neden yukarı çıkmıyorsun, evimize? Hasta mısın? Hastaysan yukarda, evde yat! Bu kadar derdin içinde bir de kendi üzüntünü çektirme bize yavrum! Olur mu böyle? İyice kapılarını kitleyip kapandın içine! Sorulan soruya, söylenen söze karşılık vermiyorsun tosun Ahmet'im!..."

Haççа, oğlunu kolundan tutup çekti. Çeke çeke yukarı çıkardı. Hayata, ocağın başına oturttu.

Sultanca, hâlâ eski yerinde, eski havasında.

"Dünyanın tadı tuzu kalmadı. Köy bozuldu. Bildiğimiz dirlik düzenlik uçup gitti. İnsanlar kıcığa kardı. Yoksulun, düşkünün elinden tutan yok artık! Kadılar kaymakamlar, bildiğim padişahlar, valiler, banka müdürleri, onbaşılar, büyük paşalar hep varsıllara arka çıkıyor. Malı, parası, gözel avradı olan yıkılmıyor. Hep varsılın dediği oluyor!... Sen istersen inleye inleye öl şurda; dönüp de, 'Ne oldun? Neyin var?' diyen bulunmuyor yoksul isen!..."

"Merdivenin altına yatmış uyumuş! Su gibi tere batmış!..."

"Tırnak kadar çocuk ay kızım! Akşama kadar kırda debenleye debenleye yorulmuştur. Yıkılası dünya, körpecik çocuklara zehir oluyor. Gül fidanı gibi yavrular, ufacık yaşında sararıp soluyor..."

"Değil kadın teyzem; değil!..." dedi Haççа. "İşten, yorgunluktan değil! Başına o iş geldi geleli, çoccam böyle değişti. Böyle suskun, küskün bir çocuk oldu. Eski Ahmet'lerden eser kalmadı. Gülmeyi, oynamayı unuttu. Aaah, ah!... Bak, bu vakit oldu, daha ağzına bir lokma bir şey koymadı!... Evimizin suyu seli dolmadı; kaplar bomboş ay Sultanca Teyze!... Kapları doldurayım da, biraz ekmek aş kayırayım; sen oturakoy!..."

"Dünyanın işleri, aynı bir cenk kitabının içinde yazılanlar gibi! Dünyada herkes Seyit Battal Gazi Efendimiz olmak istiyor. Onun için çok bela zuhur ediyor. O olmaz olası belalar da gelirken, 'Ben varıyorum, suyunu selini doldur!' diye haber vermiyor... Ben diyorum da, kimse inanmıyor. Dünyada erkek misin, delikanlı olup evlenesiye kadar... Kadın mısın, kızlığını yaşayıp gelin olasıya kadar!... Ondan sonra çekip gideceksin! Derdin belanın içine iyice dalmadan, çoluğu çocuğu kırların ortasına doldurmadan sıvışıp gideceksin bu nalet dünyadan! Bunun da çaresi ölümdür kızım, kendi gönlünle göpgözel bir ölüm!..."

Sultanca kendi uzak evrenine daldı.

Erle Karakolu

Geç vakit Erle'ye vardılar.

Kosa'nın İsmail, arabayı karakolun önüne eyledi.

Jandarmalar karakolun balkonuna çıktı.

Muhtar, Onbaşı'yı sordu. Çıkıp evine gitmişti.

Muhtar, "Gidin biriniz çağırın! Biriniz de doktora tel furun! İşimiz ivedi!... Size her ne kadar zahmetse de..." dedi.

Biraz sonra JKK Cafer bulunup geldi.

"Ne var gene ulan ırzı kırık Muhtar?" diye çıkıştı. "Ne yaptınız gene? Bu arabadaki ne?"

Muhtar, ezilip bitmiş. Dirliği, dayancası kalmamış. Yukarıya, Onbaşı'nın odasına çıktılar hemen.

"Tel fur Sayın Onbaşı'm, hemen tel fur! Doktora, kaymakama tel fur! Karataşlı Bayram Kara öldü ölüyor! Senin gayret edip mapustan çıkardığın itler, köyün içinde, dar ikindin, dünya kadar tanığın tapığın önünde, başını gözünü yarmış. Çabuk tel fur! Sana aman diyorum Sayın Onbaşı'm, yalvarıyorum!... Bir yandan da devriye çıkar, o itleri yakalat! Koca Oda'da mapus bekliyorlar. İkisini de kendi elimle tevkif edip kapattım! Bu sefer hiç çabalamayacağım Onbaşı'm! Çürüsün köpekler içerde! Kemiklerine kadar çürüsün, kurtarmayacağım! Eğer ileriden geriden başka birilerinin aracılığıyla sesimi çıkarırsam, çağır karakola, yüzüme tükür! Haydi, şimdi tel fur!..."

Irazca çıkıp geldi. "Ağızlarına yüzlerine tükürdüklerim!" diye daldı Onbaşı'nın odasına. "Yediler yavrumu! Görmedin mi ay boz yılan? Yatıyor şimdi arabanın içinde! Bir ayılıp bir bayılıyor. Bu düzenleri böyle bozan dürzünün ağzına sıçayım! Sebep olan kavatların ağzına! Delileri yavrumun üstüne saldıranların, sevk edenlerin ağzına!..."

"Ne sokurdanıyor bu?" diye sordu Onbaşı.

Muhtar, "Sen ona bakma Sayın Onbaşı'm! Sen ona bakma da tel fur! Elini ayağını öpeyim ilçeye tel fur!..."

Irazca, "Tel furun!..." diye bağırdı. "Tel furun da doktorlar yetişsin! Kadersiz Kara Bayram'ım ölmesin! Tel furun çabuk! Tel furun, yediğiniz bokları temizleyin!"

Onbaşı, "Atın şunu dışarı!" diye bağırdı. Zile bastı.

İçeri bir jandarma girdi.

"Haydi kadın, dışarı!" dedi, sürüklemeye başladı usulca. "Biz sana girme içeri dedik!..."

Irazca sokuldu çenesine Onbaşı'nın.

"Bana Karataşlı Irazca derler! Sen şimdi beni burdan çıkar, ondan sonra tanı! Ben, arabada baygın yatan Bayram'ın anasıyım! Sen beni burdan çıkar, gör başına neler geliyor! Yıkarım bu karakolu senin başına Onbaşıııı! Eşşeğime biner, ta Ankara'ya, senin umum kumandanına giderim! Yaptığın kepazelikleri bir bir sökerim!... Dahi sökeceğim, dur sen!... Sen benim hiçbir şeyden haberim yok mu sanıyorsun? Nere gitti Deli Haceli'nin karısı Fatma'nın boynundaki altınlar? Nere gitti satılan habaların parası? Dur sen!... Hele şu oğlanın işlerini bir yoluna koyayım! Ondan sonra düşüp yollara, ta umum kumandanına, umum paşana gideceğim senin!... Yaptıklarını bir bir sökeceğim, dur sen!..."

Onbaşı, Muhtar'a baktı. "Allah ellerin köyüne bol bol rahmet yağdırır, Karataş'a deli yağdırmış!..." dedi. "Her köyde birer tek varsa, Karataş'ta ton hesabı!..."

Irazca, "Akıllı, deli... orasına karışma!..." dedi. "Karışma da çabuk tel fur!... Bir doktor çağır!..."

Onbaşı, "Tel mel furamam!" dedi. "Işıklar kırına yağmur yağdı. Yıldırım attı, hatlar bozuk!... Hemi de doktorun altında uçak mı var, nasıl gelsin buraya hemen? En iyisi sürün arabayı! Erde geçte kendiniz ulaştırın! Doktor buraya gelse ne yapacak? Tentürot, pamuk! Başka ne gelir elinden? Siz çabuk ilçeye yetişin! Ordan da Burdur'a geçin. Baygın aygın... O kadar kan kaybettiyse, hastaneliktir Bayram Kara! Ölmeden yetiştirin!..."

Irazca, hemen çıktı. "İlçeye gideceğim öyleyse!" dedi. "İlçeden Burdur'a geçeceğim! Ağır Ceza Reisi'ne, Vali'ye çıkacağım! Sizin bu yaptıklarınızı koymayacağım yanınıza!..." dedi.

Ardından Muhtar da yürüdü. İsmail, atlara torba takmıştı. Irazca çıkıp yerine oturdu. Muhtar yerine atladı. Arabayı yeniden sürdüler.

Onbaşı iki jandarma çağırıp emir verdi:

"Derhal teçhizat kuşanıp yola çıkın! Karataş köyünden Muhtar Hüsnü'nün oğlu Cemal ile Deli Mehmet oğlu Ömer'i yakalayıp getirin! Haydi, marş!... Şafak sökmeden ikisini de burda mevcut isterim!..."

Sonra kendi kendine söylendi:

"Ulan Işıklar kırına yağan yağmurlar vara Karataş'a yağaydı! Yıldırımlar bu rezillerin başına başına ataydı, gelip gidip başımı ağrıtmaktan kalaydı serseriler!..."

Memurlar

Kosa'nın araba, kahveler dağılmadan ilçeye vardı.

Bayram'ın insan denecek hali kalmadı. Araba çalkadıkça hurdahaş oldu. Kimi zaman aygın, kimi zaman baygındı.

Irazca, yol boyunca Muhtar'ı iyice itin kıçına sokup çıkardı. Söylemedik söz bırakmadı. Muhtar da verilecek karşılıkları verip tüketti, hatta yalvarıp yakardı. Irazca'yla başa çıkamayacağını anlayınca karşılık vermeyi bıraktı. Irazca'nın her sözünü sineye çekti ondan sonra.

Arabayı çarşının içinden yukarı sürdüler. Doğruca Ferhat'ın hana vardılar. Memurlar Kulübü'nün ışıkları yanıyor. Çarşı, lüks lambalarıyla, düğün yeri gibi aydınlatılmış. Her yan ışık içinde.

Muhtar, hemen atlayıp Ferhat'ı buldu.

"Bize doktordan haber ver, Ferhatcan! Bir hastamız var, yaralı! Karataş'ın içi altüst oldu, sorma! Gene yedi cihana, Kaymakam'a, Kumandan'a, Sayın Savcı Bey'e irezil olduk. Çabuk bize doktordan haber ver..."

Hancı Ferhat, uykulu gözlerle bakıyor.

"Doktor Kulüp'tedir bu saate! Daha evine gitmemiştir. Kaymakam, Kumandan da ordadır..."

"Gidip başvursam kızarlar mı?"

"Kızarlar mızarlar! Yaralı ağırsa, başvuracaksın!"

Kulüp, Ferhat'ın hanın karşısında. Her zamanki gibi perdeleri kapalı. İçerden oyun gürültüleri, radyo sesleri geliyor. Radyodan Ankara'nın şangır şungur havaları, zilleri duyuluyor.

Muhtar, korkak titrek adımlarla yürüdü. "Başımıza büyük belaları yüklendik!" dedi içinden. Şapkasını çıkarıp eline aldı. "Şimdi bir hastir çeksinler bize burdan, temelli irezil olalım!..." Lacivert ceketinin üstünde, tıraşlı kafası, gelişigüzel yontulmuş

bir sütun başı gibi duruyor. "Efendileri oyunun başında rahatsız etmek uygun mu?" Kapıyı usulca açıp girdi. Kulüp dumana batmış. İçerinin havası, insanı çarpıyor. Memurlar, şiş gözle masalara toplanmış, düşüne düşüne kâğıt oynuyor, zar atıyorlar. Kimisi, "Sanzatu", kimisi "Blöf" diyor; kimisi tavlada arkadaşını "Altıkapı"ya alıyor. Kazananların yüzünde güller açıyor, kaybedenlerin şenliği uçup gidiyor. Genellikle bir sinirlilik, Kulüp'ü bastırıp duruyor. Küçücük ilçede yapacak başka "iş" yok. Eğlence yok. Karılar her gün aynı tadı vermiyor.

Ocakçı Âdem, su küpünün başında uyukluyor.

Karataş Muhtarı Hüsnü, kapının önünde, şapka elinde, bir zaman bekledi. Savcı Bey'i, Doktor'u, Kumandan'ı, Askerlik Şube Başkanı'nı seçti. Gözü Kaymakam'ı aradı. Görünürlerde yok.

Nüfusçu Osman kalkıp Muhtar'a doğru geldi.

"Ne var gene ulan Karataş'ın Kralı?" diye sordu.

Muhtar, ölü gibi bir sesle, "Köyde vukat çıktı Osman Efendi!" dedi. "Hemi de kim biliyor musun? Bizim itler çıkardı. Bir yaralımız var, çok ağır..."

Nüfusçu Osman bağırdı:

"Aferin şu sizin Karataş'a ulan Muhtar! Burdur toprağında birinci oldunuz! Dereköy'ü, Damalı'yı, Navlu'yu, Kuşbaba'yı kilometrelerce geçtiniz!..."

"Geçtik Osman Efendi, haklısın! Haggaten tüm köyleri geçtik!..." dedi Muhtar. Ekledi: "Sayenizde..."

"Dürzüye bak!" diye çıkıştı Nüfusçu Osman. Ardından top gibi bir kahkaha attı. "Neye sayemizde oluyor ulan? Size hiç durmadan vukuat çıkarın diye kumanda mı veriyoruz burdan?"

Taak, kapı açıldı o sırada. Irazca geldi. Bir sessizlik oldu. Bir an durup baktı Irazca. Elini kalçasına koydu. Biraz daha bakındı. Sonra birden, diliyle dişi arasından tükürür gibi, "Naha gözünüz kör olsun! Gençliğinize doymayın işallah!" diye bağırdı.

Şakırtılar, şukurtular durdu. Ocakçı Âdem uyandı ansızın. Sandalyeler gıcırdadı. İrili ufaklı üyeler, başını kapıya çevirdi.

"Şunların haline!..." dedi Irazca. "Uykuyu tüneği uçurmuşlar oyun diye!... Naha boyunuz devrilsin! Ne farkınız var sizin ahaliden? Bu nasıl okumuşluk böyle?" Durup biraz daha bakındı. "Kaymakam'ı gösterin bana!" dedi. "Nerede Kaymakam?"

Üyelerden birkaçı güldü. Birkaçı oyuna devam etti.

Ocakçı Âdem koştu geldi.

"Üye olmayanlar giremez teyze, çık!..." dedi.

Irazca, elinin tersiyle itti Âdem'i. "Üyeliğiniz başınıza yıkılsın! Kaymakam nerde dedim?"

Tapucu Kadir bağırdı yerinden: "Kaymakam, yarın sabah dokuzda makamına gelir, dokuzda orda ol, Teyze Hanım!" dedi.

Irazca durup içerisini seyretti.

"Boylarınız devrilsin işallah!" dedi. "Şunların haline! Utanın, yerlere geçin ulan! Milletin önü sıra nedir bu yaptıklarınız?..."

Nüfusçu Osman sesini yükselterek, "Bakın size bu teyzeyi tanıtayım millet!" dedi kalabalığa. "Bu anaya Karataş köyünden Irazca Kara derler! Son derece Osmanlı avrattır. Cesur ve yürekli dir. Natıkası kuvvetlidir. Taşa söylese eritir. Tasdik ederim: Aslının aynıdır..."

Irazca, Nüfusçu'ya ters ters baktı. "Taşını tuşunu dedirtme! Doktor nerde? Çabuk doktoru göster bana!..." dedi.

Muhtar, ezilip büzülüyor, Irazca'yı kuşağından tutup çekiyor. "Şöyle dur Irazca, Allaşkına deliliği bırak!" diyor. "Allaşkına, eliyin hamuruyla erkeklerin işine karışıp milletin asabiyetini sinirlendirme! Şimdi kızacak, seni de beni de tevkif etmeye kalkacaklar!... Bayram'ımız sefil olacak hanın önünde..."

Fakat Irazca duymuyor.

"Benim oğlum dışarda, arabanın üstünde baygın yatıyor, siz burada şakır şukur, şakır şukur!... Nerde doktor? Al kanları aka aka tükendi Kara Bayram'ımın! Nerde doktor? Ankara'ya gidip halimi bir bir arz edeceğim! Yaptıklarınızı bir bir söyleyeceğim! Mapusanedeki itleri kim çıkardı, Deli Mehmet'in Haceli'den parayı kim yediyse, hepsini bir bir söyleyeceğim! Yarı gecelere kadar şakır şukur oyunları oynayıp, daireye uykulu gözlerle gidenleri, evlerinde öğleye kadar yatıp yatıp masanın başında iş görmeden oturanları... bir bir... Hiçbirini unutmadan, anlatacağım..."

Ofisçi Hakkı Bey sinirlendi.

"Kalk yahu!" dedi doktora. "Kalk şu kadını sustur, kafamızı şişirip durmasın! Deli dinlemeye mi geldik buraya?"

Doktor oyunu bırakıp kalktı.

Ardından Savcı da yürüdü.

Savcı kalkınca, Kumandan da kalktı.

Doktor, handaki arabanın başına gitti Muhtar'la.

Savcı'yla Kumandan, Irazca'yı konuşturdular.

Memurlar, çevrelerine halka oldu üçer beşer.

"Kırda ekinimiz serili kaldı! Başa gelecek işler miydi şunlar? Yüreğim ağı ile ateş dolu! Ne söylesem, acılarım hiç dinmeyecek! Vergimizi vaktinde verdik size! Oğlumuzu kocamızı askerden, malımızı sayımdan, nice zamandır kaçırmadık! Nice zamandır her dediğinizi tuttuk! Neye böyle onbaşınız, karakolunuz kalleşlik ediyor? Neye böyle mapusa attığınız delileri, iyice akılları başlarına gelmeden çıkarıyorsunuz? Siz genç insandan anlamaz mısınız? Muhtar'ın efeyi, Üye'nin deli kardaşını, yeniden vukat çıkarsın diye mi salıverdiniz Karataş'a?..."

Savcı öksürdü. "Yahu Irazca, Bayram Kara davasından feragat etti kızım! Kendisi feragat edince bize ne yapmak düşer? Zorla yurttaşları tutamayız ki içerde?"

Irazca, başına tokmak yemiş gibi sıçradı.

"Kim demiş feragat etti? Kim demiş, söyle bakayım? Feragat da neymiş söyle bakayım? Kim uydurmuş bunu? Bizim hiçbir 'gat'tan 'gut'tan haberimiz yok! O nasıl lafmış öyle?..."

Savcı, "Biz yalan söylüyoruz öyleyse!..." diye kekeledi.

"Karakoldan evrak geldi" dedi Kumandan. "Bayram Kara'nın ifadesi var: 'Böyle bir şeyin aslı astarı olmadığını anlamış bulunuyorum. Onun için, hiç kimseden davacı değilim' diyor!... İfadesinin altında parmak mühürü var!..."

"Yalan! Hepsi yalan!..." diye bağırdı Irazca. "Bunların hepsi sizin Onbaşı'yla, bizim boynuzlu Muhtar'ın düzmeceleri! Hiç öyle bir ifademiz yok bizim!... Tümüyle yalan!..."

"Öyleyse yeniden inceletiriz!" dedi Kumandan.

Irazca, "Geçmiş ola!" dedi Savcı'ya. "Onu vaktiyle inceletirip, ondan sonra çıkaracaktın itleri! Bizimki bize yettikten sonra, yeniden inceletmişsin, ne kıymeti var? Daireye giderken kafanızı Kulüp'te bırakırsanız, böyle olur! Varın Kara Bayram'ın haline bir bakın dışarda! İnsan denecek hali kalmış mı hiç? Varın da bir bakın arabanın üstünde!..."

Doktor dönüp geldi. Ocakçı Âdem'i yanına çağırdı. Cebinden bir anahtar çıkarıp uzattı. "Git benim çantayı getiriver! Kardeşime söyle, ilk yardım malzemesi koysun! Ağır yaralı dersen anlar..." dedi.

Âdem anahtarı alıp koştu.

Doktor, Irazca'nın çevresindeki memurlara döndü.

"Ağır şekilde darp! Beyinde sademe. Kan kaybı var. Nabız düşük. Hemen 'serum fizyolojik' lazım. O da bizde yok. En iyisi ilk yardımı yapıp, il hastanesine sevk etmek hemen. Kalbini de takviye etmek iyi kötü..."

"Bir hızlı araç olmalı gerek!" dedi Savcı.

Kumandan, "İlden cankurtaran istesek nasıl olur acaba?"

"Kaç oldu istediğimiz? Yollamazlar!...". dedi doktor.

Irazca, "Kaymakam nerdeymiş pekey?" diye sordu ortaya. "Yolunu gösterin,.varıp kapısını döveyim!..."

"Biraz sakin ol Hanım Teyze! Kaymakam'ın kapısını dövüp ne yapacaksın!" dedi Kumandan.

"O bulur çaresini! Kaymakam'ı gösterin bana!..."

Savcı, "Evet!..." dedi. "Makam cipini verir belki?..." Nüfusçu Osman'ı çağırdı. "Sana zahmet ama Osman Efendi, Hanım Teyze'yi al, Kaymakam'ın evine götür. Bir söylesin, belki verir. Ağır yaralı Bayram Kara; gece gündüz yetmeli hastaneye..."

Irazca, "Siz bana Kaymakam'ı gösterin!" dedi.

Nüfusçu Osman kolundan çekip yürüdü.

"Dillerini sevdiğim Irazca Teyze! Gel bakalım. Gel sana Kaymakam'ı göstereyim. Sen dünyanın en has kumaşısın. Senin yamalığın Suriye'de bulunmaz, Suriye'de! Ama, Karataş'ta sefil olup gidiyorsun. Kadrini kıymetini bilen yok, kadın teyzem!..."

Yürüyüp gittiler.

Savcı, Muhtar'ı çağırdı. Muhtar, şapkası elinde, bekliyor.

"Ne oluyor böyle Muhtar?" dedi Savcı. "Neler döndürüyorsun Karataş köyünün içinde? Senden bunları mı görecektik?"

Muhtar adamakıllı kızardı. Ceketini ilikledi.

"Ne söylesen haklısın Savcı Bey'im!" dedi. "Olan oldu bir kez! Ben iyi edeyim dedikçe, böyle kötü oldu! Hepimizi bağlayıp mapusa atsan; hepimizin yüzümüzü ak tükrüğe boğsan,

haklısın. Aklım daha iyisine ermez oldu gayri! İyi olsun diye itleri mapustan çıkarttım, aksime bombok oldu Sayın Savcı Bey'im!..."

Savcı, "Gene tevkif ederiz onları!..." dedi.

"Durduğun hata!" dedi Muhtar. "Senden evvel ben ikisini de Koca Oda'ya kapattım! Geliyorken de karakola haber verdim. Bayram Kara'ya bir fiske darp etmediğim halde, beni de tevkif etsen yeridir. Nas'olsa temelli irezil olduk Erle Çukuru'na, Yeşilova'ya!... Dışarda duracağıma içerde durayım daha iyi!..." Elleriyle kafasını dövüyor.

Kumandan, "Yazık, çok yazık!..." diye söylendi.

Az sonra Kaymakam, yanında Irazca ve Nüfusçu Osman'la çıkıp geldi. Kumandan'ı çağırdı.

"Domuzluk, Erle Karakolu'ndaki Onbaşı'da!" dedi. "Sabaha kalmadan çekeceksin onu ordan! Herifçioğlu hepimizi fır döndürüyor, haberimiz yok!"

Muhtar, "Bilemiyorum gayri..." diye inledi.

Kaymakam, "Şoför Hasan'ı bulun!" dedi. "Uykudaysa uyandırın! Cipi çalıştırıp Bayram'ı il hastanesine yetiştirsin!..." Muhtar'a döndü. "Sen de beraber git..." dedi.

Muhtar, ellerini önünde kavuşturdu.

"Pekey beyim!... Emrin başım üstüne..."

Kumandan çarşıya doğru düdük çaldı.

Gece Bekçisi Saldalı Yakup koşup geldi.

"Makam Şoförü Hasan'ı bul hemen!" dedi Kumandan. "Çabuk cipi çalıştırıp buraya gelsin! Benzin yoksa koysun depoya. Ağır hasta var; Burdur'a gidecek!..."

Bekçi Yakup gitti.

Kaymakam, "Üzülme Irazca Ana!" dedi. "Elimizden geleni yapacağım; Bayram kurtulacak. Bayram'ı sen bize bırak..."

Sonra Hancı Ferhat'ı çağırdı. "Bu kadına tek yataklı bir oda ver! Boş odan yoksa boşalt! Hesabı benden..." dedi.

Ferhat, "Baş üstüne..." diyerek çekildi.

Kaymakam, Irazca'ya yeniden" Üzülme!" dedi.

Irazca, "Üzülsek fayda yok ki!" dedi. "Başa gelen çekilir. Kulüp dolusu memur burda; bir sürü candarma, onbaşı orda; Ankara'da paşalar, umum kumandanlar; hem de oylarımızı

alıp alıp gidenler; bizim başımıza da bu haller geliyor! Ne yapalım! Ya patlayıp infilak edeceğiz yada of puf demeden çekeceğiz..."

"Yerden göğe haklısın!..." dedi Kaymakam.

Kara Zulüm

Muhtar, Kosa'nın İsmail'e, "Ben gelesiye kadar bekle; öğlene kalmam!" demişti. Öğlen geçip gitti, dönmedi. Hâlâ dönmüyor. Atların yemi yeygisi tükendi. İsmail tuz yumurtluyordu. Bir ara, etti edemedi, kasabanın harmanlarına gitti, saman istedi. Beş altı harman dolaştı, kimse vermedi.

Kıyı harmanlardan birinde, asker giysileriyle bir delikanlı çalışıyor. Ona vardı. "Yahu arkadaş!" dedi. "Parasıyla olsun yani, şu torbaları dolduralım! Yaralı getirdim köyden. Atlarım aç!" dedi.

Asker giysili delikanlı, "Nerelisin?" diye sordu.

"Karataşlıyım!"

"Karataş'tan kimlerdensin?"

"Benim babama, Kosa derler."

Asker giysili delikanlı bir çırpındı.

"Yahu, yüzün hiç yabancı gelmedi! 'Ben bu arkadaşı bileceğim, bileceğim ama acap nerden?' diyordum. Senin baban, beni evinde bir konuk eyledi, hiç unutamam! Demek böyle?"

İsmail, "Böyle..." dedi.

"Arkadaş, bana da Adil'in Mahmut derler!" Malamayı gösterdi. "Doldur torbalarını, helal olsun! Malamamız tanelidir, dükkânlardan arpa almak filan istemez! Doldur bolcana!..."

İsmail bu rastlantıya çok sevindi. Torbaları doldurduktan sonra harman süpürgesini alıp Mahmut'a yardım etti. Onun tırmıkladığı yerleri süpürdü. Sonra, torbaları sırtlayıp hana geldi. Baktı Muhtar hâlâ dönmemiş.

Irazca evdirip duruyor. "Yok mu bir haber! Bir haber!" deyip dönüyor. Sabahleyin Kaymakam, "Telefon eder sorarım üzülme!" demişti. Etti mi, etmedi mi? Bilmiyor. Bildiği, artık işlerin iflah olmayacak kadar kötüleştiği! Bayram'ın halinin ha-

raplığı! O haliyle ne zaman döner gelir de işlere yardım eder acaba? Her şey olduğu yerde kaldı. Daha buğdaylar biçilecek. Biçilip taşınacak. Harmanlar sürülüp, tınazlar savrulacak. Bu kocamış haliyle, çocuklu gelinle, bunca işe nasıl güç yettirecek, bitirecekti?

Öğleye doğru, iki jandarma, Boz Ömer'le Cemal'i getirdi. İkisinde de bet beniz kalmamış. Çökmüş, simsiyah olmuşlar. Ömer'in hali daha perişan. Yaralı bacağı, bir kara yazmayla sarılı. Demek biraz derin ısırmış Toman! Yada sonradan azdı. Güçlükle yürüyor. Köyden ta ilçeye kadar o uzun yolları yayan yapıldak yürüyüp geldi.

Irazca, hanın önüne dikilip geçişlerini seyretti. Elleri kelepçeliydi. Başlarını eğmişler yere. Jandarmaların önünde büzüle büzüle, taş gibi sessiz yürüyorlardı.

"Geberesiceler! Kara yere giresiceler!..."

Cemal'in yüreği cızz etti. *Eee bakalım, bir gün olur, bir daha kurtuluruz*, dedi. Yokuş yukarı, başlarını kaldırmadan yürüdüler. Savcılıkta ifade verdiler önce. Sonra gene jandarmalar önünde cezaevine gittiler.

Öğle geçti, geçip gitti... Bayram'dan hâlâ bir haber yok. Irazca'nın yüzü buruştu. Elleri yana düştü. İçine umutsuzluk çöktü. Acaba, bir kötü haber var da Kaymakam söylemek mi istemiyor? Neden bir hayırlı haber gelmedi bu zamana?

İçinden kuş olup uçmayı geçiriyor. Uçup Burdur'a varmak, hastanenin üstüne konmak istiyor. Ak gömlekli doktorlardan haber sormak istiyor. Eğer sağsa, eğer bitkin uyuyorsa, daha ayılmamışsa, oturmak başucuna, beklemek istiyor. Sineklerini kovmak, tülbendini ıslayıp alnına koymak istiyor. Kalaylı kaşıkla ağzına hoşaf vermek... İnlerse, sızlarsa, geceleri ateşi artar sayıklarsa, "Anam, Kara Bayram'ım, kara gözlü Bayram'ım!..." diye ses vermek istiyor.

"Aaah ırzı kırık Muhtar! Senin başının altından çıkıyor bunlar, senin! Bir de yanıp tutuşuyorsun şimdi! Dövünüyorsun bir de! 'İyi olsun dedim, kötü oldu!' diyorsun! Hep numara! Ben senin karnındakini bilmez miyim, ak tilki tabiyatlı dürzü!..."

Gülüm balım bir köy düşünüyor. Sarım morum bir köy. Yağmurlar yağıyor. Duruca duruca seller, biraz akıp diniyor.

Yedi renkli ebemkuşağının altından çocuklar geçiyor. Her muradı gerçek oluyor çocukların. Kuzular çayırlara yayılmış geniişçe! Güneş tatlı tatlı ısıtıyor. Kızlar bahçelerde çiçek çapıyor. Saksılarda ak karanfil, hatmi, sardunya, begonyalar, cam önlerini doldurmuş. Damların saçağına kumrular, güvercinler konup kalkıyor. Ekmekler sıcacık. Elmalar kütür kütür. Elmalar her köye yetiyor. Cevizler koyu gölgeli. Yeni gelinler hiç duyulmamış ninnilerle beşik başında. Analar çocuklarını dövmüyor. Kocalarını üzmüyor. Kocakarılar tengerekleri alıp ağaç altına gidiyor. Ölülere gülden kefen örtülüyor. Mezarlıklar gül gülistan. Kinsiz, gamsız gümansız, delice bayramlar oluyor her yıl. Varsıllar, yoksulları ezmiyor, ezemiyor. Yoksulluk, varsıllık diye bir şey yok. Köyde kimsesizleri boğmuyorlar. Kimsesizlik diye bir şey yok. Aynı Karataş güneşinin altında, insanlar, kör topal, yeşil gözlü, kara gözlü, hepsi birbirinin kimsesi. Herkes birbirinin elinden tutuyor. Köyler, tarlalar herkesin, hem de herkese yetiyor. Dünya herkese yetiyor. Senlik benlik kalmamış! Gurbet yolları kapalı. Köyler cümbüş içinde. Akşamlar düğün şenliği. İşler imece. Dileyen günde geziyor, dileyen gölgede. Hastanın çorbası, yeni doğanın pabbası, küçük kızın cepli entarisi var. Sofralar bolluklu. Etler kebap olmuş. Meyveler, bostanlar tütüyor. Karataş'a aç gelen, tok gidiyor. Köyler, köylerle at koşturuyor. Köyler, danaları düveleri yarıştırıyor. Karataş'ın danaları birinci! Birinci olmuş danaları, gülleyip pullayıp diziyorlar. Çevresinde bir halay, bir horan! İki çocuk dövüşürse ayırıyorlar. Kavgalar kızışmıyor. İnsanların seyirlik oyunları var. Dünya böyle bir düş. Bir masal bazen böyle...

Düşündükçe, içine çöken şenlik uçuyor. "Bizim halimiz çok kötü; çok!..." diye dövünüyor. "Bu kötü hallerimiz maşara kadar sürecek mi?... Öleceğiz gideceğiz, bir dirlik düzenlik görmeyecek miyiz?..." diyor.

Öğleden epey sonra Kaymakam geldi.

"Üzülme dedim sana Irazca Teyze!" dedi. Gülüp şakıyor. "Hiç üzülme! Bayram Kara'ya kan verdiler. Başındaki yarasını diktiler. Sabahleyin telefon ettim; doktorlar gelmemiş. Şimdi ettim; gelmiş. Sordum, iyi dediler. Nabız normal, kalp iyi, mora-

li düzeliyor dediler. Çevresinde ak gömlekli hemşireler dönüyor. Irazca Teyze! Üzülme..."

Irazca'nın yüzü güldü.

"İyi diyen dillerine kurban olayım! Ben Bayram'ı önce Allah'a, sonra sana havale ettim. Bir oğlum da sensin şimdi. Arkam, kalem sensin. Adın Orhan'mış; söylediler. Okumuş, ışımışsın. Düşmanlarıma cevap yetirensin. Gözlerinin kurdunu kıransın. Kimsesiz Kara Bayram'ın gönlünü yükseltensin. Gönlümün... Benim gönlümün de bir boz güvercinisin! Yıkılmış dünyamın demir direğisin benim. İşte şimdi içim yeniden aydınlandı. Şimdi dünyalar yeniden benim oldu. Sen sağ ol! Sen her türlü muradına nail ol! Gül yüzlü Suna'lar, feslikân kokulu Döne'ler versin Allah'ım sana! Oğullar içinde oğulsuz, kızlar içinde kızsız koymasın! Allah'ım seni görünmez kazalardan, belalardan, iftiralardan esirgesin! Sen bizi korudun, o da seni korusun... Hem de koruyacaktır işallah!..."

Kaymakam, "Erle Karakolu'ndaki Onbaşı'yı da aldım, Irazca Teyze! İldeki Komutan'a tel vurdum. Sizin Muhtar'ı da bir güzel terbiye edeceğim. Bundan sonra Karataş sütliman! Cipe atladım mı, her hafta ordayım! Orda ve bütün köylerde! Köylüleri kızıştırıp okullar yaptıracağım! Yoksullar uyansın, gözlerini açsın. Yollar, köprüler, su başlarına ağaçlar... Seni de yanıma alıp köy köy gezdireceğim."

Irazca, "İşlerim de serildi kaldı hey kurban olduğum!" dedi.

"Hiç üzülme!..." dedi Kaymakam. "Onları da işleteceğim! İmece yapıp ekinlerini biçtireceğim..."

"Ben dünyada hiçbir şey istemem, sadece dirlik düzenlik isterim!... Kara Bayram'ı dövüp aş ettiler ama, kendileri de dama girdi. Ben bunlardan hoşnut muyum sanıyorsun? Değilim asla! Bayram'ım da ara sıra 'Asla, asla' derdi. Valla billa değilim. Bak sana anlatayım kadın Kaymakam'ım. Ben dünyada üç nesneyi istemem: Bir cahillik, bir yoksulluk, bir zulüm! Türkü var ya, '*Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm...*' Tabii benim kocakarı aklım... Yoksulluk olmazsa ayrılık da olmaz. Keyfi olarak gurbete çıkıp ne yapacak millet? Ayrılık, yoksulluktan... İnsanlar üç kuruş idare için çıkıyor gurbete... 'Ölüm!' demiş, onu da geç! Doğmak varsa, ölmek de var. Herkes ölüyor. Elle gelen düğün

bayram... En kötüsü zulüm! Ne hakkı var, Muhtar bana zulmediyor? Ne hakkı var, günümü gecemi zindan ediyor? Zulüm insan kısmına en büyük kötülük! İnsanın insana zulmü haram! Ama beyinleri buz dolu. Yol yordam bilmiyorlar. Bak, sen okumuş, ne kadın olmuşsun. Benim Bayram'ım da okusa olmaz mı? Farz edelim, Haceli okusa, Muhtar okusa, olamaz mıydı? Kara Ahmet'im okusa olamaz mı? Aaah, Ahmet'imi sen bir bilseydin! Güler oynar idi! Evin içini şeneltirdi! Sıçan tutan kedilerin taklidini yapardı. Şimdi gör, ne hallere düştü? Kolu kanadı kırıldı. Kuşların, böceklerin neşesi var, onun yok. Ağzı dili tutuldu. Akşamlarda sabahlarda, ağzından sözcük çıkmaz oldu. Halleri böyle perişan oldu. O da, biz de, perişan olduk. Bayram'ın adam denecek yanı kaldı mı? Gördün işte! Ne olacak böyle hallerimiz?"

Kaymakam, "Düzelecek Irazca Teyze! Üzülme, düzelteceğiz!..."

"Düzelteceksin!" dedi Irazca. "Senin memurların, yarı gecelere kadar Kulüp'te, kahvede, oyuna gayret ediyor. Nasıl düzelteceksin? Uykuyu tüneği uçuruyorlar oyun diye! Sana bir şey demiyorum. Irazca Teyze'n seni ömrünün sonuna kadar unutmayacak. Ölesiye sana dualar edecek. Toprak diye avuçladığın sarı altın olsun diyecek. Gecede gündüzde, yatışta kalkışta, yazda kışta hep seni anacak. Seni gönlünün en gözel köşesinde taşıyacak. Yaz bahar aylarında seni çiçekli tarlalara götürecek. Elinden gelirse, kuş tüyü döşşeklere beleyecek..."

Kaymakam, hem gülüyor, hem utançla düşünüyor. "Yoksulu sevindirmek ne kolay! Ufacık bir ilgi, gönlünü almaya yetiyor!" diye seviniyor.

Burdur'a giden cip öğleden sonra döndü.

Muhtar, doğru Irazca'nın yanına koştu. Örtemediği, saklayıp gizleyemediği bir ışık kıpır kıpır oynayıp duruyor gözlerinde.

"Gönlünü selim tut Irazca, oğlun kurtuldu! Bayram'ımız kurtuldu! İt gibi, itler gibi, her yaptığıma pişmanım! Aklım başıma geldi gayri! Doğru yolu keşfettim şimdi! Yaptığım cahilliği iyi anladım. Bak gördün, yenice cipten indim; hem valla, hem billa, hayırsız oğlumu aramayacağım. Çürüsün dürzü to-

humu! Hem de Deli Haceli'ye hemen bir 'Hastir' çekeceğim; senin Kara Bayram'ı Kurul üyesi seçeceğim. Bunu yapacağım Irazca! Aklına iyi koy; yapıyor muyum, yapmıyor muyum, görüver!..."

Kosa'nın İsmail, sabırsızlanıp duruyor.

"Atları koşuyorum, Muhtar Emmi, gidelim artık!... İyice geç kaldık. Babam üzülür, öfkelenir..." diyor.

Muhtar, "Hemen!" dedi. "Hemen şimdi gidiyoruz İsmail! Yalnız bana beş dakika müsaade! Bir de Kaymakam Bey'i göreyim!..."

Karşılık beklemeden kalktı. Yalandı yalvardı Kaymakam'a. Dönüp Ferhat'ın hana doğru gelirken yolda Reis Bey'i gördü. Olup bitenleri bir bir sökmeye başladı.

"Bizim deli gene yanlış işler tuttu! Traktör motoruna niyetimden vazgeçmiş değilim; ama güze kadar bekleyeceğim. O zamana kadar biraz terbiye olsun. Yatsın mapus damında. Dertli Irazca, kadıyı kaymakamı tavladı kardaşım. Şimdi ortalıkta bir toz, bir duman ki, ferman filan okunmuyor. Dediğim gibi, biraz havalar düzelsin. Sen de gönlüne güçlük getirme. Seçime kadar yoluna girer. Ben gene dediğimde duruyorum. Karataş'ın oyları tümcek senden yanadır. Partimezedir..." dedi.

Reis Bey, elindeki sigarayı hayıfla yere attı.

"Ben bu Kaymakam'ın anasını satacağım! Haberin yok, Erle JKK'yı attı! Ölür müsün, öldürür müsün? Ama dur sen! Ben de onun hesabını görürüm muhakkak! O züppenin! Keyfine göre kesip biçemez arkadaş! Ulan züppe! Senin babanın arazisi mi burası? İşte şimdi postaneye gidiyorum! Ankara'ya tel vuracağım. Ne yahu bu? Kara Bayram, Kara Bayram... Bir Kara Bayram tutturmuş, sanki başka yurttaş yok bu memlekette! Kara Bayram da bir hırlı mal olsa! Demek dövdüler köyün ortasında! Tek duraydı dürzü! Tek duranın teknesi devrilmez arkadaş!..." Postaneye doğru gitti.

Muhtar, Ferhat'ın hana geldi. "Haydi İsmail, haydi Irazca!..." dedi. "Dar vakte kalmayalım! Haydin bakalım!..."

Ferhat, hesapları yapıp bir yere koymuştu; ödedi.

Irazca, kanlı döşeği kilime sarmış. İsmail'le birlikte elleşerek arabaya koydular.

Muhtar gene İsmail'in yanında, saman torbasına oturuyor.

Otursun dürzü, dedi Irazca. *Bir de döşek mi vereyim altına? Artmamış daha! Otursun kuru torbanın üstüne!...*

İsmail, atları deli gibi sürüyor.

Köyün İşi

Irazca, bir anaç tavuk gibi, sabah erkenden çoluğu çocuğu ardına düşürüp tarlaya gidiyor. Yoruldum ırıldım demiyor. "Yorulsam ırılsam ne olacak? Dinçliğin tadını mı çıkaracağım şimden sonra?" diyor. Canı dişe takıp çalışıyor. Sonradan sonradan içine bir gayret geldi. Sabahın erinden akşamın körüne kadar koşuyor, çırpınıyor.

Sultanca'nın Şükrü'yle karısı Cemile yardıma geldi bir gün. Ayrı bir gün İbrahim'le Adile geldi. Birer gün de Ağali'yle Kosa karılarını, gelinlerini alıp geldi. İyi kötü kolaylandı işler.

Ağali pişman olmadı karısını gelinini alıp yardıma geldiğine, pişmandan beter oldu. Kosa pişman olmadı, pişmandan beter... Burdu burdu sıktı Irazca. İki durup bir soktu. İlkyaz geldiğinde Karataş'ın kırlarında, büğelek böceği ineği danayı nasıl sokup ısırırsa, Irazca da öyle ısırıyor; inek, dana, büğeleğin ısırmasından acı duyup nasıl dereye bayıra fırlarsa, bir o yana, bir bu yana döner dururşa, Ağali de, Kosa da, öyle acı duydu, öyle fırlayıp kaçmak istediler tarlanın başından.

Ama haksız mıydı Irazca? "Haksız mı, haksız mı?" diye sordular içlerinden; sorup sustular, sıktılar dişlerini. "Canı yanık karıdır. Oğlu başından yaralı Burdur Hastanesi'nde yatıyor. Durumu iyi diyorlar ama iyi değildir. Ölümün sınırında, yokuşun böğründe, dizini doğrultup kurtuluşun yeşil çimenli düzlüğüne varacağım diye terliyordur. Cımbıldak Muhtar ağzından kaçırdı Nuri'nin Kahve'de: 'Yahu aklım bokuma karıştı, adam ölecek! Neyse ki ölmedi de, belanın birazını sıyırttık. Silip pakladılar, makasa benzer bıçaklarla kesip biçtiler, bissürü dikiş mikiş attılar. Herif gözünü açtı kapadı bir iki. Ama doğru dürüst kendine gelmeden bırakıp yürüdüm. Umudum zayıf. Kalbimden geçeni Allah biliyor!' Günlerdir bir hayırlı haber, açık ha-

ber yok. Tasadan ölüyor karıcağız. Öyle de söyler, böyle de söyler, çok acı söyler. Burar burar sıkar, arı gibi, büğelek böceği gibi sokar! Lakin bana çok acı söyledi. Müstahak mıydım acaba? Ağısı içimi yakıyor. Müstahak mıydım? 'Koca Karataş'ı bir cımbıldağa teslim ettiniz, varsıllığınız batsın! Karı başıma ben eşraf olsam, bunların biri olmazdı! Sizin gölgenizde yiyor her boku Cımbıldak; susuyorsunuz! Sesinizi çıkarmanız için karınız yüzünüze mi tükürmeli? Cımbıldak Hüsnü yapacağından hiç kalmıyor Ağaliii! Ölçerip ölçerip Deli Haceli'yi, kardeşlerini üstümüze salıyor, kötülüklerini azdırıp tozduruyor. Erkekliğiniz kurusun Ağaliii, iğdiş Ağaliii!...' Irazca haklı; ama ben ne bok yiyeyim?..."

Irazca'nın tarlasına karısıyla geliniyle gittiği gün Ağali beterden beter oldu. Hırsını işten aldı. İki değil, on iki eğildi; dört değil, dört yüz büküldü; ekin biçti. Demet yaptı, deste aldı. Bir eğneli bitirdi, ötekine durdu. Ne hey çekti, ne hoy! Kuşluk oldu biraz katmer yedi; kalktı gene işin ardına düştü. Öğlen oldu, tarlada pişen bulgurla, kese yoğurdundan yapılan ayrana beş on kaşık çaldı; on dakika yatıp yorgunluk çıkarmadan gene işin ardına düştü. Gün anasının koynuna kavuşana kadar çırpındı durdu. Yolda Irazca'dan ayrı yürüdü. Dede Mezarı'nın ordan saptı. "Ali İzzet'i görmek istiyorum, kusura bakma..." dedi.

Kosa da ertesi gün başına geleceği bildiği halde geldi yardıma; çünkü söz vermişti. Ağali başına gelenleri anlatınca, gitmemenin daha doğru olacağını sezdi ama sözünden dönemedi. Bir iki posta dinledi Irazca'nın büğelek ısırmasından ağılı sözlerini; sonra aldı kendini işe verdi, iki kişinin biçtiği kadar ekin biçti. Akşama tarlanın biri bitti, ötekine geçtiler. Epeyce kolaylandı işler.

Irazca merak çorak içinde. İşlerin kolaylanması onu sevindirmiyor.

"Kar katık kalmadı evde! Ambarı süpürdük. Ne yiyecek bundan sonra çoluk çocuk?" Aklı düşüncesi bir yandan bunda, bir yandan Bayram'da. "Acap öldü mü, kaldı mı?"

Orak kolunda doğruluyor, uzun uzun, tarlanın ortasından dağların ardındaki Burdur'a doğru bakıyor. Gelip geçen kuşlara, "Yıkılası Burdur'un hastanesine varın da, Bayram'ımdan bir

haber getirin ay kuşlar!" diye söz atıyor. Bir karga var. Gelip ahlatın çöyürlü dalına konuyor, durmadan ötüyor.

Irazca, "Hayırlı haberin varsa bir daha öt kara karga!" diyor, kara karga bir daha ötüyor. "Gözlerine kurban olduğum karga kuşu, akşama kadar durmadan, dinlenmeden öt!..." diyor.

İlçeden döndükten üç gün sonra, Haççа'yla Erle Karakolu'na gittiler. Yeni onbaşı yeniden ifade aldı. Yarım gün işten kaldılar. Yedi gün sonra çağırıp bir ifade daha aldılar. Sordular, işten kaldığın günler için para istiyor musun?

Irazca, "Sen ne kadar yanıp tutuşsan, dert ile bela yakanı bırakmıyor!" diyor. "Ben, ekini kurtarıp bir Burdur'a gideyim diye çabalıyorum, karakol kalkıp kalkıp ifadeye çağırıyor! Köyün içinde mahkemecibaşı kesildik, ağzına tükürdüğümün!"

Bir gün de, yanına Kumandan'ı almış, Kaymakam geldi. Ciple. Tozutarak. Tarlada buğday biçiyorlar. O gün Sultanca'nın İbrahim'le Adile yardıma geldi. Bekçi Mustafa göstermiş tarlayı.

Kaymakam, Bayram'dan haberler verdi. Konuştu, konuştu. Anlattı, anlattı... "Bir gün önce 'önrapor' geldi hastaneden!" dedi. "Çok ceza alacaklar çok!" dedi. "Sen üzülme!" dedi. Ahmet'i, Şerfe'yi okşadı, gitti en sonra...

Irazca, "Gene dünyanın yarısı iyi!..." diye düşünüyor. "Kötülerin yamacına iyileri sıralamış Kocaman Pabuçlu Allah'ım! Arayıp soruyor, gönül alıyorlar. Gamı kederi dağıtıyorlar. Gecenin yamacında gündüzler, kışın yamacında yazlar... Allah'ım, kötülerin yamacına iyileri koymuş, güreştiriyor. Kendisi de kim bilir ne kadar yükseklerden seyrediyor!"

Gidiyor geliyor, yolları düşünmekle geçiriyor. Ara sıra, "Şöyle mi olsun, böyle mi olsun?" diye Haççа'ya soruyor. Haççа, "Ben gayri iyice faridım, düşünmeye hiç dermanım kalmadı, sen kendin benden iyi bilirsin, ana!" deyip susuyor.

Ahmet'i, gönüllü gönülsüz, çalıştırıyorlar.

Şerfe'den, Osman'dan bile medet umuyorlar.

Ahmet, gene öyle sessiz, öyle sus pus. Gösterilen işi yapıyor, orağa, tırmığa güç yetirmeye çalışıyor. Kaşları çatık, dudakları düşük. Gözleri, derinlerden bakıyor. Dalgın, düşünceli günün yarısında. Bir de ağlama peydahlandı. Dokunsan, takılsan, başlıyor.

Irazca, bir akşam, un çuvalına yeniden baktı. Kalan, iki gün yeter, yetmez. "En büyük derdimiz şimdi un!" dedi kendi kendine. "Ambarda buğday olsa bile götürüp öğütmek zor! İnsan nerde? Zaman nerde?" Çuvalı koltuğuna alıp Ağali'ye gitti. Ağali'nin karısı, ocakta aş pişiriyordu.

"Gel bakalım kara yazılı kardaşım!" dedi.

Ağali dama çıkmıştı, indi geldi. Biraz hal dert ettiler.

Sonra Irazca söyledi: "Bizim evde un bitti Ağali? Tane olsa, değirmene götürmeğe vakit yok. Olanından kalanından, şu çuvala un doldur un. Göl yerinden su eksik olmaz. Bizde bulunmaz, sizde bulunur. Bayram çıkıp gelsin, geri veririz. Ödünç yiyen kesesinden yer demişler Ağali! Ben de ödünç istiyorum. İrezilliğimiz boyumuzu aştı. Eller bilmez diye sana geldim. Sen bil bizim halimizden!..."

Ağali, undan başka, zehirli sözler de söyleyecek deyip korkuyordu. Çok korkuyor zehirli sözlerinden. Söylemeyince derin bir nefes alıp karısına baktı. *Ne diyorsun, verelim değil mi*?

Karısı, "Canım bizim biterse, gider öğütürüz, Irazca nasıl gitsin? Doldur çuvalını!..." dedi.

Ağali, "Doldurmaya helbet dolduracağım da..." dedi. "Acaba Irazca'ya vereceğim un, harmanlar kalkasıya yeter mi, yetmez mi diye düşünüyorum..."

"Doldur sen!" dedi karısı. "Yetmezse, düşünürüz..."

Irazca, "İyi komşuların işleri her daim iyi gitsin!" diye dua etti. Bir yandan da bir utanma, bir ağırlık çöküyor üstüne. "Sizden un aldığımı kimselere demeyin, aman Ağali! Düşmanlarım ağzına geçmesin unumuzun yetmediği. Gün olur başımıza kakarlar. Biz buraya sizi kendimizden sayarak geldik!"

Ağali, "O nasıl söz Irazca?" dedi. "Sen benim şurada kırk yıllık komşum olduğun halde, daha beni yeterince tanıyamamışsın! Benim tabiyatımda, ettiği iyilikle övünmek yoktur! Nefsime, bir çuval unu da iyilikten saymıyorum asla..."

Irazca, "Biz sayıyoruz Ağali" dedi. "Bu bir çuval un bize çok büyük iyilik şu günde! Hele şu yaz gününde..."

Ağali'nin karısı, çuvalı basa basa doldurdu.

Irazca, "Gene bu çuvalla öderim Havalicee!" dedi. "Ölçüye tartıya vurmadık; çuvala iyi bakın! Fazlasıyla öderim..."

"Hiç kıymeti yok!" dedi Ağali. "Hiç aklına düşürme! Ne zaman işini kolaylarsan, o zaman öde! Dahi ödeme, helal hoş olsun..."

"Öderim!" dedi Irazca. Derin bir hoşnutlukla baktı Ağali'ye. "İyi ki şu iyi adam Seferberlik'te ölüp kalmamış cephelerde!..." dedi içinden.

Ağali baktı. "Senin bu çuvalı götürmeye gücün yetmez Irazca! Ben birazdan camiye gideceğim. Sırtıma alır, size bırakırım. Sen çoluk çocuğun başına dön haydi!"

Havalice, "Dön kadın kardaşım!..." dedi.

"İkiniz de sağ olun!" dedi Irazca.

❀

Ağaligil'den sonra Sultancagil'e gitti Irazca.

Sultanca, aşağı evde, el pençe divan, namaz kılıyor. Ocağın başına oturup bekledi. Sonra bacı kardeş, yukarıya, Şükrü'nün odaya çıktılar. Cemile Gelin el öptü.

Hoşu beşi bıraktılar.

Irazca, "Benim size diyeceğimi iyi dinleyin!" dedi. "Kol kırıldı, 'boyun'a yük olduk teyzem! Hemi de kırık kolu yenin içinde gözlemek gerek! Ellere varıp sızlayıp buzlamayalım. Ben yarın eşşeğee binip Burdur'a gitmeye karar verdim. On bir saatlik yol. Bir gün git, bir gün gel, iki gün! Ekinimiz kırda kalmasın. Zaten bizim gücümüz deste çekmeye yetmez. Bizim desteleri harman yerine taşımak sana düşüyor Şükrü! Sultan Bacı'm da ben gelesiye kadar bizde yatsın! Çoluk çocuğun başını beklesin. Harman kalktıktan sonra emeğinizin karşılığını vereyim. Bizim kağnı var. Mallar da iyi kötü dayanırlar. Ama dişeyli haliyle Haççça'm anadatı kaldıramaz. Zaten insan denecek yeri kalmadı! Bilirsin, eşşek eşeği ödünç kaşır teyzem. El değilsiniz. Bir gün biz de sizin işinize yararız. Dünyadır bu..."

Şükrü, "Olur teyze, hayhay!" dedi. "Hayhay, baş üstüne!... Yarın kendimizinkini koşacağız. Kurtardıktan sonra sizinkini koşarız. Sen hiç merek etme teyzem!..."

Irazca, "Yooook Şükrü!" dedi. "Önce bizimki! Dost var, düşman var teyzem! 'Ekini tarlada kaldı; oh olsun!...' demesin-

ler. Önce bizimki! Sizin kağnıyı, bizim kağnıyı, ikisini birden koşarsın. Haççа'yla Cemile, götürür getirir. Sen de anadat alırsın. Dahi Sultan Bacı'm yardım eder. Bu işi böyle yapacağız Şükrü! Başka çare yok teyzem! Dediğim gibi yapacağız!..."

Şükrü, eğirip bükmedi. "Pekey Irazca Teyze!" dedi. "Bizim vazifemiz zaten! Hayhay! Sizinkini, bizimkini beraber çekeriz. Sen Burdur'a git gel rahatça. Bayram Ağa'ma selam söyle. İşler baskın olduğu için varamıyoruz. Geçmiş olsun. Düşmanlar ettiğinden bulsun. Köy için merak etmesin. Biz işlere yardım ederiz. Desteyi kırda koymayız..."

Irazca, eve gelip hazırlık gördü. Ufacık sandığını deşip, beş altı "demir para" buldu. Paraları dastarının ucuna çıkıladı. Ekmek azık hazır etti, koydu akşamdan. Eşeğin yemini verdi. Torbaya da saman, yem doldurdu.

Haççа, "Yanına yoldaş da aramadın ay kadın anam!" dedi. "Pazarcı bulunmaz mıydı acaba? Hiç soruşturmadık..."

"Yalnız başıma giderim!" dedi Irazca. "Beni soyacak değiller ya derelerde, boğazlarda! İsterse soysunlar. Neyimi alacaklar? Soysalar neyimi alacaklar kuru canımdan başka?..."

Burdur Yolu

Şafak sökerken Şükrü geldi.

Irazca da kalkmıştı.

Şükrü, "Bizim kağnıyı koştuk, sizinkini de koşalım teyze!" dedi. "Isıcaklar bastırmadan, iki üç sefer varıp gelelim hemen. Bizimkini de Cemile yedip geliyor şimdi!..."

"Kağnı da, mallar da avludadır Şükrü!" dedi Irazca. "Var kendin çıkar, kendin koş. Ben yola çıkıyorum hayırlısıyla. Temelli size güveniyorum Şükrü..."

Azık torbasını, pazar heybesini indirdi. Eşeği çıkardı. Yem torbasını arkaya astı. Heybeyi yükledi. Oralardan bir sağlamca değnek buldu. "Şunun ucunu sivrelt!" dedi Şükrü'ye.

Şükrü değneği aldı. Belinden bıçağını çıkardı.

"İki ucunu da sivrelt!" dedi Irazca. "Uzun yol! Bir ucu köreldi mi, öteki ucunu kullanırım."

Şükrü, değneğin uçlarını sivriltti.

Haççа ortalarda dönüyor. Şükrü'yle birlikte o da işe gidecek. Hemen varıp Ahmet'i uyandırdı. "Yavrum kalk!..." dedi. "Sen de gideceksin! Kalkıver bakalım!"

Ahmet, uykulu gözlerini ovuşturdu. Esneyip duruyor.

"Ciğerim!" dedi Haççа, içini çekti. "Bir gün olsun kana kana uykularını uyumadın! Bizimle birlikte sen de sefil oluyorsun, ay kuzum!..."

Irazca, "Haydi Şükrü!" dedi. "Bindir beni!"

Şükrü yardım edip Irazca Teyze'sini bindirdi.

"Kapıyı da aç!" Açtı. "Bismillaaah! Tevekkel tü taalallah! Haydi hoşça kalın!..." Sürdü. "Köy içinde eşeğe bindim!" filan demedi, sürdü.

Toman da yanına takıldı. Köy içinden geçip, mezarlıktan çıktı. Ortalıkta tatlı bir serinlik var. Karataşlılar, birer ikişer kağ-

nıları koşmuş, yabana yazıya dökülüyor. Her zamanki gibi –kim bilir, belki daha da zor– bir yaz sabahı, çile sabahı başlıyor.

Eşeğin üstünde düşüne düşüne gidiyor.

"Domuz Muhtar! Hani bize yardım edecektin! İşlerin bir yanından tutacaktın? Deli Haceli'yi kolundan atacaktın hani! 'Numara!' diyorum da, 'Değil!' diyordun. Yardımın kendinin olsun Cımbıldak! Kim ister senin yardımını? Senden gelecek yardım Allah'tan gelsin, domuz herif!... Haceli'ylen yeniden kafa kafaya verip dolaşıyorsun ay Cımbıldak!... Fiskos fiskos, ay Cımbıldak!..."

Dürte dürte eşeği hızlandırıyor. Gündoğudaki dağların başı alarıyor. Dağların başını kırmızı gül renkli bir sırma kuşatıyor.

"Kadersiz Bayram'ım şimdi ne yapıyor kim bilir? Terli göyneğini değiştiren var mı? Ağzına suyunu tutan var mı? Çorbasını içiren var mı? Yaraları acıyordur. Dikişleri kaynamış mıdır? Sırtının morlukları geçmiş midir?..."

Yol kıyısındaki tarlalarda, ekin biçen, deste çekenler var. Yolda kimsecikler yok. Irazca bir başına, eşeğin üstünde garip bir yolcu. "Belki bir daha binemem!" diye inmiyor. Eşeğin üstü ayrı bir eziyet. Semer acıtıyor. An oluyor, "Yürümek bundan iyi!" diyor; ama inmekten korkuyor.

Epey bir zaman öyle gitti. Dereyi yarı ettiği zaman gün ışıkları yayıldı. Eşeği durdurup indi. "Ne olursa olsun, binemezsem binemeyim! Biraz da yayan gideyim!" dedi. "Karşıdan bir yolcu gelir, bindirir engücü. Yada bir taşa yanaştırıp kendim binerim! Binemezsem yayan giderim. Sürüne sürüne gene giderim Bayram'ın yattığı şehre!..."

Kırlardaki Yılanlar

Kosa, sap çekme işini oğluna bırakıp, Ağali'nin Yazyurdu'ndaki tarlasına dolandı. "Sen de damadına bırak kağnıyı, önemlice bir görevimiz var!..." dedi. İkisi birlikte yürüye yürüye Eriklidibi'ne vardılar. Karşıdan Melek Hasan'a el ettiler. Orağı bırakıp o da geldi.

"Çok mu daha ekinin berberbaşı?" diye sordu Kosa, alaylı.

"Bir buracık kaldı; bugün kurtarıyoruz..." dedi Melek Hasan; tasayla baktı iki "varsıl"ın yüzüne. *Acaba ağrıyan dişleri mi var, çek mi diyecekler? Nerden bulacağım kerpeteni? İşi bırakıp nasıl gideceğim köye? Ve nasıl yürüyüp geleceğim güneşin altında onca yolu?...*

Kosa, zevklenmeyle bakıyor Melek Hasan'a. Tam alay eder gibi. Ağali de "haggaten" dişi ağrıyor gibi duruyor. *Yoksam başka türlü bir işleri mi düştü benim gibi bir yoksula?...*

"Madem bugün kurtarıyorsunuz, az gel bizimle!" dedi Kosa, çekti kolundan.

Melek Hasan, elindeki orağı karısının önüne doğru attı, "Biçedurun ben gelesiye!..." dedi. *Hem de gücenmeyin...*

"Nereye gidiyorsun Melek Hasaaan?..." demedi karısı. Demek istedi, yakışık aldıramadı iki varsılın önünde. Oğlu kızı, "Nereye gidiyorsun bre babam? Dalga geçecek zaman mı; millet harman yerine indi, biz âlemin ardına kalıyoruz..." demediler. Baktılar babalarının ardından, acaba nereye çekip götürüyor Karataş'ın varsılları?

Ağali de bilmiyor yapılacak görevin ne olduğunu. Konuşmadılar Kosa'yla dünden, önceki günden. Tam Ali İzzet'in Kuyruk'tan yukarı ağdılar, bildi Ağali. Nasıl bildiğine kendi de şaştı. Gökburun'un üst yanı çalılar. Adam boyunu aşkın çalıların her biri. Aralarında kızılardıçlar, dikenli dağkaramukları

var. Uygun mu, değil mi diye düşündü Kosa biraz. Ağali'nin yüzünü aradı. "Az daha çıkalım yukarı! Şeytanlı Dere daha uygundur!... dedi Ağali içinden. "Madem yapacağız bir iş, düzgün olsun! Kavatı elimizden kaçırıp iş yerine çiş yapmayalım!..."

"Herhalde beni öldürmeye götürüyor değilsiniz ağalar! Sizden ummam öyle bir iyilik!..." dedi Melek Hasan; kolunu Kosa'nın koluna vurdu usulca.

Kırlar da tıpkı orak tarlaları gibi yanıyor. Düzmeşe'ye yukarı giden kumlu dere her yerden çok yanıyor. Buğuluca buğuluca terliyor bayırdaki çalılar. Arılar kızılardıçla dağkaramuklarının dalına çullanmışlar. Ordan biraz daha yukarıya uzattı yolu Kosa. "Düzmeye götürüyoruz seni berberbaşı! Böyle son derece önemli bir görevimiz var!..."

"Hele bu iyiliği hiç beklemem! Ne olsa Karataş'ın varsıllarısınız. İştahınız olunca biribirinizi düzersiniz! Bize kadar düşmezsiniz!..." dedi Melek Hasan.

Yanık Belen eteğinde durdular... Topal ardıcın dibine oturdular. Düzmeşe'ye giden yol önlerinde ip gibi büküle büküle uzanıyor.

"Seçim için gelen paradan Düzmeşe Muhtarı Bacak Süleyman'a düşen payı götürmüş bu sabah! 'Öğleye döner!' dedi Ekiz İsmail. Bekleyelim burda!..." Ardıcın ötesindeki yaşlı kaplumbağaya doğru bir taş attı Kosa.

Sordu Ağali: "Atıyla gitmiştir, öyle mi?"

Anlar gibi oldu Melek Hasan. "Öğleye döneceği kesin mi? Kalalım diye tutturursa Bacak Süleyman? Kırk yılda bir çıkıp varıyor. Belki saçkavurması yapar..."

"O zaman çok bekleriz kavatın yolunu!..."

"İşimizi sağlama almak için biraz vakitli çıkalım dedim. Böyle fırsat başka zaman ele geçmez! Yeşilova yolunda filan olmaz bu iş. Düzmeşe yolu gibisi yoktur!..."

"Silahı milahı var mıdır?" diye bir taş da Melek Hasan attı yaşlı kaplumbağaya doğru.

"İşte seni bu nedenle çağırdık!" dedi Kosa. "Dalaman Veli'nin huğun ordan görününce yürüyeceksin. Çürüktaş'a gelince, 'Böyle böyle, ben sana geliyordum; Cemalgil cezaevinden

kaçmış; Bekçi'nin karısı bana geldi; haber vereyim diye ben de sana geliyordum!' diyeceksin. İnecek attan, birlikte yürüyeceksiniz..."

"Peki babam, Bekçi kendi niye gelmemiş, ben varıyorum bekçi olmadığım halde? Kurul'da üye müye değilim?"

"Bekçi'yi kendisi Yelyaka'nın Muhtarı'na yollamış. Senin insanlığına, arkadaşlığına hayran kalıp inecek attan. Yürüyeceksiniz birlikte. Tam şuraya gelince biz çıkacağız yarımşar dakika arayla. Yürüyeceğiz. Yürürken soyacağız silahını. Sonra göreve başlayacağız!"

Gökyüzünde hiç bulut yok. Dağlar daha çok yanıyor. Belenin böğründeki dallar yüklü yüklü inliyor. Ağali kalktı usulca. "Siz konuşun, ben biraz gezineyim! Ararsanız şurda, çalıların ardındayım..." dedi.

"Biraz öteye git, kokutma!" dedi Melek Hasan.

Kosa, gözünü Dalaman Veli'nin huğa dikti, ayırmıyor. "Çok öteye gitme! Kavatı görü görmez öksüreceğim!..."

"Geçen yıl yapılacak işti! Geç kalındı!" dedi Melek Hasan.

"Türk'ün aklı başına biraz geç gelir dememiş mi eski aklı erik atalar? Bizimki de geç geldi. Ne olsa Türk'ün özüyüz. Erken, geç; bu işler biraz da kısmet sınıfına girer. Bugüne kısmetmiş..."

"Kısmetse tabii; daha dur bakalım!..."

"Herhalde o kadar da avanak değiliz!"

"Tabancasını kıçına sokasım geliyor kavatın!"

"Kırdığı yumurtalar kırkı çoktan aştı!..."

"Ulan Aziz Hocaların Hüsnü! Kara Irazca'nın dediği gibi, haggaten cımbıldakmışın! Sütün mermeri deliyor haggaten!..."

Ağali, bir dağkaramuğunun ardına çözdü uçkurunu. Çöktü yanan toprağın yüzüne. Az ötesindeki yılan yumağını o sırada gördü. Kuru dikenlerin arasında, boz bedenli, karaca kafalı bir kır yılanı. Kaldırıp indiriyor başını yumağın üstünde. Tüfek kapsülü gibi bakıra çalıyor gözleri. Durmadan kaldırıp indiriyor başını. Koca yumak, tepsi gibi kaplamış yeri. "Çok uzun bir yılan olmalı bu! Yanık Belen'in kocabeyi oluyor belki!..." dedi Ağali. Tetik durdu. "Huylanırsa hızla çözülür; saldırıya geçebilir. Vurur şarp şarp. O zaman Gökburun'un başına yukarı kaçmak gerekir. Kaçmak, var gücünle!..." Bir yandan da yarılamış

olduğu işini çabuk bitirmeye çalıştı. "Ulan çok çok kavat, büyük padişah gibi yılan! Güvercinlerin göğsü gibi de boz!..." Birden yumağın arasından başka br başın doğrulup kalktığını gördü. Sarılıp ayrılıyor, şarp şarp vuruyorlar birbirine. "Ulan bu zaman ne zaman, ocağınız batsın!..." Çok duymuş, biraz da görmüştü, ateşli ve sevişken olur kır yılanları. Bir taşın, çalının dibine çöreklenip yarım gün, bir gün sevişirler. Baltayı çekip doğrasan ayrılmazlar. "Dünyanın en büyük günahı da sevişen yılana sataşmaktır, unutma Ağali! Ancak bacısıyla zina edecek kadar tıynetsiz olanlar yapabilir böyle sütü bozukluğu!..." Sevişen yılanlara hoşlantıyla baktı. Hiç çıtırtı etmeden bitirdi işini, kalktı. Topladı donunu, çağşırını. Bağladı uçkurunu sımsıkı. Bir yandan da baktı sürüyor mu yılanların sevişmesi? Yoksa sevişiyor görünüp saldırıya mı hazırlanıyorlar? Yılanların insanlara hayır soluk soluduğunu kimseden duymadı, hiçbir yerde de görmedi. Varmış eskiden bir arkadaşlık; ama insanoğlu kuyruğunu koparmış, o da insanoğlunun evlâdını öldürmüş. Birbirinden kendi gönülleriyle ayrılmışlar. "Bende kuyruk, sende evlât acısı varken yürümez bu iş!" deyip uzaklaşmışlar... Tetikleşip baktı yılan yumağına. Çatırdaşıyorlar sarılıp bükülürken. "Haggaten dedikleri kadar var kır yılanları! Kır insanları da kır yılanlarından aşağı kalmaz düzüşkenlikte!... Ama ben kuşkuluyum, insanlar onlar kadar ateşli sevişebilir mi? Atlar matlar, dahi bütün öteki yaratıklar havadır. Kuşlar, kaplumbağalar, tavşanlar, tilkiler hava. Tavuklarınki temelli hava cıvadır. Bir kartallarınkini biraz iyi derler. Yılanlarınki birinciye gelir ki, insanlar içinde yüksek yüksek dağların otunu yiyen, hem de sarıca sarıca çayları içen Yörükler, bir onlar belki biraz tadını çıkarır bu işin! Bizim de kökümüz az çok Yörüklükten geldiğine göre, övünmek gibi olmasın, öhhoo!..." Ansızın öksürmek gereğini duydu Ağali. Tam o sırada Melek Hasan da "Öhhoo!..." dedi iki adım geriden. "Bitirdiysen kalk! Ben oturacağım!..."

Parmağını dudaklarına götürdü Ağali. "Suuus!..." dedi. Otların arasındaki yumağı gösterdi.

Melek Hasan'ın gözleri büyüdü; sonra hainliğe kaçan bir parıltıyla yere toza bakındı. Aradığı büyüklükte bir taş göremeyip Ağali'yi kolundan çekmeye çalıştı.

"Sakın öyle bir puştluk geçirme aklından! O işin başındaki hiçbir canlıya dokunulmaz! Çok adi bir davranıştır; ancak Cımbıldak Hüsnü gibiler yapar! Azcık seyret, sonra git başka yere çök. Kırlarda yer mi yok? Anladın mı dediğimi?..." Parmağını gene götürdü dudağına.

Sanki Ağali bakmıyor. Sanki Melek Hasan hiç görmüyor gibi bir aldırmazlıkla sevişmeyi sürdürüyor yılanlar. Kırıyorlar birbirlerinin kemiklerini. Yalıyorlar boyunlarını, başlarını. Ölüm gibi, kasırga gibi bir şeydi sevişmeleri kırların ıssızlığında...

"Hoooop!... Hoooop efendiler!..." diye bağırdı Kosa ardıcın dibinden. Ağali sıçradı. Melek Hasan toparlanıp kalktı ivedi. Tamamdı; yakalamıştı Dalaman Veli'nin huğun ordan gelirken. Bir anda yılan yumağını unutup koştu Ağali. Melek Hasan da uçkurunu bağlayıp yetişti ardından. Usulca kaydılar dereye.

Atın üstünde gelip gelirdi.

"Silahı olduğu kesin mi Cımbıldak'ın?"

"Biz kesin kabul edelim!" dedi Kosa. Kendi belindeki eski tabancayı yepti. "Ne olur ne olmaz, belki gerekebilir! Onun için astım buraya!..."

Melek Hasan, "Dünyada en şaştığım iş budur!" dedi.

"Bu kavatın yaptıkları mı diyorsun?"

"Bu kavatın yaptıkları, yaptırdıkları; ama ben asıl bu kır yılanlarını söylüyorum..."

"Onlara ben de şaşıyorum!..."

"Kosa! Çok gözel bir film kaçırdın bugün!" dedi Melek Hasan. "Dikenlerin dibine kır yılanları çöreklenmişti..."

"Bırakın şimdi yılanları! Biz kendi başımızdaki soruna bakalım! Sen yürü bakalım şimdi!" dedi Kosa; Melek Hasan'ı itti omzundan. "Beş dakika sonra burda olacaksınız ikiniz! Yürüyüp geleceksiniz aşağı. Gökburun çalılıklarına çekeriz ıpıssız..."

Melek Hasan koşar gibi yürüdü.

"Haggaten görümlük bir şeydi, kurumuş dikenlerin arasında yılanlar!" dedi Ağali.

"Çok zarplıdırlaar! Kır yılanları gibisi yeryüzünde yoktur! Gezsen, arasan bulamazsın! Boz muydu, kara mıydı gördüklerıniz!"

"Bomboz!... Hem de benekli! Başları karaca! İrii, sırmalı kayış gibi yılanlar..."

"Öyle bir iş yapacağız, ölesiye aklından çıkmayacak. Bir daha muhtar olmaya istek kalmayacak içinde. Yalvartacağız!"

"Melek Hasan'ı almamız iyi oldu. Görür ne hallere düştüğünü. Söyleme orda burda deriz, söylemeden duramaz. Köyün içine radyo gibi yayar dürzü. İki gün sonra bütün Erle Çukuru'nda, Yeşilova'da duyulur. Bugün de bak çok yardımı oluyor..."

Bir dağkaramuğunun siperine durdular.

"Yılanlar görümlüktü yılanlar!..." dedi Ağali. "Lakin bırakalım şimdi yılanları!... Gerçi sen de görsen iyi olurdu; beş altı ay çok rast giderdi işin!..."

"Gene rast gider, siz görmüşünüz ya!..."

Dağkaramuğu kümesinin dibinde siniyorlar. Gelenlerin sesini, hem de ayak sesini duydular. Ağali'nin koluna vurdu Kosa, sırtını da tıp tıp tıp etti. Kalkar gibi yaptı, çöktü yeniden. Elini kuşağına attı; çıkaracaktı tabancasını.

"Yoook, çıkarma şimdilik! Gerekirse çıkarırsın. Onunkini ben alacağım. Hem nasıl alacağım göreceksin. Yeter ki, attan yere inmiş olsun!..."

Başını tilki başı gibi uzattı Kosa. Karamuk dallarının arasından görmeye çalıştı geleni. Az sonra belirdi Cımbıldak'ın atı. Sevinçle yeniden tıp tıp tıp etti Ağali'nin sırtını. "İnmiş, gözün aydın!"

Çok öfkeliydi Muhtar.

"Böyle bir bok yiyeceklerini, daha doğrusu, yiyebileceklerini dünyada aklıma getirmezdim! Zamanenin ne yapacağı belli olmuyor!..."

"Kaymakam vur emri çıkarmış!..." dedi Melek Hasan. "Vuracakmış jandarmalar. Hemen ilçeye inip gerekeni yapman gerekir diyorum..." Sağ yanından yürüyor Melek Hasan. Geçtiler.

Ağali fırladı Kosa'dan önce.

"Heey!... Biraz yavaş gidin bakalım!..."

Zıngadak durdu Muhtar. Ardına baktı. Bir anda çekirge gibi sıçradı, yanı başına geliverdi Kosa. "Biraz yavaş gidin, nedendir bu iveliniz?..."

"Ulan!..." diye şaştı Muhtar. Ne diyeceğini bilemeden baktı Kosa'nın, Ağali'nin yüzüne. "Bizim kopuklara vur emri çıkmış! Cezaevinden kaçmışlar..." Sarardı yüzü birden. "Ulan yoksa bir tuzak mı kurdunuz?" dedi. Elini beline atacak oldu. Melek Hasan yakaladı kolunu, büktü. Ağali, kavrayıp aldı tabancasını. "Sadeyağdan kıl çeker gibi kolay oldu!" dedi içinden. "Tuzak muzak yok!" dedi. "Sizin kopukların kaçtığı da yalan! Şöyle biraz sapacağız Gökburun çalılıklarına. Görüşeceğiz azıcık..."

Kaçabilmek için bir atılım yaptı Muhtar.

"Yavaş ol!... Yavaş!..." dedi Kosa.

"Sıçramaya, tartınmaya gerek yok! Ufacık bir görevimiz var! Sonra yoluna devam edersin. Öldürecek filan değiliz zatını. Ne olsa, Reisicumhur Hazretleri'ni temsil ediyorsun köyde. Fakat senin yaptığın gibi kalleşlik de yapmayacağız. Ufacık bir görev ve açık açık, mertçe!..."

"Ulan ben ne yaptım size! Ve bunun neresi mertçe? Kestiniz yolumu! Melek Hasan kavatını önden salıp kandırdınız beni!... Sorumlu düşersiniz. Koca köyün muhtarıyım ulan! Koskoca Reisicumhur'un temsilcisi... Şaka sanmayın karşınızdaki adamı..."

"Kırdığın yumurtalar kırkı, elliyi geçti kavat Hüsnü! Sen neden sorumlu düşmedin? Bu köyün az çok öne geleniyiz. Şurda çalıların arasında o ufacık görevi yapıvereceğiz..." Kosa, Ağali'ye göz etti. Ağali tabancayı verdi Kosa'ya. Kosa, üç adım geri çekildi. "Melek Hasan! Kavatın atını al, kayaların ardına dolan!..."

Melek Hasan, atın çilbiri elinde, Düzmeşe yolundan çıktı.

"Ağali! Sen de belini melini yokla şunun! Bıçağı mıçağı olur! Bir silahı daha olur..."

Kollarının altına kadar yokladı Ağali. "Yok!" dedi.

"Öyleyse haydi!... Beri bak Hüsnü! Eğer kaçmağa kalkarsan, ardından kurşunu yersin! Az işten çok iş çıkar o zaman! Gözellikle gidelim şöyle! Çabuk bitiririz..."

Ağali, itti Muhtar'ı sırtından. Kosa, tabancanın ucuyla yol gösterdi. Atı çekmiş, Kınalı Kayalar'a gidiyor Melek Hasan. Ağali götürdü Muhtar'ı. Bir çalı öbeğinin ortasını beğendi Kosa. Yoldan, karşı kırlardan görünmez. Oraya çektiler Muhtar'ı. Kosa, kendi belbıçağını çıkarıp iki ince değnek kesti çalıdan. Düzeltti güzelce.

"Bak Cımbıldak Hüsnü! Elini ayağını bağlayalım mı? Yoksa gerekmez mi? Duracak mısın upuslu? Gözellikle mi olsun işimiz yoksa biraz zorlukla mu?..."

"Ulan babasının ağzına sıçtığımın Kosa!" diye bağırdı Muhtar. "Ulan nasıl benim yüzüme cımbıldak diyebiliyorsun! Ve elimi kolumu bağlayıp ne görevi yapmaktan söz ediyorsun? Ben bugüne bugün Karataş'ın muhtarıyım ulan! Senin ve yanındaki kavatların hiçbir şeyden haberiniz yok mu ulan?..."

Elindeki değneklerden birini Ağali'ye attı; birini kendi elinde sallayıp, Muhtar'ın boynuna doğru indirip kaldırdı Kosa. Ne yapacağını şaşırdı Muhtar. "Ulan babasının ağzına..."

"Babamın ağzı seni beklemiyor Cımbıldak Hüsnü! Söyle, bağlayalım mı yoksa gerekmez mi?" Üç daha indirdi.

Melek Hasan atı kayaların dibinde bir çalıya bağlayıp geldi. Kosa bir buzağı ipi çıkardı belinden, attı Ağali'nin önüne. "Bağlayın..."

Ağali'yle Melek Hasan biraz uğraştı. Sıçrayıp kalkıyor, yiğitçe direniyor Muhtar Hüsnü. Sonunda bağlayıp başardılar. Bağırıyor durmadan. "Gerçi kırlar ıssız; ama ağzını da bağlasak iyi olacak!" dedi Kosa. "Fakat yeterince hazırlıklı gelmemişiz! Ne olsa senin kadar bilmiyoruz bu işleri!..." Boynundaki yağlığı çıkarıp verdi Ağali'ye. Göz etti Melek Hasan'a. "Bağlayın!..."

Melek Hasan yüzyukarı döndürdü Muhtar'ı. Ağali beline çöktü. Bastı dizleriyle. Bağladılar ağzını.

"Haşsöyle yahu! Amma uğraştırdın!..."

Yeniden göz etti Melek Hasan'a. Melek Hasan çözdü çağşırının uçkurunu. Donununkini de çözdü. Sıyırdı biraz aşağıya. Kabaları belirdi çıktı. Kılları belirdi. Gömleğini yukarı sıyırdı.

"Haşsöyleeee!... dedi Kosa.

Arıların uğultusunu duydu Muhtar. İlk kez kırların sessizliği içinde bir uğultu duydu. Yağlı yapraklarından çıkan kokusunu duydu dikenli çalıların.

"Bu yaptıklarınızı yanınıza koymam!" diye bağırmak istedi Muhtar; ama olurlu değildi. Ne yapacaklarsa yapacaklar. Çaresi, umarı yok. "Ne yapacaklar acaba?" diye beklemeye başladı. "Şu Melek Hasan bari olmasaydı!... Ulan kavat ben sana ne yaptım? Size ne yaptım ulan dürzüler?"

Yeniden göz etti Kosa. Ağali karşısına geçti. Melek Hasan ayaklarının üstüne çöktü. Kosa bir baştan, Ağali bir baştan, avuçlarına tükürüp giriştiler. Şap, şap, şap! İndirip kaldırmaya başladılar taze çalıdan değnekleri. Şap, şap, şap! Ciletin ucu gibi yakıyor değnekler her inip kalktıkça. Şap, şap, şap! Usturayla diliyorlar sanki etini. Şap, şap, şap! Muhtar hepsinin kaç değnek olacağını saymak istedi; fakat başlangıcı kaçırmıştı, vazgeçti. Ansızın bir atılım yapıp Melek Hasan'ı devirmek istedi. Elinin ayağının iplerini koparıp kurtulmak istedi. Bulamadı olurunu. Şap, şap, şap! Gözlerinden acı yaşlar geliyor. "Ne yaptım ben bu kavatlara!..." Ağlamak istiyor. "Hem muhtarlıklarını yap, in çık Erle Karakolu'na, Yeşilova'ya; uyku tünek bilme köyün işleri için; hem de bu namussuz köylüler sana bunu yapsın!..." Şap, şap, şap! Bayılmaklar geliyor üstüne. Şap, şap, şap!...

Melek Hasan'a göz etti Kosa. Ağali'yi değiştirdi. Kaldıkları yerden sürdürdüler; şap, şap, şap!... Durmadan indirip kaldırıyorlar değnekleri. Kırmızıdan mora, mordan beyaza değişiyor Muhtar'ın derisinin rengi. Cilet yaralarına tuz serpilmiş gibi yanıyor kabaları. Bir sınıra kadar dayandı, sonra bıraktı kendini. Bırakmaktan başka çaresi, umarı yok. Şap, şap, şap! Melek Hasan vuruyor, Kosa vuruyor.

Temelli kesildi sesi soluğu.

Bir ara, "Hoooop!..." dedi Kosa. "Heral bayıldı bu kavat! Baygın baygın dövmenin gereği yok! Bırakalım ayılsın. Bu aptes ona yeter!... Yani yeter diyelim..."

Baygınken çözdüler elini ayağını. Ağzını. Sonra tabancasının kurşunlarını çıkardılar. Şarjörü attılar çalıların arasına. Atını getirdiler yukardan.

"Sen ekinin başına git Melek Hasan! Ağzını da yum gözelce!... Eğer köyde yada başka yerde, 'Şöyle yaptık, böyle yaptık!...' diye yayım yaparsan, seni de yıkarız burada..." dedi Kosa.

"Ayıp ettin!..." dedi Melek Hasan. "Ben buna yılanların filmini anlatırım! Onun için biraz yukardan gidip bakacağım, çözülmüşler mi?..." dedi. Yürüdü Yanık Belen'in böğrüne yukarı.

Bağırdılar ardından:

"Sakın daklaşma sevişen yılanlara, sakın öyle bir yanlışlık yapma Melek Hasan! Duydun mu dediğimizi?" dediler.

Ağali'yle Kosa, Muhtar'ın boş tabancasını heybeye attılar. Çalıların dibine yan gelip uyanmasını beklediler. Epey bir süre geçti. İnlemeye başladı. Davranıp donunu, çağşırını bağladılar. Baktı, Melek Hasan'ı aradı gözleri. "Melek Hasan mı dedin?" diye güldü Ağali. "Onu da nerden çıkarıyorsun? Melek Hasan filan yoktu bu işin içinde! Sen hayal görmüşün! Vah vah! Kim yıktı yahu seni?..." dediler. Biraz daha durdular. Derleyip toplayıp bindirdiler atına. "Git dürzü, nasıl gidersen! Bir daha elimize düşme! Eğer düşersen, on katını yersin biraz önce yediğinin!..." dediler.

Hastanede

Irazca'nın bu gidişi, ya üçüncü, ya dördüncü Burdur'a... Köyden çıkmamış kadınlardan Irazca. Kadın kısmından pek gezen olmaz ki zaten! Şimdi Burdur'un yollarını, caddelerini zor anımsıyor. Kâzım'ın han aklında bir. Hastaneye bu hanın önünden gidildiğini de biliyor.

Öğlenin sıcağı iyice çöktü. Gölün kıyısından dolandı, şoseye çıktı. Yazıköy'ü geçince, Badamıt'ın orda bir çoban ona yardım edip eşeğe bindirdi. Kamyonlar, otobüsler, tozutup geçiyor. Eşeği yolun kıyısından sürmeye dikkat ediyor. Eşşek ürker, düşerim diye çok korkuyor. Kamyonlar, otobüsler geçtikçe toz içinde kalıyor.

Kışlaların yanından şehre girdi. Toz, toz... Şehrin yolları hiç başka bir şey değil, sadece toz... Yollar o kadar bozuk... Buraların da köyden ayırdı yok işte! Şadırvanlı alana gelmeden eşeği durdurup indi. Köroğlu Kahvesi'nin önünden, Gazi Caddesi'ne sürdü. Faytonlar şakadak şakadak, taksiler vızt vızt gelip gidiyor. İki yanda yüksek yapılar var. Bazı yapıları yıkıp daha yükseğini, pahalısını yapmışlar. Silindir şapkalı yada başı açık adamlar, daireye gidiyorlar; bisikletli gençler aşağı yukarı akıyor. Kimi çarşaflı, kimi başörtülü, kimi tiril tiril kadınlar, yol boyunca gidip geliyor. Liseli kızlar ha ha ha, hi hi hi, gidiyor. Yaman bir kalabalıktı şehir.

"Sen yüzüklere adlar yazdın?"

"Yazdım..."

"Sen mühürcülük yaptın?"

"Yaptım..."

"Eh!... Devecilik de yaparsın değil mi Şâli?"

"Yaparım..."

"Tuz yüklesek burdan Mekke'ye! Ordan da buraya sakız, baharat, helva, vesair bakkaliye; yeder getirir misin ya Şâli?"

El Divaniye'de tüccardı Abdüsselam Ağa. Rüşvetini verip satın almıştı Kolcubaşı'ndan tutsak Şâli'yi.

"Eh! Bizimki tutsaklık hali! Bir kez düştük! Osmanlı paşaları bizi unuttu. Firar ettik canı dişe takıp. Yakalandık. Gâvurun götünü yalayacak hale düştük. Rahatımız fena sayılmaz şimdi şurda. Memleket ırak, hem de yollar kapalı. Hıfsolalım ortalık durulana kadar. Devecilik de yaparım ya sahip! Tutsaklıkta yok başka umarım! Yap dediğin her işi yaparım!..."

Tuz yüklüyorduk, akşamdan. Dokuz devesi vardı Abdüsselam Ağa'nın. Çok parası, çok işi, çok güveni vardı sahibimin. Benim de helallaşmadan ayrılmayacak kadar dürüstlüğüm... En önde eşek, en arkada bodur deve. Bir de taylak. Çan vardı boyunlarında, her biri ayrı ayrı ötüşlü. Giderdi Abdüsselam Ağa'nın kervanı ayın altında. Kaba kuşlukta Mekke'nin kıyısından sokulurdum. Tırampa Başı'na geçer Ali Paşa Çarşısı'na yıkardım yükü. Öndeki devenin hamuduna vurur, "Iııh ya deve!..." derdim. Ihardı develer. Çok kalabalık olurdu Ali Paşa Çarşısı. Tek gözlü tek gözlü geçerdi Arabistan kadınları. Kimse bilmezdi onlar kadar kara cardan kol atmayı. Serçe sürüsü gibi vicirdeşirlerdi. Develer karabiber ağaçlarının gölgesinde geviş getirirdi. Dünyanın her yerinde puştu boldur şehirlerin. Dükkânların kepengini ansızın kaldırıp indirirlerdi. Abdüsselam Ağa'nın develeri ürkerdi. Şekerin, sabunun, helvanın, vesair bakkaliyenin hesabını görüyor olurdum. Şangırtıyı duyunca koşardım. Develer korkudan vurur giderler şehrin dışına. Durdurup yönlerini geri döndürünceye kadar akla karayı seçerdim. "Yapmayın Allah lillah aşkına!" diye yalvaracak olsam, pişkin sırıtırlardı. "Namaz vaktidir ya tacir! Kapatıp koşmamız iktiza ediyor!..." derler, bir daha şangırdatırlardı. Gene kaldırıp tabanları, kaçardı develer. "Peki bu kez neden şangırdattınız?" Gene sırıtırlardı. "Bu kez de açıyoruz az önce kapattığımız kepengi!..." O batasıca kepenkler de nasıl şangırdardı Allah'ım! Benden korkmazdı, koskoca çölden, El Divaniye ile Mekke arasındaki ulu yoldan korkmazdı da, bu şangırtıdan ölecek gibi korkardı develer. İyi kötü tamamlardım alaverayı. Ama tam yükümü yükleyeceğim sırada, gene şangırdardı kepenkleri. Tutsaklık rezillikti. Firarlık berbat. Abdüsselam Ağa satın almış-

tı beni El Divaniye'nin kolcubaşısından. İngilizlerin eline düşeceğime, iyi kötü, durayım şunun kanadının altında diyordum. Gidip geliyordum Mekke'ye. Tuz götürüp bakkaliye getiriyordum. Lakin puştu çoktu Mekke'nin bile...

"Şehirler gıcık olur, bok olur..." diyor Irazca. Ekliyor içinden, "Köyler daha bok! Karataş bombok!..."

İki yanına bakmadan eşeğini sürüyor. Korkup duruyor, şimdi biri kepenk şangırdatacak, eşek ürkecek...

Toman, dilini sarkıtmış, iyice yanıp kavrulmuştu sıcaktan. Karnı kaburgalarına geçmişti. Nerden bilecekti şehirlerin puştluğunu? Sünüp kalmıştı. Yaman bir gürültüydü şehir. Hem de toz...

Irazca, elinde olmadan büzüldü. Çuluyla çaputuyla, kaba dokuma önülceğiyle, çitili çarıklarıyla, köylü yürüyüşü ve bakışlarıyla, buralara yabancı olduğunu iyi anlıyor.

Taksi kahvelerinin önüne tenekelerle su serpiyorlar. Kahveler adam dolu. Caddenin iki yanındaki dükkânlara sebze sandıkları, Çerçin üzümleri konmuştu. Aklı karalı üzümlerin iri taneleri, Irazca'ya, Karataş'ın eski Kır Bağları'nı düşündürüyor. Demek hâlâ düzenlikli, bolluklu köyler var; bağları yaşatıyor, üzüm yetiştiriyorlar.

Adamakıllı susamış, dili damağına yapışmıştı.

Bir yandan da toz... Genzi yanıyor... Çok acıkmış.

Hancı Kâzım, karşı dükkândaki komşusuyla laf yarıştırıyor. Hana müşteri geldiğini görünce koştu. Eşek bağlayacak, heybe koyacak yerleri gösterdi. Sonra, "Yatak ister misin yoksa yerde mi yatarsın kadın?" dedi.

Irazca, "Nasıl yerde?" diye sordu.

"Yani açıkta..." dedi Kâzım.

"Sen beni kadın müşterin varsa onların yanına ver; yatak ister olsun, ister olmasın..."

"Peki, baş üstüne; öyle yaparım!... O kadarını elbet biz de düşünürüz; senin hatırlatmana lüzum yok!..."

Irazca, içinden, "Ne uzatıyorsun madem ay herif?" dedi.

Kâzım, Irazca'yı biraz süzdü. "Erle'densin herhal?"

Irazca, "Ne bildin?" diye sordu.

Kâzım, "Önülceğinden bildim! Cumhuriyet kuruldu, bu kadar yıl oldu, şunları bir türlü atamadınız!..."

Irazca, hancıya dik dik baktı.

"Bizim önülceğin kime ne ziyanı var?" dedi.

"Ziyanı yok ama, yakışığı da yok! Alaca belece! Yörükler gibi!..." İçinden ekledi: "Yüz yıl yaşasanız, adam olacağınız yok!"

Irazca sesini çıkarmadı. Heybeyi torbayı yerine koyup avludaki musluktan yüzünü yıkadı. Karşı dükkâna gidip yarım kilo üzüm aldı. Oturup karnını doyurdu. Toman'a da ekmek, yumurta verdi.

Sonra, "Hastane ne zaman açılır?" diye sordu Hancı'ya.

Kâzım, saatine baktı. "Ohoo! Sen uyuyorsun! Hastane açılalı yarım saat olmuş. Gitmek istiyorsan kalk çabuk!..."

İvediyle toplanıp kalktı. Bir kesekâğıdı elma, şeftali aldı. Yürüdü hastaneden yana. Toman da geliyor. Azarlayıp handa bıraktı. Akasyaların gölgesinden gölgesinden gitti.

Millet gelip hastaneye dolmuş sanki. Giren çıkan... Faytonlar, taksiler... Çiçeklere de can dayanacak gibi değil bahçedeki! Yetmiş çeşit gül, sonra şebboylar, karanfiller, aslanağızları, dağyıldızları, mor ekin çiçekleri hatta, köylerin ayvadanları, hatta çimler... Bir adam, elinde hortum, çiçeğe çimene durmadan su veriyor. Onun görevi o. Çimenler parlıyor.

"Şehrin çimenleri!" dedi Irazca. "Bizden rahat!..." Koca kapıya varıp yanaştı.

Kapıcı, "Buradan değil, öte yandan bayan!" dedi.

Dönüp yan kapıya yürüdü.

"Ben Karataşlı Bayram'ı göreceğim, anasıyım!"

Oradaki kapıcı, "Hangi serviste?" diye sordu.

Irazca anlamadı. "Erle-Karataş'tan..." dedi.

"Hastalığı ne?" diye sordu kapıcı.

"Hasta değil, düşmanlar yaraladı!..."

"Öyleyse yukarı kata çık, Hariciye Servisi'ne!"

Serin koridorlardan yürüdü. Ortalıkta, insanın burnunu kıran bir ilaç kokusu. Yerler gıcır gıcır çiçekli taş. Duvarlar saman rengi yağlıboya. Merdivenler geniş, rahat...

Irazca, merdiven başında dikilen bir kadın işgören gördü. Kadının yüzünde köylüce bir hal var. Ak gömleği hafif kirli ve yamalı. Gelene geçene çekingen bakıyor. Irazca sokuldu. "Kı-

zım!" dedi. "Ben Bayram'ı göreceğim. Erle-Karataş'tan. Başından yaralı. Ben anasıyım, kızım. Bir gösteriver..."

Kadın işgören, "Göstereyim..." dedi, öne düştü.

Kapıların, kapıların önünden geçtiler. Ayva gibi sararmış hastalar, doğrulup doğrulup, gelip geçenlere bakıyor. Koridorlar, hastasını arayan köylülerle, saçı sakalı ağarmış erkeklerle, yanık yüzlü kadınlarla dolu. Gürültülü adımlarla, o odadan buna, bundan ona girip çıkıyor, soruyorlar.

Kadın işgören, bir kapıdan sordu: "Burda Bayram var mı?"

İçerden, "Bayram seyran yok!" dediler.

Başka bir kapıdan sordular. Aldıkları karşılık, gene aynı. "Bayram seyran yok!"

Irazca, çürüklenmeye başladı. "İyi sor kızım! Nere gider bu oğlan! Yoksa öldü kaldı da, bizden sakladılar mı?" Elini kuşağına sokmuş, gözünü kaşını düşürmüş, tasalı tasalı kadın işgörenin yanında dolaşıyor. Ama yok. Üç dört oda daha dolaştılar.

Sonra, birden Irazca kendi gördü Kara Bayram'ı. Altı kişilik bir odada, pencerenin önündeki karyolaya uzanmıştı. Yastığı hafifçe yüksekti. Başında pamuklu, bezli, kocaman bir sargı vardı. Yüzü solup gitmişti. İyice zayıflamış. Sakalları uzamış. Sakalları yüzünü kaplamış, karartmış. Kara gözleri, karanlık çukurlara çekilip gitmişti. Anasını görünce toparlanmak istedi fakat toparlanamadı. Güleyim dedi, yüzünün derisi gerildi, onu da başaramadı. Büyümüş gözakları, parlayıp söndü. Dişleri belirdi...

Irazca, ağır ağır sokuldu. "Bayraam..." dedi.

Bayram, "Anaam..."

"Kara gözlerini sevdiğim Bayram..."

Bayram'ının elinden tuttu. Oğlunun eski sert parmakları yumuşamış. Yüzüne gözüne hemen ter yürüdü. Ağlayacak gibi oldu. Acıdan, üzüntüden kahrolmuş.

Irazca, koltuğunun altında kıstırıp durduğu kesekâğıdını karyolanın ayakucuna koydu. "Bayram'ım, nasılsın anam?"

Bayram, "Ha işte!..." diye başını salladı. "Ha işte; ama iyiyim! İyiyim yani! Siz bana bakmayın be anam! Köy nasıl? Ekini orağı ne yaptınız?"

Irazca, dastarının ucuyla gözyaşlarını sildi.

"Köy de iyidir! Sen ekini orağı hiç merak etme! Buğdayı kurtardık. Teyzenin Şükrü'yle Cemile, bizim kağnıyı da koşup deste çekecek bugün. Önce bizimkini, sonra kendilerinkini. Sonracığıma, Ağaligil de yardıma geldi. Buğday biçerken Cemile'yle Şükrü de geldi. Kosagil de geldi. Sen köy için tasa çekme; köy iyidir. Düşmanlar da yeniden dama girdi. Kaymakam köye gelip senden haber verdi. Buğday biçiyorduk. Cipine binmiş, tozuttu geldi..."

Bayram, kolunu yorganın dışına çıkarıp göğsüne koydu.

"Kaymakam gibisi yok ana!... Buraya telefon açmış. Hem de üç kez! Doktor Ahmet Bey var. 'Kaymakam senin kardaşın mı yahu?' diye soruyor bana..."

Irazca, "Kardaşım deseydin!" dedi. "Öz kardaşım... Öz kardaşımdan bile ileri!... deseydin..."

"Burdan iyi olup çıkayım ana, Kaymakam'a çok gözel bir kuzu armağan edeceğim. Kuzuyu boyayacağım. Tüylerine kına dökeceğim. Boynuna boğazına gök boncuklar takacağım. Götürüp resmi vereceğim ilçede. Bize büyük iyilikleri dokandı..."

"Ben de kuzu yününden ince tellerle eldiven çorap öreyim. 'Irazca Ana'yın armağanı, al giy!' diye vereyim. Eldivenin içine kekikler, hoş kokulu su naneleri koyayım, tatlı tatlı koksun!..."

"Eğer ana, cipi koşturup beni yollamasa, halim dumanmış! Doktor Ahmet Bey diyor ki, 'Bir dakika, hemen bir dakika daha gelmesen, tamammış!' Valla, yüzde beş yüz ölecekmişim..."

Irazca ellerini havaya kaldırdı.

"Allaha şükür olsun! O Kaymakam'ın toprak diye avuçladığı okka okka altın olsun! Geceleyin şoförü uyandırıp kuş gibi uçurdu seni! Allah onun tuttuğunu kolay getirsin. Gönlünde yatan muratlarını gerçekleştirsin!..."

Bayram, şaşarak anlatıyor.

"Olup bitenlerden, cipten, Kaymakam'dan hiç haberim olmamış kadın anam! Demek, canım usul usul çekiliyormuş damarlarımdan. Kan namına bir şey kalmamış bende; ne var ne yok gitmiş!"

"Arabadaki döşeğin batmadık yeri kalmamış, Bayram! Yününden, çaputundan geçip, arabanın tahtasına bulaşmış. Gene iyi dayandın maşallah, ay anam! Bir insandan o kadar kan çı-

kar da, o insan sağ kalır mı? İnsanı yaşatan kandır... Allah'a çok şükür, bin şükür! Senin bu haline çok çok şükür..."

"Burda bana durmadan kan verdiler ana! Şuraya sırık gibi bir şey diktiler. Sırık, uzun, çok uzun! Demirden! Bu sırığın tepesine şişe taktılar. Bir de lastik boru. İğneyi baldırıma soktular. Su gibi bir şey, ana! Yani ak kan! Bedenime ince ince aktı. İşte o zaman dirildim. Hemşire karılar dedi ki, 'Buna derler ak kan!' Ak, su gibi. Belki kan suyu; cansuyu! Sonra biraz da kara kan verdiler. El'an da kan iğnesi yapıyorlar kabamdan... Kan iğnesi çok acıtıyor, yakıyor ana! Ama dişimi sıkıp sabrediyorum. Biber gibi yakıyor. Günde dört kez kolumdan, damarımdan sokuyorlar. Lastik gibi bir şeyle pazumu boğuyorlar. Bu doktorların işi antika! Ölüyü diriltiyorlar. Derlerdi de inanmazdım; şimdi inanıyorum. İşte beni alalım: Benim ölüden ayırdım var mıydı? Sana ne diyorum? Olup bitenlerden hiç haberim yok! İnsanın olup bitenlerden haberi olmaması ne demek? Öldü demek! Ben gitmişim ana. Ama doktorlar diriltti. İnsanın elinde servet olacak, çocukları okutacak! Birini doktor, birini kaymakam. Kızı da başhemşire... Varınca Haççа'ya anlat dediklerimi. Burda bir başhemşire var; çok diktatör! Silicilere, süpürücülere soluk aldırmıyor! 'İyi silin! Yalatırım; ona göre silin!' diyor. Sabunlu suyla siliyorlar buraları! O kadar sabunu nerden bulursunuz!..."

"Bulurlar anam! Ahaliden birer birer toplayıp, biner biner sarf ederler bunlar. Vergilerden sarf ederler. Verdiklerimizin hepsi helal hoooş olsun! O doktorlara, iğnelere etek etek paralar gider Bayram'ım!..."

"Doktor Ahmet Bey benimle çok iyi ana! Köylük hallerini biliyor. Eline bıçağı alıp adamların karnını yarıyor. Ne kadar taş, kaya varsa çıkarıyor. Derdi marazı söküyor. Bana diyor ki, 'Senin yara filan iş mi? Sen asıl ötekileri görsen? Sen benim çıkardığım taşları biriktirsen, şu Burdur'un ortasına koca bir apartman yapmaya yeter!' Böyle diyor. Çok cesur adam! Bıçağı alıp adamların karnını yarmak ne demek ana?" Sesini alçattı. "Burda yatan adamlar hep ameliyatlı! Birinin kafasını yarmışlar; Ahmet Bey, iğneyi alıp dikti. Birinin kaburgasını kırmışlar; Ahmet Bey uladı. Birinin ciğerine kurşun sıkmışlar; Ahmet

Bey çıkardı. Biri kendiliğinden fıtık olmuş, Ahmet Bey yarıp kurtardı. Bak, yatıyorlar şimdi..."

"Desene, millet her yerde birbirini kırıyor!"

"Kırıyor ki, ne kırıyor ana! Öteygün Dirmil'de bir dövüş olmuş. Altı yaralı geldi. Burda olup görmeliydin! Su arığı yüzünden koca köy birbirine girmiş. Evlerde sağlam balta, kazma kürek komayıp kırmışlar... Taraklı köyünde de bir adamın evini basmışlar. Elini ayağını bağlayıp götüne kazık çakmışlar. Gözünün önünde karısının kızının ırzına geçmişler..."

Irazca, "İiiii!..." diye bağırdı. Eliyle burnunu tuttu. "Amanın! Dünyada daha ne köyler varmış! Git anam git, onların yanında Karataş'ımıza diyecek yok! Maşallah Karataş'ımıza bin bin!..."

"Karataş'ımız aklını başına alsa, köylerin gülü olur ana! Hazır âlâ Necip Bey'in çiftliğini satın aldık bak. Banka borcunu ödedik. Herkesin iyi kötü üçer parça toprağı var. Dirlik düzenlikle işleyip başlasalar ne var? Yooo! İlle ırzı kırık Muhtar'ın oğlu Cemal'le Deli Haceli'nin kardaşı, kol kola girip köy içinde bana çalım satacak! Derede tepede ufacık çocukları kirletecekler! Harımlarda aylak dolaşıp milletin malına ziyan verecekler!..."

"Boyları devrilsin! Yüzülesi yüzlerini yer gizlesin!..."

Irazca, karyolanın ayakucunda oturuyor. Bayram'ın oda arkadaşlarını süzmeye başladı sonra. Kiminin görmeye geleni var; kiminin kimsesi yok.

Bayram, "Daha ne var ne yok köyde, ana?" diye sordu.

"Ne olsun ay oğlum?" dedi Irazca. "Köy bildiğin gibi! Köyler, vızılar sinek! Vağul vuğul, vağul vuğul! Sinek, oğul çıkarıyor köyde! Bak, burda hiç yok!..."

"Burda olamaz! Bir askeriyede, bir de burda sinek olamaz! Hökümet pompa yapar! Su gibi ilaç püskürtür! Şehirde, askeriyede, hastanede, asla sinek olamaz!..."

Irazca, "Çoluk çocuk da iyidir, Bayram! Haççа'yı sorarsan, o da iyidir; ama iş kayıt beline basıyor, yazık! Ahmet Oğlan'ı sorarsan, aynı bildiğin gibi. Daha bir sessizleşti desem yalan olmaz. Şerfe'yle Osman'ı sorarsan, onlar da iyidir. Kıra bayıra inip çıkıyorlar bizimle. Malları sorarsan, onlar da iyidir. Biz kıra gidiyoruz, Sığırtmaç Hamdi çıkarıp sürüyor ahırdan! İneğin

boğasadığını da haber vereyim sana. Danaları, tosunları ardına takıp geliyor... Toman'ı sorarsan, o da iyidir. Benimle birlikte geldi ama, handa bıraktım Karaş'la! Irazca Ana'nı sorarsan, o da işte karşında! İşten kurtulup şimdiye kadar gelemedim. Elimde olsa her hafta geleceğim. Hep böyle başucunda oturacağım... Haa Bayram! Ekmeğin aşın nasıl burda? İştahın var mı? Para lüzum ediyor mu?"

"Hiç etmiyor ana! Yemek ekmek de burdan. Habire et suyu içiriyorlar. Közleme, külbastı veriyorlar. Bol bol da haşlama patates! Sabahları yumurta, yağ, tatlı... Gönlün ferah olsa, hastane dışardan iyi ana... Çok, çok rahat..."

Irazca, birden aklına gelmiş gibi sordu: "Parası ne olacak burda yattığının? Ne kadar tutacak dersin acaba?"

Bayram güldü. "Irzı kırık Muhtar, yoksulluk belgesi yapmış ilk gün. Onun için bizden para almayacaklar. 'Bayram Kara denen adam çok yoksuldur' diye köyün koca mühürünü basmış..."

"Oşt köpeğim!" diye bağırdı Irazca. Öbür hastalar bakıştı. "Bizim neremiz yoksul? Unumuzu, tuzumuzu o mu veriyormuş? Dünyada kabul edemem. Hesaplar, kitaplar, ne tutarsa, harman kalktıktan sonra getirip teslim ederim. Ne demek olsun? Hökümetin parası oluklardan mı akıyor? Varsıl dedikse, herkesin hastane parasını verecek değil ya!..."

"Öyle deme ana!" dedi Bayram. "Burda yatanların hepsi belgeli! Demek oluklardan akıyor?"

"Günah! İnsanda biraz utanma olmalı!... Eee, sen daha ne kadar yatacaksın burda Bayraam?"

"Bana kalsa hemen şu dakika çıkarım gözel anam! Ama daha durumum iyi değil. Doktor Ahmet Bey diyor, 'Senin kafada, kafa denecek hal kalmamış Bayram Kara! Uğraşıp çalışıp yeni bir kafa yapacağız sana!' Onun için, benim burda yatmam, daha epey sürer. En aşağı iki ay! Ahmet Bey, 'İki ay yatarsın!' diyor. Ahmet Bey kafamı röntgen aynasına tutacak daha..."

"Burda rahatı görüp de yatmayı uzatma Bayram! Köyün halini biliyorsun. Bir sırasını bul da, Doktor'a yalvar. Seni biraz erken çıkarsın, aman anam! Bak, anam diyorum. Orak başlayalı nice oluyor. İki üç güne kadar kırdan ilişiği keseceğiz. Hiç ol-

mazsa o zaman bir kazan vurup sırt yuyalım. Sonra harmana başlayalım..."

Bayram, anasına çözümsüzlük içinde baktı. Yüzü uzamış, rengi akla sarıya kaçmış. "Elimden gelirse çıkayım!" dedi. "Çıkayım ama, size bir yararım olmaz! Daha yük olurum..."

Irazca dizlerini dövdü. Dışarda, iyice ikindin oldu. Güneş, göle doğru sallanıyor. Koca Dumlu'nun burdan da görünen sivrisi apaydınlık. Odacılar, işgörenler koğuş kapılarında dolaşmaya başladı. Bir yandan da, ince bir zil, hastalarla görüşmenin bittiğini bildiriyor.

Bayram, iki elini uzattı. Anasının elini tutup ağzına, yüzüne götürdü. "Çoluk çocuğa biiirçok selam söyle!" dedi. "Sultanca Teyze'me, Ağali Emmi'me, Kosa Emmi'me, eşe dosta hep selam... Benim hallerim işte böyle. Soranlara aynı gördüğün gibi anlat. Benim için hiç merak etmeyin..."

Irazca, "Hoşça kal Bayram'ım!" dedi. Gözlerinden habire döküyor. "Haydi anam, yat sağlıcakla! Sen de köy için merak etme. Başa gelen çekilir; biz de çekiyoruz!" Ardına baka baka çıktı.

Bayram'ın gözü bir zaman kapıdan ayrılmadı.

Irazca, tozlu caddelere düştü. Aklında iki şey var: Biri hastanenin önündeki çiçekler, biri de Bayram'ın incelmiş parmakları. Bayram, iki hafta içinde köy insanı olmaktan çıkıp gitmiş. Karataş'ın zorluk dolu dünyasına dayanamayacak kadar narinleşmiş. Yüzü süzülmüş. Dediği gibi, hastaneden çıksa kendisi onlara "yük" olacak.

Irazca handa durmadı. Biraz çarşı pazar dolaşayım diye çıktı. Bir dükkândan boyalı şeker aldı. Bir fırından üç tane şehir ekmeği aldı. Haçça'ya bir yazma, Ahmet'e bir ayna aldı. Heybesini akşamdan hazırlayıp koydu başucuna.

Sabah yola erken çıkacaktı. "Sabaha kadar yatıp bir dinleneyim bu bahaneyle!..." dedi.

Sürgün

Karataş'ta harmanlar kalkıyor. Gücü yeten, çeçini elemiş, samanını doldurup, geçip gitmiş.

Bu yıl, hem Irazca, hem Haceli, hem de Muhtar en arkaya kaldılar. Olaylar, hepsine zararlı oldu. İkide bir, işi gücü bırakıp karakola, ilçeye gittiler. İşlerin en çok kızıştığı zamanlarda ilçeye gittiler.

Muhtar, dört beş gün kapandı, yattı evinde. Ne gelenin yüzüne baktı, ne dışarı çıktı. "Keyfim yok! Biraz kırıklık var üzerimde; yatayım bakalım!..." dedi. Gökburun'un orda olanlardan hiç kapak kaldırmadı, kaldırmıyor. Oğlu Cemal'e çok üzülüyor. "Nasıl üzülmem, ciğer evlât!..." diyor. Cemal için, "Çürüsün eşşoğlu eşşek!" demeyi bıraktı, oğlunu kurtarmak için umut gördüğü kapıyı çalma planlamasını başlattı. "Oğlanı motor kursuna yollayacaktık, kaldı!" diyordu. En çok üzüldüğü bu. Hiç olmazsa, "Dışarıdan mahkeme"ye bıraktırabilse, aaah, bir bıraktırabilse; ötesi kolay! Bankadan traktör kredisini yeniden sağlama bağlayacak. Harmanı kaldırır kaldırmaz Burdur'a gidip çekecek. Bu kez "şu Dertli Irazca'nın burnunu temelli kırmak, tutunduğu dalı kesip koparmak" gerekiyor. Reis Bey bu işin peşinde. Reis Bey'e çok güveniyor.

Irazca, soluk almaya zaman bulamadan, öküzle ineği koşturuyor, işleri bitirmeye çalışıyor. Kimsenin yardımını istemeye yüzü kalmadı. Kosa olsun, Ağali olsun, samanları çekip atlarını, öküzlerini yıkadılar. Gayret başa, sadece kendi garip başına düşüyor.

Şimdi son harmanı dönüyorlar. Düvenin üstünde Ahmet var. Haççа tınaz yığıyor, "yer yurt" süpürüyor. Irazca'nın elinde dirgen, düvenin peşi sıra gidiyor, toplanan sapları dağıtıyor. Arada bir, "Ha nineşim, gayret!" diye Ahmet Oğlan'ı isteklendiriyor.

Ahmet Oğlan, övendereyi çenesine dayamış, öküzle ineği kendi havasına bırakmış. Düven ağır ağır dönüyor. Geçmiş yıllarda, "Ben süreyim, ben, ben!..." diye düvenin ardından koşardı. Bunun için babasına askıntı olurdu. Düvene çıkınca türkülerle ortalığı inletirdi. Ele avuca sığmazdı. Komşular bakışırdı. Şimdi kirpi gibi büzülüyor. Sanki hiç o çocuk değil. Düvenin üstünde derin derin düşünüyor. Babası hastaneden çıkıp gelince kendisini gene dövecek mi acaba? Gene ilçeye götürecek mi? Doktorun önünde donunu çıkartacak mı?... Kendi kendine öyle istiyor ki, babası hastaneden çıkıp gelmesin! Hatta hiç gelmesin! Kalsın orda!... Babasını aklına getirdikçe eriyor.

Haççа'nın ter, koltuğundan fışkırıyor. İyice zayıflamış, değnek gibi kalmış. Başının döndüğü, gözünün karardığı, ayakta zor durduğu oluyor. Hiç kesiksiz bel ağrıları içinde kıvranıyor. Her gün şafak sökerken uyanmak, akşam ortalık kararasıya debelenmek, yavan bulgura, duru ayrana kaşık çalmak, bu kadar işin, telaşenin, hastanedeki Bayram'ın, gönlü yaralı Ahmet'in, öteki küçüklerin, yokluğun, yoksulluğun üzüntüsünü çekmek, Haççа'yı öldürüp bitiriyor.

Irazca'nın hıncı büyüyordu. Bakışları gittikçe acılaşıyor, alnı kırış kırış oluyor. Evin bütün yükünü omzunda duyuyor. Bütün üst başları iyice partallaştı. En başta kendininki yırtılmış, sökülmüş. Ölçüp döküyor, iki ucunu bir araya getiremiyor. Harman hemen kalksa, Kahveci Nuri'ye beş kile buğday satsa, bir daha Burdur'a gitse! Biraz astar kaput alsa! İyi olduysa, Bayram'ı çıkarıp getirse! İşte yaz geçiyor. Geçti sayılır. Buzamana kadar neden iyi olmaz bu oğlan? Yoksa başka bir hastalık mı buldu üzüntüden?...

Irazca, "Yorandan değil, sorandan usandım!" diyor. "Teyze, Bayram gelmeyecek mi? Neye gelmiyor?" O kadar bunaldı ki, burnunu sıksa, canı çıkıp gidecek. Durmadan of çekiyor.

Ahmet Oğlan'ın ardından düvene çıktı. "Sen şu dirgeni al, biraz da ben döneyim!" dedi. Öküzü ineği dürtükleyerek koşturmaya başladı. Elinden gelse, hayvanları uçuracak. Fakat onlar da inadına yavaş dönüyor. "Bereket, havalar yağışlı değil! Bir yağmur gelse, temelli batacağız!"

Yağmur geliyormuş gibi bir korku duyarak övendereyi hayvanlara dürttü. İneğin kabasından kan çıktı.

"Bir de yılanlar çıkıp gelsin de!..."

Ahmet, sesini çıkarmadan harmanı karıştırmaya başladı. Sıcak yakıyor. Toz, toz, toz... On beş gündür, kendi tozları bir yana, komşuların tozunu yutmaktan usandı çocuk. Eskiden, günde olmazsa günaşırı, harımlara doğru bir kaçamak yapar, söğütlerin altında suya girer, temizlenir, serinler çıkardı. Bu yıl daha, "Bismillah" demedi. Şerfe'yle Osman, sıcağın baskın olduğu zamanlar, kağnının altında gölgelenirdi. İşte bir parça rahat orda var. İçinden, "Dünyada evin küçüğü olmak varmış?" diye geçirdi. "Ne olursa büyüğe oluyor; ne gelirse büyüğün başına geliyor!"

Irazca, "Ooof! Alnımın kara yazıları ooof!..." diye bağırdı. İneğe bir fazla dürttü. "Daha bu sürülecek! Haççа'nın süpürdüğü savrulacak! Kalburlanıp taşınacak! Saman var, saman çekilecek! Bana sadece iş kaygısı verseydin ya kadın Allah'ım! Bu baş kaygılarını neye verdin? Neye benim başıma bu püsürüklü işleri sardın? Benimki bana yetmiyor muydu Karataş'ta?"

Karataş güneşi altında yana yana, tozdan boğula boğula dönüyor. Tam öğle zamanı, güneş iyice yakıyor. Güneş olanca ateşini sanki Karataş'ta Irazca'nın üstüne seferber ediyor.

Birden, mezarlığın arasından, kağnıların un ettiği yoldan, tozuta tozuta bir cip göründü. Boz köstebek gibi, harıltı gürültü çıkararak, kıyı harmanların yanına durdu. Komşular, Irazca'nın harman yerini gösterdi. Az sonra cip Irazca'nın harmana geldi. Oraları yanık benzin kokusu doldurdu. Kaymakam çevik çevik indi.

Irazca önce sevindi. Sonra, "Hayırdır işallah!" diyerek düveni durdurdu. Elinde övendere, cipe doğru üç adım yürüdü. Gülümsemeye çalışıyor.

Kaymakam Orhan da gülmeye çalışarak yaklaştı.

"Kolay gelsin Irazca Teyze!" dedi usulca.

Irazca, "Hoş geldin oğlum..." dedi

"Ne haber teyzem, işler nasıl?"

"Bir haber varsa sende var... Bizim işleri görüyorsun... Dönüyoruz güneşin altında..."

Düven boş duruyor. Irazca, Ahmet'e göz etti. Ahmet düvene çıktı. Mallar, ağır ağır dönmeye başladı yeniden.

Kaymakam, söyleyecek söz bulamadan bakınıyor.

Irazca, "Bizim işler, durma dön, sorma dön!... İki üç günlük bir işimiz kaldı. İyi kötü kolayladık sayılır..." diye Kaymakam'ı kağnının gölgesine çekti. "Günde yanma, buraya otur gel..."

Kaymakam, "Yanmak sorun değil canım!..." diye gölgeye yürüdü. "Bayram Kara'dan ne haber teyze?"

"Haber? Haber varsa sende oğlum!..." dedi Irazca. "Ben, çok oluyor, bir gidip geldim, bir daha gidemedim..."

Kaymakam yutkundu.

"Bende yeni haber yok teyzem!... Kendi başımın derdine düştüm. İlçede bizim işler bozuldu..."

Irazca, elinin övenderesiyle dikiliyor. Övendereyi Ahmet'e vermeyi unuttu.

"Nasıl bozuldu sizin işler? Hayrola?"

"Yolcuyum Irazca Teyze?... Sepetlediler! Ankara'ya filan varıp geldim; bir çare olmadı. Oğuzeli diye bir yere yolluyorlar beni. Sürüyorlar yani..."

Irazca, övendereyi yere çakar gibi yapıp tutundu. İçinde bir yerler yıkıldı.

"Sakın bizim yüzümüzden geldi bunlar başına?"

"Yoook... Fincancı katırlarını ürküttüm. Devlet parasıyla okuduğum için gitmek zorundayım..."

Irazca, övendereye tutunarak inledi. "Yapanlar kör olsun! Kim sebep olduysa, iki cihanda yurtsuz yuvasız kalsın!..."

Kaymakam susuyor. Gözlerini düvendeki Ahmet'e dikti.

"Sen bize büyük bir direk idin ay anam! Dağa dayanır gibi sana dayanıyorduk! Düşmanların gözünü yıldırıyordun! Şimdi üstümüze çullanırlar. Gayri temelli mahvoluruz. Vay benim kadersiz başım!..." Elini başına vura vura ağlamaya başladı.

Kaymakam, "Sizin direğiniz kendiniz! Birbirinize destek olun! Birbirinize tutunun! Bizimki işte bu kadar! Ben gene Yüzbaşı'ya tembih ettim. Adam evlâdıdır. Halden bilir. Başınıza bir bela gelirse, dimdirek ona gidin. Ama gene kendinize güvenin, birbirinize!... Bizim yiyecek ekmek, içecek su tükenmiş. Hak hukuk helal edin Irazca Ana..."

"Vay tırnağına kurban olduğum!... Bizim sende ne hakkımız olsun? Elimizden bir pürçük soğan bile yemedin! Asıl sen helal et hukukunu! Bayram'ım sana kınalı kuzular armağan etmek istedi. Ben de kuzu yününden eldiven çorap örecektim. Erdirip ondurmadılar. Vay sebep olanlar kesap olsun işallah!..."

Kaymakam'ın gözleri buğulanıyor. Irazca'yı dinlerken içi bozuluyor. Usulca toparlanıp kalktı. "Hiç vaktim yok!" dedi. "Bir göreyim diye uğradım. Yarın gideceğim. Ver elini..." Tutup Irazca'nın kuru elinden öptü. Hemen düvene doğru yürüdü. Ahmet'i tuttu kolundan. "Hoşça kal Ahmet Kara!" dedi. İçinden, "Zavallı çocuk!..." diye geçirdi. Başını, çenesini okşadı.

Küçük Osman, gölgeden kaçıp harmana geldi.

"Bayram Kara'nın en küçüğü mü bu, Irazca Ana?"

Irazca, tülbendinin ucuyla gözünü siliyordu. Hıçkırarak, "En küçücüğü..." dedi.

Kaymakam, onu da okşadı.

Haççа, süpürgeyi dikmiş, ak ak bakıyor.

"Sen de hoşça kal Haççа Bacı'm!..."

Genç kadın, saygıyla eğildi. "Uğur ola, Efendi Kardaşım..."

Irazca, "Düşmanların kör olsun!" diye bağırdı.

Kaymakam, "Ortanca, sen de hoşça kal!" diye, Şerfe'yi de okşadı. Cipe doğru hızlıca yürüdü.

Irazca, ardından vardı.

"El kadar bir kâğıda adresini yaz; Bayram'ım gelsin de sana sırmalıca maktuplar yazdırayım. Hallarımızı, dertlerimizi dökeyim..."

Kaymakam boğulacak gibi oldu. Boğazına bir şey gelip düğümleniyor. Ayağını cipin çamurluğuna koydu. Cebinden kâğıt kalem çıkardı. Adres yazmaya başladı. Hem yazıyor, hem kendi kendine konuşuyor: "Hey gidi hey! Kulakların bunları duymalı, bunları görmeliydi Müsteşar Bey! Köylü romantizmi diyordun. Bak bakalım, öyle mi?... Ben sevgi diyorum, siz sevgiye de romantizm diyorsunuz! Hey gidi! Hey gidi benim çilesi uzun, insanları mahzun, mahzun, mahzun yurdum! Sevenlerinin futbol topu gibi ordan oraya tekmelendiği memleketim!"

Adres kâğıdını katlayıp Irazca'ya verdi. Elindeki dolmakalemi cebine koyacaktı. Bir an durdu. Ahmet'i yanına çağırdı. Ah-

met gitmedi. Kendisi onun yanına gitti. Kalemi çocuğa uzattı. "Bunu al!" dedi. "Sana armağanım olsun. Okuma yazma öğren..." Başını, çenesini okşadı. "Babana söyle, seni okutsun..."

Ahmet, kalemi alıp koynuna soktu hemen. Pırıl pırıl, raptiyeli, kömür gibi bir dolmakalemdi. "Yitirme sakın!" dedi Kaymakam.

Ahmet, "Pekey..." dedi, gülümsedi.

Haççа çabuk kağnının gölgesine koştu. Su tasını yaykaladı. Bir daha, bir daha yaykaladı. Su doldurup getirdi. Sol elini saygılıca göğsüne koyup, "Buyur, bir suyumuzu bari iç..." dedi.

Kaymakam, alıp içti suyu.

Irazca, "Kız Haççа, torbada hıyar olacak, git iki tane getir, yolda yesin giderken..." dedi.

Haççа koştu, iki de hıyar getirdi.

Şoför Hasan, olup bitenlere bakıyor.

Kaymakam, hıyarları alıp cipe bindi. Kapısını kapattı. Başını çevirip Irazca'dan yana bakamıyor. Bir an önce gitmek istiyor. Bir ezilme, utanma... Doğru dürüst başını kaldırıp bakamıyor.

Şoför Hasan, çevik bir manevrayla cipi döndürdü.

Cip, toz kaldırarak uzaklaştı.

Irazca, başını sallıyor, gözünü siliyor, ağlıyordu. "Bizim yüzümüzden! Adım Irazca gibi biliyorum, bizim yüzümüzden!..." diyor. "Vay! Bakar gözleriniz bakamaz olsun! Her türlü muradınız içinizde kalsın! Vay alçaklar! Evlerinizi sel alsın!..."

Ahmet de, Haççа da, cipin gittiği yana bakıyor.

Irazca ağlayarak düvene çıktı, malları yürüttü.

"Vay alçaklar! Gözünüz kör olsun! Bir değil, beş değil, yüz kerpiç birden düştü gönlümün sarayından! Gönlümün sarayı büsbütün yıkıldı, vaay!..."

Irazca, başını çevirip Haççа'ya baktı. O da ağlıyordu.

Sığınak

Burdur Hastanesi'nde Kara Bayram, bütün koğuş arkadaşlarını değiştirdi. Eskileri yolladı, yenileri eskitti. Şimdi koğuşun kıdemlisi. Sabırsızlana sabırsızlana yatıyor.

Operatör Ahmet Bey, "Seni, bir film daha çektirmeden yollamam!" dedi. Filmi çekileli üç gün oluyor. Ama bir haber yok daha. Belki bugün söyler.

Bayram, İşgören Ali'yle arkadaşlığı ilerletti. Bir aydır en çok onunla konuşuyor. Onunla dertleşiyor. Ali, Navrum köylü. Hastaneye üç yıl önce girmiş. Karısı da hastanede çamaşırcı. Karasenir Mahallesi'nde kulübemsi bir evi var. Karı koca, sabah geliyor, akşam gidiyorlar. Hastanede çalışıp çabalıyor, öğle yemeği yiyorlar. Ellerine 350'ye yakın para geçiyor. Parayı biriktirip evlerini bayındırlaştırıyorlar. Öte beri alıyorlar. Ek oda yapıyorlar.

Ali, hastanede kapma kaçak, iğne yapmayı öğrendi. Kabadan, koldan yapılan iğnelerde, doktordan saklı, hastabakıcılara yardım ediyor. Birkaç kez Bayram'ınkini de yaptı. Akşamları, Karasenir Mahallesi'ndeki hasta komşuların iğnelerini de yapıp üç beş kuruş çıkarıyor.

Navrumlu Ali, hoş bir arkadaş. Hep köyünden anlatıyor. Konuşması tatlı. Başından, Bayram'ınkine benzer olaylar geçmiş. Tutunamamış, direnememiş, çekip şehre gelmiş. Yolunu bulmuş, araya adam koymuş, hastaneye kapağı atmış.

"Benim bir bağımı kestiler Bayram Arkadaş!" diye sık sık anlatıyor. "Bir asmalarımı kestiler!... Başkası olsa, verem olurdu! Ben iyi dayandım! Bizim Navrum'da düşmanlık zanaatı çok ilerledi Bayram Arkadaş! Sanırsın bir yanı Alaman, bir yanı Urus! Fur ha fur!... Kır ha kır!... Furup kırıyorlar... Bir de düveciğimi boğdular! Ulan, hiç dilsiz ağızsız mal boğulur mu? Boy-

nuna ip geçirip boğdular Bayram Arkadaş! Tanık tapık bulamadık. Bulduk ama söylemediler. Ağlaya ağlaya ayrılıp buraya geldik en sonu. Şimdi rahatımız iyi. Gül gibi geçinip gidiyoruz. Evde bizim avradın bir koca anası var; çoluk çocuğa bakıyor. Hem de evi bekliyor. Kızları okula verdim. Şimdi bir deli oğlan büyüyor, onu da vereceğim. Kurtulsunlar köylülükten Bayram Arkadaş! Nasırsız ellerle adam sınıfına dahil olsunlar. Birer büyük memur olurlarsa, bilumum köylü milletine arka verirler. Biz de babalarıyız diye övünç duyarız... Köyde tarlaları ortağa veriyorum. Kızları lisenin yukarısına kadar okutacağım. İkisi de kafalı! Okulda bir bu birinci oluyor, bir öteki! Oğlan da zekâlı! Valla, sen dağın başındaki Navrum köyünden kalk gel, Burdur şehrinde amir memur çocuklarını yenip birinci ol; bravo doğrusu! Çok, çok bravo! Kendi kendimin çocuklarını çok takdir ediyorum Bayram Arkadaş! Şayet param yetmezse, tarlaları elden çıkaracağım! Üç tane filinta çocuk! İkisi hayırsız çıksa, biri hayırlı çıkar, bize bakar engücü! Anasını babasını kapı dışarı etmez heral!... Bizim işler böyle. Başım dinç. Akşam yatağa girdim mi, hemen uyuyorum. Uyuyorum, yani sana nasıl anlatayım, sabah kuş gibi kalkıyorum! Kızlarım çok uslu Bayram Arkadaş! Siyah önlükleri içinde, çula kuşu gibi gidip geliyorlar. Çantalar ellerinde. Gözleri ateşböcekleri gibi ıldır ıldır yanıyor. Zekâ fışkırıyor sıpalardan! Onun için, köyünün anasını satayım nefsime ait! Köy cehennem! Dahi cennet olsa gözümde yok! Tümünü tapulasalar dönmem geri!..."

Berber gelip Bayram'ı, saç sakal tıraş etti. Başındaki sargıyı aldı. Sol kulağının üstünde, alnına doğru, kavun dilimi gibi bir iz vardı. Yara yeri iyice belli. Acaba hep böyle belli olup gidecek mi? Köyde ikide bir başına kakacaklar mı?

Köyü düşündükçe içine sıkıntı çöküyor. Düşmanlarla, düşmanlık dolu bir alanın ortasında, kendini, kendi koruyamayacak kadar zayıf, yardımsız görüyor. Gelecekteki günlerin de dalaşmakla geçmesini istemiyor. Aklını çarçabuk Karasenir Mahallesi'ne çevirip bir parça serinliyor. Navrumlu Ali'nin haline imreniyor.

"İyi kötü bana da bir iş verseler burdan!..." diyor. "Döşemeleri, taşları süpürsem! Sabah akşam paspas yapsam! Burda,

kuytuda işleyip idaremi bulsam!..." Gözünün önüne süpürge süpüren bir Bayram getirip utanıyor. "Karılar gibi..." diyor. Sonra kendi kendine çıkışıyor. "Ne karılar gibisi ulan? Karılar gibi mi olur? İş iştir! İşin erkeği dişisi var mı?"

Karasenir Mahallesi'nde tasarladığı ev, sessizlikler içinde bir beşik gibi. Güllerin, karanfillerin arasında, kuytuda ufacık, yer yükseği bir yapı! Kapı pencereleri küçük. Hayvan oruz yok, saman yok, tezek yok. Sabah gün ışıyasıya kadar uyu. Akşam erkenden dön gel. Dünyanın işini bitirmek Kara Bayram'ın mı boynunun borcu? "Haççа'ya da bir iş bulurum! Gelsin bulaşık yıkasın! İsterse bir iş işlemesin! Otursun evde! Benim kazancım yeter. Anamı da getirip evin başına koydum mu, içim raprahat olur! Oturur namazını kılar. Köydeki tarlaları ortağa veririz. İki yüz olmazsa, yüz elli verirler hastanede aylık! Köyde yüz elliye geliyor mu aylığımız? Köylünün günlüğü yüz para bile değil! Hesaplasan içinden çıkılmaz. Köyün anasını satayım! Vereyim oğlanı, kızı okula, okusunlar kanasıya! Benim döllerim de Navrumlu Ali'ninkiler gibi insan sınıfına dahil olsun! En beri baştan yoksul anacağım! Ahir ömründe biraz safa sürsün! Malları pazara çekerim, anasını satayım! Üç üç! Beş beş! Köydekinden kötü olmayız heral!..."

Başını göğe doğru uzatıp Koca Dumlu'nun sivrisine bakıyor. Karataş köyü sivrinin ardındaydı. Koca Dumlu sivrisi bir morluğa bürünüp durur. Sıcaktan kaynıyor şimdi oralar. "Yıl on iki ay solucan gibi sürün. Durmadan Muhtar'ın sopasını ye! Üst yok, baş yok! Siner dirlik yok. Herkes alçak eşşeğe binmeye çalışıyor. Daha ne duruyorsun böyle köyde?"

Başını çevirip ortalarda gezinen Navrumlu Ali'ye bakıyor. Ayaklarında pabuç. Kıçında iyi kötü bir pantolon. Yaması filan yok. Yüzü aklaşmış. Saçlarını uzatıp taramış. Sırtında yakalı gömlek, ceket. Rahat mı rahat bir adam işte! "Bizimki de hayat mı Karataş'ın cehenneminde? Uğraş didin; elin hamur, karnın aç! Karataş batsın! Batsın anasını satayım! Bana ne? Yanan yansın, sönen sönsün! Batası Karataş, Cımbıldak Muhtar'ın, Deli Haceli'nin olsun! Geniş geniş gezsin, doysunlar!..."

Navrumlu Ali, "Ben köylük yerini bilmez miyim?" diyor. "Zaman olur, insan iki ay sırtındaki gömleği değiştiremez. Don

gömlek meşine döner. Çoluk çocuk kokar. Burda, haftada bir soyun! Hastanenin hamamında yıkan! Keselen, tertemiz çık!... Etli görmezsin, tatlı görmezsin köyde. Yediğin içtiğin pislik. Harmanlar kalkana kadar bir kağnı toz yuttuğun cabası! Şehir yerinde yediğin içtiğin bari temiz! Toz bari, sinek bari olmaz. Şehirde sıçana, kemeye bile çare buluyorlar! Hasta olsan doktor ayağında! İlaç desen var! İğne desen var! Daha olmadı, gir hastaneye, yat! Bir hafta, on gün, tamirini yaptır, çık..."

Bayram sordu: "Pekey Ali kardaşım, bize de Karasenir'de, kiralık ev bulabilir miyiz mesela?"

Ali, "O'hooooo!..." diye uzata uzata güldü. "Ev ne ulan? Karasenir'de ev, kandığın kadar! Çevirirsin bir evlik yer, çokaşır bir gecenin içinde yapıveririz! Bir yıl sonra bir göz daha yaptın mı, ev derdin tamam!"

"İş ne yapacağız? İş de bulabilir miyiz mesela?"

Ali onu da anlatıyor.

"Hastaneye yeni silici alacaklar. Bundan kesin haberim var. Yalnız, senin avrat için bir şey diyemem. Onu alırlar mı, almazlar mı, bilmem! Sen almayacaklarını farz et. Şehir, bir hasteneden mi ibaret? O da dışarda bulsun! Okullara girsin. Dairelere girsin. Otursun evde, asker giyeceği yusun. Sen iş yapacak ol, şehirde bulunur. Dünyada kolaylık varken, zorluğa gitmenin âlemi yok Bayram Arkadaş! İşte bizim Ahmet Bey mesela! Çıtlatıver kulağına, şıp olur senin iş! Sana karşı sevgisi de var. Dahi, avradına da iş bulur. Bu hastanede en çok sözü yürüyen kim biliyor musun? Bu Operatör Ahmet Bey. Başhekim'le arası iyidir. Ruh gibiler. Yedikleri ayrı gider. Ahmet Bey'in haberi olsun, gerisine karışma! Hem, senin isteyeceğin ebelik, başhemşirelik değil, silicilik, çamaşırcılık. Aşağıda dört kadın çalışıyor. Bir daha alsınlar, beş olsun. Koskoca hastane için ne kıymet var? Şayet hastane olmazsa, dışarda bir çaresine bakarız. Marifte bizim Murat Bey var; başyazman. Ona söyleriz, o bir yolunu bulur. Sen şehre gelecek ol Bayram Arkadaş!..."

Bayram yatağın üstünde doğrulup kalktı.

"Dışarı işine pek kulak asma Ali kardaşlık!" dedi. "Karı koca ikimiz de hastanede olsak, iyi olur. Beraber gelir gideriz. Hem de hasta sayrı olsak; doktor elimizin altında..."

"Öyleyse sen, Ahmet Bey'e çıtlat derdini!" dedi Ali. "Çıtlat, şayet olmaz derse, ondan sona düşünelim..."

❀

İşgörenler, hemşireler... Hastanenin içinde bir koşturmaca başladı. Doktorlar, viziteye çıkacak. Dereceler alındı. Hastalara, hasta yataklarına çekidüzen verildi. Pencereler açıldı. Koğuşlar havalandırıldı. Bayram, umut ve heyecan içinde bekliyor. Sözü nasıl dengine getireceğini, söyleyeceğini düşünüyor, uzun kısa cümleler hazırlıyor. Sonunda, "Açıkça söylerim!" deyip beklemeye başladı.

Operatör Ahmet Bey, hızla içeri girdi. Başhemşire Münire Hanım sağında, Hemşire Gönül Hanım solunda, Hastabakıcı Yusuf ardındaydı. Kapının yanındaki çocuktan başladı. Akdereli İbrahim'i at tepmiş. Sol bacağı alçıda duruyor. Onda fazla oyalanmadı. Hal hatır sordu, tabelasına cırt cırt bir şeyler yazıp geçti. İkincisi Bucaklı bir manifaturacının kardeşi. Bir gün sonra safra kesesi ameliyatına girecek. Ahmet Bey, "Akşam yemeği yemeyeceksin" dedi. Tabelasına "Kan ve idrar tahlili" yazdı. Üçüncüsü Dereköylü Cafer. Karnında, kabasında kama yaraları var. Ameliyat geçirmiş. Ahmet Bey yaraları temizlemiş, fitil salmış. Durumu iyi. "İki gün sonra taburcu ederim seni Cafer Efendi!..." deyip geçti. Sonra Bayram var sırada.

"Sen nasılsın, ahbap?"

Bayram toplandı. "Sağlığına duacıyım beyim!"

Doktor'un alnı ayna gibi parlıyor. Gözlerinde gözlük. Boynunda kulaklık. Beyaz gömleği ütülü. Boyluca bir adam.

"İyisin?"

"İyiyim."

"Pekâlâ! Sepetleyeceğim seni!"

"Zatın bilir beyim!"

"Sepetleyeceğim ama, ne olacak senin halin köyde? Kafayı gözü bir daha yardırayım dersen, işin zorlaşır o zaman! Bunu aklından çıkarma! Düşmanların üstüne varma. Söylediklerine aldırma!..."

Tam zamanı mıydı acaba? İyice topladı kendini.

"Ben o köyde durucu değilim Doktor Bey'im!" dedi.

Operatör Ahmet Bey hayretle sordu: "Ya ne yapacaksın?"

"Karar verdim, göçeceğim şehre!"

Doktor, alayla baktı. "Mağaza, dükkân mı açacaksın?"

Kara Bayram, kafasındakileri sıralamaya çalıştı.

"Bir yerlere odacı, süpürgeci sokulacağım. Karıyı kızı toplayıp geleceğim. Köyde dirliğim temelinden yıkık benim. İdaremi burda arayacağım. Şehrin kötüsü, köyün iyisinden aşağı kalmaz helbet..."

"Ciddi mi söylüyorsun?"

"Ciddi söylüyorum! Çok ocudum köyden Doktor Bey'im. Şimdi dönüp varacağım, gene daklaşacaklar. Karşıma geçip alay edecekler. Laf atacaklar. Anama, karıma sövecekler. Dayanamayıp cevap vereceğim. Büyük bir bela daha çıkacak. Ya onlar beni vuracak, ya ben onları! İyisi mi kaçayım... Yiğitliğin sekizi karşı durmak, biri kaçmak imiş. İşte o birin sırası şimdi. Yanlış doğru; kendi kendime böyle karar verdim Doktor Bey'im..."

Doktor, gözlerini büyütmüş, Kara Bayram'a acıyarak bakıyor. Bayram'ın yüzünde bir insanın yıkılışını görüyor.

Bayram anlatıyor: "Kendim gireceğim bir işe! Karıyı da sokacağım. Anam otursun evde, çocukların başında. Karasenir Mahallesi'nden bir göz yer tutsak, bize yeter iyi kötü..."

Doktor elini Bayram'ın omzuna koydu.

"Peki, gelir mi seninkiler buraya?"

"Gelmese ne yapacaklar? Benim çektiğimi onlar çekmedi mi? Onlar benden daha çok ocudu. İşlerimiz kül bizim köyde. Başka çaremiz kalmadı. Orası burası derken, canımız elden gidecek diye korkuyorum. İyisi mi, göçüp gelelim, kurtulalım... Hemi de dölleri okula vereyim diyorum, anlayacağın..."

Doktor elini yeniden Bayram'ın omzuna vurdu.

"Haydi hayırlısı!" dedi. "İyi düşün, kararını iyi ver! Ben seni taburcu yazıyorum şimdi..."

"Çok sağ ol beyim! Çok sağ ol; ama..."

"Aması?"

"Aması; taburcu yazmak kolay! Acabola elinden bir çare gelmez mi, bize bir atalık daha yapsan?"

"Ne gibi bir atalık?" dedi Doktor, hem de güldü.

"Hani diyorum, hastanede işgörenlik filan?"

"Burda mı yani?"

"Evet, burda..."

"Valla açık kadro var mı, yok mu, haberim yok?" Arkasında dikilip duran Başhemşire'ye döndü. "Sizin haberiniz vardır. Lazım mı bize yeni bir işgören?"

Başhemşire "esas duruş"taydı.

"Hastaneye yeni bir işgören alınacağını biliyorum efendim. Ama Başhekim Bey'in bir girişimi var mı, yok mu, bilmiyorum..."

Operatör Ahmet Bey, Kara Bayram'a dönüp göz etti. "Ben konuşayım kendisiyle!" dedi. "Sana haber veririm. Veririm ama, hanımı ne yapacağız? Onu nereye yerleştireceğiz?"

"Ee gayri beyim!..." dedi Kara Bayram. "Sen tek bana çare bul, onunkini dışardan da ararız. Hastanenin ihtiyacı yoksa, ne yapalım? Dışardan buluruz. Çünkü ben kesin kararımı verdim!"

Bayram'ın halleri, Doktor'un güleceğini getiriyor.

"Peki Kara Bayram!" dedi kendini tutarak. "Ben onu da konuşayım Başhekim Bey'le! Sen şimdi taburcusun. Hazırlığını yap. Giderken bana uğra. Cevabını al. Aşağıda odam var; sana göstersinler, doğru oraya gel..."

Bayram doğruldu. Doktor'un elini tutmak istedi.

Doktor, geri çekildi, beşinci hastaya geçti.

Bayram, bir sevinç denizi içinde çalkalanıyor.

Kapıdan, Navrum köylü Odacı Ali'nin hoşnut hoşnut sallanan başı görünüyor.

Sevinç Güvenç İçinde

Bayram, koğuş arkadaşlarıyla tek tek helalleşti. Hemşire Gönül Hanım'ın elini öptü. Hastabakıcı Yusuf'la tokalaştı. Aşağıya, karantinaya indi. Giysileri ordaydı.

Navrumlu Ali, yanı sıra dolaşıyor.

"Ahmet Bey'le konuştuktan sonra beni bekle. Olursa da, olmazsa da bir görüşelim! Hatta akşam bize gidelim. Mahalleden bir ev sorarız hiç olmazsa..." diyor.

Ali'nin hazırladığı fırsatla, çarçabuk bir banyo yaptı hastanenin hamamında. Hastane giysilerini çıkarıp, köylü giysilerini giydi. Aradan çok zaman geçti. Köylü giysilerini bir tuhaf buluyordu şimdi sırtında. Kolları uzamış, boynu incelmiş gibi. Sanki kendinin değil bunlar. Gömleği, eski ceketi hâlâ kanlı. Biraz korku, biraz tiksinti duyuyor giyerken. Biraz da utanıyor halinden. Kafası şehir aydınlığına dalıp gidiyor.

"Anamı da getiririm ne gözel! İlk fırsatta ev yerini çevirirız. Yapar çatarız usulca. Anam, evin camlarına çiçekleri dizer. Her gün saksıları güneşe çıkarır. Belki bir de kümes uydururuz kısa zamanda? Oğlanı okula... Ardından kızı da... Navrumlu Ali'yle komşuluk ederiz..."

Operatör Ahmet Bey'in kapısına gelip beklemeye başladı. Temiz bir dünya içinde şimdi. Koridorlar esiyor. Hemşireler, eczacılar, laboratuvar görevlileri gelip gidiyor. Bir ara Hemşire Gönül Hanım geçti yanından.

"Ne o Karataşlı?" diye sordu geçerken.

Bayram, "Ahmet Bey, gel dediydi..." dedi.

Gönül Hanım durdu. "Girsene madem! Ne duruyorsun? Çal kapısını gir..." Geldi Gönül Hanım, kapıyı kendisi çaldı, Bayram'ı omuzlarından itti içeriye. Operatör Ahmet Bey, masasının başında oturuyor. Yuvarlacık, toparlacık bir adam şimdi. Gülümsüyor.

"Geel bakalım, ahbap!" dedi. "Şöyle gel; otur şu koltuğa!... Başhekim Bey'i görmedim daha. Şimdi göreceğim!"

Bayram, Doktor'un gösterdiği koltuğa oturdu.

Ahmet Bey, birtakım kâğıtları ivedi ivedi imzalayıp kalktı. "Sen beş on dakika bekle burda!" dedi.

"Bir hayır haber getirse bari!..." diyor beklerken. "Getirse de, şehir iyice kalabalık olmadan yerimizi bulup yerleşsek!..." Bekliyor, iki yanına bakıyor. Duvarda resimler, röntgen klişeleri var. Çıbanlı, veremli, çıplak resimler... Bir çocuğun bacakları kibrit çöpü gibi incelmiş. Bir adam kör gözleriyle çaresiz kalmış. Bir kadın, koca dünyada, göz göz olmuş yaralarını kapatacak doktor bulamamış.

Kara Bayram bekledi, bekledi.

Sonra Başhekim'in odacısı girdi. "Bayram sen misin hemşerim?"

Hemen ayağa kalktı. "Benim!"

"Öyleyse haydi! Hemen seni istiyorlar!"

Odacının ardına düştü. Uzun koridordan yürüdü. Çıkış kapısının oraya kadar geldi. Büyücek tahta saksılar içinde, geniş, kılıç yapraklı bitkiler var. Gelişmişler. Dışarıdaki yoldan, toz duman içinde taksiler, faytonlar geçiyor.

Odacı, kapıyı açıp Bayram'a yol verdi. "Gir hemşerim!"

Bayram girdi. Başhekim'in odası daha geniş, daha gösterişli. Duvarları yeşil boyalı, pencereleri atlas-tül perdeli. Burda da güzel bir koku var. Bayram ömründe bu kadar temiz yer görüp görmediğini düşünüyor. Askerliğini düşünüyor. Böyle bir yer anımsamıyor.

Başhekim, camlı masanın başında oturuyor. Operatör Ahmet Bey, ayakta dikiliyor.

Bayram, iki üç adım ilerleyip durdu.

Ahmet Bey, "Gel bakalım Bayram Kara!" dedi. "Başhekim Bey seni bir görmek istedi..."

Bayram, ellerini önüne bağlayıp dikeldi.

"Kaç yaşındasın Bayram Kara?"

"Doğumum 1923, beyim!"

"Peki bu hastanede işgörenliği kabul eder misin?"

Bayram, Ahmet Bey'e baktı.

"Cevap versene!..." dedi Operatör Ahmet Bey. "Kabul eder misin diye soruyor Başhekim Bey!"

"Etmesem ne yapacağım beyim? Zorunlu edeceğim!"

"Bizim paramız azdır Bayram Kara! Yüz altmış filan geçer eline! Çok da çalıştırırız. Yapabilir misin?"

"Yaparım evelallah..."

"Senin hanıma da bir iş düşünüyoruz. Dikiş bilir mi?"

"Kendi dikişimizi hep o diker Sayın Doktor Bey'im. Kesim biçim de bilir hatta!"

"Dikiş makinesi kullanabilir mi?"

"Makinemiz yoktur. Ama hemen alışır. Zeyni açıktır. Gördüğünü kapar. Yani çok hünerlidir."

Başhekim, Operatör Ahmet Bey'e baktı.

"Çamaşırcı kadrosuna alsak da, yapabilirse terzilik işlerinde çalıştırsak nasıl olur?"

Ahmet Bey, Kara Bayram'a baktı. "Yapabilir mi?"

"Hiç kuşkunuz olmasın!" dedi Bayram. "Yapar..."

Başhekim, "Peki Bayram Kara!" dedi. "Git hazırlan! Aybaşında gelip işe başlayın birlikte. Aybaşına altı gün var. Beş gün sonra burda olun. Bir ev ayarlayın. Bizde izin, haftada tek gündür. Sabah gelir, akşam gidersiniz. Size, şehre alışana kadar, gece nöbeti koydurmayız biraz..."

"Sağ ol beyim; isterseniz her gün çalışırız?..."

"Dahiliye Şefi Bekir Bey'i görün gelince. Ben ona söylerim. Kimliklerinizi filan unutmayın. İyi hal kâğıdı istemez sizden. Ahmet Bey iyi tanıyor seni. Yalnız bak, burda kavga çıkarıp kapı pencere kırmak yok!"

Bayram güldü. "Bizim öyle zanaatlarımız yoktur. Böyle kafayı gözü yardırmamıza bakıp yanlış kanaat beslemeyin. Bize bulaşmasınlar, biz de bulaşmayız..."

"Peki Bayram!... Peki Bayram Kara! Şimdilik tamam! Haydi güle güle!... Aybaşında bekliyoruz..."

"Sağ olun beyim... Deral geleceğiz, deral!..."

Ahmet Bey, şakaya vurarak, "Caymak yok!" dedi.

Bayram döndü. "Söz bir, Allah bir!..."

İki doktor, "Peki, peki!..." diyerek Kara Bayram'ın ardından baktılar. Uçar gibi gitti yoksul!

Navrumlu Ali dışarda bekliyor. Bayram'ın gözleri gülerek çıktığını görünce sevindi. "Herhalde hayırlı haberle çıkıyorsun Bayram Arkadaş!" dedi. "Yüzünden anladım valla! Hayırlı haber, hayırlıı!... Öyle değil mi?"

Kara Bayram yürüdü. "Öyle hayırlı haber ki, sorma!" dedi. "Haççа'yı da, beni de aldılar! Beş gün sonra ikimiz de geliyoruz!..."

Navrumlu Ali zıpladı. Az daha bağırıp, "Heey!" çekecekti. Kendini zor tuttu.

"Şimdi ben Dahiliye Şefi Bekir Bey'e gidip izin alacağım! Yarım gün versin bana. Birlikte çıkalım. Bize gidelim. Kocakarıya durumu anlatalım. Diyelim, 'Ana haydi! Bir ev kulaklaş şuralardan! Bize yakın olsun! Kirası ucuz olsun! Havadar olsun! İçine güneş girsin!' Bizim kocakarının kulağı deliktir; derhal bulur... Sen gelene kadar hazır olur. Dahi, bulur gidersin..."

Navrumlu Ali, koşarak uzaklaştı. Bayram ardı sıra Dahiliye Şefi'nin kapısına geldi, beklemeye başladı. "Tepemize bir devlet kuşu konuyor ya, bakalım!..." diyor. "Bir aksilik çıkıp, pıradak uçup gitmese..."

Az sonra Ali geldi. "İzin tamam! Gidiyoruz! Yalnız, şu hastane gömleğini atayım sırtımdan. Sen yan kapının orda bekle. Bir dakika sonra gelirim!" dedi, gitti.

Geri geldiği zaman Navrumlu Ali'nin başında, kalıbı bozulmuş bir fötr şapka vardı. Lacivert ceketi temiz. Pabuçları boyalı. Hali hiç köylü hali değil. Bayram'ın koluna girip şen şakrak konuşmalar yapıyor.

Dışarda, hastane bahçesinin kumlarına gün vuruyor. Kara Bayram, ne zamandır güneşe çıkmadı. Gözleri karıncalanıyor. Ayakları da yürümeyi unutmuş gibi.

Navrumlu Ali, "Bayram Arkadaş!" dedi. "Bu hastanenin içinde benim adım İşgören Ali; ama boş ver! Karasenir Mahallesi'nde Sıhhiye Ali'yim! Bey gibiyim mahallemde. Şimdi görüp anlayacaksın..."

Akasyaların gölgesine düştüler.

Ali'den fırsat bulursa, Bayram da konuşuyor.

"Haççа dikiş dikecek, Ali Kardaş! Beni işgören kadrosuna, onu terziliğe alacaklar. Hemen bir ev bulalım! Sonra yola çıka-

yım ben! Katti söz verdim... Ahmet Bey, 'Sakın cayma!' dedi. Caymam dedim. Cayar mıyım Ali Arkadaş?"

Garajın orda adamlar, kadınlar toplaşmıştı. Şoför yamakları, "Uluborlu!... Keçiborlu!... Yeşilova!... Tefenni!... Antalya, Isparta!..." diye durmadan bağırıyor.

"Şimdi bizim Karataş'a taşıt olsa!..." dedi Kara Bayram. "Körfez köy anasını satayım! Bakalım yanına, yakınına bir şey bulabilir miyim?"

"Üzülme!..." dedi Navrumlu Ali. "Bu akşam bizde yatarsın. Sabah bir çare buluruz. Daha olmadı, Ortaköy'e kadar motor arabasıyla gider, ötesine bir hayvan tutarsın. Yada yürürsün. Zor değil bence..."

"Doğru!..." dedi Kara Bayram. "İsterse Ortaköy'e kadar da bulunmasın! Sürünerek gine giderim Ali Arkadaş! Taşıt yokmuş, binit yokmuş, hastaymışım, hastaneden çıkmışım... Vız gelir, tırıs gider! İşimiz oldu ya! Ben o yolları sürünerek gene giderim. Onun için merak etme. İsterse hiç taşıt olmasın..."

Gazi Caddesi'ni bitirdiler. Şadırvanlı alandan Karasenir Mahallesi'ne yöneldiler. "Tıpkı bir masalın içinde gibiyim!..." diye düşündü Kara Bayram. "Olmayacak işler oldu bugün! Aklımdan geçmeyen işler oldu! Kocaman Pabuçlu Allah'ım, nasılsa yüzüme güldü. Haççа sevinir; çilekeş anacığım sevinir! Şunun şurasında gözel birkaç gün görür ahir ömrünün ucunda..."

Ayrılık Kavgası

Kara Bayram ertesi akşam Karataş'a ulaştı. Yolculuk zor geçti. "Böyle yolsuz köylerin anasını, avradını, muhtarını, üyesini tam tüm sinkaf edeyim!" diye sövdü geldi.

Ortaköy'e kadar Ceritlerin motora bindi. Ortaköy'le Karataş'ın arası iki saat. Ne taşıt var, ne binit. İki saat yürüdü. O kadar hastanede yatması, o kadar dinlenmesi bir şeye yaramadı; uçtu gitti. Yeniden dövülmüş gibi, yorulmuş gibi oldu. Bir yandan sövdü, bir yandan hayal kurdu. İki saatlik yolu bitirdi.

Irazca, son samanı da çekip samanlık deliğini tıkamıştı. Kapıda Bayram'ı görünce, "Maşşallaah! Harman yerinden ilişiği kestik, sen bulunup geldin!" diye şaka yaptı. "İşin bitmesini mi bekliyordun, ay kahpenin oğlu? Ama dur sen! Daha fasulye var. Harım var. Onları da sen işlersin artık. Haççа'yla ben de dinleniriz!..."

Eş dost gelip gidiyor. Hiç yalnız kalamıyorlar. Bayram, göç konusunu bir türlü açamıyor anasına, karısına. Ağali Emmi geldi gitti karısıyla. Sultanca Teyze geldi. Geç vakit Kosa geldi gitti. Fatmaca geldi. Komşular birer ikişer gelip, hoşgeliş ettiler. Biraz oturdular. Konuştular. Bir rahatlık gelip oturmuş Ağali'yle Kosa'nın yüzlerine. Gülüyorlar. Muhtar Hüsnü sinik, sinsi yürüyor.

Yatacak vakit, Bayram, "İş iş deyip durma ana!" dedi. "Gayri seni temelli emekliye ayırıyorum! Bundan böyle elini sıcak sudan soğuk suya değdirme! Otur köşende namazını kıl..."

Irazca, bağdaş kurup oturmuştu. Elinde tespih var da çekiyor gibiydi. Yüzünde bir sakalı eksik. Dünyada ne kadar masal varsa hepsini bilen, çok gezmiş, görmüş geçirmiş, gezip gördüklerinin yardımıyla bilgeleşmiş eski bir Toros yörüğüne benziyor. Sesi de olgun, oturaklı.

"Köy yerinde..." dedi, "emekliye ayrılmanın oluru yok! Bırak emekliye ayrılmayı, iki güncez dinlensem, bana yeter artar! O da yok! Benim emekliye ayrılmam, mezarda! Ben fırsat bulursam mezarda dinleneceğim. Bulamazsam giderken, tabutun üstünde; o da bir namazlık!"

"Haççа'yla biz çalışacağız, ana!" dedi Bayram. "Sen evde raprahat oturacaksın mesela..."

"İstemem! Yalnız siz tek iki gün bana değmeyin, kana kana yatıp bir uyku çekeyim! Başka istemem..."

"İki gün değil, istersen iki yıl yat! İstersen hiç gölgeden güne çıkma. Selbessin artık..."

"Lafını etmek kolay! Dünyada laftan kolay ne var? Haydin yarın gidip fasulyeyi siz yolun, görelim bakayım! Ben de yatıp dinleneyim. Var mısınız?"

Bayram, "Fasulyeyi masulyeyi bırak artık ana!" dedi. "Şehre göçüyoruz. Haberin olsun! Köyden ilişiği kesiyoruz!..."

Irazca, bir tüfek sesi duymuş gibi toplandı birden.

"Şehre mi? Nasıl şehre?"

"Baya şehre!" dedi Bayram. "Burdur şehrine! Karasenir Mahallesi'nden ev buldum iki odalı!" Kirası otuz!

Irazca, sesini çıkarmadan dinlemeye başladı.

Haççа'nın da sesi soluğu kesildi.

Bayram, "Ahmet Oğlan'ı okula veriyorum ana!" diye sürdürdü. "Haççа'yla biz de hastaneye gireceğiz. Ben işgören kadrosuna; Haççа dikiş dikecek. İki baştan çalışıp gül gibi geçineceğiz. Dahi Şerfe'yi de vereceğim okula. Büyüyünce Osman'ı da... Aylıklarımız yüz altmışar, ana! Köyde on iki ayda kazanamadığımızı dört ayda kazanacağız Haççа'yla. İrezilliğe, sefilliğe paydos gayri! Doktor Ahmet Bey'e açtım. O da varıp Başhekim Bey'e söyledi. Yerimiz hazır. Dahiliye Şefi Bekir Bey'e kimliklerimizi verdik mi, şıp kayıt oluyoruz. Navrumlu Ali var. Hastanede işgören! Onlarla komşu oluyoruz. İki odalı bir ev, ana. Geniş geniş sığarız. Diyeceksin tarlalar ne olacak? Tarlasının anasını satayım ana! Veririz ortağa!... Keseriz alakayı ilişiği Karataş'tan..."

Irazca, öyle sessiz, öyle taş gibi duruyor.

"Haççа, dikişi makineyle dikecek, ana! Başhekim Bey'e dedim, zeyni açıktır dedim, hünerlidir. Gördüğünü kapar. Maki-

neyle dikiş dikmeyi bir haftanın içinde öğrenir, dedim. Hastanenin işleri kolay ana! Dünyada, hastanenin işlerinden kolay iş yok. Tozu, toprağı yok. Yağmuru, sıcağı yok. En önemlisi, çocukları okula veriyorum, ana! Okula veriyorum ki, kalemleri sivreltip okusunlar..."

Haçça'nın da hiç sesi çıkmıyor.

Ahmet, Irazca'nın gerisine gizlenmiş, babasına derinlerden derinlerden bakıyor. Babasını korku içinde dinliyor. Ama bir yandan da, gerçekten şu Karataş'ı bırakıp gitmek, düşmanların gözünden kurtulmak, dünyada lekelenmemiş, başına kötü iş gelmemiş yepyeni bambaşka bir çocuk olmak işine geliyor. Yavaş yavaş babasının incelmiş, uzamış yüzü hoşuna gitmeye başlıyor.

"Tıpkı bir masalın içindeki gibi, 'Beş gün sonra gel başla!' dediler, ana! Bir günü gitti, şurda kaldı dört gün! Bir gün giderken geçer; üç gün! Bir gün, orda yerleştim yerleşiyorum derken geçer; iki gün! Yani, yarın ile öbür gün durup, daha öbürsü gün yola düzülüyoruz, ana! Ona göre kendini hazırla. Hazırlanın yani... Benimki bu kadar..."

"Ciddi misin Kara Bayram?"

"Ciddiyim ana..."

Irazca, yavaşça dizleri üstüne doğruldu.

"Demek böyle ha Kara Bayram?" Sesi kin ile buğuz dolu.

Bayram, "Böyle, kadın anacığım!" dedi. "Bizim için bir daha ele geçmez bir fırsat. Gidip başımızı kurtaralım..."

"Köyü koyup gideceksin demek?"

"Hep birlikte gideceğiz, ana!"

Irazca yine doğruldu.

"Ulan sen hiç utanmıyor musun? Sende hiç izan, saygı, sıkılma yok mu? 'Düşmanların ne der?' diye düşünmüyor musun? Nereye koyup gideceksin düşmanlarını ulan?"

Bayram, anlatacaklarını iyi yanından göstererek anlatmak istedi; ama anası öfkelendi.

"Yahu ana, sen böyle dangır dungur nerenin lafını ediyorsun?" diye parladı. "İnsanın karşısında cahil cahil konuşmasana sen! Var mı bana düşmanlarımdan kıl kadar fayda? Düşmanlarımın anasını satayım! Yetmedi mi başımı gözümü yar-

dırdığım? Odalarda dövüldüğüm, karakollarda itten irezil olduğum!"

Irazca, elini dizlerine çarptı.

"Tüüü!... Tüüü!..." dedi. "Tüü senin yüzüne, eşşek herifin dölü! Kopası kafanı yaptırıp geleceğine, bozdurup gelmişsin yanıma! Keşke geberip kalaydın, acılarına yanaydım, ağzından bu cevapları duymayaydım!..."

Bayram çaresiz, elini açtı.

"Yahu ana, valla sen aklını çıvdırdın herhal!..." dedi. "Hazır âlâ mis gibi şehir! Sessizlik içinde!..."

"İsterse cennetin ortası olsun Kara Bayram! Köye ne olmuş? Ne yapacaksın köyü?"

"Vereceğim tarlaları ortağa?"

"Mallar ne olacak?"

"Çekeceğim pazara..."

"Düşmanları ne yapacaksın?"

"Düşmanların anasını satayım dedim! Ben gittikten sonra geniş geniş paylaşsınlar Karataş'ı!... Bana ne düşmanlarımdan? Oooo! Yeterse yetti gayri!..."

Irazca, kalkıp dışarı çıktı.

"Allah senin gibi evlâdın bin türlü belasını versin! Allah senin gibi Bayram'ın boyunu devirsin! Nalet! Bari ellerin yanında söyleme bunları; duymasınlar!..." dedi.

Bayram, anasının ardından çıktı.

"Söylenmeyecek ne var bunda yahu? İşte resmen göçüyorum şehre! Adam olup onlar da göçsün!..."

Irazca, birden döndü.

"Suus! Şu yumruğu kafana indireceğim şimdi!" diye bağırdı. "Yarım yamalak bir kafan var, onu da temelli tuz edeceğim!... Adam olmuş da şehre göçüyormuş! Şunun ağzından çıkanlara bak! Allah'ın ödleği, Allah'ın yılgın köpeği! Ulan yüzkarası! Ulan sıladan bezgin! Senin boyların devrilsin inşaallah!..."

Bayram şaşırdı kaldı. Bunları aklına getirmemişti. İçinden, "Deli bu anam, valla deli!... Hem de zırdeli, zırzırdeli!..." diye geçirdi. "Eller derdi de, inanmazdım. Deli Irazca derlerdi... Doğruymuş! Şimdi de benim işlerimi bozuyor!..." Tasarılarının temelinden yıkılacağını sanıp ürküyor.

"Valla ana, bak sana gözel gözel bir daha anlatayım..." dedi. "Biliyorsun, köyde rahat, dirlik yok! Tat, tuz yok! Ömür boyu sopa yiyoruz. Valla sen istediğini söyle, ben kesin kararımı verdim; gideceğim ana!..."

"Tüüü!... Tüüü!..." dedi gene Irazca. "Tüü senin yüzüne! Kesin kararını vermiş! Hiç insan iki kötü yüzünden yurdunu yuvasını, kendi göpgözel köyünü bırakır mı ulan? Onlar sana yapıyorsa, sen de onlara yaparsın, olur biter ulan! Dişe diş, dersin. Bir gün gelir bırakırlar yakanı. Sen de onlarınkini bırakırsın. Yakalarını bırakırsın; köyü bırakmak nerden çıkıyor?..."

"Öyle!..." dedi Bayram, alayla. "Senin aklın o kadar erer! Burda durup her yıl bir niza çıkaralım. Ömrümüz bitip tükenesiye cenk edelim. Bize ettikleri yetmiyor gibi oğlumuza, kızımıza da tebelleş olsun dürzüler!... Başımıza, boyumuzdan büyük belalar gelsin! Yok ana, olamaz! Kabul etmem, asla kabul etmem senin bu dediklerini! İrezilliğe paydos, ana! Gayrik yeter ana! Bak, yeter diyorum. Başıma bir devlet kuşu konmuşken, havaya uçuramam ana! Bunu iyi bil, iyi belle ana! İşte sana iki gün izin. Ona göre hazırlığını gör; gidelim!..."

"Dünyada gitmem!" dedi Irazca. "Benden hazırlanacak da, gidecek de yok!... Gidecek olana uğurlar olsun! İşte Burdur'un yolu, işte köy! İsteyen durur, isteyen gider!... Şurda koyun yaşı kadar yaşım kaldı. Günüm ikindin yerine dolandı geldi. Bunca yıl dayanıp da, şimden sonra korktu kaçtı dedirtemem ardımdan! Bugüne kadar mert yaşadım, mert öleceğim ben! Sen de bunu iyi belle Kara Bayram!..."

Gidersin, gidemezsin... Geç vakte kadar tartıştılar. Bir türlü ikisinin sözü bir araya gelmedi. Bayram bir yana çekti, Irazca öbür yana... Anlaşamadılar bir türlü.

En sonunda Bayram kalktı, Haççа'nın yanına geldi.

"Çoluk çocuğun örtüsünü ser Haççа!..." dedi. "Kafam bozuldu gitti! Valla vurup kıracağım şimdi!... Yarın ivedi yanından bir giysi yu. Çocukların üstünü başını arıt. Yamalık filan yamayacaksan yama. Hazırlık gör. Gideceğiz. Ben kesin karar verdim buna. Beni kararımdan kimse döndüremez!..."

Haççа usulca, "Anam ne olacak?" diye sordu.

"Ne olursa olsun!" dedi Bayram. "Bana ne? Ben ona gözel anlatmaya çalışıyorum, o parlayıp kalkıyor! Gelsin bizimle, başım üstünde yeri var. Gelmezse ben ne yapayım? Ama dur Haççа. Yola geleceğine umudum var. Ona bakma sen. Bir işin başında böyle dellenmek onun eski huyu! Önce böyle yapar da, sonra gönlü olur. Gitmeyi senden benden çok ister..." Biraz durdu. Karısının yüzüne kuşkuyla baktı. "Yoksa senin de mi gönlün olmuyor? Bana bak, olmuyorsa açık cevap ver. Çelişik çülüşük konuşma benimle! Gönlün olmuyorsa bana açık konuş da, yalnız başıma kendim çekip gideyim şehre!..."

Haççа, seslenmedi.

"Cevap ver dedim ulaan! Gönlün olmuyorsa söyle!..."

"Benim gönlüme ne bakarsın Bayram?" dedi Haççа. "Sen nerde, ben orda. Benim senden ayrı ne cevabım olabilir? Huyumu öğrenemedin mi şimdiye kadar?"

"Haşşöyleee!..." dedi Bayram. "Yola gel! Yola gel de, sahibini tanı bakalım!..."

"Ben sahibimi tanıyorum. Şimdiye kadar hiç tanımıyorum dedim mi? Ama bak, anan gitmem diyor. Onu kıramazsın!... Kırmaya kırarsın ama, doğru olmaz..."

"Ona bakma yahu!" dedi Bayram. "Onun aklı o kadar erer! İsterse otursun burda... Karataş'ın çatal boynuzlularıyla sidik yarıştırsın! Ortaya bizi sürüp güreştirsin, kendi gerilerden seyrimize baksın! Onun istediği bu. Ama ben o kadar deli değilim Haççа! Doktor Ahmet Bey'e de kesin söz verdim..."

Haççа sözü uzatmadı. Uzun uzun tartışma yapmayı sevmezdi zaten. Kalktı, yatakları yaptı.

Irazca, hâlâ Peder Gediği'nden yandaki deliğin dibinde oturuyor. İkide bir, "Köpek! Sıladan bezgin köpek!..." diye atıyor. "Kara dinli köpek; korktu kaçtı dedirtecek ardından! Kara dinli köpek! Hiç ben kalkar da şehre mi giderim senin ardından? Gidelim diyor bana! Otur şehirde köşene, namazını kıl diyor bana. Beni namazla kandıracak! Ölmemişim daha köpeeek!... İşte sana açık cevap: Benden gidici de yok, yüzünü görücü de! Benim adım Irazca! Sen bu kadar yıllık ananı, Koca Irazca'yı tanıyamadın mı ulen kara dinli? Ben ölürüm, gene gitmem! Sen git! Ben oturur yuvamı, tüneğimi beklerim: Yuvamda, tüneğim-

de ölürüm. Sen git. Gittikten sonra da, geride anam var diye sakın dönüp gelme, istemem! Asla istemem!... İstemem diyorum sana! İstersem kör olayım! Kesin istemem!... İstemem diyorum sana! İstersem kör olayım! Valla billa istemem! Dönüp gelme! Ne yapacağım senin gibi evlâdın yüzünü görüp de? Senin gibi evlâdın yüzünü ölü yuyucular görsün!..."

İlişik Kesme

Ertesi gün Bayram, tarlaları, harımları dolaştı. Eski Kale'deki fasulyeyi dolaştı. Kendirler sararıyor. Baktı burkularak. Sonra gitti Ağali'yle, Kosa'yla konuştu. Kimi iyi diyor, kimi kötü. Hiçbiri Bayram'a uygun söz etmiyor. Bayram da hiçbirini dinlemeyecek. "Ben deli miyim? Benim aklım yok mu? Ben kesin kararımı verdim bir kez! Hiç verdiğim karardan döner miyim? Kendi kararımdan dönmem için deli olmam ilazım! Oysa ben deli değilim!"

Anasıyla akşamüstü bir kez daha takıştılar. Birbirine ağır söz söylediler. Bu sözleri şurdan biri duysa, Irazca'yla Kara Bayram'ın ana oğul olmadığını sanırdı.

Irazca inadından döneceğe benzemiyor. "Ik" diyor "mık" demiyor. İkide bir, "Defol!" çekiyor. "Gidecek olana yol açıktır!" diyor. Bozup atıyor Bayram'ı.

O gün Haççа, çocukları soyup giysileri yıkadı. Çocukları suya soktu. Kafası hâlâ karmakarışık. "Hazırlık göreyim mi, görmeyeyim mi?" diye düşünüyor, kaynanasının yüzüne bakamıyor. Ondan da korkuyor, Bayram'dan da.

Akşamüstü, Bayram'ın sabrı tükendi. "Haydin ulan sersemler!" dedi. "Evmek kıvramak yok mu sizde?" Kalktı, çulu çuvalı kendi denklemeye başladı. Haççа'nın tutumu birden değişti. Kalktı, bir ucundan toplamaya girişti.

Irazca, hayata oturmuş, kıpırdamıyor. Göz ucuyla yapılan hazırlığa bakıyor fakat sesini çıkarmıyor. Oysa içinde deli fırtınalar, boranlar esiyor. Yanıp yanıp tutuşuyor.

Bayram, iki çuval buğday doldurup Kahveci Nuri'ye götürdü. "İlk ağızda para lüzum eder belki!" diyor kendi kendine. Eski Kale'deki fasulyeyi Ağali'ye devretti. Ağali, parasını fasulye satmaya geldiği zaman şehirde verecek. Tarlaların birazını

Ağali, birazını Kerimoğlu ekecek. Bayram, kıvrak kıvrak bir o yana, bir bu yana gidip geliyor. Yaman bir "işadamı" olup çıkmıştı bir günün içinde. Ara sıra Irazca'ya bir şeyler soruyor. Pek sormuyor da, sorar gibi yapıyor; ama karşılık alamıyor.

Irazca, "Yahudi!... Eşşek Yahudi!..." diye söyleniyor karşıdan. "Satıp savup gidecek benim kazançlarımı, eşşek Yahudi!..."

Bayram, anasının iyi düşünmediğini biliyor; ama son saatlerde yumuşayacağını, birlikte yola çıkacağını umuyor. Bu umutla kağnının başına geçti. Kanatları söktü. Kapakları taktı. Tozunu toprağını süpürdü. Tekerlerine, göbeğine yağ döktü. Yeniden köy içine çıktı. Adamlarla konuştu. Döndü dolandı, akşam geç vakit eve geldi.

Irazca, renkten renge, boyadan boyaya giriyor. Susmayı bırakıtı, homurtuya başladı. Ağzını doldura doldura acı sözler söylüyor: "Yıkılası Karataş'a atlı sığmış, itli sığmış da, bir Kara Bayram mı sığmamış? Öz anasını... dokuz ay on gün karnında gezdiği, şıpır şıpır sütlü memesini emdiği, tarlada tokatta sırtında gezdiği öpöz anasını koyup şehre gidecek!... Şu naletin ettiklerine bakın hey milleet!... Hiç saygı kalmış mı şunda? Hiç düşünce kalmış mı? Sana çektiğim emekler haram olsun zeyinsiz Bayram!... Emzirdiğim ak sütler zivt olup burnundan gelsin! Boklu bezlerinin sarılığı hâlâ tırnaklarımın dibinde duruyor, a soysuz! İnşaallah senin de çocukların seni bırakıp gitsin!... Ömrün sonunda sen benden sefil ol işallah! Kuru ekmeklere, duru çorbalara muhtaç kal! İki cihanda yerin yurdun sürünmek olsun! Bu kadar derim, başka demem! Üst yanını derleyip toplayıp ak sakallı Allah dedeme havale ederim. Üst yanını o bilir, gerekeni o yapar!..."

Bayram dinliyor, öfkeleniyor, sonra karısına dönüp, "Matuflamış bu! Valla oynatmış temelli!" diyor. "Ne söylediğini hiç bilmiyor. Aklı kalmamış ki bilsin! Ne söylediğini bilmeyen insanın lafına bakılır mı? Biz hazırlığımızı görelim. Son dakikada gönlü olacak. Kağnıya binip bizimle gidecek. Hazırlığımızı görelim biz. Ben Doktor Ahmet Bey'e, Başhekim'e söz verdim. Sözümden cayarsam olur mu? Asla caymam!..."

Ahmet, yıkanmadan önce Melek Hasan'a gidip saçını kestirdi. Yüzü gözü ıldır ıldır parlıyor şimdi. Küllü su cam gibi par-

lattı. Anası tırnaklarını kesti; kiremit parçasıyla ayaklarını sürttü, arıttı.

Şerfe'nin saçları örüldü, düzene sokuldu. Alaca entarisinin yırtıkları yamanmıştı. Osman'ın kafası sıfıra tutuldu. Onunki de parlıyor. O da küllü sudan geçti.

Haççа, Irazca'ya, "Gel anam, sen de yıkan gözelce..." dedi ama dediğine pişman oldu.

"İstemiyoruuuuum! Başınıza çalın suyunuzu! İstemiyorum! Kendiniz yıkanın, doyun! İstemiyorum; cehennem olun başımdan!" diye yeniden parladı, uzun uzun söylendi Irazca.

Bayram, anasının sözlerine kulağını tıkadı. Oğlu Ahmet'le kızı Şerfe'yi önüne oturtup, öğüt vermeye başladı: "Dikkat edin!" dedi. "Şimdi beni iyi dinleyin! Şehre vardığınız vakit, ellerin camına, penceresine taş atmak yok! Şehirde candarma yok ama polis vardır, polis karakolu vardır. İkisi birdir. Upuslu durun orada. Varınca sizi derhal okula yazdırıyorum. Eylül on beşte kayıt kabul ettiriyorum. Defterinizi kaleminizi uz kullanın. Öğretmenlerin dediğini aklınızda tutun. Gözünüzü kulağınızı açın. Bilgileri çabuk çabuk belleyin. Okumayı çabuk sökün. Yazıyı kıvratın hemen. Kerratı pişirin. Bunlar hep bilgidir. Gözünüzü açıp birem birem öğrenin. Şimdi ben sizi okuyabildiğiniz yere kadar okutmaya karar verdim. Servetimi dökeceğim. Gelip tarlaları satacağım. Bakın Necip Bey'in çocuklarına, Avrupa okullarında yüksek mühendis, başhekim, operatör olaraktan memleketin umum parasını kırıyorlar. Nasıl kırıyorlar? Okudukları için? Nasıl okuyorlar? Çalışarak. Yoksa analarının karnında belleyip gelmiyorlar!... Zekânızı çalıştırın, siz de belleyin! Ben bu kararı verdim. Okuyacaksınız! Hemi de okursunuz işallah!... Güveniyorum hepinize..."

Bayram, çocukları bırakıp Haççа'ya dönüyor.

"Hastanenin terzilik işinde kendini sevdirmeye bak, Haççа! Başhemşire olsun, başhekim olsun, bir iş buyurursa, 'Baş üstüne!' deyip koşuver. Onlar bir buyurursa, sen iki işle. İşten insan ölmez. Bahusus gölgede. Sabah birlikte gidip, akşam birlikte geleceğiz. Öğle yemekleri tıpkı karavana gibi hastaneden. Çocuklara anam bakar. Sen onun böyle sakarlandığı-

na bakma. Ne yapacak köyde kalıp? Aklı varsa kalmaz? Köy, hele bizim köy iyice kokmuştur, Haççа! Hem de köy yerinde insanın adam olmasına olanak kalmamıştır. Adam gibi yaşamak uçup gitmiştir köy yerinden. Anamın aklı varsa, hemen inadı bırakır, kuzu kuzu düşer yanıma; kağnıya biner, gider birlikte!... Hem de gidecektir! Benim bildiğim, anam son dakikada derhal gider!..."

Irazca oturduğu yerden top gibi patladı.

"Bok gider, erişikli Bayram, nah gider seninle! Ağzını aç bekle! Anan seninle nah gider! Eğer şehirden yana döner bir adım atarsam, eğer kalkar senin kapına gelirsem, bana Kara Irazca demesinler! Ben senin gibi utanmaz değilim! Benim içimde dağlar kadar saygı var. Senin gibi, yurdumu, yuvamı bırakıp gidemem! Dostumu düşmanımı bırakıp gidemem. Tarlamı ellere ektiremem. Ben evimi, ben çürük merdivenimi bırakamam. Şehrin Karasenir Mahallesi'nde sürünemem. Hastanede işgörenlik edemem. Karımı terzi işliğine koyup çalıştıramam. Çoluk çocuğumu sefil edemem. Bana anıyla, şanıyla Kara Irazca derler bu dünyada; gönlü Koca Dumlu kadar yüksek bir karıyım. Soğan ekmek yerim, yurdumda yerim. İnimde yaşar, inimde ölürüm. Adım Kara Bayram değil. Ben ödlek değilim. Ben düşmanımdan korkmam. Sürüsüyle gelse, hepsine bir başıma karşı korum. Serenlerini, samanlarını yakarım. Ölürüm, gene yılmam! Ben Kara Irazca'yım!..."

Bayram da yüceden almaya başladı.

"Haha! Kara Irazca'ymış!..." dedi. "Kim takar senin Irazca'lığını be! Kaymakam da gitti; kime güveniyorsun Erle Çukuru'nda?"

Irazca atıldı. "Kendime güveniyorum, kendime! Kendi kara bileğime! Benim kendim insan değil miyim, ulen ödlek?"

"Bir fursalar orda kalırsın... Kendine güveniyormuşun!... Hem orda kalmasan bile, iyi bir şey mi vuruşmak? Cenk, cenk... Köy yerinin işi gücü cenk! Irzı kırık Muhtar, bugün yarın traktör motorunu çekip getirecekmiş. Bilumum tarlaları onunla sürecek. Ahaliyi sıkıştırıp tarlaları bir bir kendine cemedecekmiş..."

Irazca gene parladı.

"Bok eder!" dedi. "Kolay değil o! Gelsin benim tarlamı cemetsin göreyim! Motorun üstünde çimçiy yerim onu! Bu köyde Irazca, Ağali, Kosa var. Motorunun demirlerini parça parça ederiz biz onun!..."

"Cenk!... İşin gücün cenk!... Şehre gel de rahat yaşa ulan! Gel de cenk içinde kafa göz yardırıp durma! Hazır âlâ mis gibi şehirler! Ekmeği fırından yersin. Parayı gölgede kazanırsın. Akşam olunca evine gelirsin. Gün doğasıya uyursun. Hafta bir deyince yunur yıkanırsın. Sular evin önünden akar, çeşmelere kadar yorulmazsın. Akşamları gözel elektrik ışıkları parlar, kötü kandilin isini çekmezsin!..."

Bayram söylüyor, Irazca da söylüyor. Biri şehri övüyor, öbürü köyü savunuyor. Haççа karışmıyor. Ortaya bir söz atsa, ikisinden de papara yiyor. Susmayı daha doğru buluyor uysallıkla.

Gece geç vakitlere kadar atışıyor, tartışıyor fakat bir türlü anlaşamıyorlar.

En sonunda Irazca, "İşte son cevabım! Benden seninle gidici yoooook!..." dedi.

Bayram, "Ben de kararımı verdim: Gideceğiiiiim!... Hem de Doktor Ahmet Bey'e, Başhekim'e sözüm var; cayamaaam!..." dedi.

Haççа kalktı, örtüleri, döşekleri serdi. Irazca gene Peder Gediği'nden yandaki deliğin dibine oturdu. Dağlara doğru bakmaya, Değirmen Deresi'nin, köy sularının, sulardaki böceklerin sesini dinlemeye başladı.

Haççа, yatağa girerken usulca sordu:

"Tuttuğun ev nasıl Bayram?"

"Nasıl olacak, bayaa ev!"

"İçinde duşu var mı?"

Bayram şaşırdı. "Ne duşu gı?"

"Anlatırdın ya, hani askeriyedeki gibi... Söylerdin ya... İnsanın tepesinden dökülüyor derdin ya!..."

"Haa evet, anladım! Ama şimdilik duş yok Haççа! Hem de şehrin her evinde duş yok ki! Ama hastanede var. Dilersen girip orda yıkanırsın. Biraz varsıllayınca duş yaparız kendimiz. Şimdi yoksuluz. Yoksulların duşu olamaz Haççа! Duşu olmak kolay değil!..."

Yorganı usulca başlarına çektiler.

Irazca, hâlâ hayatta, deliğin dibinde oturuyor. “Köpekleeer! Yılgın köpekleeer!...” diye söyleniyor.

Kara Şâli'nin Ahırı

Yatağını çekip hayat deliğinin dibine serdi Irazca. Çocukları almadı yanına. Şerfe Kız yürüyüp geldi. "İlle seninle yatacağım!..." Karşılık beklemeden girdi yorganın altına. "Defol, istemem!..." diyemedi. Yatsı okunup geçerken uyudu kız.

Irazca gözü açık yatıyor yüzüyukarı. "Şimden sonraki ömrümü bu merteklerin altında hep yapayalnız mı geçireceğim yoksa?..." diye ürperdi. Sapır sapır söylenmeye, ilenmeye başladı. "Suyun harlamadan akanından kork, diye boşa dememişler! Koca kulaklı Bayram harlamadan akarken, yıktı batırdı bentlerimi! Gidecek! İyice aklım kesti; gidecek! 'Gidemez, ben bağırıp çağırıp küsersem, etkilenir de oturur yerine!' sanıyordum. Ar damarı ezelinden yırtıkmış; hiç etkilemedi. Her türlü davrantısını yapıp bitirdi. Hiç umudum, ikirciğim kalmadı; gidecek!..." dedi, döndü yatağın içinde. İlerleyen geceyi, gecenin içinde öten böcekleri dinledi.

"Ah!..." dedi birden. "Gördün mü yaptığımı! Kibrit lazım olacak birazdan; neden alıp sokmamışım kuşağımın arasına? Çomak çıkası aklımı gördün mü?..." dedi, kalktı. Yatanların başucundan yürüdü. Hayattaki ocağın orasına burasına sürüştürdü elini ama kibriti bulamadı. Açtı kapıyı, odaya girdi. Elini ocağın önüne, baca kısmına sürüştürdü, buldu. Soktu kuşağının arasına. Yürüdü gerisingeri. "Acaba haberleri oldu mu naletlerin?" diye sordu kendi kendine. "Olduysa olsun, korkum yok! Varsın haberleri olsun! Onlar beni insan yerine koydu mu? Ben de koymam!..."

Yattı yatağa, yeniden beklemeye başladı. "Uyur kalırsam!?" diye korkmadı. "Gece yarıyı geçer geçmez uyanır, inerim; yaparım yapacağımı!..." dedi. Ama uyanmadı. Bin tepede, milyon derede geziyor aklı. Ufacık bir umut arıyor. "Gitmez de ca-

yar mı? Cayarsa bağışlar mıyım? Bayram'ı 'asla' bağışlamam! Kara Bayram'ını 'asla!...' Haççа Gelin'i iki üç gün sıkar, ondan sonra bağışlarım. Çocukların cezaları birer gün olur..."

"Nasıl, yeter mi?" diye sordu kendine.

"Yok!..." dedi içinden hemen. "Bayram alçağına üç gün! Haççа'ya bir, çocuklara yarımşar gün! Bu da onlara unutulmaz bir ders olur!..." dedi.

Ama bulamıyor ufacık bir umut kırığı. Kesindi kararı, tamamdı: Gidecek. Karısını, çocuklarını alıp gidecek. Pırtılarını, mallarını alıp götürecek. Kağnıyı koşacak yarın. Arpa, buğday, un, ne varsa yükleyip götürecek. Ağzıyla söyledi; malları pazara çekecek. Satacak onca yıllık Çelik Paşa'yı, Aymelek'i! Karaş eşeği! Mal pazarına çekip satacak. "Vay ruhsuz Bayram, vaaaaay! Vay Bayram gibi adın bata! İki kutsal bayram arasında doğdun diye adını Bayram koydum, pişmanlar oldum. Vay senin gibi evlâdın soyu suyu kuruya!..." Mırıl, mırıl, mırıl ileniyor yatağın içinde.

Bir daha dinledi gecenin seslerini. "Naletlerden ses soluk var mı, çıtırtımı duyarlar mı?" diye dikkatle dinledi, düşündü. Sonra, "Duyarlarsa vız gelir!..." dedi, kalktı. Örtüp bastırdı Şerfe Kız'ı. "Gene de bastırdım, esirgedim gördün mü?" dedi kendi kendine. Çıtırtı çıkarmadan, tıkırtı etmeden indi merdivenlerden. Toprağa basarken "Bismillah" çekti. Ahırın kapısına vardı çabuk. Açtı çabuk. Hiç tıkırtı etmeden girip kapattı, dayakladı ardından. Kibrit çaktı hemen. Gitti kandili buldu. Kara Şâli gününün kandilini. Kibrit söndü; yakamadı. Yeniden yaktı. Kibrit kutusunu kuşağının arasına soktu. "Burda dursun!..." dedi. Kandil elinde dolaşıp bir bakmak istedi. Gübre deliği açıktı. Peder Gediği'nden hafif ılıman bir yel geliyor. Ilıman sidik kokuyor. Malların soluğu ısıtmış içeriyi. Gübre deliğinden yel gelmese fırına döner ahır; pişer Aymelek.

Okşadı Aymelek'in sağrısını. Düveye gidecekti. Karaş'ın semerinde iki ışıltı gördü birden. Gecenin içinde kıvılcım çıkaran iki taş duruyor sanki semerde. İki ışıltı kendine doğrulmuş, kımıldamadan duruyor. Kandili doğrultup baktı dikkatle. "A'a'a'aa!..." dedi ansızın. "Tilki bu! Ne işi var ahırda? Aa'a'a'a'aaa!... Yoksa tilki değil, çakal mı? Tavşan olmadığı kesin. Tavşanı, çakalı bil-

mez miyim hiç? Tilki..." dedi. "Hay nalet, neye geldin? Çönmüşün Karaş eşeğimin semerine, kıpırdamadan bakıyorsun! Hay nalet, bu gözler ne böyle çakmak gibi? Hay nalet, gübre deliğinden mi girdin?..." Karaş eşeğe de şaştı; kıpırdamıyor! Birden irkildi. "Üzerime atılıp yüzümü tırnaklamasın! Oyup çıkarmasın gözümü!..." Kandili duvarın içindeki "oyma"ya koyup kapının ardındaki küreği almayı düşündü, alıp girişmeyi. "Tam semerin üstünde; bir vurdum mu, yarı canı gider! Yarı canı gitti mi, ötesi kolay. Ötesini bir şeye benzetirim iyi kötü!..." dedi.

Düşündüğünü hemen yapmaya yürüdü. "Bu hiç hesapta yoktu, gördün mü? Acaba hangi derenin? Acaba nerenin tilkisi? Tavuklara diye geldi de, ahırı sıcak mı buldu? Çöktü kaldı mı Karaş eşeğimin semerinde?" Kandili koydu "oyma"ya. usulca buldu küreği. Tarttı, okkaladı eliyle. "Hay nalet!..." Epeyce ağırdı. "Yedin mi başına, hemen geberirsin işallah!..." Usulca döndü. Aymelek'in ardından dolanıp yaklaştı Karaş'a doğru. Dikkatle kaldırdı, omzundan aşırdı küreği, balta vurur gibi birden indirecek. Aha! Bir de baktı semerin üstündeki ışıltı yok! Semerin üstünden Çelik Paşa'nın sırtına sekmiş, ordan gübre deliğine sıçramış; geçip gitmiş! Kürek omzunda, şaşırdı kaldı. "Sen kendini tilki mi sanıyordun Irazca! Tilki attı kendini delikten, savuştu!..." Güldü gecenin içinde.

Küreği yerine koydu. Kandili alıp yeniden gezinmeye başladı. Karaş eşeğin önüne ardına, yemleçlerin içine baktı. Eşi arkadaşı, yakını yavrusu var mı, araştırdı. Samanlık kapısını açıp baktı. "Şükür, çok şükür!..." Geri döndü, kapattı kapıyı. Geldi malların arasına. Kandili yemlecin içine koydu bu kez.

Önce öküzün yanına vardı. "Çelik Paşa'm!" dedi. "Bilmiyordum bunca hayırsız bir oğlum olduğunu! Bilmiyordum göğsümde Bayram sanıp kara bir yılan beslediğimi! Alıp götürecek yarın gün ışır ışımaz hepinizi! Onca yolu gideceksiniz tık tık tık. Ertesi gün Burdur'un mal pazarına çekecek! Helal et haklarını Çelik Paşa'm!..." Okşadı kulaklarını. Öptü yüzünü. İki yanından öptü, ağladı. Gecenin içinde, ahırın karanlığında, kimseciklerin görmediği bir ıssızlıkta ağlamak uygununa geliyor. Eli Çelik Paşa'nın boynunda, bir süre döktü gözyaşlarını. "Cımbıldak Hüsnü!..." dedi bir ara. "Hep senin yüzünden!..." dedi.

"Kader!..." diye düşündü bir ara. Bıraktı konuşmayı, ağladı. Sulu sulu öptü öküzün gözlerini. Sağrısını okşadı. "Helal et ödenmez haklarını..." Elini süre süre kuyruğuna kadar geldi. Kuyruğunu kaldırıp eline aldı... "Helal et!..." dedi, okşadı.

İneğe geçti usulca. "Aymelek kızım! Aymelek kadınım! Çileli ineciği evimin! Günahlarım çok senden! Kulaklarından tutup boyunduruğa koştum. Memeciklerinden süt sağdım. Çok mudul batırdım kabalarına. Dizlerin tutmadı, dermanın yetmedi; güçsüzlüğünü bildiğim halde çok övendereler kırdım sırtında. Sizden önceki mallarıma da çok eziyetim oldu. Taşlı tarlaları, köklü tarlaları sizlerle söktüm, ektim. Önülceklerimizin kesildiği yıl bir de 'çiftçilerin mallarını koruma' çıkardılar. Candarmalarını yollar, övendereleri ucundaki mudulları denetletirdi akılsız hökümet! Çok kişiyi karakola götürdüler muduldan. Yan basa basa geldiler geri. Yıkıp ayaklarına ayaklarına sopa bastılar. Ne akılsız hökümetler gelip geçti! Malları eziyetten korumak için insanları ezdi. Çok şükür gitmedim karakola; ama fesim, önülceğim gitti. Kolanım, kuşağım gitti. Candarmalara yakalanmadan, karakola düşmeden çok kabarttım sırtlarını, çok kanattım kabalarını, çenetlerini Aymelek kızım! Hoş gör beni, helal et haklarını! Götürüp satacak seni de!... Belki kesip kavurma yapacaklar, belki ahırlarına bağlayıp sağınacaklar. Kimse benim gibi, benim hayırsız Bayram'ım gibi acımasız değildir korkma! Hiç olmazsa çifte koşmazlar, boyunduruk vurmazlar boynuna; dericiğin yeniden tüylenir!..." dedi, öptü gözlerini. Okşadı elleriyle boyunduruktan kavlamış boynunu. "Helal et!..." dedi yeniden.

Düvenin yanına vardı. "Durukız'ım!..." dedi. "Satacak da kim bilir nereye harcayacak paranı! Kimlere gideceksin! Hayırlıya mı, hayırsıza mı düşeceksin! Çok ot yedirdim elimden. Doğduğun geceyi bilirim şurda. Elimle çekip aldım. Dupduru bir doğumun olduğu için adını Durukız koydum. Bir buzağın olmadan, elim memelerine değmeden, kaçırıyor dinsiz oğlum seni elimden. Güle güle git! Uğurlar ola kadın kızım! Helal et..."

"Helal et!..." diyerek Karaş eşeğin yanına geldi. "Eşeğim, evimin direği! Odunumu dağdan, unumu değirmenden, otumu ovadan getiren! Orak tarlasına testilerle suyumu götüren. Karakollara, kaymakamlara varışta gelişte dayanaklı binitim. Binde

bir gittiğim pazarların ulağı. Seni de alıp götürüyor kara dinli! Helal et..." Okşadı yüzünü gözünü. Öptü sulu sulu. Hâlâ ağlıyor; hâlâ sıcak sıcak, yaka yaka iniyor gözyaşları. "Yılların beraberliği, aslan Karaş'ım, yarın gün ışır ışımaz bitiyor! Her zaman düzenli nallatamadım ayaklarını. Her zaman taşa, kayaya sürdüm. Her zaman yeniletemedim semerinin içindeki keçeyi. Her zaman ağır, artık yükledim. Akılsız hökümetler semerlerin içindeki keçeleri bile denetledi. Bıçağı vurur, keçelerinin katlarını sayardı. Yükü kantara vururdu. Keçe az, yük çoksa çekerdi karakola, yatırırdı. Çekmediğimiz mi kaldı? Siz de, biz de çok çektik! Ayrılıyor yarın ortak çilemiz. Sen de ayrılıp gideceksin; kim bilir neler çekeceksin bundan sonra? Ben de yalnız, yapayalnız, bilmiyorum neler çekeceğim? Helal et..."

Danayı itti. Aymelek'in buzağısının öptü gözlerini, okşadı sırtını. "Helal edin!..." dedi. Birden bambaşka bir canlanma oldu içinde, ağlamayı kesti. Dastarının ucuyla gözyaşını sildi. Gören var gibi fesini, başını düzeltti. Gitti kandili aldı, samanlığa geçti. Kalandan batandan doldurdu seleyi. Getirip döktü birer parça önlerine. Her şeyi yerli yerine koyup çıktı. Gökyüzünde çingi çingi kaynıyor yıldızlar. Akyıldız, Karataş'ın tam üstünde ışıldayıp duruyor. Merdivenleri çıktı usulca. Çıtırtı, tıpırtı etmeden deliğin dibindeki yatağına girip yattı.

Şerfe Kız fırın gibi. Sıcacık. Elini alnına koydu usulca, baktı ateşi var mı yok mu yoksa hasta mı? Hasta değil. Yatağın sıcağı sadece. Uzanıp öptü yanağını. Kokladı uzun uzun. Uyumaya çalıştı sonra. "Sabah geliyor, nasıl uyuyacaksın bundan sonra heey Irazca!..." dedi alçak sesle. Gecenin bitmesini bekledi.

Gene tıkır, tıkır, tıkır bir şeyler geziniyor merteklerde. Hemen duydu. Tapır tapır bir şeyler yürüyor yukarda damda, onu da duyuyor. Ta Aşağı Mahalle'den bir köpek ürüyor, beş altı horoz ötüyor; duydu. Esen yelin, öten gece kuşlarının sesini ayrı ayrı duydu. Duydu geçip giden zamanı, ömrü...

Bir Ayrılık

Mert dayanır,
Namert kaçar...

Gün, Erle Çukuru'na yayılıyor. Karataş'ın sığırı hergelesi, köy içinde toplandı. İnsanlar gene işe kayda gidiyor. Fasulye yoluyorlar. Gübre çekiyorlar. Kağnıların üstünde, eşeklerin ardında, bazı koşarak, bazı düşerek gelip gidiyor, dedelerinin dedeleri gününden beri sürdürüp getirdiği işleri, dertleri, bundan sonra da sürdürmeye çalışıyorlar. Yoruluyor, terliyorlar.

Kara Bayram kağnısını koştu. Varını yoğunu çıkardı, bağlayıp denk etti; yüklüyor. Suratı iki karış asık. Çabuk çabuk merdivenleri inip çıkıyor, indirdiklerini yerleştiriyor.

Irazca, merdivenin başında, direğin dibine oturmuş, ayaklarını uzatmış. Bayram'ın, Haççа'nın, çocukların gelip geçişine bakıyor; kudurup köpürüyor, deli oluyor ama bir şey demiyor. Kasırgalar esiyor içinin kırlarında.

Epey bir zaman geçti; kavga gürültü olmadı. Çocuklar geçerken Irazca'nın ayaklarına değiyor; şalvarına, önülceğine bastıkları bile oluyor. Bir şey demiyor.

Bayram, soluya soluya iki çuval buğday indirdi. Irazca en sonunda patladı: "Götürüüün, hepsini götürün! Ambarı silip süpürün! Çuvaldaki unu da götürün! Tırnaklarımla bir bir topladığım tanelerin hepsini götürün! Ahırdaki malları, kümesteki tavukları, avludaki odunları, askıdaki mısırları, sırıktaki biberleri, ne varsa hepsini götürün! Ben de Ortaköy'e doğru dilenmeye çıkayım!..." dedi.

Bayram, adamakıllı bozuldu. Fakat hiçbir şey demedi. "Sabret Kara Bayram, sabret, yükle yükünü!" dedi içinden.

Yatakları bir habaya sarmışlardı. Haççа da kucaklamış, indiriyordu. Kocaman bir denk olmuştu. Oflaya puflaya Irazca'nın önünden geçerken, Irazca, yanındaki değneği uzatıp Haççа'yı durdurdu. "Koy o yatakları yere!" dedi. Haççа, koydu.

Irazca, habanın aralığından bir yorgana gözünü dikti. Ucundan tutup çekti. "Bunu nere götürüyorsunuz? Bu size babanızdan mı kaldı? Söyleyin nere götürüyorsunuz?" Yorganı çekip çıkardı. Kırmızı rengi uçmuş, çok eski bir yorgandı. İçinin yünü, pamuğu dışarlara çıkıyor. Irazca, "O benim anacığımın yorganıdır taa!" diye bağırdı. "Onu koy yerine, devrilesice Haççа!..."

Haççа şaşırdı; benzi kireç gibi kaldı.

Irazca, önündeki dengi deşmeye başladı. "İşte bu da yastığım!... Hırsız köpekleeer!" Olanca sesiyle bağırıyor, sabah sabah ortalığı çınlatıyor. "Hiçbir malıma dokanmayın! Kanınızı akıtırım! Alca kanınızı akıtırım! Ölünüzü merdivenin dibine sererim! Bırakın pırtılarımı, hırsız köpekler!..."

Haççа'nın dili tutuldu, bir şey diyemedi.

Aşağıdan Bayram geldi. "Ne o gı; ne oluyor?" dedi.

"Yastağımı, yorganımı götürmeyin diyor anam!"

Bayram bir Haççа'ya, bir anasına baktı, titredi. "Tövbe Rabbim, tövbeee!" dedi. Derin derin soludu. Sonra, "Bırak madem!" dedi Haççа'ya. "Bırak, neyi var, neyi yoksa kalsın! Kendisi de kalsın! Ama pişman olacak. Kesin pişman olacak; göreceksin! Bir hafta bile dayanamayacak; göreceksin! Ardımızdan tıpış tıpış gelecek; göreceksin..."

"Bekle gelirim!" dedi. "Hem daha çook beklersin! Domuz gözlerini çoook ağartırsın anam gelecek diye! Bekle gelirim ödlek Bayram!..." Sesi, zehir gibi acı. Bayram'a batıyor.

"Sen gelmezsen, ben gelir seni götürürüm!" dedi Bayram, belli belirsiz yılışarak.

"Erkeksen yılışma!" dedi Irazca. "Sen, anamı götüreceğim diye bir gel de, o zaman göstereyim sana! Hele bir çık gel! O zaman temelli ağzına sıçarım! O zaman bu evi başına temelli yıkarım!..."

Bayram'ın içinde ufacık bir umut vardı. "Belki en son dakika gönlü olur!" diyordu, o da eridi. Karısına, "Götür koy şunun yastığını, yorganını!..." dedi. "Bir şeyine dokanma şunun!..."

Haççа, yorganı içeri götürdü. Bayram, habayı yeniden topladı, sırtlayıp indirdi aşağıya.

Ahmet, bir kalbur kucaklamış, onu indiriyor.

"Dur!" diye bağırdı Irazca.

Ahmet sapsarı kesildi.

"Koy o kalburu yere!"

Irazca, çekti kalburu önüne.

"Hırsız köpekleeer; sizi hırsız köpekler! Şunlara bakın! Şu çanak bana ninem rahmetlikten kaldı. Almış nere götürüyorsunuz? Kim dedi size götürün diye?" Aldı çanağı, hayata fırlattı. "Koyun onu yerine!" Sonra bir kaşık bulup çıkardı kalburdan. "Bu da kocamın sarı kaşığı! Ta Yemen'den getirdiği!..." Onu da attı. "Bir kırık iğnemi götürmeyin!..." diye bağırdı. "Kağnıyı köyün ortasında durdurur, ormancılar gibi yoklama yaparım! Karataş köyünün içinde irezil ederim sizi!... Hırsız bunlar diye Erle Çukuru'na şan ederim hepinizi!..."

Ahmet başını eğmiş, kalbura bakıyor.

Irazca, "Haydi götür gayri! Bunlar sizin! Götür koy kağnıya! Sonra da defolup gidin burdan! Gözüm hiçbirinizi görmesin bir daha! Sakın durayım demeyin! Çimçiy yerim hepinizi!"

Ahmet, titreye titreye kalburu alıp indi.

Bayram, "Almayın bir şeyini!" dedi Ahmet'e. "Deli damarı tuttu gene! Beni ta Burdur'dan buraya yoracak. Oysa ne var şimdi bizimle gitse! Ama, damarı tuttu!"

Irazca, yukardan bağırdı:

"Damarın kopsuuun! Sütü bozuk Bayram! Çektiğin damar dibinden kopsun! Ben Burdur'a murdura gitmem! Sevgili Karataş'ımdan bir yere kıpırdamam! Gelip anamı götüreceğim diye boş yere yorulma!..."

Durup baktı birden. "Bu testileri nereye götürüyorsunuz?..."

"Testiler bizim değil mi ana?" dedi Haççа.

"Bok sizin testiler! Kim verdi de sizin oluyor gıı? Ben kendim aldım onları Kızılasarlılardan. Testiler bizimmiş! Utanmadan bir de yalan söylüyorsun, öyle mi?..."

Haççа, "Yalan söylemiyorum, kadın anam..." dedi.

"Domuz gibi yalan söylüyorsun! Hiç kimsenin değil, benim o testiler!... Benim!.."

Bayram, "Koooy Haççа!..." diye bağırdı aşağıdan. "Koy dediğini, koy hemen! Varma üstüne! Damarı tuttu dedim ya! Şehirden daha iyilerini, gözellerini alırız; koy!..."

"Şehir senin başına yıkılsın!" diye bağırdı Irazca.

Haççа, gözlerinden damla damla dökmeye başladı.

"Madem doldurup gelivereyim ana!..." dedi. "İğdeli Pınar'a gideceğim. Soğukça doldurup gelivereyim. Üzdüğün yetişir artık kadın anam! Daha fazla üzme gayri..."

Irazca, Haççа'nın ağladığını görmezlikten geldi. "Üzdüğüm yetişirmiş!... Sizin üzdüğünüz yetmiyor mu boyu devrilesiceler?..."

"Kadın anam..."

"Kadın anan kapansın! Haydi git doldur! Doldur da götür! Koy kağnıya! Sadakam olsun!..."

Haççа, ağlayarak testileri aldı. İğdeli Pınar'a doğru yürüdü. Yolda gördüğü karı kız, durup durup laf atıyor: "Şehre göçüyorsunuz artık ha? Hakkınızda hayırlısı olsun! Ayağınıza altı okka çarık giymekten kurtulursunuz!..."

İğdeli Pınar, duru duru gölleniyor, akıyor. Allıca morluca balıklar oynuyor suların dibinde. Balıklar, bulana bulana, eğri eğri, birbirinin altından üstünden geçe geçe oynuyor.

Haççа, paçalarını çemredi. Nalınları çıkarmadan suya girdi. Kollarını sıvadı. Testileri doldurdu. Sular buz gibi. Çarpa çarpa elini yüzünü yıkadı. Avuçlayıp içti. "Kadın sular, hoşça kalın!..." dedi. "Biz buralardan gider olduk, hoşça kalın sular!..."

Avuçlayıp bir daha içti.

"Hoşça kalın balıklar! Biz gider olduk. Yıkılası Karataş bize dar geldi! Daha geniş yerlere, şehirlere gidiyoruz. Karataş, çatal boynuzlu Muhtar ile erişikli Deli Haceli'nin olsun!..."

Suyun içinde hem söylüyor, hem hıçkırıyor. Avuçlayıp avuçlayıp yüzüne çarpıyor. Hıçkıra hıçkıra ağlıyor. Sular, gözyaşlarını alıp gidiyor.

Sudan çıkacağı zaman, kuşağının arasından bir bez çıkardı. Bezin içinde yumruk gibi hamur bezesi vardı. Hamuru, parçalamadan, öylece attı suya. Balıklar çokaştı. Balıkların boncuk boncuk gözleri var. Parlak, kara boncuklar gibi. Pulları da parlıyor. Renk renkti pulları. Yetmiş iki renk üstüne balıklar. Ha-

muru kapışmaya başladılar. Haççа, ellerini suya daldırıp birisini ikisini okşamak istedi. Hiç kaçmıyorlar. İnsana iyice alışmışlar.

"Hoşça kalın!..." Testileri alıp yürüdü.

Evin önüne komşular toplanmış.

Kosa, Irazca'nın gönlünü etmeye çalışıyor.

"Git de bir sına yahu Irazca!... Yapamazsan dön gel!... Seni zorla bağlayacak değiller ya!... Bak; Bayram da, Haççа da işe gidecekmiş. Onlar işe gidince çocuklara kim bakacak? Oturur sen bakarsın. Yerden göğe haklı oğlan; ocudu köyden. Başına gelmedik iş kalmadı..."

"Başı kopsun! Ocumadan gitsin! Evimizin kapısına kara kilit asıp gidemem Kosa! Bunu bana hiç deme..."

Ağali, Karataş köyünde beş yaşındaki çocukların bile bildiği ünlü öyküsünü söylüyor:

"Karnı bozuk Kâbil, öz kardaşı Hâbil'i bir kıskançlık sebebiyle öldürdü. Öldürünce toprağa gizledi ama karga gördü, haber verdi. Kocaman Pabuçlu Allah bu işten hazzetmedi. 'Niçin, niçin kardaşını öldürdün?' diye göklerden nida geldi. Kâbil, buna cevap veremedi. Dili tutuldu. Kâbil, Hâbil'i öldürünce, dünyada yetmiş şeyin lezzeti bozuldu. Denizlerin suyu tatlı idi; acı tuz oldu. Bütün meyveler ballı idi; ekşidi. Buğday taneleri başparmağım gibiydi; ufaldı... Daha ötesine gidersen, havadan yağan kar, un olarak yağardı. Havva Anamız, ettiğine doymasın! Kırda taş kalmamış gibi, un ile tahretlendi. Kocaman Pabuçlu Allah bunu kabul etmedi... Şimdi dünya buna vardı. Her şeyin lezzeti bozuk! Daha da bozulacak. Köylerde oturmanın tadı tuzu kalmayacak. Komşu komşudan nefret olacak. Herkes başını alıp gidecek. İşte Kara Bayram gidiyor. Siz sanıyor musunuz, biz kalacağız? Yoo! Biz de gideceğiz. Köyler durulmaz olacak. Her ibnelik, puştluk köylerde boy verecek. İyilerin elinden bir şey gelmeyecek. Karılar kocalarına itaat etmeyecek. Ayanlar, azalar, kurullar, üyeler, çoban diye başa geçip güttükleri sürüyü yutacak. Eski tatlardan tat kalmayacak. Dahi kalmıyor. Eskiden köyümüzde bağ var idi. Salkım salkım ak üzümler, mor üzümler olurdu. Şimdi var mı bir tane? Eskiden büyük küçük belli, dirlik düzenlik tatlı idi. Şimdi dirlik düzenlik var mı?..."

Bayram, Ağali'yi dinlemiyor. Malları kağnıya koşmaya uğraşıyor. "Gel Çelik Paşa, dur Aymelek!..." diye uğraşıyor. Koşup bitirdi. Heybeyi eşeğe arttı. Danayı düveyi çıkardı. Tavukları iki seleye doldurdu. Ağızlarını cecim eskisiyle bağladı.

"Şehirler iyidir diye umutlanıp gidenler, bir süre sonra onların daha da beter olduğunu görüp acı çekecek. Acılar çürütecek insanları. Yeniden büyük tufan olacak..."

Bayram, "Biz gidelim gayri!" dedi.

İki yanına bakındı. Sonra yukarı çıkıp Irazca'ya bir daha, "Haydi kadın anam, gel yükünü yüceye yığma! Bir gönül alçaklığı yap da, gel bizimle!" dedi.

Irazca, "Arlaaaaş!... Arlaaş!..." diye bağırdı. "Her hazırlığını bitirdin! Bir an önce defol git gözümün önünden! Gözüm senin gibi hayırsız evlâdı görmesin; defol git!..."

Bayram, "Pekey ana!..." dedi. "Sen demesen de gidiyorum zaten... Kesin kararımı verdim... Gitmeye gidiyorum... Ama sonunda çok pişman olacaksın!"

Irazca, el demiyor, gün demiyor, bağırıyor:

"Asıl sen pişman olacaksın! Karataş ağısıyla, çivisiyle benim öz yurdum... Ben neye pişman olacakmışım?"

Bayram, "Öyleyse, hoşça kal!" dedi.

"Cehenneme kadar yolun var; uğur ola!..."

Bayram eğildi. "Ver elini öpeyim!" dedi

Irazca, çabuk elini kuşağına soktu.

"Senin gibi köpeğe verilecek elim yok!" dedi.

"Pekey..." dedi Bayram. Bozula bozula geri çekildi.

Çocuklarını ardına dizip Haççа geldi.

"Hoşça kal ana! Ver elini öpeyim..."

Irazca, ona da çıkıştı. "Beni koyup giden köpeklere verilecek elim yok!" dedi.

Kosa aşağıdan bağırdı: "Hiç iyi etmiyorsun Irazca! Boş yere gönül kırıyorsun!"

Irazca, Kosa'ya da çıkıştı. "Çenelenme Kosa! Fazla çenelenip tepemin tasını attırma benim! Irazca'nın kırılan gönlünü hiç gördüğün yok!"

Kosa, iyice bozuldu. "Pekâlâ Irazca, pekâlâ bakalım!..." dedi. Bir şey yemiş gibi, eliyle ağzını sildi. "Söyleyen ben değ-

lim!... Pekâlâ..." dedi. "Verme elini... Öz oğluna, öz gelinine elini verme..."

"Öyle köpeklere elimi vermem!" dedi Irazca.

Haççа, bakınıp duruyordu. Gözyaşını sile sile merdivene yürüdü. Avluya indi.

Ahmet, Şerfe, Osman, bir bir Irazca'nın önünden geçip analarının ardından avluya indiler.

Irazca, hâlâ, "Vermem!" diye bağırıyor. "Vermem, vermem!... Köpeklere, eniklerine elimi vermem! Ben gönlü yüce bir Irazca'yım. Beni koyup giden köpeklere elimi dünyada vermem. İsterse öz oğlum, gelinim, torunum olsun!... Veremem!..."

Bayram, Ahmet'i eşeğe bindirdi. Toman, ayaklarının arasında dolanıp moğukluyor. "Gel Toman!" diye köpeği kucaklayıp kağnıya attı.

Irazca yukardan bağırdı:

"Dokanma! Şehirde köpeği ne yapacaksın? Köpek ne gerek sana? Götürme Toman'ı!... Zehirleyip öldürürler şehirde; götürme!..."

Bayram duymadı. "Toman! Gel seni oturtayım şuraya!"

Irazca, "Gitme Toman! Adamsan gitme!..."

Toman, Bayram'ın kucağından atladı. Merdivenlere yöneldi. Irazca'nın sesine gitti.

Irazca, "Aferin şuna! Görüyor musunuz?"

Bayram koştu. Köpeğin üstüne atıldı. Orta basamakta belinden yakaladı. "Bırakmayacağım ulan seni!" dedi. Kucaklayıp kağnıya götürdü. Tavuk selesinin arasına oturttu. Bir ip buldu, ayaklarını bağladı: "Gözellikle gitmezsen, zorla götüreceğim! Hayır, şer!..."

Köpek durmadan moğukluyor.

Avludaki karılar, Irazca'yla Bayram'a sezdirmeden gülüyor. Çocuklar gülüyor.

Haççа, karılarla tek tek sarmaştı. Sultanca'yla, Sultanca'nın gelini Cemile'yle, Adile'yle helallaştı. El öptü.

Bayram birkaç kişiyle tokalaştı, el öptü. Şerfe'yle Osman'ı öne oturttu. Sonra kağnıyı çekti.

"Haydin bakalım, hoşça kalın!..." dedi.

Köy içine doğru ağır ağır yürüdü. Haççа, yanı sıra geliyor. Gördükleriyle helallaşıyorlar. Köyün içi fazla kalabalık değil. Millet, harıma, hendeğe çekilmişti.

Bayram gördüklerine, "Irzı kırık Muhtar'la Deli Haceli'ye selam söyleyin!" diyor. "Karataş'ı onlara bırakıp gidiyorum! Geniş geniş paylaşsınlar!..." Kimse karşılık vermiyor.

Köyden çıktılar. "Haydi Haççа!" dedi Bayram. "Bin bakalım! Bin, çocukların yanına otur. Ben biraz yürüyeyim. Hem de danayı, düveyi süreyim. İkindiyle akşamın arasında, şehirdeyiz inşaallah! Yarın malları pazara çekiyorum. Öbürgün hastanede işbaşı!..."

Ağali, giden kağnının ardından baktı. Yerden bir taş alıp yere çarptı. "Böyle dünyanın, böyle köyün, böyle dirliğin anasını satayım!" dedi. "Olacak iş mi? Eskiden varsıllar göçerdi, şimdi yoksullar göçüyor şehre!..." Bir taş daha alıp çarptı. "Tüüü be! Anasını satayım böyle dünyanın!..." dedi.

Bayramgil, sessizliğin içindeki mezarlıktan geçtiler. Tarlaların içinden, Ortaköy'e, Küçük Çardak'a, Kavacık'a doğru uzanan yoldan yürüdüler. Kağnıyla ağır ağır gittiler. Karataş kaldı.

Irazca'nın Dirliği

Irazca, kapılardan içeri girmiyor.

Bayramgil gittikten sonra Sultanca geldi.

"Haydi kadın abam, bize gidelim! Bu kuru evde yalnız başına oturma! Şurdan gören delirmiş der, haydi..." diye yalvardı. "Ben de yalnızım. Birlikte oturuz; haydi!..."

Irazca gitmedi. "Delirmiş desinler! Gitmem! Burdan bir yere ayrılmam!" dedi. "Deli meli, beklerim tüneğimi!..."

"Öyleyse ben gelip burda yatayım! İki bacı, ölesiye birlikte oturalım diyorum..."

"Onu da istemem! Çekilin başımdan! Ben dünyada kimseden bir şeycik istemem! Dahi senden!... Ben burda, kendi inimde, yalnız başıma öleceğim! Deli Bayram'a da ölesiye kadar ileneceğim! Maşara kadar hayır dua etmeyeceğim! Etmeyeceğim! Eeeeet... me... yeceee... ğim!..."

❀

Her gün böyle: Sabah kalkıyor, dışarı çıkıyor. Merdiven başındaki direğin dibine yaslanıp oturuyor. Çıt çıkarmadan, uzun uzun, köy içine bakıyor, gözünü cami çeşmesinden ayırmıyor. Aklına yemek içmek gelmiyor. Ağzına bir kuru lokma koymadan akşamı ediyor. Gelip gidene, laf atana, soru sorana karşılık vermiyor. Dili alınmış gibi. İçinde denizler yuvarlanıyor. Öfkesi durmadan kabarıyor, azıyor. An oluyor, ağlamak; an oluyor, haykırmak istiyor. Eline bir balta alıp köy içine çıkmak, çeşme başına durmak, geleni geçeni yaralamak istiyor. Kırmak, dökmek, taş üstünde taş koymayıp dağıtmak istiyor.

Gene direğin dibinde. Yaslanıp oturmuş. Bulanık gözlerinin gerilerinden köy içine değil, köy içinden uzaklara, İptakmaz

Tepesi'ne, ordan daha ötelere, Yeşilova'ya, Ankara'ya bakıyor. Gene denizler yuvarlanıyor. Gene bağırmak, haykırmak, ağlamak istiyor.

Birden, aşağıdan bir patırtı koptu. Patırtı, gittikçe yaklaşıyor köye. Köpekler havlayıp ayağa kalktı. Tavuklar kaçıştı. Çocuklar duvar diplerine çekildi. Bir korku yeli köy içini dolaştı.

"Pat, pat, pat!..." Bir traktör gelip köy içinde durdu. Mavi boncuk taşından yontulmuşa benziyor. Önünde dana gözleri var. Koskocaman tekerleri var. Borusundan pis gaz çıkarıyor. Köy içinde duruyor. Küçük bir manevrayla çeşmenin önünde, yönünü Irazca'nın evden yana getirip durdu. Ardındaki römorktan Muhtar, Muhtar'ın oğlu Cemal, Haceli'nin kardeşi Boz Ömer atlayıp indi. Çalımla çevreye bakındılar. Birkaç boş adam, birkaç çocuk yanlarına yaklaştı. Muhtar, habire bıyığını kıvratıyor. Onun, ötekilerin üst başları ak toza batmış. Toz çırpıyorlar. Cemal'le Boz Ömer bıyık bırakmışlar. Biraz da zayıflamışlar.

Muhtar, "İşte sayın komşularım, traktör motorunu aldım en sonunda!" dedi. "Rengi mavidir!..." Başını Irazca'nın eve doğru çevirdi. "Bundan sonra tekerime taş koyanın anasını bellerim! Yersiz yurtsuz eder, onu köyden atarım! Bundan sonra Karataş'ta, kurt ile kuzu, yan yana! Kaymakam Orhan defolup gitmiştir. Bundan sonra bu köyde, kardaşâne bir düzenlik, hem de barışıklık içinde, bilumum tarlaları süreceğim. Dönüm başına on altı lira alacağım. Hırıltı, zırıltı istemem! Muhaliflik, münafıklık yasak! Beş on gün sonra da büyük seçim var sayın komşularım! Ona da hazır olun. Vereceğim komutları iyi dinleyin: Hökümeti desteklemeyen dürzünün burnunu kırarım valla!..."

Muhtar biraz durdu. Öksürdü bir iki. Sonra traktörün üstündeki sürücüye döndü. "Yukarı Mahalle'ye sür!" dedi.

Motor patırdamaya, yeniden pis kokular çıkarmaya başladı. O sırada Bekçi Mustafa belirdi bir yerlerden. Muhtar, kasabalı sürücüye, "Bir dakika dur!" dedi. Mustafa'yı kolundan tuttu. "Çık şunun üstüne! Çık da bir motora bin köyün içinde! Hem de kasabalı arkadaşa benim evi göster!..."

Bekçi Mustafa, korka korka sürücünün yanına oturdu.

Traktör, gene pat pat ederek çekildi gitti.

Muhtar, iki yanına Cemal'le Ömer'i alarak, aşağı yukarı dolaşmaya başladı köy içinde. Yüksek sesle konuşuyor artık.

"Bundan sonra bu köyde güne karşı işemek yasak!... Kim işemeye kalkarsa, kırarım kafasını!... Şimdiye kadar kimseye kendim bir şey demedim. Herkese tatlılıkla muamele ettim. Köyün adı boklanmasın diye birçok rezalete katlandım, sabrettim. Şimden sonra bakın neler yapıyorum!..."

Böyle diyor, sık sık Irazca'dan yana bakıyor.

Irazca, usulca kalktı. İçeri girdi. Eline bir ibrik aldı. Hayatlara su serpti. Süpürge alıp, kazık yerleri sulayıp süpürmeye başladı. Hem süpürüyor, hem de, "Benim adım Irazca! Benim adım Kara Bayram değil, Irazca! Yılanın ağzına sıçarım! Yılmam ben!..." diyor, hayatı süpürüyor.

Muhtar da köy içinde, yanında iki "delibozuk" gidiyor, geliyor; Irazca'dan gözünü ayırmıyor.

Irazca birden dikeldi.

"Bakma bu yana, çatal boynuzlu!" diye bağırda. "Bakıp durma Cımbıldak Muhtaaar! Ne var daha burda? Kara Bayram, göçünü alıp kaçtı! Ama ben kaçmadım! Kaçmıyorum da! Gel, bir şey diyeceksen bana de! İşte duruyorum karşında! Kaymakam'ın başını yedin, Kara Bayram'ı kaçırdın; gel beni de kaçır! Benim de başımı ye!..."

Muhtar durdu. "Ne havlıyorsun bana karşı gıı Deli Irazca!" dedi. "Sana şimdi ne diyen var?"

"Bir şey diyen yok da, ne bakıyorsun gözünü dikip dikip? Kara Bayram Burdur'a göçtü! Karısını kızını alıp gitti! Ama ben gitmedim! Seninle yalnız başıma cenkleşeceğim!..."

Çapar Kâzım, Muhtar'ın yanına sokuldu.

"Kara Bayram göçtü, Muhtar!" dedi. "Irazca ciddi söylüyor. Pılısını pırtısını kağnıya doldurup şehre göçtü. İnanmıyorsun ama valla göçtü! Sana ciddi söylüyorum!..."

Irazca birden, "Eveeeeet, ciddiiii!..." diye bağırdı.

Muhtar, "Ciddi olsun bakalım Deli Karı!" dedi. "Ciddi olsun bakalım Mazhar Osman'lık karı! Engücü seni de göçürürüm! Daha olmazsa yazdırır çızdırır, Mazhar Osman'a sevk ederim!"

"Her şey yaparsın da, bir o boku yiyemezsin!" diye bağırdı Irazca. "Bana Kara Irazca derler! Telime dokanamazsın!..."

Muhtar karşılık vermekten vazgeçti. "Yürüyün ulan!" dedi yanındakilere. Köy içinden yukarı doğru gittiler.

Irazca, süpürgeyi yeniden aldı eline. Hayatları süpürüp bitirdi. Merdivenleri süpürdü. İndi, avluyu süpürdü. Her yeri tertemiz etti. Ahırdan kürek çıkardı, süprüntüleri attı.

"Yarın da Eski Kale'ye fasulye yolmaya gideceğim!" dedi. "Vermem fasulyeyi Ağali'ye! Yağma yok! Ben ölmedim daha. Ben duruyorum burda!" Yüksek sesle bağıra bağıra konuşuyordu. "Yılmak yok! Ben yılacak karı değilim bu köyde!"

Süpürge elinde, merdivenden yukarı çıkıyor. Üst basamağa geldi. Birden ardında bir tıkırtı duydu. Sertçe bir tıkırtı. Dönüp baktı usulca; yüreği ağzına geldi az daha; "Aaaaa!..." diye bir çığlık attı. "Tomaaan! Sen misin, gözel gözlü Toman'ım?"

Bir zaman gözüne inanamadı. Orda öylece durdu kaldı. Gözlerini ovuşturdu. Ovuşturup ovuşturup baktı. Toman acı acı moğukluyor. Ayaklarına sürünüyor. Yalanıyor. Ter içindeydi iyice. İğneye ipliğe dönmüş. Dili bir karış dışarı sarkmış. Durmadan kuyruğunu sallıyor, durmadan moğukluyor.

Irazca, süpürgeyi atıverdi. Eğilip kollarını açtı.

Köpek, arka ayakları üstüne kalktı.

"Aslanım!" dedi Irazca, köpeği kucakladı. "Benim gözel köpeğim! Benim sarı aslanım! Hakikatlı Toman'ım!..."

Toman'ı, bir zaman bağrından, kucağından bırakmadı. "Vefalım benim! İnsandan insanlıklı, oğlumdan kızımdan adamlıklı Toman'ım benim!" dedi. Köpeği bağrına bastı, yüzünü gözünü şapır şupur öptü. Kulaklarını öptü. Sonra kalkıp içeri girdi. Sofradan ekmek getirdi. Döktü önüne. "Acıkmışındır, ye!" dedi. Bir çanağa su doldurdu. "Susamışındır, iç!..." dedi.

Şimdi içi içine sığmıyor. Yıkılan dünyası yeniden kuruluyor. Kuruyan dalları yeniden yeşeriyor. Çabuk içeri gitti. Saksıları dışarı çıkardı. "Gözel karanfillerim, ıtırlarım, güneşleyin!" dedi. Dallarını, yapraklarını okşadı. Diplerine su verdi.

Yeniden içeri girdi. Bir girip bir çıkıyor. Ocağa ateş yaktı. Ateşe su koydu. Eleği, tekneyi ortaya getirdi, un eledi. Oturup hamur yoğurmaya başladı. "Hakikatli Toman'ım, aslanım!" diye bağırdı. "Akşama bişi yapayım sana! Ilık sular ile yal döke-

yim her gün önüne! Şimdi sen dönüp geldin bana; dünyalar benim oldu! Dünyalar benim diyorum, dünyalaaar! Dünyalar diyorum! Deli Bayram otursun orda, irezil sefil olsun! Burdur şehrini ona tapulasınlar, güle güle mallansın!... Bayram'mış! Ona Bayram diyen dillerim kırılaydı!..."

Elinde elek, çarpa çarpa un eledi, hamur yoğurdu. Elek tüy gibi uçuyor ellerinde. Hamur yoğurmak zor gelmiyor. "Zor mu gelir hiiiç?" diyor. "Heheheeey!... Neye zor gelsin? Toman'ım dönüp geldi! Şimdi dünya benim! Ben şimdi Toman'ıma bişi yapıyorum!..."

"Davranmayın heeey!..." dedi biri.

Kara Şâli'nin öldüğünün ertesi yılı. Pazardan geliyorduk. Biraz astar kaput, alaca getirip don gömlek dikeyim çocuklara diye takılıp gitmiştim erkeklerin ardına. Bir buçuk günde ancak varılır, bir buçuk günde ancak gelinirdi. Gidişte gelişte, içinden Bozçay'ın geçtiği tozlu Yazıköy'ün "oda"larında yatardık. Eşekle gider gelirdik; yoktu atımız, arabamız. Yürürdük uzun uzun, bakasıya! Satacak pek bir şey yoktu; ucuzuna buğday satar, parasını götürürdük. Biraz fasulye nohut katardık heybelere. Kaç kile yük taşır bir eşecik ta Karataş'tan? İki de tavuk asardık. Ben bir horoz götürmüştüm. Dönüyorduk üçüncü gün. "Yatmayalım, Yazıköy'ü usandırdık!..." diye paaat küüüt vuruyorduk eşeklere. Kavacık Deresi'ne girdik, karanlık bastı. Örencik altından Koca Pınar'a geliyoruz. Ay çıktı, belli belirsiz ışıdı ortalık. Köye üç adımlık yol kaldı. Taşların ardından kalktı iki tanesi. Ellerinde tüfekleri.

"Davranmayın diyoruz size, heeey!..."

Neyle davranacağız, nasıl davranacağız? İki tane de ötede bekleyen var. El kadar birer tabancamız yok bizim.

"İnin eşeklerden! Şöyle açılın!..."

Alıp sattıklarımızı çıkarttılar. Aldılar alacaklarını. Aldılar tam tüm. "Senin ne işin var bunların arasında ya kadın?" diye sordular bana. Deve Yahya rahmetlik, "Onun kocası öldü, öküzleri var!" dedi. "Sana sorduk mu ulan kavat!" diye birer tane attılar rahmetliğe. Benden aldıklarını geri verdiler.

"Bizimkileri de verin ağalar!" diye yalvardı Deve Yahya.

"Neden?"

"Bizler de çok yoksuluz!"

Taşköylü Halil diyorlarmış benden aldıklarını geri verene, verdirene. "Yoksulları biz kayırmıyoruz, yürü bakalım!..." dedi Yahya'ya. Yürümeyecek oldu. Öteden biri çekti tetiği. O anda tak etti iki el. Torbalarından yaraladılar elvan gibi adamı. Gece yarısı getirip evine attık. Köy başına çokaştı. Ama kurtaramadık. Bağıra bağıra öldü. Sonra öteki eşkıyalar, Yahya rahmetliği vuranı vurmuş.

Eşkıyalardan çekmedik bu Cımbıldak'tan çektiklerimizi! Beni Deve Yahya'dan daha beter yaraladılar Toman'ım! Ama ölmeyeceğim, göreceksin! Doğrulup kalkacağım! Yaralarımı da yalaya yalaya iyi edeceğim, göreceksin!... Sen geldin, bana dayanca geldi Toman'ım! Sen geldin, şeneldim! Sen geldin, çiçek açtım, canlandım! Sen geldin, ben yeniden fışkırıp çıktım, görüyorsun! Cımbıldak Hüsnü'yle Deli Haceli de görsün! Karataş köyü, Erle Çukuru da görsün!...

İkindi zamanı, Irazca'nın evi yağ kokusuna battı. Ocağın başında, tava elinde, bişi kızartıyor. Bişileri tavada tek tek aktarıp dönderiyor.

Toman, yanı başına uzandı. Karnını yere yapıştırdı. İkide bir dilini çıkarıp esniyor. Sonra Irazca'ya sürünüyor. Irazca bişilerden yarımşar birer, Toman'ın ağzına tutuyor. İçinden de sessiz sessiz türkü düzüyor. "Aslanım! Hakikatlim! Sadakatlim! Oğlumdan irelisin gözümde! Hilaf yoktur sözümde! İrelisin gözümde!..." Uzatıp gidiyor.

Bekçi Mustafa çıkıp geldi aşağıdan.

"Bereketli olsun Iraz Halaa!" dedi ansızın. Fakat Irazca korkmadı. "Gözel gözel kokutarak bişiler yapıyorsun ama, az dışarı çık bakalım! Karataş Muhtarı seni istiyor!..."

Irazca, başını çevirip bakmadı.

"Göresim yok Cımbıldak'ın yüzünü!" dedi. "Yüzünün derisi yüzülsün! Ne yapacağım görüp de?"

Bekçi, "Yanında Kurul üyeleri de var, Iraz Hala!" dedi.

"Defolup gitsinler! Benim kurulluk işim yok! Git, aynı böyle söyle! Çıkarsam dünyayı başlarına yıkarım! Söyle!..."

"Tahsildar da var Iraz Hala! Çık cevap ver!"

Irazca, yönünü Bekçi'ye döndü.

"Ne dedin?" diye bağırdı. "Ne dedin? Bir daha de bakayım! Anlamadım?"

"Tahsildar da var dedim. Tahsildar Yunus Efendi..."

Tavayı yere indirip ivedi ivedi çıktı. Tahsildar'la Kurul üyeleri, aşağıda bekliyor. Varıp merdivenin başına dikeldi.

Irazca, durup uzun uzun baktı. Sonra, "Ne istiyorsun Yunus Efendi?" diye sordu. Yunus Efendi'nin ne istediğini iyi biliyordu. "Söyle; ne istiyorsun? Sıkılma!..."

Yunus Efendi, "Vergi!" dedi.

Irazca, bağıra bağıra, sözlerinin üstüne yüklene yüklene sordu: "Ne vergisi?"

"Arazi vergisi..." dedi Yunus Efendi.

"Arazi dediğin nedir?"

"Tarla, topraktır Irazca..."

"Tarla, toprak dediğin neye yarar?"

Yunus Efendi, zorla güldü. "Ekilir dikilir Irazca! Ne soruyorsun böyle? Beni sınava mı çekiyorsun; yoksa oynattın mı?"

"Karışma!" diye bağırdı Irazca. "Karışma! Sorduklarıma cevap ver. Ne ekilir, dikilir toprağa?"

"Arzun bilir Irazca? Ne ekersen ek! Arpa, buğday ek... Mısır, darı ek; istersen kumdarı ek!..."

"Arpa, buğday, darı neye yarar?"

Yunus Efendi bir daha güldü.

Irazca, "Gülme Yunus Efendi!" diye çıkıştı. "Ben gülüyor muyum? Gülmeden cevap ver. Neye yarar?"

Tahsildar kendini tutamadı. "İnsanlar yer Irazca!" dedi gülerek.

Irazca durdu. "İnsanlar yer ha?"

"Evet, insanlar yer..." dedi Tahsildar.

Irazca, elini kalçasına koydu. Kaşını çattı.

"Pekeeeey! Söyle bakalım. Hani benim insanlarım? Ben arpayı, buğdayı, darıyı, kumdarıyı kime yedireceğim? Cevap ver. Kime? Kime yedireceğim?..."

Böyle ikileye ikileye soruyor, Tahsildar'ın karşılık vermesini beklemiyor. Bağırıp çağırıyor.

"Söyle kime? İnsanlar yer diyorsun! Var mı benim insanım? Var mı? Var mı? Varsa hani? Hani? Hani, nere gitti? Hani? Bay-

ram'ımı teziktirdiniz. Haççа'mı kaçırdınız. Benim Haççа'm dünyaların iyisiydi. Benim Haççа'm, ayların yıldızların bir tanesiydi. Haççа'mın elleri nazik idi. Dişi dişi konuşurdu. İnsanlıklıydı. Kalp kırmaz, insan incitmez idi. Hatırnaz idi. İdi... İdi... Hani şimdi, nereye gitti?... Hani benim eşli eşli yılanları öldüren, taşa çaltan giden, âlemleri imrendiren Kara Ahmet'im?... Ahmet'imin kömürce gözleri var idi. Fidanca boyları var idi. Şirince dilleri var idi. Güldü mü yüzünde güller açılır idi. İdi... İdi... Şimdi hani? Kara Şerfe'm hani? Lüle lüle saçları var idi... Seslensem, yedi mahalle öteden sesimi alırdı; Kara Osman'ım hani?"

Muhtar, Bekçi, Kurul Üyeleri, bakıp kaldı. Tahsildar, ne söyleyeceğini şaşırdı.

"Şimdi ben sana vergi vermiyorum Yunus Efendi!"

Yunus Efendi, birden toplandı. "Şu ettiğin lafa bak be Irazca!" dedi. "Bana vermiyorsun ki zaten!..."

"Sana vermiyorum da, kime veriyorum? Söyle bakalım; kime?"

"Hökümete veriyorsun! Vergi hökümete gider..."

"Hökümete de vermiyorum! Git söyle akılsıza..."

Tahsildar Yunus Efendi tartındı. "Çok ileri gidiyorsun Irazca! Tutanak tutarım!"

"Tut! İstediğin kadar tut! Git, dediklerimi bir bir anlat. Cezaevlerine koysun, çürütsün! Şıp şıp şıp suları akan zindanlarda kemiklerimi çürütsün! Git haber ver! Gelsin askeriyle, ordusuyla tutsak alsın beni! Ellerime zincir bağlayıp, 'İsyancı bir vatandaş!' diye pazarlarda dolaştırsın, şan etsin. Vermiyorum! Ala şafakta darağacı kursun, tanyerleri ışımadan, kurt kuş uyanmadan ipe çeksin. Vermiyorum!... Elimi dilimi kessin, tırnaklarımı söksün. Vermiyorum! Vermiyorum efendim! Zorla mı? Vermiyorum! Haççа'm!... Sizin Haççа'mdan haberiniz var mı? Haççа'm melek idi. Huyları, hörü melek idi. Tatlı dilleri vardı. Gül yüzlüydü. Sarı güller gibi... Nazik idi. Hani?"

Daha çok bağırmaya, daha çok parlamaya başladı.

"Hani benim dirliğim düzenliğiiim? Haççа'm evimin şenliğiydi! Hani evimin şenliği? Var, sor hökümete: Nere gitmiş Irazca'nın şenliği, Irazca'nın dirliği? Var söyle: Sorup sual edi-

yor, de! Cevap bekliyor, de! Bu ev, eskiden böyle kuru değil idi. Çorbamızın tuzu, ağzımızın tadı var idi. Hani şimdi ağzımızın tadı? Nere gitti dirliğimiz?"

Muhtar, usulca Yunus Efendi'ye sokuldu.

"Tut istersen bir tutanak, ha?" dedi. "Tut da, hökümetin aleyhinde atmayı görüversin!"

"Tut!" diye bağırdı Irazca. "Hepiniz bir olun, tutanak tutun! İstediğinizi yapın!" Elinin tırnağını gösterdi. "Şu kadarcık korkum yok! Gelsin, yüzüne söylerim. Askerini toplayıp üzerime yürüsün! Gene söylerim. Kırk para vermiyorum! Şu kesip attığım tırnağı bile vermiyorum!..."

Ardına dönüp içeri girdi. Kapıyı çat kapattı. Aşağıdakiler, biraz bekleyip birbirlerinin yüzüne bakarak çekip gittiler.

Yunus Efendi, "Doğru söze Yunus Efendi ne desin Muhtar?" dedi. "Doğru söylemiyor mu Irazca?"

Muhtar'ın suratından düşen bin parça oldu.

Evin içinde Irazca, kendi kendine söyleniyor, ağlıyor.

"Haççа'mın elleri nazik idi. Dilleri ezik idi. Her huyları hörü melek idi. Halden bilir idi. Hatırnazdı. İnsanlıklıydı..."

Evin içinde, böyle uzun uzun döndü, ağladı. Çok döndü, dolaştı; çok ağladı. "Nazik idi..." dedi. Köpeğin karnını doyurdu. "Nazik idi..." dedi. Bişi tavasını yerine astı. "Nazik idi..." dedi. Hamur teknesini yerine koydu. "Nazik idi... Nazik idi..." diye diye sabahı etti. "Haççа'mın ayda yıldızda bir tane benzeri yok idi..."

Kara Ahmet

Karasenir Mahallesi'ne, güler yüzlü bir ikindi iniyor. Toz toprak sokaklar ışık içinde. Sarı, yeşil, turuncu, al; yedi elvan renge bölünüyor ikindinin ışıkları, kırılıyor. Kara önlüklü, ak yakalı, "öğlenci" çocuklar, beşer onar kişilik kümeler halinde evlerine dönüyor. Aralarında çanta dövüştüren, ufacık tefecik sorunlar üzerinde tartışma çıkaranlar var. Karasenir Mahallesi'nin sokakları, epey bir zaman, eli çantalı, ak yakalı, kız oğlan öğrencilerle, sümbül tarlaları gibi bezenir kalırdı.

Kümeler, yavaş yavaş dağılır, evlerine çekilirdi.

Birinci sınıfın "D" Bölümü'ne 214 Numara ile kayıtlı Ahmet Kara, yani Karataşlı Kara Bayram'ın oğlu, okuldan çıkar çıkmaz, oyalanmadan eve geldi.

Şerfe, "sabahçı". Evde, kardeşi Osman'la oynuyor.

Ahmet, kapıdan içeri "Heeeeeyt!" çekerek girdi.

Şerfe şaşırdı. Ağasının hiç böyle "Heey" çektiğini, eve şen geldiğini anımsamıyor. Ahmet dediğin, bir nice zamandır dut yemiş bülbül. Sus Allah sus! Sandığın dibindeki tuztaşı konuşur, o konuşmazdı. Sus Allah sus!

Şerfe, kendi kendine, "Allah Allaaah!" dedi. "Dur bakalım! Bunda bir şey var!... Duuur!..." dedi, sesini çıkarmadı.

Ahmet, yakasını attı boynundan. Sırtından önlüğünü çıkardı. Avludaki musluğa gitti, elini yüzünü yıkadı. Kapı ardındaki peşkiri aldı. Silindi, kurulandı. Ağzında kırık dökük bir ıslık. Çantasını kapı önüne, ikindi ışığına getirip koydu. Açtı içindekileri, çıkardı. Kırmızı kaplı "temiz defteri"ni aldı, okşadı. Yan gözle kardeşlerini süzdü. Sesini, Ayşen Öğretmen'in sesi gibi inceltip bağırdı:

"Kesin gürültüyüüüü!... Gürültü etmeyin bakalım!... Gürültü istemeeez! Gürültüsüz çalışıın!..."

Başını çevirip derse kapandı. "AT" yazmaya, "NAL" yazmaya başladı. Yaza yaza sayfasını dolduracak.

Şerfe, Osman'a bakıp kıkırdadı. İki kardeş, birkaç kez, sesli sesli gülüştü.

Ahmet, sesini Ayşen Öğretmen'inkine benzeterek bağırdı:

"Konuşmayın dedim sizeee!..."

Yeniden derse döndü. İçinde bir şeyler var. Birden başını Şerfe'ye çevirdi. Yüzünde belli belirsiz bir gülümseme.

"Hiç kimseye söylemem!... Sadece anama söylerim! Söylemem kimseye! Söylemem kızım, söylemem! Boşuna uğraşma, söylemem!... Valla da söylemem, billa da söylemem!... Ben onu sadece anama söylerim! Sana söylemem bile!..."

Şerfe güldü. "Neyi söylemezsin?" dedi.

Ahmet, "Ooooof!" dedi. "Adama bir rahat vermezsin ki!..."

Gene dönüp derse kapandı. Hem yazıyor, hem mırıldanıyordu. Mırıldanması türküye benziyor.

"Anam anam; kadın anam!... Ata ot at gözel anam..." Uyduruyordu. "Gelin Ayşe" türküsüne benzetiyor. "Akşam olsun anam gelsin... Ahmet Kara selam versin..." Gene "Gelin Ayşe" türküsüne benzetiyor.

Şerfe, katıla katıla gülmeye başladı. Hiç olmadığı gibiydi abiysi. Şehirde bugüne kadar görmediği gibi.

Ahmet, birden ayağa kalktı. Şerfe'nin başucuna dikildi. Elini de Irazca Nine'si gibi kalçasına koydu.

"Terbiyesiz!" dedi. "Kız seni döverim valla! Senin canını çıkarırım, yemin olsun! Bak, edepsizlik etme!..."

Şerfe sustu.

Ahmet, oflaya puflaya dönüp, dersine geldi.

"Ben burda ayı mı oynatıyorum serseri! Ne gülüyorsun? Sen de açıp dersine çalışsana, eşşek! Valla bak, sonra sınıfta kalırsın!"

Gene yazmaya koyuldu. Aklına bir şey gelmiş gibi toparlandı. Elindeki kurşunkalemi bıraktı. Kaymakam'ın verdiği dolmakalemi aldı. Onunla yazmaya başladı. Hem yazıyor, hem söyleniyor.

"İnci gibi!... Valla billa inci gibi!... İnci, inci..."

Gene "Gelin Ayşe" türküsüne takıldı. "İnci gibi yazılarım... Meleşiyor kuzularım... Köyümüze gideceğim... Kuzuları güde-

ceğim... Aman Ayşa'm, yaman Ayşa'm... Dağlar başı duman Ayşa'm... Dağlar başı duman olsa... Seni burda gomam Ayşa'm..."

Şerfe atıldı.

"Yanlış söyleme! Ayşa'm değil. Ayşe'm! Ayşe'm diyeceksin. Gomam değil, koymam! Koymam diyeceksin güzelce..."

Ahmet, ok gibi fırladı. Şerfe'nin önünde "esas duruş"a geçti. Topuklarını birleştirip selam verdi. "Emredersin komutanım! Emrin baş üstüne! Ayşa'm değil, Ayşe'm diyeciiim!... Gomam değil, koymam diyeciiiim!..." Dönüp yazısının başına oturdu.

O sıra, Bayram'la Haççа geliverdi.

Haççа, bir yeşilli basma giyiyor. Köy kuşağını çıkarıp attı belinden. Başına bir eşarp bağladı. Ayağında siyah iplik çoraplar... Ama yeşil gözleri, ince elleri, tatlı dilleri aynı. İçeri girer girmez, koşup Osman'ı yakaladı. Öptü, okşadı. "Boğam benim! Karataşlı boğam! Karasenir Mahallesi'nin bütün düvelerini kovalayacak boğam!..." dedi. Bıraktı, gaz ocağını aldı. Çalkalayıp gazına baktı. Sonra ispirto döktü. Kibriti çaktı.

"Durun size bir bulgur furayım! Böyün bir köy aşı yiyelim! Tatlı bir köy aşı pişireyim..." dedi.

"Böyün deme ana, bugün de!"

Haççа döndü, Şerfe'yi kucakladı. "Aman şunun da dillerine!... Aman aman!... Kurban olsunlar senin de dillerine! Pekey; köy aşı yiyelim bugün! Oldu mu güccük hanım?"

"Güccük değil, küçük!"

Haççа bayıldı. Yeniden kucakladı, şap şup öptü Şerfe'yi.

"Şimdi oldu mu küçükhanım?"

Şerfe, "Aferin; tamam!" dedi.

Bayram kapının önüne dikilmiş, Ahmet'e bakıyor. O da çağşırı attı. Bir şayak pantolon giydi. Ucuz soyundan bir de ceket uydurdu. Yüzü sakalsız. Başında şapka. Şehrin içinde şapkasız gezmeye alışamadı.

Ayağının ucuyla Ahmet'e dokundu.

"Öğretmenin sana, dolmakalemle mi yaz dedi?"

Ahmet, başın kaldırıp güldü.

Bayram bir daha sordu:

"Cevap ver! Dolmakalemle mi yaz dedi?"

"Dolmakalemle yaz demedi baba..."

"Niye dolmakalemle yazıyorsun?"

Ahmet başını eğdi. "Ben yazabiliyorum..." dedi usulca.

Bayram kesip attı. "Bırak bakayım! Öğretmenin ne derse onu yap! Merdiven basak basak, dürzünün oğlu!..."

Ahmet, kalemi kapatıp çantaya koydu.

Haççа ocakta kaynayan suya bulgur saldı. Bulgur, fakır fakır kaynıyor. Bir uçtan da sofrayı seriyor. *Şu Bayram ikide bir genzime kılçık kaçırır*, dedi. Sonra yüksek sesle sordu: "Niye narkını kırarsın çocuğun be Bayram? Dokunma, hangisiyle isterse, onunla yazsın!"

Bayram, "Olmaaaz!" dedi. "Senin benim aklımızın ereceği iş mi okumak? Öğretmenin dediğinden asla çıkmayacak! Kendi bildiğine giderse, şuraya varmadan sapıtır! Fidan yaş iken eğilir demişler... Şimdiden söyleyelim, kusurlarını düzeltsin! Onun için, sen bana, 'Ne garışıyorsun?' filan deme bakalım!..."

Şerfe, gene atıldı.

"Garışıyorsun değil baba, karışıyorsun! Ne karışıyorsun?"

Bayram geri döndü, kızının çenesini okşadı. "Olur bakalım güccük bülbül!..." Kızını kucaklayıp öptü şappadak.

Şerfe bir daha düzeltti. "Güccük değil babaaa! Küçük!"

Bayram keyiflendi. "Başımıza başöğretmen kesildiniz kahpe soyları! Her yanlışı yüzümüze furuyorsunuz! Konuşmaya korkar olduk içinizde!"

Şerfe'nin yeniden düzeltmesine kalmadan, Haççа, "Haydin sofrayaa!..." diye bağırdı. "Karavana hazır!..."

Koca bulgur, bulut bulut, duman duman tütüyor. Çocuklar, sininin çevresine halkalandı. Haççа, Ahmet'in yanına geçti. Soluna Osman'ı aldı. Ara sıra yemesine yardım ediyor.

Bayram, bağdaş kurup oturdu.

Ahmet'le Şerfe'nin arasında genişçe bir yer boş kaldı. Köyden geleli, orası öyle boş kalıyor. Haççа, "Irazca Ana'm ne halde şimdi kim bilir?" diye geçiriyor içinden. Irazca'yı anımsadıkça içinde bir yer sızlıyor.

Ahmet kaşıklamaya başladı. Şerfe, pek saygılı. Babası kaşığını çekmeden kendi kaşığını uzatmıyor.

Bir zaman hiç konuşmadan yediler. Koçaman tabaktaki pilav, herkesin önünden oyuldu. Şerfe'yle Ahmet'in arası, Irazca'nın yeri, ters kapanmış bir kavun dilimi gibi kaldı. Haçça'nın gözü orda. Bayram'ın gözü de sık sık oraya takılıyor. Bayram, gözü oraya takıldıkça bir eziklik duyuyor. Birden Haçça'ya çıkıştı.

"Yahu, sen bağdaş kurup selbes otursan ya!"

Haççа, kocasına baktı. "Rahatım iyi!" dedi.

"Rahatım iyi olur mu? Selbes otur!"

Haççа, "İyi haggaten!" deyip kesti.

Ne yapsa etse, o boşluğu kapatamıyor.

Ahmet, "Böyün..." dedi; anlatmaya başlayacaktı, söz ağzında kaldı.

Şerfe, "Böyün değil! Bugün de şuna..."

"Dur bee!" dedi. "Karışma benim konuşmama! Ben böyün diyeceğim! Var mı sana zararı! Okula vardığım zaman bugün derim. Evde, böyün!..." Devam etti: "Böyün Ayşen Öğretmen, Aydın diye bir çocuğu derse kaldırdı..."

Haççа, "Eeeee?"

"Kaldırdı... o da bilemedi!"

"Sonra?"

"Sonra, Ayten Kızı kaldırdı."

"O bilebildi mi?"

"O da bilemedi!"

"Eeeeee?"

" 'Kim bilecek?' diye sordu. Kimse parmak kaldıramadı!"

"Ha sen kaldıraydın?"

"Önce cesaretim gelmedi! İçimden kaldırayım mı, diye çok düşündüm. Sonunda cesaret geldi, kaldırıverdim!..."

"Eeeee?"

"İyisi... Ayşen Öğretmen, 'Gel bakalım Karaoğlan! Hem soyadı Kara, hem kendi kara!...' Böyle dedi bana."

Ahmet anlatırken Bayram'ın gözü, hep Irazca'nın yerindeki pilav dilimine takılıyor.

"...Kalktım tahtaya. Tebeşiri aldım. SUNA yaz dedi; yazdım. ATA yaz dedi; yazdım. OTA yaz dedi; yazdım. Bir de AT yaz dedi; yazdım. Yazdıklarını oku dedi; okudum. Baktı kaldı ana.

Valla baktı kaldı. 'Aferin Karaoğlan!' dedi. 'Sana çok aferin!' Sonra daha birçok soru sordu ana. 'Bir gün kaç saattir?' 'On iki saattir!' 'Bir yıl kaç aydır?' 'On iki aydır!' Her sorduğunu bildim ana! Çok iyi bildim. Bilince... yanıma geldi, elini başıma koydu. 'Aferin Karaoğlan, sen bu sınıfta bir tanesin!' dedi, okşadı. Elini boynumda gezdirdi. Ayşen Öğretmen'in eli ana, bir sıcak, bir sıcak... Elini gezdirince bir hoooş oldum. Bir ter bastı üstüme..."

Ahmet anlatırken Haççа'nın üstüne de ter bastı. Yüreği güm güm vurmaya, göğsü körük gibi inip kalkmaya başladı. Usulca elini kaldırdı, oğlunun omzuna koydu. Omzundan başına çıkardı.

"Aferin benim tosun Ahmet'im!" dedi. "Aslan Ahmet'im! Okuyu-okuyuver anam! Okuyu-okuyuver!..." dedi.

Haççа, kaşığına pilav doldurdu. Pilavı ağzına attı. Döndürdü, yuttu. "Oku, kendini kurtar kara gözlü Ahmet'im!" dedi.

Kaşığına bir daha pilav doldurdu, ağzına attı. Döndürmeye başladı. Gözü Irazca'nın yerinde kabarıp duran bulgura kaydı. Ağzındakini zor yuttu. "Oku da... Sade bizi değil, hepimizi kurtar!..." Haççа, gözüyle de havada bir daire çizdi. "Cümlemizi..." dedi.

Gözünde yaş var. Ağlıyor. Bir iki kez üst üste, "Cümlemizi, cümlemizi!..." dedi, hıçkırdı. Başka söz bulamıyor sanki.

Pilavın tümseği yitip gitti. Birden Bayram'ın yüzü aydınlandı. Gözlerini kapıdan yana, Karataş'ın Erle Çukuru'nun bulunduğu yöne çevirerek Haççа'nınkinden daha büyük bir daire çizdi.

"Cümlemizi, cümlemizi kurtar Kara Ahmet!..." dedi.

Romanda Geçen Kimi Sözcükler

anadat: Deste yüklemek için araç.

artmak: Yüklemek.

arlaşmak: Uzaklaşmak, defolup gitmek.

bıdırdaşmak: Alçak sesle konuşmak.

bişi: Mayalı hamurdan yağda kızartılarak yapılan yiyecek.

boduç: Yuvarlak, kulpsuz testi.

buğuz: Acı, sıkıntı.

cecim: Nakışsız kilim.

cımbıldak: Sütü bozuk, kötü.

çağşır: Siyah yünden, ev dokuması alt giysi. Pantolon yerine.

çemremek: Eteğini, paçasını toplamak.

çırkmak: Ele alıp şiddetle sarsmak.

çilkim: Salkımın bir parçası.

çingi: Küçük ateş parçası, kıvılcım.

çirçitlem: Az, küçük.

çitili (çarık): Yamalı çarık.

çokaşmak: Üstüne atılmak, toplanmak.

çöyür: Ahlat, yakan eriği gibi ağaçların dikenli dalları.

düdü: Balta, keser, çapa gibi araçların başı. Belki "döğdü"den.

dişeyli: Kadın.

elleşmek: Çuvalı iki kişi tutup kaldırmak.

engücü: Nasıl olsa. Önünde sonunda.

erinmek: Üşenmek.

göce: Çiğ buğday yada mısır yarması.

göddeş: Dost, arkadaş.

haba: Çözgüsü kıl, atkısı renkli yün, dokuma yazgı. Kilim gibi.

horsunmak: Aşağılamak.

mudul: Övenderenin ucundaki çivi.

namazla: Seccade.

ocumak: Korkmak, yılmak.

önülcek: Yünden dokunmuş önlük. Kadınlar kullanır.

pinçe: Parmakla bir koparımlık, az.

sayvan: Dam altı, gölgelik.

seren: Direk.

sokurdanmak: Söylenmek.

tingedek (düşmek): Ansızın korkulacak duruma düşmek.

talvar: Çardak.

tengerek: Kirman.

yaykalamak: Yıkamak.

yemleç: Ahırda hayvanın yem yediği yer.

yepmek: Yavaşça vurarak okşamak.

yönet: Doğru, uygun.

yöşeni: Akşam karanlığı basarken.

FAKİR BAYKURT KİTAPLIĞI
3

Irazca şu dünyaya geldi geleli gün yüzü görmemiştir. Dertli mi dertli bir kadındır; üstelik genç yaşta dul kaldığından kadınlığını da bilememiştir. Geçimdi, çocuktu, sonra torundu derken sırtı doğru düzgün yumuşak bir yatağa değmemiştir. Yetmezmiş gibi, köyün muhtarı Cımbıldak Hüsnü ile Haceli'yi ev yeri yüzünden düşman beller kendine. Ev işi halloldu, sular duruldu derken, anlar ki, su uyurmuş ama düşman uyumazmış.

Bu sefer torunu Ahmet'e kötülük eder düşmanlar; oğlu Bayram ölümlerden döner. Yitirir bir bir dayanaklarını... ve zavallı Irazca'nın ne dirliği kalır ne düzeni.

Fakir Baykurt, Karataş köyü ve insanlarını anlattığı ve *Yılanların Öcü*'yle başlayan üçlemesinin bu ikinci kitabında, "Yoksulluğun gözü kör olsun" dedirtiyor okura. Gücün parayla ölçüldüğü bir dünyada ve işlerin kayırmayla, rüşvetle görüldüğü bir ortamda köylü olmanın, yoksul olmanın ne anlama geldiğini dile getirirken, insanlığın bu acınası haline sanki bir ağıt yakıyor.

Yılanların Öcü'nde başını gösteren yılanlar, *Irazca'nın Dirliği*'nde zehirlerini akıtıyor.

ISBN 978-975-04-0396-5
9 789750 403965